

19—20 mars

Debatter m. m.

Onsdagen den 20 mars

Sid.

Ändrad remiss av motionen II: 762	7
Anslag under femte huvudtiteln:	
Ungdomstandvården, m. m.	8
Lekskolans uppgift	15
Bidrag till kommunala familjedaghem	18
Familjerådgivning och föräldrautbildning	40
Ungdomsvårdsskolorna	45
Bidrag till Länkrörelsen	58
Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område	61
Yrkesinspektionen	62
Investeringsanslag till kommunikationsverken:	
Statens järnvägars anslagsbehov	64
Flygplatser	85
Den svenska isbrytarflottans kapacitet	88
Interpellation av fru Diesen (h) ang. eftersläpningen i Naturhistoriska riksmuseets verksamhet	90
Anslag till högre utbildning och forskning samt vuxenutbildning:	
Den högre utbildningen	91
Om viss utökning av juristutbildningen vid Göteborgs universitet	107
Om inrättande av en professur i informationsbehandling vid Umeå universitet	109
Om ytterligare professurer i geriatrik	112
Om anslag för arvoden till praktikhandledare vid journalisthögskolorna	117
Vuxenutbildningen	118

	Sid.
Arvsbeskattningen	128
Resultatutjämnig vid beskattningen m. m.	131
Lokaliseringspolitikens framtida utformning	141
Behovsprövningen av studiemedel för gift studerande	145
Om höjning och indexreglering av studiebidrag, m. m.	148
Om förbud mot användning av spö m. m. vid hästtävling	151
Om tillgodoseende av jämlikhets- och grundtrygghetsprincipen vid utformningen av socialpolitiken m. m.	152
Samhällsplaneringen	155

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 20 mars

Statsutskottets memorial nr 49, ang. överlämnande till lagutskott av en till statsutskottet hänvisad motion	7
— utlåtande nr 5, ang. utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde	7
— nr 9, ang. utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunika- tionsdepartementets verksamhetsområde	64
— nr 41, ang. högre utbildning och forskning samt vuxenutbild- ning	91
— nr 42, ang. de statliga företagsnämndernas verksamhet samt förslagsverksamheten inom statsförvaltningen	128
Bevillningsutskottets betänkande nr 19, ang. arvsbeskattningen ..	128
— nr 22, ang. resultatutjämnig vid beskattningen m. m.	131
Bankoutskottets utlåtande nr 14, ang. lokaliseringspolitikens framtida utformning	141
— nr 15, ang. den regionala planeringen och den samhällsekon- omiska målsättningen	145
— nr 16, ang. tjänsteorganisationen vid riksdagens ombudsman- naexpedition	145
Första lagutskottets utlåtande nr 18, ang. preskriptionstiden för talan om äktenskaplig börd	145
— nr 19, ang. straff för försök till frihetskränkande otukt och till våldförande	145
Andra lagutskottets utlåtande nr 12, om ändring av bestämmel- sorna angående invaliditetstillägg och invaliditetsersättning ..	145
— nr 13, ang. barnpensionen inom den allmänna försäkringen ..	145
— nr 14, ang. behovsprövningen av studiemedel för gift stude- rande	145
— nr 15, om höjning och indexreglering av studiebidrag, m. m.	148
— nr 16, om fri sjukhusvård under obegränsad tid för folkpen- sionärer m. fl.	150
— nr 17, ang. sjukpenningklass vid arbetslöshet m. m.	150

	Sid.
Tredje lagutskottets utlåtande nr 13, ang. slopande av obligatoriskt läkarintyg för körkort, m. m.	150
— nr 14, ang. utbetalningen av belopp som enligt naturvårdslagen nedsatts hos länsstyrelse	150
— nr 19, ang. nedläggning och avlysning av flottled	151
— nr 20, om vissa åtgärder mot djurplågeri	151
— nr 21, om inrättande av ett överorgan för bekämpandet av djurplågeri	151
— nr 22, om förbud mot användning av spö m. m. vid hästtävling	151
— nr 23, ang. grustäkt	152
— nr 24, om vissa åtgärder i samband med grustäkt	152
Jordbruksutskottets utlåtande nr 3, ang. utgifterna på kapitalbudgeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde	152
— nr 8, ang. taxorna inom lantmäteriväsendet och lantbruksnämnderna	152
— nr 9, ang. stödfartyg för vinterfisket utanför den norska kusten	152
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, om tillgodoseende av jämlikhets- och grundtrygghetsprincipen vid utformningen av socialpolitiken m. m.	152
— nr 12, ang. samhällsplaneringen m. m. och om åtgärder för att lösa trafikproblemen inom större tätorter	155

Tisdagen den 19 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 8 in-
nevarande månad.

Herr *Österdahl*, åt vilken kammaren tidigare beviljat ledighet från riksdagsgöromålen till och med den 15 i denna månad, erhöll nu på därom gjord ansökning fortsatt ledighet på grund av sjukdom till och med den 29 mars.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom handelsdepartementets verksamhetsområde.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 103, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark, m. m.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 107, i anledning av motioner om vårdbidrag till handikappade barn under 16 år;

nr 108, i anledning av motioner angående ersättning enligt lagen om allmän försäkring i samband med transplantation; och

nr 109, i anledning av motioner om vårdbidrag till fosterföräldrar.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 48, angående inrättande av en datamaskinfond och anslag till statskontoret för budgetåret 1968/69, m. m.; samt nr 52, med förslag om statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen den 8 mars 1968.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 5, 9, 41 och 42, bevillningsutskottets betänkanden nr 19 och 22, bankoutskottets utlåtanden nr 14—16, första lagutskottets utlåtanden nr 18 och 19, andra lagutskottets utlåtanden nr 12—17, tredje lagutskottets utlåtanden nr 13, 14 och 19—24, jordbruksutskottets utlåtanden nr 3, 8 och 9 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 11 och 12

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 43, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförskott;

nr 47, med förslag till lag angående upphävande av lagen den 4 juni 1926 (nr 189) om upplåtelse under åborätt av viss jord, m. m.;

nr 50, angående införande av färgtelevision m. m.;

nr 65, angående anslag till klass- och ämneslärover utbildning m. m. för budgetåret 1968/69; samt

nr 108, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1968/69.

Anmäldes Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 73, angående muntligt meddelande till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades, att Kungl. Maj:t beslutat, att meddelande om Sveriges utrikes- och handelspolitik skulle göras till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen samt förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern Erlander och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena Nilsson.

Herr förste vice talmannen yttrade, att han i anslutning till den nu före-

dragna skrivelsen finge tillkännagiva, att enligt överenskommelse med hans excellens herr statsministern Erlander det i skrivelsen avsedda meddelandet komme att lämnas vid kammarens sammanträde torsdagen den 21 mars.

På sedermera gjord proposition beslöts att förevarande kungl. skrivelse skulle läggas till handlingarna.

Anmäldes och bordlades statsutskottets memorial nr 49, angående överlämnande till lagutskott av en till statsutskottet hänvisad motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.06.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert

Onsdagen den 20 mars förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Herr *Sörenson* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 43, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförskott; och

nr 47, med förslag till lag angående upphävande av lagen den 4 juni 1926 (nr 189) om upplåtelse under åborätt av viss jord, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 50, angående införande av färgtelevision m. m.;

nr 65, angående anslag till klass- och ämneslärarutbildning m. m. för budgetåret 1968/69; samt

nr 108, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1968/69.

Ang. ändrad remiss av motionen II: 762

Föredrogs statsutskottets memorial nr 49, angående överlämnande till lagutskott av en till statsutskottet hänvisad motion.

I motionen II: 762, av herrar *Antons-son* och *Dahlgren*, hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t

anhålla om utredning och förslag till förarplatsförsäkring för av stat och kommun ägda fordon. Motionen hade hänvisats till statsutskottet.

Utskottet hade i det nu föreliggande memorialet hemställt, att motionen II: 762 måtte överlämnas till lagutskott.

Därjämte hade utskottet hemställt, att förevarande ärende måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Herr **LARSSON, HERBERT**, (s):

Herr talman! Första lagutskottet har under behandling två likalydande motioner om obligatorisk förarplatsförsäkring. I den till statsutskottet hänvisade motionen behandlas frågan om förarplatsförsäkring för av stat och kommun ägda fordon. Inom utskotten är vi överens om att motionerna bör behandlas av ett och samma utskott.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande memorialet hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 4***Ang. ungdomstandvården, m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till sjukförsäkringen för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 505 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 340, av fru *Elvy Olsson* och fru *Hamrin-Thorell*, samt II: 414, av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag syftande till en förbättring av den förebyggande tandvården och upplysningsverksamheten på detta område,

dels de likalydande motionerna I: 411, av fru *Elvy Olsson* och fru *Hamrin-Thorell*, samt II: 510, av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*, vari, under åberopande av motionerna I: 340 och II: 414, yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag, innebärande att ungdom i åldern 16—19 år skulle äga rätt till samma tandvårdsförmåner som nu gällde inom mödratandvården,

dels ock motionen II: 289, av fru *Marklund m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, dels att de i motionen anförda alternativen för en lösning av frågan om ungdomstandvård skyndsamt måtte prövas samt att förslag måtte föreläggas riksdagen härom, dels att som försöksverksamhet måtte meddelas erforderliga anvisningar rörande beviljandet av dispens till landsting som ansökte därom från gällande statsbidragsvillkor för folktandvården.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen till Bidrag till sjukförsäkringen för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 505 000 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna II: 289 och I: 411 och II: 510, den

förstnämnda motionen i vad den avsåge tandvårdsförmåner för ungdom enligt mödratandvårdens principer,

3. att riksdagen måtte avslå motionen II: 289 i vad den ej behandlats under 2,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 340 och II: 414.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del ha va den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 411 och II: 510 samt i anledning av motionen II: 289, den sistnämnda motionen såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om tandvårdsförmåner för ungdom enligt mödratandvårdens principer.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! När 1961 års sjukförsäkringsutredning för två år sedan framlade sitt betänkande angående tandvårdsförsäkring var det under den förhoppningen att man skulle kunna genomföra en allmän tandvårdsförsäkring redan från och med innevarande år, alltså 1968. Under remissförfarandet tillstyrktes förslaget i stort sett. Dock framkom en del betänkligheter med hänsyn till personalbristen. Utredningen själv hade också understrukit att svårigheterna att genomföra förslaget låg i, att det var brist på personal inom tandvården, främst inom folktandvården. Därför lade departementschefen förslaget på is, och vi fick en ny utredning som kallas 1967 års folktandvårdsutredning. Från början var meningen att denna utredning skulle arbeta mycket snabbt, men det har visat sig, att den knappt kommit i gång, fastän den arbetat ett helt år. Det verkar därför som om den skulle hålla på lång tid, och det

Ang. ungdomstandvården, m. m.

ser ut som om det skulle dröja länge, innan vi får en allmän tandvårdsförsäkring.

Som redan sjukförsäkringsutredningen påpekade, är det emellertid inte möjligt att praktiskt genomföra förslaget om allmän tandvårdsförsäkring utan att först mycket omfattande åtgärder vidtas i form av profylax mot tand sjukdomarna. Även på denna punkt har en försening inträtt på grund av bristande initiativ från regeringens sida — måste man tyvärr säga — vilket medför att vi även härigenom får en ytterligare försening, innan vi kan genomföra förslaget.

Utredningen underströk att det framför allt var viktigt att genomföra tre ting för att man skulle få ett minskat anspråk på tandläkare och tandvårdspersonal.

Det första var att man måste få till stånd en bättre *munhygien* och därför bl. a. utbilda tandhygienister. Detta förslag har legat i flera år sedan det först framfördes av medicinalstyrelsen, innan regeringen tog upp det. Först alldeles nyligen har den första kursen kommit i gång. Ännu tar det ytterligare något år, innan vi får de första tandhygienisterna, och då är det ändå bara den första gruppen. Det innebär alltså en försening.

Den andra punkten var frågan om *bättre kostvanor*. Vi har i många år diskuterat varför svenska folket, liksom många andra av de högt stående kulturfolken, har så dåliga tänder och framför allt karies. Det beror helt enkelt på dåliga kostvanor. Därför måste man vid sidan av en bättre munhygien sätta in en agitation för bättre kostvanor och detta särskilt inom skolorna. Nu har främst Tandvärnet emellertid satt i gång något här; därigenom kan man vinna en viss profylax såväl när det gäller tandkaries som när det gäller tandlossningssjukdomar.

Men det allra viktigaste momentet i profylaxen är *fluorideringen*, fluorbehandlingen av tänderna. Det är framför

allt där som det är fråga om försummelser. Man har inte kommit i gång på grund av att regeringen fortfarande inte fattat något beslut med tillåtelse att börja med vattenfluoridering i en hel del av våra storstäder.

Fluoridering är här en återgång till den väg som naturen själv har anvisat oss. Det är ju främst i städerna och de större samhällena som man har brist på naturligt fluor i vattnet på grund av att man använder ytvatten. Därigenom uppstår i kroppen en utarmning av fluor, vilket leder till en bristande hållfasthet i emaljen. Fluorideringen är — kan man säga — naturens egen väg till botande av detta. Det är bara att återgå till ett normalt tillstånd, om man återställer den naturliga fluorhalt som finns i våra grundvatten och som oftast finns i dricksvattnet ute på landet samt även i de städer, där man utnyttjar grundvattentäkter. Fluoridering är inte någon medicinerig utan en justering till det normala vid bristande fluorhalt i vattnet i områden där vattnet har alldeles för låg halt av fluor. Att tillsätta fluor till vattnet är lika litet medicinering som berikandet av naturliga livsmedel med vitaminer och mineralämnen, säger t. ex. amerikanska tandläkar-sällskapet. Vi vet ju själva hur vi t. ex. berikar margarin, och det betraktar vi inte som någon medicinerig.

Det är viktigt att här påpeka att om vi nu så att säga återgår till naturen så blir framför allt småbarnens tandemalj bättre, vilket medför en bättre resistens med som resultat ett minskat antal hål i tänderna av karies.

Vår främste expert på detta område, professor Yngve Ericsson vid tandläkarhögskolan, säger i ett uttalande: »Fluortillförsel till dricksvatten är den metod som naturen anvisat och som utnyttjas i form av kontrollerad vattenfluoridering av åtminstone 60 miljoner människor i alla världsdelar utom Afrika. Det ger ett starkt automatiskt verkande kariesskydd för alla åldrar och har inte i något fall medfört några häl-

Ang. ungdomstandvården, m. m.

sofarliga eller ogynnsamma biverkningar.»

Vid Göteborgs tandläkaresällsks 70-årsjubileum för någon tid sedan gjordes följande uttalande: »De argument som lagts fram mot fluor i bekämpandet av tandröta baseras på okunniga, halvkunniga och ensidiga tolkningar av en liten del av den rikhaltiga litteratur som finns om fluoridering och dess biologiska verkningar. Fluoridering måste rekommenderas så länge inga likvärdiga alternativ finnes.»

Tidigare var vissa experter litet tveksamma beträffande fluorideringen, och det rådde delade meningar på denna punkt, men man har ändrat uppfattning. Den som tidigare främst var motståndare till fluoridering var nobelpristagaren professor Hugo Theorell. Han är nu anhängare av fluoridering.

Medicinalstyrelsen tillsatte en kommitté rörande fluorideringsfrågorna, som inlämnade sitt betänkande till socialdepartementet under våren 1967. Kommittén hade undersökt dessa förhållanden och fick uppdraget att i fortsättningen fungera som en rådgivande kommitté till departementet med uppgift att följa utvecklingen inom detta område. Men det har inte skett någon utveckling. Ännu har inga städer fått tillstånd till vattenfluoridering. Det väsentliga är att spädbarnen blott på detta sätt kan påverkas — och även i övrigt uppnås härigenom den bästa effekten.

Fluor har ju hittills i vårt land bara kunnat användas vid tandborstning. Men bara därigenom har lokalt antalet angrepp av karies hos skolbarnen kunnat minskas med mellan 40 och 60 procent. Det innebär mycket stora besparingar i arbetstimmar för tandläkarna. Vi räknar med att om vattenfluoridering i våra storstäder genomföres kommer tandläkarna där att hinna med minst 50 procent ytterligare individer när det gäller barntandvården, det viktigaste i detta sammanhang.

Genomförandet av tandborstning med

fluor i Jönköping och i Göteborg har medfört en förbättring, men det måste tas helt andra tag, om vi skall kunna få verklig rätsida på problemen så att en tandvårdsförsäkring kan genomföras under närmaste år. På denna punkt efterlyser jag krafttag från regeringens sida.

Det måste skapas en effektivare profylax, och denna profylax måste verka några år innan en tandvårdsförsäkring kan genomföras, såvida det inte skall utbildas betydligt fler tandläkare och tandsköterskor — vi har ju redan i dag det största antalet tandläkare och tandsköterskor per invånare i hela världen.

Vad skall vi då göra när det nu verkar som om någon tandvårdsförsäkring inte skulle kunna genomföras under de närmaste åren. Då måste man ju tillgripa det näst bästa, och det blir, som sjukförsäkringsutredningen diskuterat, en delreform. Det gäller att hjälpa de åldersgrupper som framför allt behöver hjälp. Det råder väl ingen som helst tvekan om att den åldersgrupp som framför allt behöver hjälp är ungdomen omedelbart efter skolgångens slut då folktandvårdens behandling upphört. Denna behandling omfattar, som vi vet, bortåt 90 procent av skolbarnen upp till 16-årsåldern. Men även i 16—19-årsåldern förekommer mycket karies, och då kan mycket av det som gjorts under tidigare år förstöras.

Det finns här möjlighet att lösa frågan på ungefär det sätt som utredningen anvisade, om man nu vill genomföra det näst bästa i stället för det bästa. Frågan om 16—19-åringarnas tandvård skulle då lösas på samma sätt som den i dag har lösts beträffande mödratandvården. Unga mödrar utsätts för mycket starka angrepp av karies — och de har ett stort behov av tandvård. Detta har ordnats så att de med stöd av statsbidrag får behandling genom folktandvården. På samma sätt hade vi nu tänkt oss det skulle ordnas för ungdom i åldern 16—19 år. Detta är motionernas innebörd. Jag tycker att detta är

en mycket allvarlig och viktig sak, eftersom tandhälsan för hela livet grundlägges just under ungdomen.

Förra veckan diskuterade vi om vi på likartat sätt skulle hjälpa pensionärerna med tandvård; detta var jag mindre med på, ty där vinner vi mycket mindre. Dels har de mycket mindre karies — i stället har de tandlossnings-sjukdomar — dels har de ofta proteser. Tandläarkostnaderna för pensionärerna är därför ej så stora som för ungdomarna. I åldrarna 16—19 år har ungdomarna därtill i regel mycket små inkomster. Många av dem studerar. Det vore högeligen angeläget att dessa ungdomar fick sina tänder fortsatt omsedda några år efter 16-årsåldern. På det viset skulle vi även få en mycket bättre folkhälsa, ty som vi vet påverkar tandhälsan också folkhälsan.

Det är detta som ligger bakom motionerna och reservationen. Jag ber med dessa ord få yrka bifall till reservationen, där vi anhåller att frågan om att göra förmånerna inom mödratandvården även tillämpliga för ungdomar mellan 16 och 19 år bör snabbutredas och förslag snarast föreläggas riksdagen. Den snabbutredningen bör kunna bli färdig mycket fort, ty sjukförsäkringsutredningen har redan i stort utrett saken. Det bör kunna räcka med att det sker en bearbetning inom departementet.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Som herr Edström redan har redogjort för lade 1961 års sjukförsäkringsutredning fram ett förslag år 1965 att inom den allmänna försäkringens ram skulle införas även tandvårdsförsäkring. Vi vet nu att denna, som vi väl alla anser, mycket angelägna reform har skjutits på framtiden av flera skäl, kanske mest beroende av det statsfinansiella läget, men även bristen på tandläkare har väl varit en bidragande orsak. En annan orsak är också att allt inte fungerar så väl inom

Ang. ungdomstandvården, m. m.
folktandvården. En översyn av dess organisation bör ske innan detta kan genomföras. Man måste således beklaga att denna önskvärda reform är skjuten på framtiden, av skäl som jag nämnt.

Även om man skjuter på den stora reformen, så anser vi motionärer att en delreform skall kunna genomföras, nämligen för ungdomar i åldersgruppen 16—19 år. Nu får ungdomar tandvård till 16 års ålder. Sedan får de ställa sig i kö vid folktandvården, där väntetiden som vi alla vet ofta är mycket lång. Upp till tre år är ingen ovanlighet. Privat tandvård för dessa ungdomar blir i de flesta fall för kostsam, beroende på att många av dem har för små inkomster eller att de fortfarande går i skola. Föräldrarna har också svårigheter att orka med kostnaderna för tandvård för sina barn just när de är i 16-årsåldern och kostar så mycket, och då samtidigt samhällets stöd så bryskt avtar. Jag tänker på barnbidrag, familjebostadsbidrag och förvärvsavgifter, som upphör just när barnen fyllt 16 år. Att samhällets stöd så reduceras när barnet fyllt 16 år var kanske en lagom gräns när reformerna genomfördes; många började ett förvärvsarbete då. Men i dag, när de flesta fortsätter sin utbildning, är gränsen föräldrad.

Den trängda ekonomiska situation som många föräldrar befinner sig i när barnen är i övre tonåren gör att det många gånger är tandläkarbesöken som ej blir av, utan tänderna får mer eller mindre förfalla. Det har också visat sig att t. ex. av de värnpliktiga har 16 procent ej varit hos tandläkaren sedan skoltandvården upphörde och 11 procent endast vid tandvård. Det har också visat sig att vårdbehovet för dessa ungdomsgrupper är dubbelt så stort som för samtliga vuxna över 16 år. Redan nu finns en delreform för en kategori, som herr Edström sade, nämligen för barnaföderskor som får återbäring på sin tandläkarräkning med tre fjärdedelar av en av Kungl. Maj:t fastställd taxa, och ersättningen utgår från sjuk-

Ang. ungdomstandvården, m. m.

försäkringen. Vi motionärer menar att, i avvaktan på den stora reformen, ett liknande system för ungdom i förut nämnd ålder bör kunna vara tillämpligt, och vi anser att detta bör snabbutredas och förslag föreläggas riksdagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Det är inte första gången vi diskuterar denna fråga. Det gjorde vi senast förra året. Vi är väl också alla överens om att det är en allvarlig fråga. Det har ju under en följd av år skett förbättringar beträffande tandvården i detta land. Man har oavbrutet ökat antalet tandläkare och man har förbättrat folktandvården. Man har gjort en hel rad insatser för att gagna medborgarna i fråga om tandvård.

De motioner som nu föreligger är ju ungefär desamma som de vi hade att behandla förra året, då utskottet förklarade att man i avvaktan på den utredning som är i gång bör låta med de nu föreslagna särreformerna bero. Men man kan givetvis göra vissa ting under tiden.

Det är en sak som har slagit mig här. Man menar att om man nu skulle gå med på reservanternas önskemål om en snabbutredning, så skulle det lindra svårigheterna. Nu är det ju köer och trängsel framför tandläkarnas stolar, och de köerna blir ju inte mindre om det skall bli ännu fler patienter. Framför allt är det nödvändigt att undan för undan utbilda tandläkare och att göra de tandvårdskliniker vi har funktionella.

Med detta anförande, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Det var herr Edström som uppkallade mig till en kort replik. Han tog bl. a. upp frågan om fluoride-

ringen av dricksvattnet. Vi har inte på något sätt fördröjt fluorfrågan. Det föreligger nu framställningar från ett antal städer om tillstånd att tillföra vattenledningsvattnet fluor. Dessa ärenden har varit föremål för remissbehandling. Beslut kommer att fattas inom den närmaste tiden. Vi har, herr Edström, varit angelägna om att förbereda denna viktiga fråga mycket noggrant. Därför har en särskild fluorkommitté knutits till socialstyrelsen. Kommittén har till uppgift att ingående undersöka och pröva bl. a. de tekniska förutsättningarna för tillförsel av fluor till dricksvattnet. Kommittén har nu undersökt de tekniska frågorna, vilka är av stor betydelse för den framtida utvecklingen på detta område.

Får jag sedan, herr talman, bara knyta ett par korta reflexioner till de motioner och framställningar som föreligger på denna punkt i utlåtandet. När sjukförsäkringsutredningen föreslog införandet av allmän tandvårdsförsäkring framhöll utredningen även att en tandvårdsförsäkring innebar vissa risker bl. a. för folktandvården. Remissbehandlingen av förslaget visade också att vissa grundläggande frågor rörande folktandvården måste mer ingående klarläggas innan ställning kunde tas till frågan om tandvårdsförsäkring, bl. a. för att undvika risken av att försäkringen äventyrar folktandvårdens utveckling. Fördenskull tillsatte vi i början av 1967 utredningen angående folktandvårdens ställning och organisation m. m. Bland de frågor som utredningen enligt sina direktiv skall ta upp till prövning återfinnes även frågan om förtursrätt för ungdomar till behandling inom folktandvården. Det är därför ganska märkligt att mittenpartierna nu vill bryta ut en bit av detta stora frågekomplex som rör folktandvården och tandvårdsförsäkringen och som redan är föremål för prövning inom en sittande utredning. Jag tycker det är rimligt att frågan om en allmän tandvårdsförsäkring tas upp i ett sammanhang för

att därmed undvika den situationen att man får skilda lösningar i fråga om tandvårdsförmånerna för olika befolkningsgrupper.

Mittenpartiernas utredningsalternativ torde inte medföra att frågan om ungdomarnas tandvårdsförmåner löses särskilt mycket snabbare än om den får behandlas i ett större, och jag skulle vilja säga sitt naturliga, sammanhang. Enligt vad jag inhämtat kan man räkna med förslag från folktandvårdsutredningen under nästa år. Möjligheterna torde vara små att genom en ny utredning få fram ett snabbare ställningstagande. Sett i det här perspektivet ter sig förslaget om att bryta ut frågan om ungdomstandvården ur det större sammanhanget än mera betänkligt.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Birger Andersson säger att vi skall utbilda fler tandläkare innan vi kan lösa dessa frågor. Detta är ej viktigast. Jag tror inte, att vad vi främst behöver är att utbilda fler tandläkare om vi angriper de profylaktiska problemen på rätt sätt, så att våra tandläkare hinner med 50 till 60 procent fler patienter. Det är därför jag understryker vikten av att verkligen på allvar pröva och gå in för profylaktiska åtgärder. Jag är ledsen att jag behöver polemisera med herr statsrådet och socialministern, ty redan i december efter min interpellation i detta ärende var vi ganska överens om att dessa problem skulle lösas så fort som möjligt. Bland annat skulle vissa städer få tillstånd att fluorera sitt dricksvatten. Det är nu tre månader sedan dess, men fortfarande har ingenting skett. Såvitt jag förstod var emellertid redan då de tekniska förutsättningarna klara.

Jag hemställer till herr statsrådet att verkligen lägga manken till i denna fråga, ty den är av mycket stor vikt. Ju förr vi får i gång en vattenfluoridering desto bättre är det. Resultaten kommer

Ang. ungdomstandvården, m. m.

inte med detsamma — det tar några år innan de kommer — men vi kan på grund av personalbrist inte genomföra en allmän tandvårdsförsäkring förrän en profylaktisk, mera allmän vattenfluoridering varit genomförd i många av våra storstäder under några år.

Sedan vill jag också polemisera mot kritiken mot denna delreform i förväntan på folktandvårdsutredningens betänkande. Det förhåller sig som bekant så att 1961 års sjukförsäkringsutredning redan har utrett detta. Det är dessutom inget större problem, utan kan, som jag redan sagt, mycket lätt lösas genom en kort kompletterande utredning inom departementet, en utredning som inte behöver ta mer än någon månad. Det gäller endast vissa praktiska detaljer, om man vill lösa problemet efter samma principer som mödra-tandvården.

Vi hörde nyss att även detta år kommer att gå, innan vi får något betänkande från 1967 års folktandvårdsutredning. Det var inte särskilt omfattande uppgifter som den utredningen fick sig ålagd. Det var dessutom, om jag inte missminner mig, fråga om en skyndsamt utredning. Man väntade sig nästan att den skulle vara färdig redan nu. Nu kommer den tydligen i alla fall att ta minst ett år till. Sedan följer remissbehandling osv. Det kan alltså inte bli något förslag 1969 heller, utan tidigast 1970. Varför kan vi inte då redan inför 1969 fatta ett beslut om dessa ungdomar, där vi vinner så mycket för varje år, om deras tandvård sköts på ett bättre sätt?

Enligt mitt förmenande är motive-ringarna i reservationen och motionerna mycket starka.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Det heter att man skall vara glad över syndare som sig bättrar och omvänder. Förra året hade vi en debatt om antalet tandläkare. Den me-

Ang. ungdomstandvården, m. m.

ningsriktning som herr Edström företräder ansåg då att det utbildas för få tandläkare. I dag säger herr Edström att vi har tillräckligt många tandläkare, och det låter ju bra. Rätt vad det är har vi väl för många enligt herr Edströms uppfattning.

Det faktiska förhållandet är att vi har för få tandläkare vid många av våra tandvårdspolikliniker. Många landstingsmän är bekymrade över svårigheten att få tandläkare till mindre orter. Möjligen finns det ett överflöd av tandläkare i storstäderna. Tandläkarna där vägrar emellertid att flytta ut. En stor del av dem har inga köer framför sina mottagningsdörrar, utan köerna finns vid folktandvårdspoliklinikerna ute i landet, och det är där en förstärkning behövs.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Edström vidhåller att vi har fördröjt frågan om att ge vissa städer tillstånd att tillsätta fluor i vattnet. Jag vill säga till herr Edström att jag tror att många andra har den meningen att det är angeläget att denna fråga blir prövad in i minsta detalj. Det är oerhört viktigt att de tekniska frågorna är tillfredsställande lösta, innan vi startar fluorideringen. Som herr Edström vet, står vi nu vid begynnelsen av en utveckling; en rad städer behandlar dessa frågor och några har fattat beslut att söka tillstånd.

Jag har sagt det tidigare här i kamraren — jag delar alltså herr Edströms uppfattning härvidlag — att här är det fråga om en mycket viktig angelägenhet ur både tandvårds- och folkhälso-synpunkt. Min inställning är sålunda positiv, men jag vill, som jag sagt tidigare, sannerligen ha dessa frågor tekniskt i alla avseenden prövade, innan vi startar. Jag tror att det finns en opinion här i landet för en seriös behandling av dessa frågor, och vi har verkligen försökt ge dem en sådan.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Om jag får börja med det sista vill jag framhålla, att jag har precis samma uppfattning som herr statsrådet, nämligen att denna fråga är seriös och måste allvarligt tekniskt undersökas. Men vi har dock en mycket omfattande erfarenhet av dessa problem från andra håll i världen. Jag nämnde till exempel att 60 miljoner människor i USA lever inom sådana områden, där man sedan många år tillbaka utför vattenfluoridering. Där har man alltså tekniskt löst dessa frågor. Det finns redan en världsomfattande teknisk erfarenhet. Jag instämmer helt och hållet med herr statsrådet, att en seriös behandling av de tekniska frågorna måste ske, men jag har nog den känslan att denna tekniska utredning har gått väl långsamt och att man i Sverige inte utnyttjat de erfarenheter, som finns överallt i världen.

Jag är alltså fullt överens med statsrådet om att tillstånd ej bör ges utan att man verkligen har allvarligt helt löst de tekniska problemen. Jag hoppas dock ännu mera än jag hoppades i december, att det verkligen nu skall bli ett resultat. Även i december lovade nämligen statsrådet att någonting snart skulle ske, men ännu har ingenting skett. Månad efter månad går utan att någonting blir gjort, vilket inte är tillfredsställande. Det tar också tid för kommunerna att genomföra de tekniska arrangemangen i sina vattenverk, när tillstånd erhållits. Det går alltså inte att genomföra fluorideringen med detsamma. Och effekten av densamma märks först årtal efteråt.

Sedan vill jag vända mig till herr Birger Andersson. Att vi i dag har brist på tandläkare är det väl ingen som ifrågasätter. Det har jag fullt klart för mig. Att folktandvården har det sämst ställt beror på att tandläkarna där har de sämsta arbetsvillkoren. Det är ingen som helst diskussion om den saken. Jag sitter själv i en folktandvårdsstyrelse sedan många år tillbaka, och jag vet

Ang. leksskolans uppgift

precis hur förhållandena är. Det är inte så lätt att få tandläkare dit. Att det skulle finnas för många tandläkare i storstäderna, kan diskuteras.

Om vi genomför ordentliga profylaktiska åtgärder kommer emellertid tandläkarna att hinna med 50 procent flera patienter. Då är det inte säkert att vi behöver utbilda så ytterligt många fler nya tandläkare. Vi har dock i dag den största tandläkartätheten i världen. Det är möjligt att vi skulle kunna praktiskt lösa problemen genom att utbilda flera tandläkare under ett par år framöver genom extra kurser eller på annat sätt, men jag tror att den utbildning av tandläkare som vi i dag har i det långa loppet är i det närmaste fullt tillräcklig, om en bättre och mycket effektivare profylax genomföres. Dessutom måste vi främst hjälpa ungdomarna att få tandvård. Det är framför allt ungdomarnas tänder som angrips av karies, och i de åldersklasserna har vi därför mest att vinna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. 2 samt därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Med avseende å mom. 2, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Edström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 4 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Edström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 43.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkterna 5—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9**Ang. leksskolans uppgift**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande av barnstugor för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 31 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 4, av herr *Werner*, och II: 7, av herr *Hermansson m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 461, av fröken *Mattson* och fru *Land-*

Ang. lekskolans uppgift

berg, samt II: 573, av fru *Ekendahl* och fru *Skantz*,

dels och de likalydande motionerna I: 556, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 713, av herrar *Hedlund* och *Wedén*.

I motionerna I: 556 och II: 713 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i motionerna anförs angående lekskolorna. I dessa motioner hade framhållits, att lekskolan borde ses som en skolform, i vilken barnen skulle förberedas för grundskolan, och icke som en tillsynsform.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 4 och II: 7 i vad de avsåge en femårsplan och visst åläggande för kommunerna,

2. att riksdagen i anledning av motionerna I: 461 och II: 573 måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i punkten anfört om barnstugans inre verksamhet,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 556 och II: 713 i vad de avsåge skrivelse om lekskolans uppgift,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 4 och II: 7 i vad de avsåge barnstugeverksamhetens departementala anknytning,

5. att riksdagen till Bidrag till anordnande av barnstugor för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett reservationsanslag av 31 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaiser* (h), *Ottosson* (h), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Bohman* (h), *Mattsson* (cp) och *Gustafsson* i Skellefteå (fp), fröken *Ljungberg* (h) samt herrar *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angi-

vits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 556 och II: 713, såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om lekskolans uppgift.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! Anledningen till att vi i motion och reservation har tagit upp lekskolorna till diskussion är att familjedaghemsutredningen anförde, att den fann det angeläget att tillsynstiderna — lägg märke till ordet — vid lekskolorna förlängdes så att man kunde ta emot barn till deltidsarbetande föräldrar.

Jag finner barntillsynsfrågorna ytterst angelägna och får tillfälle att senare i dag återkomma till dem. Men att man fortfarande inte kan hålla isär barntillsyn och lekskola, som är en förberedelse för grundskolan, anser jag vara högst beklagligt. Lekskolan måste ses som en skolform och ingenting annat, där alla barn skall få gå oavsett om föräldrarna förvärvsarbetar eller inte.

Föredragande statsrådet har inte tagit upp utredningens tankegångar men inte heller uttalat en avvikande mening, varför vi är ovissa om inställningen därifrån.

Eftersom mittenpartierna har väckt en motion om allmän förskola som riksdagen senare kommer att behandla, nöjer jag mig för dagen med att yrka bifall till reservationen, vari hemställas att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om lekskolans uppgift.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Utskottet har haft att ta ställning till en del motioner beträffande denna punkt och funnit, att något särskilt uttalande just nu inte erfordras. Utskottet har ansett att de meningar som framförts dels av motionärer och reservanter, dels av utskottets

Ang. lekskolans uppgift

majoritet är vad man egentligen kan säga i dag — vi får avvakta vad som så småningom kan komma fram av det hela.

Lekskolorna har stor betydelse. Om de skall vara obligatoriska eller inte blir en senare fråga — den dagen vi skall ta ställning till det problemet kommer en hel del svårigheter att torna upp sig. Blir lekskolan obligatorisk krävs det en mängd nya skolbyggnader och annat som kommer att binda stora resurser. Det gör att man får vara litet försiktig i sina bedömningar, innan man vet mer än man nu gör.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Jag vill först understryka att den del av statsverkspropositionen, som fru Olsson refererade till, rör familjedaghem. Det fanns ingen anledning att där gå in på någon diskussion om lekskolor.

Jag finner det beklagligt att man tydligen inte känner till att den pedagogiska målsättningen är densamma i daghem och lekskolor. Reservanterna anser att lekskolan skall ses som en tillsynsform och inte som en tillsynsform men glömmar då bort att daghemmet i lika stor utsträckning som lekskolau är en form av förskoleundervisning för barn som är i den åldern att de kan tillgodogöra sig sådan undervisning.

Hela denna diskussion är väl ändå till sist en strid om påvens skägg. Barnstugorna har pedagogiska uppgifter vid sidan av tillsynsuppgiften lika väl som grundskolan, i synnerhet på lågstadiet, har tillsynsfunktioner vid sidan av sina pedagogiska uppgifter.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Jag noterar med tacksamhet att utskottets talesman också ville understryka lekskolornas stora betydelse.

Det är alldeles riktigt, som statsrådet säger, att det är familjedaghemmen som vi i dag diskuterar. Som jag förut sade var anledningen till att vi tog upp denna fråga att familjedaghemsutredningen också behandlade frågan om tillsynstiderna vid lekskolorna. Eftersom det torde vara allom bekant att vi från mittenpartiernas sida alltid har ansett barndaghemmen vara en tillsynsform och lekskolorna en förberedelse till grundskolan, har vi tyckt att någonting nytt här har smugit sig in.

Nu säger statsrådet att det inte är någon skillnad på lekskola och barndaghem. Jag är glad över allt gott som utträttas vid barndaghemmen, men jag kan väl ändå inte tro att någon vill göra gällande att barn som vistas en hel dag på ett barndaghem hela dagen skall vara föremål för undervisning. Det tror jag inte de orkar med, och jag skulle vilja säga: stackars barn. Detta är väl ändå skilda saker. Vi vill kanske inte heller kalla denna form för lekskola utan snarare förskola och då lägga frågan under ett annat departement. Vi har emellertid som jag tidigare har sagt en motion i denna fråga som det blir tillfälle att återkomma till.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i denna debatt om lekskolorna, men jag känner mig i viss mån uppkallad med anledning av statsrådets yttrande.

Det är klart att lekskolorna och familjedaghemmen har som gemensam pedagogisk uppgift att vänja barnen vid bättre anpassning till varandra, att ge dem större möjligheter att anpassa sig både i hemmet och utanför hemmet. Men vi skall väl ändå inte förneka att barndaghemmens uppgift i första hand är att ge barntillsyn för de föräldrar som behöver lämna in sina barn för den tid då de själva är sysselsatta i förvärvsarbete.

Lekskolorna ger, om man så vill, en form av barntillsyn men också en form

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

av förberedelse för grundskolan. Vi hoppas väl också alla att denna form av förberedande undervisning så småningom skall slå allmänt igenom och att de allra flesta barn i vårt samhälle skall komma i åtnjutande av den. Det gäller alltså inte bara de föräldrar som måste lämna sina barn för tillsyn under en viss tid av dagen utan även de föräldrar som väl kan ordna tillsynen själva men vilkas barn ändå behöver komma till en lekskola för den förberedelse för den obligatoriska skolan som alla barn har behov av.

Jag tror därför att det är väsentligt att man försöker hålla begreppen isär och har klart för sig att man inte löser barn tillsynsfrågan i stort genom att enbart öka antalet lek skoleplatser.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. 3 samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Härpå gjorde herr talmannen enligt de avseende mom. 3 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 9 mom. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 65.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkten 10

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 11**Ang. bidrag till kommunala familjedaghem**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att godkänna de i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1968 förordade grunderna för bidrag till kommunala familjedaghem att gälla från och med den 1 januari 1969.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle bidragsrätt föreligga enligt en kvotregel, när kommunens organiserade barn tillsyn — genom både barnstugor och familjedaghem — nått en viss omfattning uttryckt i platser per antal invånare i kommunen. För det första 10 000-talet invånare skulle krävas en plats per 200 invånare och för invånare därutöver en plats per 100 invånare. En balansregel avsåges gälla endast kommuner med mer än 10 000 invånare och innebära,

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

att bidrag icke utginge för fler familjedaghemspplatser än som motsvarade antalet statsbidragsberättigade barnstugeplatser i kommunen. I fråga om statsbidragets storlek hade Kungl. Maj:t föreslagit ett bidrag med 35 procent av kommunens kostnader för dagbarnvårdarens lön och sociala förmåner utom omkostnadsersättning och efter avdrag för föräldraavgifter.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 332, av herrar *Kajser* och *Blomquist*, samt II: 429, av herr *Werner m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att statsbidrag till kommunala familjedaghem skulle utformas på så sätt, att bidragsrätt föreläge när det i daghem, fritidshem, gemensamma barnstugeavdelningar och kommunala familjedaghem finnes sammanlagt minst en plats per hundra invånare i kommuner med mer än 10 000 invånare samt minst en plats per 200 invånare i kommuner med upp till 10 000 invånare, varvid i samtliga fall inskränkningar i bidragsgivningen med hänsyn till tillsynsformen icke borde ske,

dels de likalydande motionerna I: 556, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 713, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari, såvitt nu vore i fråga, anhöllits,

A. att riksdagen måtte godkänna de förordade grunderna för bidrag till kommunala familjedaghem att gälla från den 1 januari 1969 med de ändringarna, att

1. de i propositionen föreslagna inskränkningarna i statsbidragsrätten som kvotreglerna utgjorde borde utgå,

2. statsbidrag skulle utgå med 45 procent av kommunens kostnader för dagbarnvårdarens lön och sociala förmåner inklusive omkostnadsersättningen,

3. omkostnadsersättningen skulle utgöras 8 kronor per barn och dag,

B. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala sig angående beho-

vet av information angående familjedaghemsvärksamheten i enlighet med vad i motionerna anförts,

dels motionen II: 403, av herr *Anderson* i Sundsvall och herr *Larsson* i Umeå, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta, att statsbidrag skulle utgå med 45 procent av kommunens kostnader för dagbarnvårdarens lön och sociala förmåner efter avdrag för influtna föräldraavgifter, samt att de i propositionen föreslagna inskränkningarna i bidragsrätten, som kvoteringsreglerna utgjorde, icke skulle medtagas i grunderna för bidragsgivningen,

dels ock motionen II: 417, av fru *Holmqvist m. fl.*, varit hemställt, att statsbidragsbestämmelserna för familjedaghem måtte givas en sådan utformning, att kommun med ett invånarantal upp till 10 000 — om särskilda skäl föreläge — kunde medgivas rätt till statsbidrag även om villkoren för kvotering ej skulle föreligga.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 556 och II: 713 i vad de avsåge storleken av omkostnadsersättningen,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 556 och II: 713 i vad de avsåge uttalande om behovet av information,

3. att riksdagen

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, i anledning av motionerna I: 332 och II: 429 och med avslag å motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1968 anförts om en kvotregel,

b) i anledning av motionen II: 417 måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i punkten anført om tillämpning av kvotregeln i vissa kommuner,

4. att riksdagen

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 332

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

och II: 429, II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om en balansregel,

b) måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført om viss tillämpning av balansregeln,

5. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om bidragsunderlagets beräkning,

6. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om statsbidragets procentuella storlek,

7. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 556 och II: 713, såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna i statsrådsprotokollet förordade grunder för bidrag till kommunala familjedaghem att gälla från och med den 1 januari 1969 i vad dessa grunder ej behandlats under 3—6.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 332 och II: 429, med bifall till motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713 och i anledning av motionen II: 417, de fem förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om en kvotregel;

b) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kajser* (h), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 332 och II: 429, II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om en balansregel;

c) av fröken *Ljungberg*, utan angiven mening;

d) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under 6 hemställa, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om statsbidragets procentuella storlek.

Vid punkten fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp).

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! En samhällsservice för barn tillsyn betraktar jag som en mycket viktig del i familjepolitiken. På detta område har en snabb utbyggnad nu

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

kommit i gång. Inte minst de höjda statliga stimulansbidragen som infördes för barnstugorna under 1966 torde ha bidragit till denna ökade aktivitet. Sedan de höjda statsbidragen infördes och till utgången av innevarande budgetår räknar vi med att det byggs så att vi får över 10 000 nya platser i daghem och gemensamma barnstugor. Detta tillskott motsvarar nästan hela det platsantal som fanns för några år sedan. Under de närmaste två budgetåren kan man räkna med ett ytterligare tillskott av 10 000 à 12 000 nya sådana platser. För att kunna förverkliga kommunernas omfattande utbyggnadsplaner för nya barnstugor har kammaren nyss bifallit regeringens förslag om ytterligare ökade anslag härför. Riksdagen har tidigare i år också bifallit regeringens förslag om en ökad elevintagning vid förskoleseminarierna under nästa budgetår.

Jag vill understryka att det behövs en fortsatt snabb planering och utbyggnad av barnstugeverksamheten. En sådan målmedveten utbyggnad av barnstugorna bör vara grundvalen för samhällets insatser för att ordna barntillsynen. För att möta det stora behovet av barntillsyn med ytterligare åtgärder från samhällets sida bör man också få till stånd en ökad verksamhet med kommunalt organiserade familjedaghem, parallellt med en snabb utbyggnad av barnstugorna. Jag anser liksom familjedaghemsutredningen att en utbyggnad av familjedaghemsverksamheten förutsätter att verksamheten samtidigt blir föremål för en kvalitativ förstärkning. Utredningen har i detta syfte föreslagit en rad olika åtgärder som det tycks råda allmän enighet om. Utredningen har också grundligt prövat frågan om statsbidrag till kommunala familjedaghem och formerna för en sådan bidragsgivning.

Som jag har framhållit i statsverkspropositionen anser jag att utredningen lyckats finna sådana godtagbara grunder för ett statsbidrag som man förut har saknat i debatten i denna fråga. Till

skillnad från tidigare förslag som har figurerat är det statsbidragssystem som utredningen har utarbetat och som regeringen lagt fram i statsverkspropositionen medvetet inriktat på att stimulera tillkomsten av nya familjedaghem och en kvalitativ förstärkning av familjedaghemsverksamheten.

Den kvotregel som ingår i bidragssystemet innebär att kommunens organiserade barntillsyn skall ha nått en viss omfattning för att statsbidrag skall utges. Denna regel är alltså avsedd att stimulera en utbyggnad av den kommunalt organiserade barntillsynen. Regeln medför att det nya statsbidraget i huvudsak kommer att utgå till nya familjedaghemplatser. I bidragssystemet ingår också en s. k. balansregel som har tillkommit för att ett statsbidrag till kommunala familjedaghem inte skall motverka en utbyggnad av barnstugeverksamheten. Den gäller för kommun med mer än 10 000 invånare och innebär att antalet familjedaghemplatser vid beräkningen av statsbidraget inte får överstiga antalet statsbidragsberättigade barnstugeplatser.

I en av reservationerna till statsutskottets utlåtande tycks man mena att denna regel skulle begränsa den enskildes möjligheter att välja mellan olika tillsynsformer. Jag vill i det sammanhanget bara erinra om att bl. a. familjedaghemsutredningens undersökning har visat att föräldrarna själva till övervägande del vill ha plats för barnen i barnstugor. Jag vill understryka att den statliga bidragsgivningen för den kommunalt organiserade barntillsynen motiveras med att det är önskvärt att stimulera en utbyggnad av verksamheten. Det statliga stödet till barnstugeverksamheten har bl. a. genom ett kraftigt bidrag till byggnadskostnaderna inriktats på att underlätta tillkomsten av nya barnstugor. Det nu föreslagna statsbidraget till kommunala familjedaghem har samma syfte när det gäller de kommunalt organiserade familjedaghemmen. Som jag nämnt är avsikten att statsbidraget

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

främst skall utgå för nya familjedaghemspplatser. Kvotregeln och balansregeln innebär att statsbidrag i mindre utsträckning kommer att utgå för sådana platser som redan finns och i större utsträckning för nytillkommande platser. Av totalt 45 000 beräknade kommunala familjedaghemspplatser 1969 beräknas statsbidrag utgå till omkring 25 000.

Centerpartiets och folkpartiets reservation innebär att statsbidrag skulle utgå bl. a. till alla de platser som redan finns. Detta betyder alltså inte någon ökad platstillgång för barnfamiljerna i jämförelse med propositionens förslag. Däremot innebär det att statens kostnader blir väsentligt högre. Uttunningen av balansregeln skulle kosta omkring 5 miljoner kronor, sloandet av kvotregeln omkring 13 miljoner och en höjning av bidragsprocenten 12 miljoner kronor. Det är sammanlagt 30 miljoner kronor mera i statsbidrag än enligt propositionen, utan att man därför åstadkommer något större platsantal. För lika många platser — alltså 45 000 — som enligt propositionen kostar staten 25 miljoner kronor vill folkpartiet och centerpartiet betala 55 miljoner kronor.

Håller man sig till folkpartiets och centerpartiets motion som dessutom innebär statsbidrag till den s. k. omkostnadsersättningen, så skulle statsbidragskostnaden bli 89 miljoner kronor eller 64 miljoner kronor högre än enligt propositionen, fortfarande utan något ytterligare platstillskott. Men jag skall inte uppehålla mig vid motionsyrkandet. Det blev ju för mycket till och med för folkpartiets och centerpartiets representanter i utskottet. 30 miljoner kronor ovanpå regeringens 25 miljoner är ändå ett gott bud.

Är det då barnen som folkpartiet och centerpartiet har i åtanke? Är det vårdens kvalitet som man vill höja? Nej, kvalitetshöjningarna är redan tillgodosedda inom propositionens 25 miljoner, och det är inte för detta ändamål som man vill ha mera pengar. Vill man då

hjälpa föräldrar, som vill gå ut på arbetsmarknaden, genom att bereda fler tillsynsplatser? Nej, barnfamiljerna får inte en enda plats mer för dessa 30 miljoner. Vill man ge daghemsvårdarna en ytterligare höjning av den ersättning som förutsatts i propositionen? Nej, det ryms ingenting sådant i denna stora kostnadsökning för staten.

Det enda jag kan se att man vill är att tillföra kommunerna dessa pengar utan att man därför får en enda plats mer för barntillsyn. Men då kommer man, som utskottsmajoriteten mycket riktigt påpekat, in på en fråga om kostnadsfördelning mellan stat och kommun. Den frågan bör lösas enligt generella regler om skatteutjämning och inte i ett sammanhang där vi diskuterar stimulansbidrag för barntillsyn.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Under senare år har olika former av barntillsyn varit föremål för utredningar av olika slag, och det har kring detta ämne förts en mycket intensiv debatt. Att frågan tilldrar sig en sådan uppmärksamhet kan väl bero på att så många intressen spelar in. Det är givetvis i första hand den enskildes och familjens intressen, men det är också samhällsintressen av olika slag, inte minst arbetsmarknadssynpunkter.

Vi brukar gärna tala om att vi lever i valfrihetens samhälle, i varje fall att vi strävar efter största möjliga frihet för den enskilda människan att välja yrke och sysselsättning och att ägna sig åt den uppgift som vederbörande har lust, fallenhet och utbildning för. Allt detta med valfrihet låter ju bra, och det är förvisso någonting som vi bör sträva efter. Vi bör underlätta möjligheterna för den enskilde att träffa ett fritt val, och många gånger är detta också ett klart samhällsintresse. Men jag anser samtidigt att vi inte alldeles bör glömma bort att den som har skaffat sig barn också i viss utsträckning

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

har träffat ett val — ett val som på sitt sätt, det är alldeles ofrånkomligt, begränsar vederbörandes rörelsefrihet bl. a. på arbetsmarknaden.

Jag vill inte gärna se det som en självklar skyldighet för samhället att svara för den vård och tillsyn av barnen i de lägre åldrarna som i första hand måste vara föräldrarnas uppgift, men jag ser det som lika självklart att samhället bör hjälpa till att skapa de organisatoriska och ekonomiska förutsättningarna för en god barntillsyn utom hemmet i de oändligt många fall då även modern behöver, kanske måste ha ett förvärvsarbete för att kunna klara sin och barnens försörjning, eller då hon genom sin arbetsinsats kanske fyller en viktig funktion i samhället.

Frågan om ordnandet av samhällets barntillsyn är därför enligt mitt sätt att se en mycket stor uppgift — en uppgift som vi kanske aldrig helt kan lösa men som vi kanske med det förslag som nu föreligger kommer att föra ett gott stycke framåt. I detta avseende vill jag gärna också ge föredragande statsrådet ett erkännande för att man på denna punkt med det förslag som föreligger onekligen har åstadkommit åtskilliga förbättringar.

Om vi ser på de siffror, som nu redovisas, finner vi att det här gäller ett problem, som kvantitativt sett också är mycket stort. Tyvärr försämras relationerna mellan tillgång och efterfrågan på tillsynsplatser, beroende på att utbyggnadstakten inte har varit tillräckligt hög och att efterfrågan ständigt stiger.

Av det betänkande familjedaghemsutredningen avlämnat under år 1967 framgår att det finns 60 000 barn under tio år som inte har någon form av tillsyn medan föräldrarna förvärvsarbetar och att det finns cirka 320 000 barn till föräldrar som förvärvsarbetar. Samtidigt måste vi räkna med att detta antal stiger på grund av den ökande förvärvsintensiteten bland kvinnorna.

Det kan ju i all oändlighet diskuteras

vilka former av barntillsyn som är att föredra. I den diskussionen ligger det nära till hands att ge företräde åt den organiserade tillsynen i barnstugor och daghem. Jag skall inte polemisera mot den uppfattningen, men jag tror inte heller att vi bör glömma att det är en synnerligen dyr form av barntillsyn — så dyr att man nog kan ha anledning att ibland fråga sig hur mycket man vinner om man uteslutande ser frågan ur samhällsekonomisk synpunkt. Denna omständighet bl. a. gör det angeläget att samhället ser sig om efter andra former för barntillsyn vilka kan ge ekonomisk stimulans, men framför allt är detta nödvändigt om vi vill åstadkomma en snabb ökning av antalet tillsynsplatser. Vi hälsar därför med tillfredsställelse att även regeringen äntligen har accepterat familjedaghemmen som en bidragsberättigad tillsynsform, även om vi har väsentliga invändningar att göra mot de kvot- och balansregler som föreskrives i Kungl. Maj:ts förslag. Personligen skulle jag vara mest tilltalad av att de inskränkningar som kvotreglerna utgör helt kunde slopas, vilket i sin tur skulle innebära en fri tävlan mellan de olika tillsynsformerna.

De restriktioner som förslaget innebär för med sig att åtskilliga mindre kommuner inte kan utnyttja de stimulansbidrag som förslaget erbjuder. Det finns otvivelaktigt många kommuner där tillgången på arbetstillfällen för den kvinnliga arbetskraften är begränsad men där ändå visst behov av barntillsyn föreligger, som med fördel skulle kunna ordnas genom kommunala familjedaghem. Skall man då först tvinga dessa kommuner att bygga barndaghem, kanske alltför små och dyra i drift, för att sedan komma i åtnjutande av bidrag till familjedaghem? Det är, som jag ser det, en mycket otillfredsställande ordning. För att mildra dessa olägenheter föreslår vi väsentliga lättnader i de nu framlagda reglerna. Jag kan inte tänka mig annat än att även om utskottsmajo-

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

ritetens förslag i dag blir antaget, kommer erfarenheten ändå att visa att bestämmelserna i dessa avseenden behöver revideras.

Beträffande statsbidragets storlek föreslår vi att detta utgår med 45 procent av kommunens kostnader efter avdrag för föräldraavgifter, vårdarens lön och sociala utgifter. Vi finner det på denna punkt motiverat att anknyta till det statliga bidraget till driftkostnader för barnstugeverksamheten. Därmed underlättas valmöjligheterna och stimuleras tillkomsten av nya tillsynsplatser.

Herr talman! Jag skulle kunna sluta där. Av statsrådets inlägg i denna debatt fick jag emellertid uppfattningen att det är hennes mening att hävda att det förslag som vi för fram i våra reservationer inte tillför samhället en enda ny plats när det gäller barntillsynen, utan att det endast är pengar som går till kommunerna och betalar deras övriga utgifter. Vi skall väl ändå komma ihåg att här är det kommunernas initiativ och åtgärder som är avgörande för den omfattning barntillsynen i dess olika former skall få. Ju större stimulans kommunerna kan räkna med, vare sig det gäller den ena eller den andra formen av barntillsyn, desto större omfattning kan vi också räkna med att den samlade barntillsynen får.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga reservationer under denna punkt.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Jag skall börja med att understryka vad statsrådet sade om att barntillsynen är en viktig del av familjepolitiken. Just därför att den är en så viktig del av familjepolitiken är det ju högst beklagligt att den av samhället organiserade barntillsynen har varit så eftersatt under en lång följd av år. Den årliga ökningen av daghemsplatserna har varit ringa, med undantag för den allra senaste tiden. Samtidigt har ju kvinnornas förvärvsintensitet ökat, och den ökade under ett flertal år snabbare

än antalet barndaghemplatser gjorde. I praktiken blev det följaktligen med åren svårare att få barntillsynen ordnad på ett tillfredsställande sätt.

Av familjedaghemsutredningen framgår att det finns 320 000 barn under tio år vilkas föräldrar förvärsarbetar. Av dessa är 50 000 barn till ensamförälder. Av de 320 000 barnen är det bara ungefär 16 000 som får plats på barndaghem och 9 000 i familjedaghem. För övriga barn, alltså för det stora flertalet, är tillsynen högst varierande och många gånger provisoriskt ordnad. Det allra mest skrämmande i de siffror som familjedaghemsutredningen presterat är uppgiften att 60 000 barn under tio år saknar varje form av tillsyn när föräldrarna arbetar. Det är sannerligen inte bevis på någon hög standard när vi handskas så vårdslöst med våra barn — det förnämsta vi har. Det måste också vara oerhört pressande för föräldrarna att utföra ett fullgott arbete under så osäkra förhållanden.

Det är därför högst angeläget att samhället verkligen anstränger sig att öka antalet daghemsplatser. Det beslut som fattades av riksdagen 1966 om höjda statsbidrag till barndaghemmen får vi hoppas skall få avsedd effekt — det vet vi ju för övrigt att det redan har fått — nämligen att stimulera kommunerna till kraftig utbyggnad av barndaghemmen. Dessa har ju tidigare, just på grund av bristen på sådan stimulans, inte varit det projekt som tagits först när kommunerna skall investera.

Barndaghemmen kommer ändå inte att under överskådlig tid kunna lösa tillsynsfrågan — om detta någonsin kommer att bli fallet. Jag vet inte heller om vi skall sätta det som mål att klara hela tillsynen med barndaghem.

Ett gott och nödvändigt komplement till barndaghemmen är familjedaghemmen. Dessa har länge i de flesta kretsar varit erkända som en god tillsynsform. Men att få statsbidrag till dem har varit alldeles omöjligt. Det är förvånande att vi tidigare inte har kunnat få stöd till

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

denna del av barn tillsynen, när man inte har förmått lösa frågan på annat sätt. Det är ju inte alla föräldrar — det har jag nämnt förut — som har lyckats i det lotteri som gäller platser på barn daghem. Det är just därför, statsrådet Odhnoff, att vi är så angelägna att lösa tillsynsfrågorna, att lösa dem någorlunda snabbt och för så många som möjligt, som vi vill ha en som vi anser bättre utformning av statsbidraget till familjedaghemmen. Jag vill dock understryka att vi inom mittenpartierna är glada över att vi äntligen har fått gensvar på vårt förslag att statsbidrag över huvud taget skall utgå till familjedaghemmen. Men så där riktigt glad får man ju sällan vara — och det är vi inte heller över det här förslaget om statsbidrag till familjedaghem, därför att villkoren för att få statsbidrag är så konstruerade att vi befarar att den stimulanseffekt som är så önskvärd kommer att utebli. Kommunerna måste ju först fylla en kvot av tillsynsplatser för att erhålla statsbidrag. Sedan utgår statsbidrag endast till de familjedaghemplatser som överstiger kvottalet. För de första 10 000 invånarna i en kommun krävs en plats på 200 invånare och därefter en plats per 100 invånare. En kommun med 5 000 invånare måste därför ha 25 platser innan bidrag utgår. Finns det då 26 platser utgår bidrag till en plats. Finns det 15 000 invånare i kommunen måste det finnas 100 platser innan statsbidrag utgår, och man får alltså bidrag endast från och med den 101:a platsen.

Vid remissbehandlingen har dessa kvotregler starkt kritiserats, bl. a. av Svenska kommunförbundet. Länsstyrelsen i Östergötlands län anför att med detta system skulle endast tre kommuner i länet bli berättigade till statsbidrag.

Det finns ytterligare en spärregel för kommuner med över 10 000 invånare och det är den s. k. balansregeln, som innebär att antalet familjedaghemplatser inte får överstiga antalet daghems-

platser. Vi anser att även denna balansregel verkar hämmande på utbyggnaden och vill mildra den så att antalet familjedaghemplatser skall tillåtas vara dubbelt så stort som antalet daghemplatser. Vi tror att utan denna upp- mjukning skulle kommunerna hämmas i strävandena att ordna fler familjedaghemplatser. Däremot tror vi inte att det på något sätt skulle verka hindrande på utbyggnadstakten i kommunerna av barndaghemmen. Och jag vill än en gång starkt understryka att vi anser den utbyggnaden ytterst angelägen.

Med tanke på den prekära situation som föreligger vad gäller tillsynsfrågan, där 60 000 barn saknar tillsyn och där 235 000 barn vistas på tillsynsplatser utan samhällets insyn, vill vi inte vara med om att tillskapa regler som på något sätt kan vara hämmande. Jag tycker att vi alla skulle kunna arbeta på att så snabbt som möjligt lösa tillsynsfrågorna.

Vad sedan gäller statsbidragets storlek föreslås i propositionen att det skall utgå med 35 procent av kommunens nettokostnad, vilket är samma bidragsprocent som utgår till den sociala hemhjälpens. Jag har mycket svårt att förstå varför man knutit samman bidragsprocenten till familjedaghemmen och den sociala hemhjälpens. Vi ser inte här några beröringspunkter. Vi finner det mera motiverat att anknyta procenttalet till bidragsprocenten för driften av barnstugor. Vi är mycket angelägna om att det från samhällets sida bör vara samma syn på de olika formerna av barn- tillsyn.

Vidare hälsar jag med tillfredsställelse den kvalitativa förstärkningen av familjedaghemmen. Jag konstaterar med glädje att de åtgärder som vi från mittenpartiernas sida tidigare har framfört nu blir verklighet, t. ex. hälsoundersökning av barn och vårdare. Likaså finner jag en utbildning av familjedaghemsvårdare mycket angelägen. Jag anser det dock vara viktigt att det inte bara blir de nya dagmammorna som

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

får tillgång till denna utbildning utan att den skall beredas alla dagmammor. De föreslagna informationsträffarna ser jag endast som ett komplement till den grundutbildning som dagmammorna bör få.

Statsrådet Odhnoff sade att med det förslag som vi från center- och folkpartihåll framlagt skapar vi inte några nya platser. Jag har mycket svårt att förstå det resonemanget. Man skapar väl inte en stimulans för kommunerna, när de för att få statsbidrag först skall fylla en relativt stor kvot. Då kanske det blir så att kommunerna bara orkar med den kvoten och inte den andra delen som de sedan skulle få statsbidrag till. Här ser vi — och det är inte första gången — den ständiga övervältringen på kommunerna. Jag kan inte förstå att vi skall behöva ha olika syn på daghemsplatser och familjedaghemplatser. Man behöver ju inte fylla någon kvot för att få statsbidrag till daghemsplatserna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de vid punkt 11 avlämnade, motiverade reservationerna.

Till utlåtandet finns emellertid även fogat ett särskilt yttrande, där vi tar upp omkostnadsersättningen till vårdarna i familjedaghem. Vi finner det vara mycket angeläget att ersättningen blir av den storleksordningen, att den täcker de måltider som dagbarnet intar och även innebär täckning av kostnaderna för viss utrustning samt för slitage på möbler och annan inredning. Eftersom det inte är staten som är ena förhandlingsparten, kanske vi inte kan säga hur mycket det skall vara, men jag vill ändå poängtera att det är alldeles nödvändigt att bidraget blir så stort att det täcker utgifterna. Jag tror att det belopp som familjedaghemberedningen nämnde inte täcker kostnaderna för hemmen.

I detta anförande instämde herr *Svanström* (cp) och herr *Kristiansson, Axel*, (cp) samt fru *Nilsson* (cp).

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag skall be att få in-skränka mig till några kommentarer, eftersom jag tycker att den sakliga kritik som mittenpartiernas representanter har riktat mot regeringsförslaget och utskottsförslaget är så pass övertygande att det inte finns anledning att upprepa den.

Jag fäste mig vid statsrådet Odhnoffs påpekande om vad de föräldrar svarat som tillfrågats om vilket slags barntillsyn de väljer och eftersträvar att få. Statsrådet sade att de föräldrar att placera sina barn på daghem. Det är väl inte så egendomligt, eftersom de aldrig har haft någon möjlighet att välja familjedaghem som står under kontroll och där familjedaghemmorna har någon utbildning. Det finns ingen balans i utbudet på det här området, och därför är svaret ganska förklarligt. När familjedaghemsvärksamheten blir utbyggd och utövad under statsmakternas kontroll i samband med att statsbidrag införes och det blir en viss utbildning av dagmammorna, så tror jag att många fler föräldrar än tidigare kommer att välja familjedaghemmen, av det enkla skälet att för många barn passar sådana hem bättre, t. ex. för de blyga barn som har svårt att anpassa sig i en stor grupp.

Statsrådet är ganska modig, när hon så tvärsäkert slår fast, att mittenpartierna ställer sig kallsinniga inför vad barnfamiljerna egentligen behöver i fråga om barntillsyn. Statsrådet sade — med flera utropstecken efteråt — att det inte är barnen och inte föräldrarna som folkpartiet och centerpartiet vill hjälpa, utan att våra förslag bara innebär litet mera pengar åt kommunerna, och den frågan bör lösas på annat sätt. Det är väl ett egendomligt resonemang! Skulle inte den service som kommunerna kan ställa till förfogande, om de får stimulansbidrag från staten, komma föräldrarna och barnen till godo? Det är fullkomligt klart att pengarna kommer att användas till familjernas bästa. Om

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

så inte är fallet, skulle förhållandena på detta område vara något alldeles enastående. Här måste ju gälla samma sak som i fråga om t. ex. den sociala hemhjälpen. Ingen vill väl påstå att inte statsbidraget till kommunerna kommer de gamla och sjuka till godo. Det är ohållbart och oriktigt att framställa oppositionspartierna som kallsinniga inför vad föräldrar och barn vill ha. I själva verket är det alldeles tvärtom.

Sedan skulle jag vilja knyta an till vad herr Birger Andersson började sitt anförande med. Han citerade nämligen de gamla fromma orden om att man gläder sig över en syndare som bättrar sig. Den syndaren var i detta fall herr Edström. Vilken glädje utbryter inte då, när en hel regering och ett helt politiskt parti bättrar sig efter att ha syndat så länge på detta område som de faktiskt har gjort!

Jag har roat mig med att i biblioteket låta plocka fram den dossier som visar hur många gånger vi har behandlat denna fråga i kammaren på förslag av folkpartiet och centerpartiet. Det började 1962 med en kort och kärnfull motion, skall jag säga statsrådet, om att det inte vore så dumt att tillsätta en utredning som kunde komma med förslag om statsbidrag till familjedaghemsvärksamheten. Motionen upprepad 1963, 1964, 1965 och 1966 med samma negativa resultat. Vi vann inte något gehör i kammaren för våra förslag. Tvärtom var kritiken förödande och orättvis. Socialdemokraterna sade nämligen — både de kvinnliga representanterna och de manliga — att familjedaghemmen inte var bra, då det gällde att ta hand om barn. Familjedaghemsmammorna var inte lämpliga att sköta tillsynen. Barn passade inte i familjedaghem. Socialdemokraterna ville över huvud taget inte bygga ut någon form av familjedaghem utan i stället satsa enbart på barnstugorna. Det fanns inte den negativa kritik som inte då kom fram i debatterna.

Är efter år var förhållandena precis likadana, ända till dess statsrådet Odhnoff tillträdde sitt ämbete. Då fick vi nytt mod. Hon deklarerade genast att hon inte kunde finna några motsättningar mellan familjedaghemmen och institutionerna. Det var kanske en smula djärvt mot bakgrunden av vad hennes parti hade sagt under de föregående åren. Men det var onekligen friska tag och det var tacknämligt att statsrådet verkligen sade ifrån.

Nu ligger ett förslag på riksdagens bord. Tyvärr är det dock inte den helhjärtade satsning på en utbyggd barnservis som man hade hoppats på efter denna långa väntan. Jag kan inte underlåta att också framhålla att det var ett ganska stort ansvar som de tog på sig som under dessa år har sölat med genomförandet av denna reform. Under dessa sex år är det i alla fall ett stort antal barn som har blivit utan någon direkt tillsyn.

Nu frågar man sig om barnen blir omhändertagna i den utsträckning som man skulle önska. Så är dock knappast fallet. Här har det — jag upprepar, herr talman, vad jag började med — framlagts otvetydiga bevis på att det för många kommuner inte kan bli någon större stimulans att bygga ut familjedaghemsvärksamheten. Så svarade redan en hel del av remissinstanserna, när de avgav sina synpunkter på det utredningsförslag som ligger till grund för propositionen. Om jag inte minner mig var det landshövding Eckerberg i Östergötland som hade räknat ut att det med de spärrar som föreslagits i utredningen, bara tre kommuner i hans län skulle kunna få kommunalt bidrag. Är det fel uppgift så får länsstyrelsen i Östergötland stå för den, men detta är faktiskt vad som står i deras remissvar. Det kan inte vara särskilt uppmuntrande för andra kommuner, om bestämmelserna slår på detta sätt i praktiken.

Ja, herr talman, jag kan avsluta mitt anförande med detta. Jag vill understry-

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

ka vad som har framhållits av företrädarna för reservationerna och ber att få instämna i yrkandet om bifall till desamma.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen b vid denna punkt. Reservationen innebär, som vi tidigare hört, en modifikation av den s. k. balansregeln. Som statsrådet påpekade innebär den regeln att i kommuner med över 10 000 invånare bidrag inte utgår för flera familjedaghemplatser än som motsvarar antalet statsbidragsberättigade barnstugeplatser i kommunen. Enligt reservationen bör inte antalet familjedaghemplatser få överstiga det dubbla antalet barnstugeplatser.

För ett par år sedan utvecklade jag här i kammaren ett ganska utförligt principiellt resonemang om barntillsynsproblemet. De synpunkter jag då framförde skiljer sig inte så mycket från det som herr Jacobsson inledningsvis yttrade i sitt anförande i dag, och jag skall därför inte recapitulera vad jag sade.

Enligt min uppfattning har familjedaghemmen vissa fördelar som man bör ta vara på. För infektiösa barn, för blyga och nervösa barn kan familjedaghemmen vara väsentligt fördelaktigare än stora barnstugor, med de stojande och livliga lekar som där förekommer. Familjedaghemmen kräver inte heller de stora investeringar som barnstugorna erfordrar.

Behovet av barntillsyn växlar med konjunkturen. I tider av svaga konjunkturer minskar behovet av barntillsyn i stort sett, även om behovet stiger inom vissa speciella områden. När det t. ex. gäller vårdyrkena medför den svagare konjunkturen en ökad tendens hos de gifta kvinnorna att återgå till sin yrkesverksamhet. Där torde en viss ökning av barntillsynsbehovet göra sig gällande. Men familjedaghemmen är en

lämplig form för anpassning av platsantalet till detta växlande behov av tillsyn.

Herr Jacobsson har också tidigare i dag påpekat hur det i vissa kommuner kan vara så att familjedaghemmen gör betydligt större nytta än de stora barnstugorna.

Visst har man kunnat klaga på bristande kontinuitet i familjedaghemmens verksamhet och på bristande kompetens hos familjedaghemsmammorna. De åtgärder som skall vidtas för att åstadkomma bättre förhållanden därvidlag tycks mig tjäna ett gott syfte, även om reglerna förefaller mig bli nog så stela, särskilt när det gäller anställningsförhållandena. Men det är bättre med en organisation som ger en viss stabilitet och kompetens, och därför skall jag inte motsätta mig planerna.

Man skall för övrigt inte tro att barnstugorna alltid representerar kontinuiteten. Under hittills rådande förhållanden med otillräckligt antal barntillsynsplatser finns det exempel på nog så bryska avvisanden av barn som fått plats vid barndaghem, så att modern bibringats den falska föreställningen att nu var barntillsynen ordnad för en avsevärd tid framåt.

Smidigheten i familjedaghemmens verksamhet, deras möjlighet att anpassa sig till vitt skilda behov i fråga om tillsynstidens längd och förläggning gjorde att vi tidigare inte tyckte att den borde bli föremål för en stel reglering och därför inte borde ha bidrag från det allmänna sida. Vi menade att ett förvärvsavgdrag som svarade mot de verkliga kostnaderna för barntillsynen skulle kunna ge den yrkesarbetande mamman möjlighet att själv bekosta en barntillsyn som var anpassad efter hennes behov.

Det finns emellertid behov av barntillsyn även för sådana som inte har tillräckliga inkomster. Jag tänker t. ex. på studerande av olika kategorier i de fall då båda föräldrarna studerar och inte har någon inkomst. Vi har sedan

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

några år haft klart för oss att bidrag också till denna form av barntillsyn är önskvärd.

I princip skulle jag också vara benägen att helt ta bort både kvotregeln och balansregeln. De mycket stora kostnader som särskilt borttagandet av kvotregeln skulle medföra har dock gjort att jag i det avseendet följer propositionen.

Jag skulle också helst ha sett att balansregeln helt upphävdes. Det skulle innebära en årlig kostnadsökning av 5 à 6 miljoner kronor. Den utformning som balansregeln nu har fått i reservation b, med ett antal familjedaghemplatser motsvarande det dubbla antalet barnstugeplatser, ger dock ett så pass stort spelrum i fråga om familjedaghemplatser att jag ansett mig kunna ansluta mig till en sådan utformning av bestämmelserna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation b.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Det har redan varit en rätt lång diskussion i denna fråga, varvid föredragande statsrådet har haft möjlighet att redogöra för bakgrunden till den insats på detta område som nu skall göras, och statsrådet har även polemiserat mot de reservationer som finns fogade vid utskottets utlåtande. Detta gör att jag för min del avstår från den polemik mot reservationerna som annars kanske skulle ha varit angelägen att framföra. Jag skall i stället försöka att i någon mån rent principiellt redogöra för vad statsutskottsmajoriteten har tillstrykt och hur denna majoritet ser på denna viktiga fråga.

Det är som alla vet en kommunal uppgift att svara för den av samhället organiserade barntillsynen. Denna uppgift har också kommunerna påtagit sig — genom anordnande av barnstugor eller kommunala familjedaghem. Motivet för en statlig bidragsgivning till denna verksamhet är en önskan från stats-

makternas sida att söka underlätta det för kommunerna och stimulera dem till en ökning av verksamheten. Detta har tidigare manifesterats genom att det statliga stödet till barnstugeverksamheten har fått sin tyngdpunkt i bidrag och lån till byggnadskostnaderna. Denna inriktning av det statliga stödet till barnstugorna har också gett resultat. Nybyggnationen av barnstugor har således nått en sådan omfattning att antalet platser i barnstugor vid detta budgetårs utgång kommer att ha ungefärligen fördubblats på de två år som har gått sedan de nya bidragsreglerna infördes. En lika kraftig utbyggnad planeras för de närmaste åren. Den statliga bidragsgivningen till barnstugeverksamheten har ökat i samma utsträckning och uppgår nu till omkring 76 miljoner kronor.

Det finns skäl att ge det föreslagna statsbidraget till kommunala familjedaghem en liknande inriktning. Avsikten med statsbidraget bör inte vara att täcka baskostnaderna för en av kommunerna organiserad barntillsyn i familjedaghem utan i stället att ge bidraget en sådan utformning att det stimulerar kommunerna att anordna nya familjedaghemplatser.

Från flera synpunkter är det angeläget att en utbyggnad av samhällets barntillsyn sker inom ramen för barnstugeverksamheten. På kort sikt kräver inrättandet av en barnstugeplats större insats från kommunens sida än anordnandet av en familjedaghemplats. Det finns därför en viss risk för att mindre framsynna kommuner helt satsar sina resurser på det barntillsynsalternativ som familjedaghemmen utgör. Resultatet av detta skulle kunna bli att den snabba och eftersträvansvärda utbyggnad av barnstugorna, som har påbörjats, blir äventyrad.

Service för barnfamiljerna är emellertid så viktig både för barnen, för de enskilda föräldrarna och för samhället, att resurserna i första hand får användas för att skapa kortsiktiga lösning-

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

ar. Utskottet har tillstyrkt regeringsförslaget att antalet familjedaghemplatser vid beräkning av statsbidraget inte får överstiga antalet statsbidragsberättigade barnstugeplatser. En sådan regel garanterar nämligen en balanserad utbyggnad av de båda verksamheterna. Genom denna balansregel nås två syften. Det blir en fortsatt snabb utbyggnad av barnstugorna, vilket torde vara nödvändigt för att möta den framtida ännu större efterfrågan på barntillsyn — och en ännu mera kvalificerad sådan — som kvinnornas ökade förvärvsintensitet kommer att medföra. Samtidigt ger regeln utrymme för en ökning av antalet familjedaghemplatser.

Vi har inom utskottet gjort en liten avvikelse från regeringsförslaget, och vi har formulerat denna avvikelse på följande sätt: »För att med bibehållande av regelns princip stimulera till en snabbare ökning av antalet platser i familjedaghem bör dock under en övergångstid inte blott disponibla utan även konkret planerade daghemplatser inräknas vid regelns tillämpning. Räknas t. ex. ett års planering in torde statsbidrag kunna utgå det första året för ytterligare 3 000 familjedaghemplatser. Kungl. Maj:t bör närmare utforma denna ökade bidragsrätt. Utskottets yttrande i denna del bör ges Kungl. Maj:t till känna.»

De föreslagna statsbidragsreglerna har anknutits till de enkla regler som gäller för statsbidraget till social hemhjälp. Liksom när det gäller detta har statsbidraget föreslagits utgöra 35 procent av kommunernas kostnader för dagbarnvårdarens lön, exklusive kostersättningen, efter avdrag för influtna föräldraavgifter. Motivet för att statsbidraget föreslås utgå på kommunernas nettokostnader för dagbarnvårdarens lön, exklusive kostersättningen, är att man därigenom når en enkelhet vid statsbidragsgivningen som är eftersträvarsvärd i dylika sammanhang.

Statsbidraget till daghem utgår per plats och år med 1 600 kronor. Beräknat

på nettokostnaderna för personalens löner, d. v. s. på samma sätt som när det gäller familjedaghemmen, utgör statsbidraget 45 procent. Vid ett ytligt betraktande kan man därför få uppfattningen att statsbidraget till daghem är 10 procent högre än det statsbidrag som föreslås utgå till familjedaghem.

En sådan jämförelse är emellertid icke rättvisande. Som jag nämnt tidigare är anledningen till att statsbidraget till familjedaghem beräknas på kommunernas kostnader för dagbarnvårdarens nettolön önskemål om enkelhet i statsbidragsgivningen. Om däremot en rättvisande jämförelse skall göras mellan de två verksamheterna, måste kommunernas samtliga driftkostnader medräknas efter avdrag i båda fallen av föräldraavgifter. Det visar sig då att det föreslagna statsbidraget för familjedaghem och det nuvarande driftbidraget till daghem uppgår till i stort sett samma andel av den totala platskostnaden för de båda tillsynsformerna. Om man, som reservanterna vill, fastställer att statsbidraget till familjedaghem skall utgöra 45 procent, innebär detta att staten svarar för en högre andel av kommunernas driftkostnader för familjedaghem. Utskottet har inte kunnat acceptera reservanternas förslag, bl. a. mot bakgrunden av vad jag nämnt tidigare om utskottets önskan om en balanserad utbyggnad av den institutionella tillsynen i familjedaghem.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Statsrådet fru **ODHNOFF**:

Herr talman! Det är ju närmast en kromosomglädje som har spritt sig i såväl regering som riksdag i denna glada debatt, där fru Hamrin-Thorell och andra har uppträtt.

Jag skall börja från början. Jag tackar herr Jacobson för erkännandet att detta förslag är att se som en förbättring för barnfamiljerna. Herr Jacobson talar om »valfrihetens samhälle».

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

Valfriheten kan vi väl utsträcka också till föräldrarna och till den tillsynsform som föräldrarna kan tänkas föredra för sina barn.

Jag vill citera ur familjedaghemsutredningens betänkande: »De föräldrar som önskar en annan form av barntillsyn, det rör sig om föräldrarna till c:a 50 000 barn, vill i första hand anlita den samhällseliga institutionstillsynen och detta gäller i högre grad om barnen f. n. får sin tillsyn i familjedaghem.» Det är alltså ett starkt önskemål som föräldrarna för fram, och det är underbyggt inte bara i familjedaghemsutredningen, utan i en lång rad utredningar som främst länsgrupperna har stått för. Det är en av anledningarna till att vi vill prioritera denna utbyggnad av barntillsynen på så sätt att barnstugorna genom vissa kvotregler och balansregler i första hand utbyggs.

Jag skall också ta upp diskussionen om de regler som förs fram. Jag vill instämma med herr Birger Andersson, att det inte i första hand är ett behov att ge bidrag till den familjedaghemsvksamhet, som redan finns, utan det gäller att skaffa fram de nya platserna. De statsbidragsregler som diskuterats har tillkommit därför att statsbidraget är avsett att stimulera en utbyggnad av den kommunalt organiserade barntillsynen.

Kvotregeln innebär ju att den av kommunen organiserade barntillsynen skall ha nått en viss omfattning för att statsbidrag skall utgå till den fortsatta utbyggnaden, och balansregeln ger en garanti för att statsbidraget till familjedaghemmen inte motverkar en utbyggnad av barnstugeverksamheten.

Vill man slopa dessa regler, då har man inte längre ett bidragssystem med de garantier och den stimulanseffekt som är avsedd.

Om man nu diskuterar balansregeln kan jag utan vidare säga, att jag har förståelse för utskottsmajoritetens förslag. Det innebär ju att man vid balansregelns tillämpning skall kunna ta hänsyn till en faktiskt planerad eller

pågående utbyggnad av barnstugeverksamheten inom kommunen. Det ligger just i linje med propositionen.

Jag kan emellertid inte acceptera den regel, som föreslås i en av reservationerna och som innebär att man som statsbidragsgrund skulle godkänna ett dubbelt antal familjedaghemspplatser jämfört med barnstugeplatserna. Jag är positivt inställd till en utbyggnad av en kommunalt organiserad familjedaghemsvksamhet. Det vill jag gärna tala om för fru Hamrin-Thorell, men jag måste på samma gång tvätta av mig den där glorian att det var jag som skulle ha börjat med detta. Uppdraget att utreda ett stöd till familjedaghemmen gavs av statsrådet Lindström, och det uppdraget är daterat den 11 februari 1966.

Men jag är positiv till denna utbyggnad, vilken uppfyller familjedaghemsutredningens standardkrav. Det i propositionen föreslagna statsbidraget har till syfte att stimulera kommunerna att anordna nya familjedaghem jämsides med utbyggnaden av barnstugeverksamheten. Jag anser att båda dessa tillsynsformer skall byggas ut med kraft. Det är denna garanti för att båda skall byggas ut som balansregeln skall ge. Den garantin blir ganska illusorisk om balansregeln skulle förlora balansen på det sätt som föreslås i reservationen.

Det har talats mycket om mittenpartiernas förslag och att »vi äntligen får gensvar på det förslaget», säger fru Olsson. Liknande synpunkter har framförts från andra talare.

Det kan därför inte vara att gå utanför ämnet om man tittar något på vad som folkpartiet och centerpartiet här har föreslagit.

Det är ju en ganska fantastisk utveckling, som dessa partier genomgått under de två senaste åren när det gäller familjedaghemfrågan. År 1966 ville man ge kommunerna nära 3 miljoner kronor till familjedaghemmen. År 1967 dubblade man budet; då var det 6 miljoner kronor som man skulle ge. Men

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

när regeringen 1968, efter att ha utrett frågan och kommit fram till vad det verkligen är som man vill förbättra, lägger fram ett förslag som kostar 25 miljoner kronor, är man genast beredd att mer än tredubbla detta förslag till 89 miljoner kronor.

Jag vidhåller, fru Hamrin-Thorell, att de förslag som lagts fram av folkpartiet och centerpartiet *icke* motiverats med att det var önskvärt för barnens skull att höja kvalitén på vården. Det har inte heller som motiv anförts att man vill hjälpa föräldrarna att få fram fler tillsynsplatser så att deras önskemål att gå ut på arbetsmarknaden kunde tillgodoses. Det har icke motiverats med att man på detta sätt skulle vilja ge dagbarnsvårdarna en ytterligare höjning av den ersättning, som nu utgår.

Som motiv har anförts att man vill ge kommunerna en hjälp. Jag anser att frågan om stöd till kommunerna bör — såsom redan har framhållits av utskottet — lösas i annat sammanhang.

Jag skall inte ytterligare beskriva den utvecklingskurva det här gäller — den talar för sig själv.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Statsrådet Odhnoff talade i sitt första anförande om de nya tillsynsplatserna och nämnde att det är till de nya platserna som statsbidrag skall utgå — statsrådet återkom även i sitt senaste inlägg till detta.

Känner då verkligen inte statsrådet till att det tyvärr förhåller sig på det sättet, att många små kommuner inte har några tillsynsplatser? Vi ser det på det sättet, att man med den föreslagna kvotregeln inte stimulerar de kommunerna att ordna familjedaghemspplatser. Däremot utgår ju statsbidrag till första daghemspplatsen.

Tror inte statsrådet att det i en sådan liten kommun, där det tyvärr inte finns stora möjligheter för kvinnorna att få förvärvsarbete, kan bli felinvesteringar? Kommunen låter bygga barndaghem,

som visserligen kommer att kosta kommunen mer pengar än att ordna familjedagplatser utan statsbidrag, därför att man ändå tycker, att får man statsbidrag för ändamålet så bör man väl också bygga. Det kan sedan visa sig, att det i en sådan kommun inte finns så många barn till förvärvsarbetande föräldrar att barndaghemmet kan fyllas. I den kommunen skulle det ju ha varit riktigare att ha familjedaghem, och då blir det också fråga om nya platser, statsrådet Odhnoff. Det utgår ju inte bidrag till alla nya platser.

Statsrådet säger vidare, att mittenpartierna bara vill ge bidrag till kommunerna och hjälpa kommunerna.

Vi vill stimulera kommunerna, statsrådet Odhnoff, att ordna barntillsynen. Vi vill att barntillsynen skall ordnas, och att det skall ske snabbt. Och det skulle kunna ske snabbt om de kvotregler som här är föreslagna slopas.

Herr Birger Andersson talade något om kortsiktiga lösningar. Jag fattade det så — jag hoppas att det är fel — att herr Birger Andersson ansåg familjedaghemmen vara en kortsiktig lösning. Jag trodde nämligen att vi alla var överens om att man, när denna verksamhet blir en kommunal angelägenhet med den kvalitativa förstärkning, som vi i dag beslutar om, inte skulle betrakta familjedaghemmen som en kortsiktig lösning när det gäller barntillsynen utan se det som en fullvärdig lösning vid sidan av barndaghemmen.

Fru HAMRIN-THORELL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ändå lite svårt att tro att statsrådet Odhnoff verkligen inbillar sig, att vi inom folkpartiet och centerpartiet har slagits för en utbyggnad av familjedaghemmen år ut och år in utan att vår avsikt har varit att gagna föräldrarna och barnen med en kvalitativ, utbyggd familjedaghemsservice.

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

Det är väl ändå en överdrift att påstå, att det är enbart för att hjälpa kommunerna att få statsbidrag för verksamheten som vi har argumenterat år efter år.

Det är inte så förfärligt roligt att tjata, som statsrådet Odhnoff kanske tror, men det har i alla fall effekt ibland! Det är att misstänkliggöra oppositionen för helt andra avsikter än den har visat sig ha om man påstår, att vi inte motionerar för att i första hand hjälpa föräldrar och barn. Jag skulle råda statsrådet Odhnoff att verkligen sätta sig in i alla de motioner som har framlagts på området.

Att vi vid andra tillfällen har begärt en utökning av statsbidragen till familjedaghemmen är väl ett bevis för att vi har ansett att det är hög tid att någonting blir gjort. Det är ju vår enda möjlighet att arbeta. Regeringen har nu framlagt sin proposition, eftersom den tydligen har ansett det vara statsfinansiellt lämpligt, eller hur? Det är väl den enkla sanningen.

Herr JACOBSSON, PER, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Birger Andersson hyste farhågor för att en utbyggnad av familjedaghemmen på det sätt som vi föreslår i reservationerna innebär risker för att en utbyggnad av den organiserade barntillsynen samtidigt skulle få stå tillbaka.

Till skillnad mot vad som tidigare har framhållits tror vi inte att riskerna i det avseendet är särskilt stora. Däremot är, enligt vår mening, en speciell stimulans i form av mer omfattande möjligheter till utbyggnad av familjedaghemmen någonting nödvändigt i dagens läge för att öka barntillsynsmöjligheterna på det sätt, som läget för närvarande kräver. Skall vi vänta på att den organiserade barntillsynen tillgodoser detta behov, då får vi vänta oändligt länge.

När jag, statsrådet Odhnoff, talade om valfriheten behandlade jag den

mera från den vidare samhällsaspekten. När det gäller föräldrarnas valfrihet och valmöjligheter har statsrådets påpekanden vederlagts av fru Hamrin-Thorell i ett tidigare anförande på ett sätt, som gör att det inte är nödvändigt för mig att vidare uppehålla mig vid det. När vi emellertid hävdar denna mening, är vi ändå i mycket gott sällskap, bland kommunalmännen i allmänhet och, som det har påpekats redan, även bland en del remissmyndigheter, som har yttrat sig i frågan.

Statsrådet Odhnoff kan inte acceptera reservationernas förslag om kvot- och balansregler. Nej, det vet vi och har förstått av propositionens utformning. Vi är dock ute efter att försöka åstadkomma de bästa och mest effektiva stimulansreglerna när det gäller att öka möjligheterna till barntillsyn i vårt samhälle. De förslag vi har lagt fram och motiverat tror vi också är de mest effektiva och leder fram till de snabbaste och bästa resultaten.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Per Jacobsson sade nyss att han tror att vad reservanterna föreslår är det riktiga. Det är alltså fråga om *tro* och inte om *vetande*.

Nu är det väl så, att de som har sysslat med utredningen av denna fråga och som på allvar har brottats med problemen i fråga om barntillsynen har kommit fram till att den s.k. organiserade barntillsynen är den bästa, alltså i daghemmen, där barnen får kvalificerad tillsyn, där kosthållning och allt annat är av en annan art än vad det kan bli i familjedaghemmen, hur bra dessa än är i och för sig.

Jag hörde nyligen talas om ett rätt avskräckande exempel på hur det kan vara när det är fråga om hastigt ordnade familjedaghem. På en plats i södra Sverige hade en gift kvinna åtagit sig tillsynen av ett visst antal barn. Hon hade ersättning för det. Hennes man —

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

han var skattetänkare — kom plötsligt underfund med att den inkomst som hustrun hade skulle komma att läggas ovanpå hans inkomst. Han förklarade att det fick vara slut med detta. Barnen skickades hem. Familjedaghemmet fick inte längre fortsätta. Det hela var alltså ordnat i mycket lösliga former.

Nu är det ju meningen att människor skall utbildas för tillsyn i familjedaghem, men man kan i varje fall inte bara satsa på dessa. Man bör se till att det blir en balans — det är därför balansregeln kommit till — mellan organiserad barntillsyn i barndaghem och tillsyn i familjedaghem.

Familjedaghemmens tillkomst har ju diskuterats under åtskilliga år. Vi har i denna kammare under många debatter ventilerat för- och nackdelar, och när herr Jacobson nu framhåller att remissinstanserna i så stor utsträckning har anslutit sig till reservanternas förslag, kan man ju peka på en remissinstans, nämligen landsorganisationen, som i det längsta har varit rädd för att få fram familjedaghem. Det är dock en betydande organisation, där säkerligen också det stora flertalet av de kvinnor finns, som behöver få sina barn omhändertagna medan de själva är upptagna av förvärvsarbete.

Fru Elvy Olson undrade vad jag menade med att man skulle kunna göra en felsatsning. Om man överdriver betydelsen av familjedaghem, driver satsen att de är överlägsna därför att de är billigare, så kan man naturligtvis råka i en situation som inte blir till hjälp, utan till ogagn för dem man vill hjälpa. Det är det som jag i korthet egentligen ville ha framfört tidigare.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Birger Andersson sagt vill jag bara påpeka, att det är ingen som har gjort gällande att familjedaghemmen är en tillsynsform som är överlägsen den or-

ganiserade barntillsynen. Men det är en tillsynsform som är nödvändig och som vi tror att det är nödvändigt att stödja på ett alldeles speciellt sätt om barntillsynen i vårt samhälle skall få den omfattning som det aktuella läget kräver.

Jag vill tillägga att jag bävade en aning när jag hörde att herr Birger Andersson skulle relatera ett avskräckande exempel på vad familjedaghemmen kunde innebära. Det exempel han nämnde bevisade emellertid inte på något sätt, att det familjedaghemmet var dåligt eller inte passade för sin uppgift. Där fördes in något helt annat, nämligen en skattefråga. Det bevisade med andra ord ingenting i detta sammanhang.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Birger Anderssons återfall i gamla tongångar var rätt anmärkningsvärt. Det är egentligen inte jag som nu skulle polemisera mot herr Andersson utan det borde vara statsrådet Odhnoff, ty herr Anderssons inlägg svär direkt mot vad som sägs i det regeringsförslag som vi nu diskuterar.

Alternativet för de barn som herr Andersson talade om är inte att de blir omhändertagna i några institutioner — dessa räcker inte till — utan alternativet är att barnen »hängar i luften» toltalt, får lita till grannar eller farmor eller mormor, som dock nu för tiden också vanligen arbetar. Daghemsalternativet finns alltså inte i sinnevärlden. Herr Anderssons exempel har inte plats i diskussionen längre. Meningen är ju, att vi skall hindra att olämpliga familjedaghem tillskapas. De framtida familjedaghemmen skall stå under kontroll och med utbildning av vårdarna.

Vad skattetänkandet beträffar lär det nog finnas fler som ägnar sig åt det än den familjedaghemspappa som herr Andersson nämnde. Just skattefrågan kanske blir ett kruz, när det gäller att få tag på det antal bra familjedaghem man önskar sig i framtiden.

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det exempel jag anförde bevisar ingenting, säger herr Per Jacobsson. Jag ville inte alls bevisa något med exemplet, bara tala om att så kan det vara. Det jag nämnde har förekommit i minst ett fall och innebär att familjedaghemmen med sin löslighet kan vara till förfång för de barn som tillsynen gäller.

Fru Hamrin-Thorell menade att jag polemiserade mot statsrådet Odhnoff. Man kan som bekant tolka allting hur man vill — ordet är fritt och var och en får säga vad han vill.

Jag har emellertid från talarstolen här i dag och i utskottet helt och hållet tillstyrkt propositionen. Det innebär ju inte att jag på något sätt har gått emot föredragande statsrådet. Jag har tvärtom understrukit att de synpunkter som framförts i propositionen är de riktiga.

Jag vill till slut även upplysa, om det har gått förbi fru Hamrin-Thorell, att avsikten med det vi nu skall besluta är att skapa *större* möjligheter för att få fram daghemspplatser.

Fru OLSSON, ELVY, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har nu ganska länge talat om familjedaghem, att de skall bli bättre och mer stabila.

Därför blev i varje fall jag mycket förvånad, när utskottets talesman nu i slutet av debatten kommer upp och talar om den instabilitet som är förenad med familjedaghemmen och ger exempel på hur det kan vara.

Vi skall ju i dag fatta beslut om statsbidrag, som innebär att vi får fler familjedaghem med kommunal insyn, utbildning av dagmammorna samt hälsokontroll. Allt detta är faktorer som skall göra familjedaghemmen till en god tillsynsform, men det är ju ingen här som på något vis vill sätta dem före barn-daghemmen.

När man ändå så här i slutet av de-

batten anför saker och ting som visar att man tror mindre på familjedaghemmen, så vill jag fråga: Vad har man då för alternativ? Vad finns det för alternativ, när man är medveten om att det inte går att bygga ut familjedaghemmen i en sådan takt att vi får in alla barn där? Vad har vi för alternativ för de 60 000 barn, som har redovisats i familjedaghemsutredningen — 60 000 barn som nu inte har någon form av tillsyn?

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Det har ju betonats från många håll att debatten nu lider mot sitt slutskede, och jag ber då kammararen om överseende för att jag förlänger densamma. Efter att ha åhört den kan jag dock inte underlåta att göra ett par frågeställningar och reflexioner.

Först vill jag säga gentemot herr Birger Andersson, att hans argumentation mot familjedaghemmen såsom vårdform betraktad var skäligen svag. Det har också belysts i de repliker som kommit senare. Därutöver vill jag säga, att samma risk löper herr Birger Andersson, när han nu påstår att skattetänkandet kommer in, när det gäller de förvärvsarbetande mödrar som vi talar om skall ut i förvärvsarbete. Mannen kan också då säga åt sin hustru att hon skall stanna hemma därför att skatten tar för mycket.

Jag vet inte vilken erfarenhet statsrådet Odhnoff har av småorternas problem. Har statsrådet Odhnoff den erfarenhet, som avslöjades i det inlägg som statsrådet här gjorde, blir det bekymmersamt för småorterna. Jag skulle kunna vittna från ett sammanträde, som hölls för bara några dagar sedan i en liten kommun med två små tätorter. Man diskuterade denna problematik och en av statsrådet Odhnoffs egna partikamrater sade, när jag redogjorde för hur denna fråga låg till, att han inte kunde tänka sig att ett social-

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

demokratiskt statsråd skulle lägga fram ett sådant förslag. Han framhöll, att hon i så fall inte måste känna till småorternas problematik. Jag instämmer med honom.

Får jag därutöver ställa en konkret fråga till statsrådet om något som inte har berörts i debatten. I vilken utsträckning har man beaktat investeringsproblemet och investeringskostnaderna när det gäller den ena eller den andra vårdformen? Vi har ju ändå investeringsbegränsningar, och det är ju alldeles klart att man, om man ändrar den s. k. balansfaktorn, skulle kunna undvika vissa investeringar och ändå klara vårdformen. Man tar en vårdform, där man framdeles kan gå över till en annan och mer kvalificerad vårdform, om man nu skall göra värderingar.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, att regeringen inte enbart har ansvar för utbyggnaden av daghemsvården — även om vi diskuterar den i dag och säger att vi skall lösa andra problem en annan gång — utan regeringen har ju även ansvar för bostadspolitik, utbyggnaden av skolor osv. Allt skall inrymmas inom samma investeringsram. Det finns människor som köar efter bostad och det finns människor som köar efter skollokaler.

Jag vill därför fråga statsrådet Odhnoff: Har man i någon mån beaktat investeringsproblemet sett i detta sammanhang?

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Nu börjar det tydligen lida mot sitt slut, ty nu uppåddas t. o. m. vittnena i skyn!

Herr Kristiansson tog upp småorternas problem. Att jag inte gått in på dem beror på att utskottets skrivning enligt min mening tillgodoser småorterna. Det har talats om risk för felinvesteringar. Mot detta anför utskottet: »Det bör här erinras om att bidrag till anordnande av barnstugor prövas även

med hänsyn till det bedömda behovet av sådana platser. Skulle emellertid i samband med frågor om det särskilda stödet till serviceåtgärder i glesbygderna en uppmjukning av regeln befinnas lämplig bör Kungl. Maj:t äga förordna därom.»

Jag tror att småorterna blir tillgodosedda genom denna regel.

Vad beträffar investeringskostnaden får jag en känsla av att herr Kristiansson är ute efter att minska daghemsbyggandet och över huvud taget göra inskränkningar på den fronten. När en familj flyttar till en ort, skall den ha en bostad, en investering på 70 000 å 80 000 kronor — jag talar med reservation för att siffrorna är tämligen ungefärliga. Familjen klarar sig inte bara med bostad. Som så riktigt påpekats, skall den ha skolor för sina barn, sjukvård och hälsovård, vatten, vägar, avlopp, lyse och allt vad det är i form av kommunala investeringar. Det går på i stort sett lika mycket som bostaden. Därmed har det kostat cirka 150 000 kronor att få den här familjen placerad på orten och få ut en arbetskraft från denna familj på arbetsmarknaden.

Om nu mor i huset också vill ha arbete utom hemmet, fordras ytterligare den enorma investering, som herr Kristiansson är så tveksam inför. Hur stor är den? En tämligen stor investeringskostnad för en barnstugeplats ligger på 15 000 kronor. Utöver de 150 000 kronor, som man fått investera för att få ut en arbetskraft ur familjen, erfordras sålunda ytterligare 15 000 kronor för att få ut två arbetskrafter från familjen, om den har ett barn under sju år.

Till herr Jacobsson vill jag säga, att jag inte uppfattat att någon har vederlagt att barnfamiljerna vill ha daghem. Herr Anderssons exempel tolkar jag så att det är väsentligt att vi ställer de kvalitetskrav som jag förordat. Jag tror gärna att fru Hamrin-Thorell och fru Olsson vill höja kvaliteten både för barnens del och för daghemsvårdar-

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

nas del, men under sådana förhållanden hade det varit önskvärt att detta blivit uttryckt i klara verba i motionerna.

Till slut, herr talman — för motionärernas 89 miljoner eller reservanternas 55 får man inte en enda plats mer än för regeringens 25 miljoner kronor!

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan helt instämma med fru Odhnoff i att det kostar ganska mycket att flytta om människor. Vi behöver inte här diskutera siffrorna. Men utbyggnaden av daghemmen är inte bara en följd av att man flyttar om människor, utan daghemmen behövs i alla fall. Bland alla investeringar som behövs för bostad och samhällsservice finns bara en enda post, där man möjligen kan spara investeringskostnaden och ändå klara servicen, och det är på det område som vi nu diskuterar. 15 000 kronor är kanske ändå inget obetydligt belopp. För fem inbesparade daghemplatser kan man bygga en bostad åt människor som inte har någon. Det borde inte vara alldeles ur vägen att observera också detta.

Jag har inte berört dessa aspekter därför att jag är emot en utbyggnad, utan jag har velat sätta in den här frågan i sitt rätta sammanhang för att möjliggöra mindre inskränkningar på andra områden.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Det är möjligt att jag missuppfattat saken, men vissa inlägg här i debatten tyder på att man skulle betrakta familjedaghemmen bara som en nödfallsutväg, att man ville sikta fram mot en tid då det bara skulle finnas barnstugor. Jag har i propositionen läst att man anser att de familjedaghem, som vi får med den här utbyggnaden, skall vara en fullvärdig motsvarighet till barnstugorna, och jag tror att det är en riktig uppfattning. Jag tycker

mig visserligen i propositionen ha läst ut en viss avoghet och skepsis mot familjedaghemmen, men jag hoppas att det inte är berättigat; och jag annoterar som sagt att de anses bli en fullgod ersättning för barnstugorna.

Lika väl som det finns och har funnits bra och mindre bra familjedaghem finns det både barnstugor som är bra och sådana som inte varit så bra, som inte passat alla de omhändertagna barnen. Även på en barnstuga beror så mycket av vilka människor som fungerar där. Överallt i sådana här institutioner gäller att det personliga betyder mycket och det helt vid sidan av gällande föreskrifter. Jag har hört erfarna förskolelärarinnor säga att barn, som tidigare bara varit i barnstugor, under stundom visat en hunger efter ömhet som de inte fått tidigare; de har direkt kastat sig i famnen på den som visat dem ett mera personligt intresse. Jag anser att barnen lättare får denna ömhet i ett litet familjedaghem, där det bara finns några få barn, än i en stor institution där det ofta blir mera operosliga befattningshavare som fungerar.

I detta avseende tror jag att familjedaghemmen har ett speciellt värde. Jag har klart för mig att båda formerna behövs, men jag anser att man inte skall sätta den ena formen så mycket före den andra.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Statsrådet Odhnoff uppger sitt påstående att reservanternas förslag inte tillför samhället en enda ny tillsynsplats.

Jag skulle vilja säga att detta påstående — för någonting annat är det inte — ingalunda blir riktigare därför att det upprepas. Här är det ju fråga om ett stimulansbidrag, och den mekanism som utlöses när man ökar en stimulans kan rimligtvis inte sättas ur funktion när det gäller just detta speciella område.

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt återkomma, men eftersom jag förstår att statsrådet Odhnoff inte läst vår motion måste jag citera litet ur den. Jag hänvisar då till sidan 2 i motionen.

Statsrådet trodde att jag önskade en kvalitativ förstärkning av familjedaghemmen, och det har jag sagt här ett par gånger, men det var ju synd att vi inte hade den synpunkten med i vår motion.

Jag läser på sidan 2: »Som redan tidigare framgått av motioner från vårt håll anser vi att det i samband med införande av statliga stimulansbidrag till familjedaghem också bör skapas förutsättningar för en kvalitativ förstärkning av familjedaghemmen. Det är med tillfredsställelse vi konstaterar att en rad av de åtgärder som vi föreslagit nu är förmål för positiv behandling i statsverkspropositionen. Man föreslår således utbildning av dagbarnsvårdare och organiserad hälsokontroll av dagbarn och dagbarnsvårdare. Vi vill emellertid understryka att de föreslagna kurserna bör stå öppna också för redan verksamma daghemsvårdare utan motsvarande utbildning. Som positivt måste betecknas att utöver lönen till dagbarnsvårdaren bör utgå en särskild omkostnadsersättning för att täcka kostnader för dagbarnets kost och för slitage av möbler och annan inredning.»

Vi är alltså från mittenpartiernas sida positivt inställda till denna fråga, vilket också klart och tydligt har kommit till uttryck i vår motion.

Statsrådet har ett par gånger framhållit att vårt förslag innebär avsevärt ökade kostnader. Man har — som vi ser det med osäkert underlag — räknat ut att vårt förslag om en utbyggnad av familjedaghemmen skulle kosta 89 miljoner kronor. Det är att märka att detta belopp har räknats fram på antaganden om de utbyggda familjedaghemmen, som vi i dag vet så litet om, det är här alltså fråga om ett antagande. Vi har senare gjort vissa avvikelser

från motionen, och jag skall närmare förklara anledningen härtill. Vi hade där också föreslagit 45 procents statsbidrag till den s. k. omkostnadsersättningen på 8 kronor per dag och barn. Vi har frångått detta för att få ett mera rent förslag, med statsbidrag endast på lönekostnader. Det skulle kosta en hel del pengar som nu skall avsättas. Vi har inte räknat ut vad vårt alternativ skulle kosta, och det beror helt på att vi reservanter har ansett att de 89 miljoner, som man kommit till, har räknats fram på ett så osäkert material att vi inte hade någon anledning att kommentera eller räkna fram någonting annat.

Överläggningen ansågs härmed sluttad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående vardera momentet 3, 4 och 6 samt därefter särskilt avseende utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande mom. 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru Olsson, Elvy, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 11 mom. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;
Nej — 42.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande mom. 4 gjorde herr talmannen därpå propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 11 mom. 4, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;
Nej — 64.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om mom. 6, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med d betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 11 mom. 6, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med d betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och

Ang. familjerådgivning och föräldrautbildning

befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 45.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Kaijser* anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nejknappen.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkterna 12—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 22***Ang. familjerådgivning och föräldrautbildning**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 572, av fru *Elvy Olsson* och herr *Ernulf*, samt II: 705, av fru *Fränkel m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära

A. utredning och förslag om en plan för utbyggnad av föräldrautbildningen och en enhetlig organisation för verksamheten samt förslag om åtgärder från statens sida för att stimulera utbyggnaden av föräldrautbildningen i enlighet med de riktlinjer, som angivits i motionerna,

B. att utredningen om den samlade sociallagstiftningen finge i uppdrag att utreda familjerådgivningens framtida organisation och plats inom den kommunala och landstingskommunala basorganisationen på det sociala området,

C. omedelbar översyn av gällande statsbidragsbestämmelser för familjerådgivningen,

dels de likalydande motionerna I: 573, av fru *Elvy Olsson* och fru *Nilsson*, samt II: 709, av herr *Gomér* och herr *Nilsson* i Tvärålund, vari yrkats,

att resultaten av den sedan 1962 med statsbidrag bedrivna försöksverksamheten med familjerådgivning snarast skulle slutredovisas, samt

att en permanent statsbidragsberättigad i motionerna angiven rådgivning snarast därefter skulle inrättas och att därvid verksamheten skulle vidgas att omfatta alla som av olika anledningar hade behov av sådan rådgivning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 572 och II: 705 i vad de ej avsåge föräldrautbildning,

b) motionerna I: 573 och II: 709,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 572 och II: 705 i vad de avsåge föräldrautbildning.

Reservationer hade anförts

a) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 572 och II: 705 samt I: 573 och II: 709, de två förstnämnda motionerna i vad de ej avsåge föräldrautbildning, hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning beträffande familjerådgivningens organisation och stödbehov;

b) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson*

Ang. familjerådgivning och föräldrautbildning

(cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 572 och II: 705, i vad motionerna ej behandlats under 2, hos Kungl. Maj:t måtte begära förslag om en plan för utbyggnad och organisation av föräldrautbildningen.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! Sedan 1962 har statsbidrag beviljats till försöksvis anordnad familjerådgivning.

Familjerådgivning är i vår tid mycket värdefull, för att inte säga nödvändig. Vi reservanter tycker därför att man nu bör ha vunnit så stor erfarenhet av försöksverksamheten att en fastare organisation skall vara möjlig att genomföra. Familjerådgivningsbyråerna bör då också mera än nu ta upp problem som inte bara gäller samlevnad mellan makar utan även anpassningsproblem, t. ex. på arbetsplatsen och i samhället. Redan nu finns möjligheter till sådan rådgivning, men jag tror att det är en mycket liten del av ärendena som inte rör rena samlevnadsfrågor makar emellan. Den nyligen tillsatta utredningen som skall se över den sociala vårdlagstiftningen kommer även att ta upp familjerådgivningsverksamheten. Men vi anser att det dröjer för länge om vi skall vänta på den, därför att dess utredningsuppdrag omfattar ett stort komplex av frågor. På detta område har vi haft försöksverksamhet, och vi har vunnit erfarenheter som skall ligga i botten för en som jag ser det relativt enkel utredning om familjerådgivningens framtida organisation och stödbehov.

Vi har under denna punkt också tagit upp en annan sak, nämligen föräldrautbildningen. Det finns nu knappast någon föräldrautbildning alls. Det

krävs utbildning för praktiskt taget allting i vårt samhälle, utom för det som är det svåraste av allt — att fostra den nya generationen till att vara föräldrar. Man behöver inte förbereda sig på något sätt för att bli förälder. De föräldrar och blivande föräldrar som skulle vilja ha denna utbildning — jag tror att de flesta vill ha den — har mycket små möjligheter att få en sådan utbildning. Här i Stockholm finns viss kursverksamhet, men mig veterligt finns det inte i landet i övrigt. Det finns kurser i spädbarnsvård på ganska många platser i landet, men det finns inte kurser som ger den förberedelse till att vara förälder som vi motionärer och reservanter är ute efter, nämligen att lära sig att fostra och ta hand om den lilla människan. Föräldrarna är nu mycket osäkra inför sin uppgift och begär många fel, som man kan anse vara onödiga om föräldrarna hade fått utbildning. Föräldrarna skulle också kunna ge större trygghet åt barnen om de visste litet mera. Just detta att man blivit förälder är inte på något sätt en garanti för att man kan sköta och ta hand om ett barn. Att det de flesta gånger går bra, eller ganska bra, måste väl tyda på att det lilla barnet trots allt är en rätt tålig, oöm varelse. Men som vi vet går det inte alltid bra. Den missanpassade ungdomen är ett bevis på detta. Även den barnmisshandel, upptäckt och oupptäckt, som förekommer, är också ett bevis för att föräldrarna inte har lyckats. Som vi ser det bör det därför vara en samhällets plikt att tillhandahålla utbildning både i praktisk barnavård och barnpsykologi till blivande unga föräldrar.

Jag hoppas — och jag tror det också — att de unga föräldrarna är så ansvarsfulla att de om de kan få möjligheter till utbildning också kommer att ta vara på dem. Här bör enligt min uppfattning radio och TV vara goda förmedlare av undervisningen. Kunniga föräldrar är ofta harmoniska föräldrar, och harmoniska föräldrar är till inte

Ang. familjerådgivning och föräldrautbildning

ringa del förutsättningen för fria och lyckliga barn.

Vi reservanter anser att en utbyggnadsplan och organisation för föräldrautbildningen med det snaraste bör komma till stånd.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till punkt 22.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Familjerådgivning är vi ju lika bekanta med i denna kammare som med det föregående ämnet för våra överläggningar, nämligen familjedaghemmen. Även denna fråga har vi debatterat år ut och år in.

En försöksverksamhet har pågått, men den har bedrivits i så många år att det saknas anledning till att ha familjerådgivningen så lös och så provisorisk som nu. Man har i alla fall fått omfattande erfarenheter av de byråer som under åren arbetat med eller utan statsbidrag. Jag ansluter mig helt till förslaget om att permanenta statsbidragsberättigad rådgivning, alltså vad som nu tagits upp i punkt 22. Denna familjerådgivning behövs, och den behövs som en fristående rådgivning som behandlar just samlevnadsproblem, ekonomiska problem och över huvud taget sådana kontroversiella problem som lätt kan uppstå inom en familj. Verksamheten kan inte utvecklas så att den står alla till buds, om vi inte får en fastare grundad organisation.

Det var från början, åtminstone enligt min mening, föga lyckligt att familjerådgivningen sammankopplades med den upplysningsverksamhet och rådgivningsverksamhet som ges åt kvinnor i abortsituation.

I samband med att denna fråga åter tagits upp till diskussion skulle jag vilja säga några ord om utvecklingen på detta område. Man kan påstå att de värsta farhågorna besannats i detta fall. Det är som ledamot av abortkommittén, vilket också fru Olsson är, varför hon kan

bestyrka vad jag säger, som jag vill påstå att de erfarenheter vi har fått genom resor runt om i landet till fullo ådagalagt att vi behöver en fristående familjerådgivning och att vi behöver den utbyggd. Vi har talat med läkare, med kuratorer och med huvudmännen i de olika länsdelarna och i landstingen, och överallt har det visat sig att kombinationen av familjerådgivning och abortrådgivning inte är hållbar. Familjerådgivningen försvinner. På många håll är den i utdöende, vilket naturligtvis främst beror på att personalen måste tas i anspråk för att först ägna sig åt de kvinnor som söker dem i abortärenden, ty man har ju i dessa fall att ta hänsyn till en kort tidsfrist. Om vi tror på familjerådgivningens betydelse över huvud taget, är ju det enda riktiga att stödja den som en fristående institution och att ge den möjlighet att utvecklas, vilket bör ske så snabbt som möjligt. För min del tror jag att detta är av mycket stor betydelse, och jag beklagar djupt att utskottet inte har varit mer positivt inställt till denna utbyggnad.

Samma förhoppning om att det skall verka för bättre förutsättningar för familjer att skapa en god miljö för sina barn och ungdomar att växa upp i och även för de vuxna medlemmarna att trivas i hyser jag, om vi får en förbättrad föräldrautbildning. Fru Olsson har redan framfört motiven för en sådan föräldrautbildning i vårt land. Jag skulle bara vilja tillägga att jag för min del — och jag tror att den uppfattningen omfattas av många — inte anser att, skall vi säga, det bristande handlag som många föräldrar har i umgänget med ungdomar beror på bristande vilja att hjälpa ungdomarna till rätta. Det beror i stället oftast på tafathet och bristande kunskaper hos föräldrarna om hur de skall uppträda i olika situationer och hur de bäst skall vara sina barn till hjälp.

Enligt min mening bör det inte vara så svårt att skapa möjligheter för för-

Ang. familjerådgivning och föräldrautbildning

äldrar att få en viss utbildning — den kan knytas antingen till barnvårdscentraler eller mödravårdscentraler. Då sägs det ofta att de som bäst behöver denna utbildning inte går dit. Men samma farhågor hyste man när det gällde barnvårdscentralerna. Då sades det också att de mödrar som bäst behöver det inte går dit med sina barn. Nu uppsöker mödrarna 100-procentigt barnvårdscentralerna och har alltså tack-samt tagit emot denna hjälp. Jag tror att det skulle gå i samma riktning när det gäller en föräldrautbildning, knuten till någon av dessa institutioner, och under medverkan av kuratorer eller pedagoger.

Jag anser dessutom att det är synnerligen viktigt att det inom vår framtida fina skola blir en utbyggd föräldrautbildning. Större plats bör på skolans schema ges åt ämnet familjekunskap. Det ämnet bör enligt min mening vara obligatoriskt på grundskolans högsta-dium. Härigenom skulle grunden kunna läggas till den föräldrakunskap, som staten sedan skall bidra till genom att — som jag nämnde — anknyta utbildningen på detta område till någon av nämnda institutioner eller genom anordnandet av kurser, där föräldrar skulle kunna få åtminstone en grundläggande kunskap om hur de skall uppträda i umgänget med sina barn och ungdomar.

Jag måste tyvärr upprepa vad jag sade i den förra debatten, nämligen att mittenpartierna år ut och år in har framfört dessa önskemål — det går bara inte att komma ifrån att vi har gjort det — utan att vinna gehör för våra synpunkter. Jag tycker nog att utskottet varit mycket kallsinnigt, då det inte velat tillstyrka utredning och förslag om föräldrautbildning.

I de yttersta av dessa dagar har vi fått överraskande hjälp från en socialdemokratisk grupp, Unga örnar. Representanter för dem gick upp till kanslihuset i går — om jag har förstått tidningspressen rätt — och framställde

inför statsråden Palme och Moberg i utbildningsdepartementet krav på en statlig familjeutbildning, öppen för alla som ungås med barn och ungdom och med kursplaner fastställda av skolöverstyrelsen. De har använt ordet familjeutbildning, och det kanske är ett bättre ord än föräldrautbildning. Dessa ungdomar har redan skisserat vad de vill ha, och det är inte litet. Man kan instämma med dem i att den statliga utbildningen skall ges till alla som över huvud taget kan räknas tillhöra en familj och inte bara till dem som ingår i det traditionella familjebegreppet pappa — mamma — barn.

Jag skall inte räkna upp vad dessa ungdomar anser vara lämpligt för en föräldrautbildning. Måhända har de erfarenheter — vad vet jag — av att inte ha haft föräldrar med kunskaper. Vad som emellertid är märkligt är att deras förslag väckte stark genklang hos statsråden Palme och Moberg. Herrarna lovade att omedelbart ta upp förslaget och föra det vidare till SÖ för fortsatt bearbetning.

Om man jämför det intresse som utbildningsministern inför valet 1968 har för vad Unga örnar framför genom en representantgrupp i kanslihuset och det intresse som han har visat här i kammaren när föräldrautbildningen har tagits upp till debatt, då må jag säga att man blir nog så förvånad. Han var lyhörd för Unga örnar, men han har aldrig sagt ett positivt ord i de familjedebatter som förts i riksdagen. Det tycker jag är väl värt att föra till protokollet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till denna punkt.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket. Vi har, som det redan har sagts, tidigare resonerat om detta under några år, och argumenten är ganska uttömda. Nu pågår en utredning

Ang. familjerådgivning och föräldrautbildning

om en allmän översyn av den sociala vårdlagstiftningen, och den utredningen skall enligt direktiven ägna särskild uppmärksamhet åt familjerådgivningen. Man får väl, som vi för sed haver, avvakta resultatet av denna utredning.

Den pågående försöksverksamheten, som skall avbrytas då försöken anses vara slutförda, fick år 1963 statsbidrag för fem byråer, år 1965 för ytterligare fyra, 1966 för sju och 1967 för ytterligare tre, eller sammanlagt 19 byråer. Ytterligare nya ansökningar om bidrag uppges väntas. Men flera av byråerna har haft svårigheter att komma i gång med verksamheten, främst på grund av bristen på kuratorer.

När utskottet nu inte har ansett sig kunna tillstyrka föreliggande motioner är det i vetskap om att den verksamhet som pågår har varit trög. Försöksverksamheten bör få fortsätta tills man har litet starkare grunder för ett slutgiltigt beslut. Då desutom en utredning pågår även angående hur man skall ordna familjerådgivningen, anser vi att utskottets förslag bör godtas av kammarerna.

Fru Elvy Olsson nämnde något om att radio och TV skulle kunna användas för den uppfostrargärning som hemmen, enligt hennes uppfattning tydligen i stor utsträckning har misslyckats med. Man hör nästan jämt i den allmänna debatten och läser i tidningarna — och gör därunder sina egna reflexioner — att den »undervisning» som exempelvis TV förmedlar i sina underhållningsprogram m. m. är av sådan art att den egentligen uppretar föräldrarna. Den är inte till gagn utan till skada, anser man. Kunde man få TV att dämpa ned sin vana att roa genom program med, som det ofta heter, förråande inslag, kanske man skulle vinna något. När jag här lyssnade till de båda mittenkvinnorna funderade jag över hur vi, vilkas föräldrar inte fått någon rådgivning alls, har kunnat bli sådana som vi är.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. 1.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande mom. 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru Olsson, Elvy, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 22 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid fru Olsson, Elvy, begärde rösträkning, verkställdes nu vo-

tering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;
Nej — 40.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende mom. 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepät propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 22 mom. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;
Nej — 39.

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkterna 23—37

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 29 700 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 222, av herrar *Bengtson* och *Dahlén*, samt II: 296, av herrar *Wedén* och *Hedlund*, vari anhållits, att riksdagen måtte anvisa medel till 15 nya tjänster för vård- och tillsynspersonal, 2 tjänster som översköterskor vid Gräskärrens och Forsane yrkesskolor samt en tjänst som översköterska på halvtid vid vartdera Vemyra och Östra Spångs skolhem, 5 tjänster som psykologer vid Bärby, Fagareds, Råby, Hammargårdens och Sundbo yrkesskolor, kontorsbiträdestjänster vid Bärby, Hammargårdens, Råby, Gräskärrens, Stigby, Johannisbergs och Fagareds yrkesskolor samt vid Vemyra och Östra Spångs skolhem, samt 9 tjänster som fritidsassistenter vid vissa skolor — allt enligt socialstyrelsens förslag — och därför till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 1 060 000 kronor förhöjt förslagsanslag om 30 760 000 kronor,

dels de likalydande motionerna I: 458, av herrar *Blomquist* och *Hübinette*, samt II: 572, av herr *Carlshamre*, vari yrkats, att riksdagen under förevarande punkt skulle anvisa ett förslagsanslag om 30 000 000 kronor,

dels ock de likalydande motionerna I: 575, av fru *Elvy Olsson m. fl.*, samt II: 710, av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Larsson* i Borrby, vari före-

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

slagits, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla, att möjligheterna för flera elever vid ungdomsvårdsskolorna att i vårdsyfte ägna sig åt djurskötsel måtte bli föremål för överväganden.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återropade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572 i vad de avsåge medel för ytterligare fem psykologtjänster,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 222 och II: 296 i vad de avsåge medel för i motionerna angivna andra tjänster än psykologtjänster,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572, samtliga motioner i vad de avsåge anslagsberäkningen, till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 29 700 000 kronor,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 575 och II: 710.

Reservationer hade anförts

a) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kajser* (h), *Ottosson* (h), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Bohman* (h), *Mattsson* (cp) och *Gustafsson* i Skellefteå (fp), fröken *Ljungberg* (h) samt herrar *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärälund (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, anvisa medel till ytterligare två tjänster för psykologer;

b) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärå-

lund (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 222 och II: 296, såvitt nu vore i fråga, anvisa medel till i motionerna angivna andra tjänster än psykologtjänster;

c) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kajser* (h), *Ottosson* (h), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Bohman* (h), *Mattsson* (cp) och *Gustafsson* i Skellefteå (fp), fröken *Ljungberg* (h) samt herrar *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärälund (cp) och *Westberg* (fp), vilka, under förutsättning av bifall till reservationen a, ansett, att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572, samtliga motioner i vad de avsåge anslagsberäkningen, till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 29 820 000 kronor;

d) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärälund (cp) och *Westberg* (fp), vilka, under förutsättning av bifall till reservationerna a och b, ansett, att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572, samtliga motioner i vad de avsåge anslagsberäkningen, till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 30 580 000 kronor.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! I reservationen a understryks livligt att den påbörjade utbyggnaden av psykologorganisationen inom ungdomsvårdsskolorna bör fortsättas. Vi reseranter anser att förstärkningar i första hand bör ske vid Ham-

margårdens och Sundbo ungdomsvårdsskolor, till vilka psykologisk expertis bör bli fast knuten.

I b framhåller reservanterna i likhet med socialstyrelsen att det bör ske en förstärkning av den medicinska vårdpersonalen vid ungdomsvårdsskolorna. När vi för något år sedan fick övertillsynsmän vid ungdomsvårdsskolorna var avsikten att därigenom åstadkomma en rationalisering av arbetsfördelningen inom skolorna. Övertillsynsmännen skulle handha personal- och organisationsfrågor, men i stället har de i många fall fått ägna sig åt rena vårduppgifter. Vi anser därför att det bör ske en förstärkning på vårdsidan i form av ytterligare femton vårdartjänster samt dessutom ytterligare sju kontorsbiträdestjänster.

Vad sedan gäller fritidsverksamheten anser vi det nödvändigt att ungdomsvårdsskoleelevernas fritid görs lika meningsfull som den tid eleverna arbetar eller bedriver studier. Därför föreslår vi att det inrättas ytterligare nio tjänster som fritidsassistenter.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna a och b vid punkten 38.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Den oro, villrådighet och missanpassning som i stor utsträckning kännetecknar ungdomsvärlden — företeelser som kan härledas till många vitt skilda källor — avtecknar sig också i skolans liv, inte minst inom den slutna värld som ungdomsvårdsskolan utgör. Det skall villigt erkännas att mycket har gjorts för att förbättra skolornas arbetssituation, men på vissa avgörande punkter måste vi nog anse att insatserna alltjämt är otillräckliga och i vissa fall irrationella.

Vi finner det viktigt, såsom redan har framhållits här, att psykologtjänster tillsättes vid de skolor där sådana inte redan är tillsatta samt att medel anvisas för detta ändamål. Vi anser också

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

i likhet med socialstyrelsen, att framför allt tre områden är särskilt betydelsefulla. Det gäller att åstadkomma en upprustning av den medicinska och den psykiska vården samt ett effektivt utnyttjande av den nu anställda kvalificerade personalen för att därigenom möjliggöra en ökad satsning beträffande elevernas fritid och om möjligt ge den ett rimligt innehåll. Vi tror nog att den sistnämnda uppgiften är mycket svår men också ytterst betydelsefull. Man bör där lägga ned större ansträngningar och sätta in effektivare medel än man hittills har gjort.

Det är ju riktigt, såsom redan har sagts av fru Olsson, att de övertillsynsmän som har tillkommit i viss mån har måst tas i anspråk för andra uppgifter inom ungdomsvårdsskolorna än vad de ursprungligen har varit avsedda för och att man därför inte har kunnat åstadkomma den arbetsfördelning inom skolorna som man med denna organisation avsåg. Samtidigt har psykologer och assistenter, vilka har utbildning för att ge mera kvalificerad vård och som har till uppgift att utföra vissa specialundersökningar, måst användas för organisatoriska och arbetsledande uppgifter, som de ju ursprungligen inte har varit avsedda för.

Vi tror nog att det är ytterst angeläget att man sätter in stora ansträngningar för att söka uppnå bättre anpassning hos eleverna och för att bereda dem möjlighet till sysselsättning, framför allt på de tider då de inte är sysselsatta med studier eller utför annat arbete inom skolan. Vi tror det är alldeles riktigt, såsom också har påpekats i reservationen, att fritiden med tanke på elevernas samhällsanpassning är minst lika viktig och betydelsefull som arbets- och studietiden. Det är därför utomordentligt betydelsefullt att man försöker skapa vidgade möjligheter och större resurser när det gäller att göra fritiden intressant och stimulerande och ge den ett rikare innehåll. Vi tror att det är en av de största och vä-

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

sentligaste uppgifterna i sammanhanget. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till denna punkt.

Herr BLOMQUIST (h):

Herr talman! Att vårdkapaciteten vid våra ungdomsvårdsskolor inte är fullt tillfredsställande torde väl alla berörda myndigheter vara medvetna om. Bristen har ju också under de senaste åren fått en alldeles särskild accent genom ökningen av antalet grava alkohol- och narkotikamissbrukare. Ungdomsvårdsskolorna tvingas också i allt större utsträckning att ta hand om ungdomar med svåra psykiska störningar.

Några av våra ungdomsvårdsskolor har under de senaste åren genomgått en grundlig upprustning. Framför allt har vi på den materiella sidan fått några, som jag menar, fullvärdiga institutioner. Jag har haft möjlighet att följa arbetet vid Råbyskolan i Lund och tillsammans med skolans ledning kunnat konstatera, att just på den materiella sidan har en upprustad och delvis nybyggd institution kommit till stånd. Och det är samma förhållande med de båda övriga, Bärby och Fagared.

Vi får emellertid inte glömma att det i dag är just till dessa institutioner som man hänvisar ett synnerligen svårbehandlat klientel. Det rör sig ofta om en grupp ungdomar i gränstrakten till den psykiatriska sjukvården, som borde ha fått psykiatrisk vård om denna sektor hade haft plats och resurser. När det nu av olika anledningar inte varit möjligt att ta emot dessa ungdomar där de hör hemma, borde det ha varit självklart, tycker man, att de ungdomsvårdsskolor som fått det allra svåraste klientelet erhållit tillräckliga personella resurser. Jag vet att man gör en väldig insats vid dessa skolor, med arbetsdagar långt utöver vad någon har rätt att begära; men man gör insatsen för att på ett någorlunda riktigt sätt kunna ta hand om de ungdomar som lämnats i institutionens vård.

Jag vill i anknytning till de motioner, som utskottet haft att behandla under denna punkt, fästa uppmärksamheten vid de betingelser under vilka psykologerna vid dessa skolor för närvarande arbetar. Låt mig då fortfarande ta Råby och förhållandena där som exempel. Institutionen har för närvarande 66 internatplatser, vartill kommer cirka 50-talet »utomskolaplatser». Till dessa elevens förfogande finns bara en biträdande psykolog. Denne skall alltså svara för diagnostik, medverkan i personalutbildning och personalhandledning, kontakter med vetenskapliga institutioner och terapeutiskt arbete både individuellt och i grupp. Att dessa betydelsefulla huvuduppgifter inte rimligtvis kan lösas av en tjänsteman står väl ändå fullkomligt klart för dem som är någorlunda insatta i problematiken; någon eller några av de fyra viktiga hörnstolparna måste lida skada, till förfång för verksamheten som helhet.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut har biträdande överläkarsjänster inrättats vid Bärby och Råby, och i och med vår behandling i dag inrättas ytterligare en sådan tjänst på Fagared. Dessa läkare kommer ovillkorligen att begära psykologisk service — annars måste också den psykiatriska sektorn bli lidande.

Man får ett intryck — åtminstone har jag fått det — av att utskottet i viss mån förstår detta när utskottet skriver: »Utbyggnaden av den psykiatrisk-psykologiska vården får — — ses i sitt inbördes sammanhang.» Därför är det så mycket underligare att utskottet inte följt socialstyrelsens väl underbyggda förslag, som motionärerna gjort till sitt, att knyta psykologer med full behörighet till Bärby, Fagareds, Råby, Hammargårdens och Sundbo yrkesskolor. Utskottet menar att de tre förstnämnda skolorna får klara sig med de biträdande psykologtjänster de har och att de senare skolorna får dra sig fram med arvodesanställd personal. Jag fruktar att dessa institutioner riskerar att ganska snart komma i en ohållbar

situation. Vid de institutionerna finns en högt kvalificerad grupp tjänstemän, som är beredda att göra en insats när det gäller att skapa adekvata behandlingsformer för ett ungt missbrukarklientel. Är det inte rimligt att dessa verkligen får arbeta under något så när drägliga förhållanden så att inte en helt orimlig arbetsbörda får entusiasmen att svalna i ett skede då den bäst behövs?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation a under punkten 38. I reservationen har man åtminstone visat större förståelse och vilja än utskottet genom att föreslå att fast psykologisk expertis knytes till Hammargårdens och Sundbo ungdomsvårdsskolor.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! I såväl utskottets skrivning i den nu föreliggande punkten som i den reservation, betecknad a, som fogats till utskottets utlåtande talas om psykologisk expertis. Det är nu gott och väl, men någon beskrivning över vad man menar med psykologisk expertis har inte givits, i varje fall inte i detta utlåtande, och jag har inget minne av att denna fråga tidigare har ägnats någon större uppmärksamhet. Det gör att man känner en viss osäkerhet när man har att ta ställning till denna fråga. Vad innebär begreppet psykologisk expertis?

Klientelet på ungdomsvårdsskolorna består av män och kvinnor, pojkar och flickor, som i stor utsträckning har upplevt störningar i de sociala relationerna, i de mellanmännsliga relationerna om man så vill. Skall hjälp kunna ges åt dessa människor — herr Blomquist har betonat den stora vikten av att så sker, och jag delar helt den synen — måste de psykologer som vi ställer till skolornas förfogande vara rustade för uppgiften. Är de det? Jag vann inte full klarhet över hur herr Blomquist såg på den saken. Han talade om att här finns en stab av väl kvalificerade tjänstemän. Är psykologen,

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

sådan han nu är utrustad, mogen för de uppdrag som vi kräver av honom och väntar att han skall utföra? Det kan för en psykolog vid en skola av detta slag inte bara vara fråga om diagnostik. Det måste också vara fråga om terapeutisk verksamhet, dvs. att hjälpa människor till rätta. Detta med terapi är nu en ganska besvärlig sak. Vetenskapen på detta område är ganska ung. Många människor står mycket reserverade inför denna fråga. Det skall villigt medges att det verkligen inte är någon enkel uppgift att börja omstrukturerera en människas psyke.

Frågan är om psykologerna, såsom vi använder det begreppet här i Sverige — det är ju Psykologförbundet självt som legitimerar en psykolog; man vinner inträde i förbundet om man är licenciat i psykologi — är rustade för sina uppgifter. Nyligen har Psykolognytt — det är Psykologförbundets tidskrift — gjort en enkät hos sina medlemmar i detta ärende. Tyvärr var det, om jag minns rätt, endast ca femtio procent som svarade. Av dem som svarade ansåg en majoritet att de var otillräckligt rustade för de terapeutiska uppgifter som samhället och institutioner räknar med att de skall utföra.

Nu är det alldeles uppenbart att vi inte här kan diskutera frågan om utbildningen. Det ärendet får vi anledning att ägna uppmärksamhet vid ett senare tillfälle i riksdagen. Det är kanske också orimligt att begära att utskottet i detta ärende skulle ha ägnat uppmärksamhet åt den principiella fråga som jag här har berört. Jag har emellertid ett behov av att säga följande.

Intentionen är otvivelaktigt riktig — att de som arbetar med det svåra klientel, som det här gäller, har behov av s. k. psykologisk expertis. Samtidigt tror jag att också vi i riksdagen är tvungna ta reda på vad som döljer sig bakom denna beteckning. Hos psykologer med den utbildning som nu ges i vårt land finns otillräcklig insikt i den uppgift som dessa män och kvin-

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

nor ställs inför. Jag är väl inte ensam om att ha ganska många vittnesbörd om att otillräcklig insyn på det psykiska planet ofta gör mer skada än nytta, när det är fråga om att hjälpa människor att komma till rätta med sig själva och sin livssituation. Jag tror att vi också här i riksdagen måste gripa oss an med frågan vad psykologisk expertis faktiskt innebär. Det gäller inte bara att använda ett uttryck i största allmänhet och skapa ett visst antal tjänster. Det är fråga om den riktning som det psykologiska arbete, vilket vi här strävar att utrusta ungdomsskolorna med, skall ha. Liksom i allt samhällsarbete får vi naturligtvis arbeta med de möjligheter vi har, och sedan får vi se till att resurserna förbättras. Men jag tror att vi icke kan stå till svars med att bara tala om »psykologisk expertis» och tro att allt är väl om vi bara åstadkommer ett visst antal tjänster.

Vi har en benägenhet att använda vissa modeord. Jag har en känsla av att »psykologisk expertis» är ett sådant modeuttryck. Många människor hyser en nästan magisk vördnad för vad dessa ord anses stå för, och man tror att man kan komma ifrån den problematik det här gäller med ett »Sesam öppna dig».

Att psykologiskt förstå vad ett annat modeord innebär, nämligen havererade livsroller — det gäller människor som på ett eller annat sätt gått sönder i tillvaron — är utomordentligt väsentligt. Men det är inte en enkel lösningsformel att bara säga: Låt oss få psykologisk expertis! Jag tror att vi behöver en debatt om vilken riktning denna psykologiska expertis bör gå i. Det behövs en djupare föreställning om vad psykologiskt botande är, och det behövs bättre utrustade psykologer än vi för närvarande har.

Jag har övervägt att avstå vid voteringen för att markera vad jag här har anfört. Men jag har beslutat att inte göra det utan rösta för reservationen a, som jag härmed yrkar bifall till.

Bakom det votum som jag då avger ligger emellertid den grundsyn som jag här ytterst skissat har antytt och som jag kommer att få anledning, om allt går väl, att senare under riksdagen återkomma till. Det är verkligen fråga om att få en psykologisk expertis som är rustad för att utföra det uppdrag som vi väntar att den skall utföra.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

I utlåtandet redovisas de synpunkter utskottet har beträffande motionerna. Man redogör för den upprustning i fråga om tjänster som har ägt rum. Det har vidare inrättats deltjänster för psykologisk expertis, bl. a. vid de båda ungdomsgårdarna, Hammargården och Sundbo, som reservanterna talar om, med en tjänstgöring på 60 respektive 65 timmar per månad.

Utskottsmajoriteten delar motionärerens uppfattning om vikten av en aktiv och meningsfull fritidsverksamhet men har också den uppfattningen att även om resurserna vore större, är det inte säkert att prioriteringen blivit sådan att man i första hand komme att satsa mera på särskild fritidsverksamhet.

Det är i största korthet de synpunkter som utskottet har anfört med anledning av de motioner som har väckts. Vi har inte ansett oss kunna gå utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit, vilket dock innebär en förbättring. Vi anser därför att man i nuvarande budgetläge får nöja sig med detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Här har tagits upp ungdomsvårdsskolornas arbete och den upprustning som pågår vid dessa. Upprustningen är i full gång sedan några år och är i stora delar genomförd.

I personalavseende har skolorna under de tre senaste budgetåren fått en ökning med närmare 140 tjänster. Antalet platser vid skolorna har under de senaste åren varit omkring 1 000, och beläggningen är i genomsnitt 700 å 800 elever, frånsett ferietid, då beläggningen i allmänhet är lägre. För vården av eleverna kommer under budgetåret 1968/69 att finnas 858 tjänster vid skolorna. Dessutom har en betydande förbättring av byggnadsbeståndet genomförts. För nämnda tre budgetår beräknas investeringskostnaden i byggnader till närmare 14 miljoner kronor. Om- och nybyggnadsverksamheten har bl. a. avsett en utveckling av de stora elevavdelningarna och ett anordnande av små avdelningar enligt den lilla gruppens princip. Vidare har byggnadsinvesteringarna bl. a. avsett en utveckling av elevverkstäderna. En stor satsning har även skett på möbler och inredning i elevutrymmena, maskiner i verkstäderna och undervisningsmateriel. För inventarier har för ifrågavarande budgetår — inberäknat engångsanskaffningar till nya vårdavdelningar — anvisats respektive föreslagits tillhoppa 3 miljoner kronor. Uttalandet i en av de föreliggande motionerna att miljön är torftig vid skolorna har redan bemötts av herr Blomquist diskussionsvis. I den skola som han berörde har vi fullvärdiga materielresurser. Uttalandet i motionen är därför missvisande.

Vad beträffar elevsammansättningen framhåller man i föreliggande motioner att ungdomsvårdsskolorna i dag tvingas ta hand om akut oroliga ungdomar med svåra psykiska störningar som mentalsjukhusen inte anser sig kunna behandla. Det åberopas som motiv för en ytterligare ökning av personalresurserna. Givetvis är det, herr Blomquist, sjukvårdshuvudmännen som har det primära ansvaret för att psykiatrisk sjukhusvård ges även åt ungdomar som behöver kvalificerad sådan vård. För många av dessa ungdomar kan emellertid behovet av social rehabilitering vara det som är

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

mest framträdande. Där kan ungdomsvårdsskolorna vara den mest adekvata vårdformen, ungdomsvårdsskolor som dessutom nu i ökande omfattning får medicinska resurser som komplement. Jag vill särskilt framhålla att vid Bärby i Uppsala och Råby i Lund inrättats sjuk- och behandlingsavdelningar för alkohol- och narkotikamissbrukande manliga elever och vid Ryagården i Örskelljunga en motsvarande avdelning för kvinnliga elever. Under innevarande år kommer ytterligare en sådan avdelning för manliga elever att finnas vid Fagared utanför Göteborg.

Personalfrågan har berörts av fru Olsson, Herrar Jacobsson, Sörenson och Blomquist har också i sina inlägg varit inne på denna sak. Beträffande de personalkategorier som avses i motionerna kan vi fastställa följande.

För psykologer — och här går jag inte in på den djuplodning som herr Sörenson gjorde genom att tolka innebörden av uttrycket psykologisk kompetens; det är en kompetensfråga som herr Sörenson själv medger inte hör till detta ärende — enligt de enkla definitioner vi har gäller att för psykologer med fil. kand.-examen, vilka har tjänstebemäningen biträdande psykologer, finns för närvarande en heltidstjänst vid envar av Bärby, Fagareds och Råby ungdomsvårdsskolor. För psykologer med fil. lic.-examen, med tjänstebemäningen psykologer, finns tjänster vid Lövsta och Ryagården. Vid övriga skolor anlitas psykologer mot arvode. För budgetåret 1968/69 har för övriga skolor beräknats medel för 17 psykologer med arvode under cirka 6 700 timmar. Detta skall då täcka 650 elevplatser.

På grund av den stora efterfrågan på psykologer med fil. lic.-examen innebär dock inte ett inrättande av tjänster för sådana att man med säkerhet kan få tjänsterna besatta.

I en av motionerna har anmärkts att psykologpersonalen får handha personalfrågor, och den saken har för övrigt tagits upp här också. I och för sig kan

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

det vara värdefullt både för administrationen och för vårdverksamheten att befintlig psykologisk expertis i viss omfattning anlitas också i personalärenden vid skolorna.

Antalet överskötersketjänster vid ungdomsvårdsskolorna uppgår för närvarande till 10. För budgetåret 1968/69 har föreslagits en ökning med 3 tjänster, vilket innebär att Bärby, Fagared och Råby kommer, liksom för närvarande Ryagården, att ha två överskötersketjänster vardera.

För innevarande budgetår är 404 000 kronor anvisade till undervisning, lek och idrott för eleverna, och för 1968/69 har föreslagits en ökning till 544 000 kronor, fördelade på de olika skolorna, motsvarande det för 1968/69 föreslagna anslaget, ett belopp på omkring 22 000 kronor per skola, från vilket fritidssysselsättningarna kan bekostas. Att för detta ändamål engagera personer utanför skolan kan många gånger vara en fördel, inte minst genom de kontakter som ungdomarna på skolorna då får genom dessa personer som kommer från orten.

Under budgetåret 1966/67 ökade antalet tjänster för kontorspersonal med drygt 30. Dessutom har inom ramen för medelsanvisningen till inventarier m. m. skett en upprustning av arbetsplatsbesparande kontorsmaskiner. För närvarande undersöks möjligheten att centralisera vissa arbetsuppgifter för kontorspersonalen till socialstyrelsen.

Vad beträffar utvecklingen av vårdverksamheten kan vi peka på den försöksverksamhet som är i gång vid Ryagården och som omfattar bl. a. en intensifierad psykoterapeutisk behandling, en fastare programmering av behandlingsverksamheten och ett effektivare utnyttjande av i dag känd vårdmetodik samt schemaläggning av bl. a. fysisk träning och tillhandahållande av ett varierande program för fritidsverksamhet. Vidare ingår bl. a. vissa vårdexperiment. Resultatet av denna försöksverksamhet, som beräknas förelig-

ga nästa år, hoppas jag skall ge en fastare grund för överväganden om vårdens innehåll och behov av olika personalkategorier vid skolorna.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag på nytt framhålla att den tidigare nämnda ökningen av personalen under en treårsperiod med närmare 140 tjänster, även med beaktande av att omkring 40 tjänster är avsedda att klara arbetstidsförkortningen, innebär en kraftig förstärkning av ungdomsvårdsskolornas organisation. Det gäller här 100 tjänster som är en förstärkning under tre år, och denna siffra kan väl lämpligen ställas i relation till den i reservationen av herr Virgin m. fl. föreslagna ökningen med ytterligare två tjänster. Så mycket eller så litet skiljer sig den samlade borgerliga oppositionens bedömning från regeringens.

Herr BLOMQUIST (h):

Herr talman! Herr Birger Andersson — det är inte alltid en förtjänst att fatta sig kort. Man kan ju misstänka att detta kan vara ett uttryck för att man vill göra det litet lättare för sig. Nu har statsrådet Odhnoff — vilket jag är mycket tacksam för — här trätt upp och kommit med upplysningar och argument, som det är mycket värdefullt att få ta del av.

Statsrådet beskriver vad som har skett på ungdomsvårdsskolefronten under de senaste åren. Jag har ingen anledning att gå in på detta. Jag bara konstaterar att det som skett är bra, men vi vet båda två att detta var nödvändigt — jag tycker inte att vi behöver resonera mer om detta. Jag tycker att det är viktigare att i denna situation se framåt och tänka på vad som ytterligare behöver göras. Som sig bör försvarar statsrådet den njugghet, som såväl regeringen som utskottsmajoriteten har gett uttryck för, när man inte vill gå med på socialstyrelsens väl underbyggda önskemål om just dessa fem psykologtjänster. Jag skulle vilja fråga

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

statsrådet Odhnoff direkt med anledning av att det i utskottsutlåtandet står — och det är väl rätt — att statsrådet i statsrådsprotokollet antecknat förhoppningen om att det skall bli ett allt intimare samarbete mellan just Råby, Bärby och Fagareds ungdomsvårdsskolor och de universitetsinstitutioner som ligger i närheten: Vem skall sköta detta och vem skall få tid att verkligen ta dessa kontakter och vidareutveckla dem? Jag bara frågar detta med tanke på att den biträdande psykologen vid dessa tre ungdomsvårdsskolor till 99 procent kommer att vara upptagen med arbete av diagnostisk karaktär.

Jag förstod inte vad statsrådet menade med att det var en inkonsekvens mellan min motion och vad jag sade. I mitt förra anförande uttryckte jag att den materiella sidan av uppbyggnaden av Råby, Bärby och Fagared var något att glädjas åt. Jag skulle, enligt statsrådet Odhnoff, ha framfört något annat i motionen. Märk väl att jag i mitt anförande tryckte på den materiella sidan. Det jag i sammanhanget ansåg vara en brist är *vården*.

När statsrådet nämnde om arbetet i den lilla gruppen skulle jag vilja fråga: Om man nu på den materiella sidan har skapat fullödiga hus och inventarier, måste man väl rimligtvis ta konsekvenserna just på vårdsidan och bl. a. använda gruppen som sitt behandlingsinstrument? Då måste den sektorn ledas — det vet statsrådet lika väl som jag — av en kvalificerad psykolog för att det resultat man hoppas på, över huvud taget skall kunna upp-nås.

Det är mycket märkligt — tyvärr har min vän herr Birger Andersson lurat reservanterna till samma argumentation — att i detta sammanhang användas bristen på psykologer som ett argument till att inte inrätta de tjänster vi talar om. Det är märkligt att på ett så besvärligt område som det här rör sig om — ungdomsvårdsskolor med upp-gift att tillrättaföra det svåraste narko-

tikaklientel vi över huvud taget har i landet — under skäl av något slags allmän samhällslojalitet inte göra personalsammansättningen fullödigg, därför att alla som behöver en psykolog i detta land inte kan få det. Det rimmar illa med vad vi för 14 dagar sedan här i riksdagen fastslog — då vi tog den nya narkotikalagen — att här måste till krafttag, inte minst på vårdsidan, för att komma till rätta med bl. a. de unga narkotikamissbrukarna. Denna satsning måste väl gälla även statens ungdomsvårdsskolor, som är speciellt inkopplade på sådan ungdom.

När statsrådet Odhnoff säger »att detta med den psykiatriska sjukvården inte är min sak i den mån jag sysslar med ungdomsvårdsskolor, utan det får herr Blomquist tala med sjukhushuvudmännen om», så är väl det ändå bara en lek med ord. Det blir ju en enda kretsgång. En del av de ungdomar, som vi skickar till dessa tre kvalificerade ungdomsvårdsskolor, behöver egentligen psykiatrisk vård, men de kan inte tas emot vid våra psykiatriska kliniker eller sjukhus på grund av att de är så kvalificerat svåra att ha att göra med. Men de måste ändå tas om hand. Väl vetande detta har också regeringen inrättat speciella sjukvårdsavdelningar. Det är fullkomligt ointressant att beskriva denna kretsgång, det viktigaste är att komma till rätta med och verkligen hjälpa dessa ungdomar. Sedan är det klart att sjukhushuvudmännen skall göra allt de kan, det är jag medveten om.

I anledning av herr Sörensons fråga håller jag med statsrådet Odhnoff om att vi kanske inte nu behöver gå in på denna djupa problematik. För mig är dock detta med psykiatrisk expertis inget magiskt ord. För mig ter det sig helt enkelt så att vi i dag står i en sådan situation, att vi måste satsa allt, med de resurser vi har, för att komma till rätta med problematiken inom denna speciella ungdomssektor. Vi måste då använda oss av psykiatrer och psy-

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

kologer med den expertis de *nu* har. Sedan kan vi så småningom ta upp hela frågan om psykologutbildningen är den rätta. Men jag tycker inte att den hör riktigt hemma i debatten i dag. Problemet kan påpekas, men jag anser inte att det behöver påverka herr Sörensons och eventuellt andras ställningstagande i dag. Jag är glad att det inte heller gör det.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Statsrådet Odhnoff sade att mitt lilla anförande var en djuplodning. Jag vet inte om jag skall ta detta som beröm eller som kritik. Eftersom varje människa är själviskt orienterad, tar jag det väl som beröm. Bakom mitt anförande låg inte några djupare insikter. Jag tyckte själv att det var mycket allmänna reflexioner av rätt enkel natur som jag gjorde. Jag tror mig kunna på detta område hålla ett anförande som åtminstone gränsar till det djuplodande, om det skulle vara önskvärt. Men det kanske inte skulle passa så bra i detta sammanhang.

Statsrådet Odhnoff avfärdade saken med att säga att det var en kompetensfråga. Det var nu ett mångtydigt uttalande. Vad är kompetens? Jag menar att vi har kommit i den situationen att vi inte har den kompetens som behövs för att utföra ett effektivt arbete i de skolor som vi försöker bygga upp, och jag är inte ensam om den synen. Jag lägger märke till hur likartade tankegångar mer och mer håller på att bryta fram i samhället. Jag vill gärna tro att statsrådet Odhnoff inte är obekant med den debatt som för närvarande pågår om innebörden av psykisk förståelse av människan. Om den debatten är henne bekant, måste hon förstå att mina kommentarer verkligen är relevanta i det här ärendet.

Naturligtvis har herr Blomquist rätt i att vi nu inte tar ställning till frågan om psykologutbildningens inriktning, men vi tar ställning till frågan om att

ställa psykologisk expertis, som man säger, till förfogande. Då menar jag att vi bör veta vad det är för folk vi ställer till förfogande och då är det riktigt att antyda att här rymms en fråga av ganska stora mått.

Man brukar ju uttala förhoppningar. Låt mig uttala den förhoppningen att statsrådet Odhnoff i ökad grad gör sig förtrogen med den problematik som jag här antydde i ett anförande som inte var särskilt djupt men som åtminstone pekade i en viss riktning. Annars, statsrådet Odhnoff, blir ju vårt ställningstagande här i riksdagen av formell natur liksom det blir för statsrådet Odhnoff. Man säger i så fall att här har vi några som vi kallar psykologer men vi vet egentligen inte vilka de är. Skall vi ha reell kontakt med dem som vi arbetar med i samhället, måste vi ha klarhet i vad det är vi menar vara av värde och vad som är rätt och riktigt, för att våra åtgärder skall bli till någon hjälp. Jag delar där helt herr Blomquists uppfattning.

Vad är det för problematik det gäller? Vad är dessa skolor till för? De är till för pojkar och flickor, unga män och kvinnor, som på ett eller annat sätt har gått sönder i tillvaron; något har brustit för dem. Det kan vara sociala faktorer; mera sällan är det fråga om psykiatriska faktorer. Det är oftare mänskliga relationer som på ett eller annat sätt har brustit. Det är fråga om ett samhälle som inte har mäktat att klara sin uppgift eller om individer i detta samhälle som inte har gjort det. Skall då ifrågavarande skolor plötsligt säga: Nej, nej vi kan inte göra något åt detta, det får de psykiatriska klinikererna vid de stora sjukhusen klara. Men skolorna är väl till för dem, som har gått sönder på något sätt; avsikten med skolorna är väl att de skall komma till rätta med sig själva och rehabiliteras — som det så vackert heter — till ett mera positivt och riktigt liv i samhället. Om detta är förhållandet måste vi ha folk som begriper denna

sak och effektivt kan arbeta med den målsättningen.

Märk väl att jag inte säger att de som arbetar — psykiatrer, psykologer m. fl. — inte vill det bästa, inte inser vad som är av största värde, men jag är övertygad om att kunskapen, insikten, som för närvarande står till förfogande, internationellt och i Sverige, skulle kunna skapa män och kvinnor som kan göra mer.

Jag delar uppfattningen att det är underbart att kunna avhjälpa de materiella bristerna vid våra skolor. Det är betydelsefullt att ha det trevligt, att ha bra länstolar och att det är väl målat och mycket annat sådant, men det behöver väl inte anses som en negativ syn om man säger att ännu viktigare än allt detta är att atmosfären, miljön, människogemenskapen, sättet att leva tillsammans människor emellan är av en varm, positiv och skapande natur. Här gäller att det ena göra och det andra inte låta. Jag vill inte vara konservativ och säga att vi inte skall bry oss om det materiella. Jag hälsar med tacksamhet vad som har gjorts, men jag vill betona att det verkligt avgörande, det verkligt viktiga är att vi vinner insikt om den problematik det här gäller. Man bör utrusta de människor på ett effektivt sätt som här har att utföra sin gärning, och det är för att stödja intentionerna att få en ökad psykologisk insikt i detta avseende som jag gärna stöder reservationen.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Statsrådet Odhnoff redogjorde för den faktiska ökningen av det antal tjänster som föreslås i propositionen och kom till den slutsatsen, att det var fråga om en reell ökning med 100 tjänster. Jag skall inte göra någon invändning mot den siffran. Den är kanske riktig om man räknar med vad arbetstidsförkortningen kommer att innebära i detta sammanhang. Statsrådet tillade, som jag tyckte inte utan

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

en viss försmädlighet, att om man jämför detta med den samlade borgerlighetens bud blir det en skillnad på två tjänster. Jag tycker nog att detta är ett slags retorik som jag inte hade väntat mig från statsrådsbänken. Det kan väl hända att man kan säga att dessa två tjänster är den samlade s. k. borgerlighetens bud, men den ökning vi föreslår, även om vi inte har anslutning från alla icke socialdemokratiska partier, går ut på ytterligare 15 vårdartjänster och ytterligare sju kontorsbiträdestjänster eller sju manlagte 22 tjänster. Man kan ju säga att inte heller detta är så förfärligt mycket, och det är det väl inte, i all synnerhet om man resonerar som herr Birger Andersson gjorde för en stund sedan. Han sade att det inte var säkert att resurserna blir större om man i första hand kommer att satsa på fritidsverksamheten. Nej, det är möjligt att det inte kommer att räcka ändå för de uppgifterna, men det bevisar ju bara att resurserna fortfarande inte är tillräckliga även om man skulle följa reservanternas förslag.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Jag skall inte alls fördjupa mig i denna större debatt som så att säga pågår i debatten. Jag uppkallades närmast av herr Blomquist. Han riktade två, visserligen rätt oskyldiga anmärkningar mot mig, dels för att jag talade för kort och dels för att jag hade lurat reservanternas att ha samma uppfattning som jag när det gällde bristen på psykologer.

Vad gäller kortheten i talet så kanske den i någon mån är en följd av att en yrkesbroder till herr Blomquist, som en gång i världen var min korfirmationslärare, mycket angeläget tryckte på att ditt tal skall vara ja, ja och nej, nej, och vad därutöver är det är av ondo. Jag bröt ju mot detta. Jag sade något mer, men innebörden var väl ja till propositionen och nej till motionerna.

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

Vad gäller att jag skulle ha varit med om att lura reservanternas till att inse att det är ont om psykologer vill jag säga att det inte kan betyda annat än att vi är så pass jordnära, att vi ser de faktiska förhållandena.

Statsrådet fru **ODHNOFF**:

Herr talman! Herr Sörenson talade om psykologer, om målsättningen för deras arbete osv., men jag vill nog vidhålla att vi får spara dessa frågor till en kommande debatt om psykologutbildningen. I dag bör vi hålla oss till det ärende som nu är föremål för kammarrens behandling.

Herr Blomquist tog upp frågor om organisationen. Vi försöker ju nu skapa en ny arbetsform, och det är givet att vi måste pröva oss fram. Det stora steget på vägen togs vid årsskiftet i och med sammanläggningen av den gamla socialstyrelsen och medicinalstyrelsen.

Jag vill verkligen inte trassla till några vårdfrågor, utan jag vill tvärtom understryka att ungdomsvårdsskolorna har ett värde, inte som något slags avstjälningsplatser för psykiatriska kliniker utan ett egenvärde som vårdform. I synnerhet på den sociala rehabiliteringens område har ungdomsvårdsskolorna stora förtjänster.

Vad beträffar den eventuella sammanblandningen av herr Blomquists yttrande i debatten och den motion från folkpartiet och centern där det talas om den torftiga miljön, så ville jag framhålla att herr Blomquists beskrivning av förhållandena på Råby vederlade den generella värderingen i denna motion av ungdomsvårdsskolorna som en torftig miljö.

Den materiella sidan är fullvärdig på våra nya skolor, sade herr Blomquist, och på den punkten har jag samma uppfattning. När nu herr Blomquist talar om Råby och anser att där behövs en personell utrustning, vill jag bara påpeka att några tjänster vid Råby icke nämns i de borgerliga utskottsledamöternas gemensamma reser-

vation men väl i herr Blomquists motion.

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! Jag skall inte svara herr Birger Andersson på annat sätt än att säga att jag gläder mig åt att hans konfirmationslärare har lärt honom så mycket. Det var inte dåligt.

Så vill jag rikta några ord till statsrådet Odnhoff. Jag är mycket glad över att höra principdeklarationen att ungdomsvårdsskolorna har ett egenvärde och att de alltså inte får vara en avstjälningsplats för de ungdomar som psykiatriska vårdinstitutioner inte vill ta emot. Men följderna av detta är väl då, att vi i allra högsta grad borde vara angelägna om att skapa de vårdmöjligheter som behövs för att man inte skall behöva snegla mot de psykiatriska klinikerna, som har satt stopptecken för en del av de ungdomar som är i behov av psykiatrisk vård.

Statsrådet talar om organisationen och om att man nu har börjat använda den lilla gruppens terapi. Då ger det sig väl självt att det t. ex. på Råby, Bärby och Fagared vore ett första rangens intresse att i dag få en psykolog så att där inte uppstår ett stopp i verksamheten. Jag vill bara ha sagt detta. Det tillför inte debatten något nytt, det förstår jag, men jag tycker att det ger sig självt.

Statsrådet gjorde också ett litet älskvärt påpekande om bristande överensstämmelse mellan den borgerliga reservationen och min motion. Jag tyckte att jag på ett ganska nyanserat sätt antydde, att jag var helt medveten om den skillnad som otvivelaktigt finns. Jag hade naturligtvis helst sett att reservanternas odelat följt min motion och biträtt förslaget om att de fem nämnda ungdomsvårdsskolorna skulle få en fast och fullt behörig psykologtjänst.

Sedan är jag nöjd med att jag har fått klart för mig vad statsrådet menade när det gällde vad jag pläderade för och det som stod i folkpartimotionen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande mom. 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 38 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 61.

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende mom. 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 38 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 43.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i mom. 3 och 4 hemställt.

Ang. bidrag till Länkrörelsen

Punkterna 39—44

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 45

Ang. bidrag till Länkrörelsen

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till Länkrörelsen m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett anslag av 1 150 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 569, av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.*, och II: 738, av herr *Vigelsbo m. fl.*, hade föreslagits, att någon del av de inkomstförstärkningar, som erhöles genom förhöjd spritbeskattning, förslagsvis 2 procent därav, skulle disponeras för stöd åt nykterhetsarbetet samt att därvid det av Länkrörelsen bedrivna, individuellt inriktade arbetet skulle komma i åtnjutande av en väsentlig del därav.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen till Bidrag till Länkrörelsen m. m. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett anslag av 1 150 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 569 och II: 738.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Den argumentation som utskottet anfört vid behandlingen av motionerna I: 569 och II: 738 — väckta av tillsammans ett dussin centerpartister i båda kamrarna — finner jag inte riktigt slagkraftig.

Utskottet säger: »Det förhållandet att statsverkets skatteinkomster vid försäljning av alkoholdrycker ökas kan enligt utskottets mening inte i och för sig grunda anspråk på ökade resurser för nykterhetsarbetet.» Tankegången överensstämmer såvitt jag förstår inte med de intentioner som motionärerna hade. Vi resonerade på det viset att vid en spritbeskattning, en punktbeskattning, måttliga spritförbrukare kan modifiera sin spritförtäring och därigenom ock-

så reglera skatteuttaget. Men det finns en grupp bland dem som drabbas av den höjda beskattningen som är i ett annat läge, nämligen de alkoholsjuka, de som så att säga inte kan låta bli spriten. När en del av dem som bidrar till att betala dessa skatter befinner sig i den situationen att de icke har möjlighet att modifiera sin spritförtäring vid höjd beskattning av denna vara, vilken inte kan betraktas som en nödvändighetsvara, så är de i ett sämre läge.

Från dessa utgångspunkter synes det klart att en del av de medel som genom den höjda beskattningen tillföres statsverket borde kunna utgå i form av hjälp åt dem som befinner sig i en ogynnsam situation.

Det är ur denna synpunkt som jag dristar mig föreslå att beträffande punkt 45, Bidrag till Länkrörelsen m. m., utskottets uttalande skulle få följande lydelse: »Det förhållandet att statsverket genom förhöjda statsinkomster vid försäljning av alkoholdrycker tillföres ökade inkomster innebär beträffande alkoholsjuka människor, som själva icke mäktar modifiera sitt bruk av alkohol eller upphöra därmed, att dessa särskilt träffas av skattehöjningen. Det framstår därför som skäligt att någon del av den ökade skatteintäkten i enlighet med vad i motionerna I: 569 och II: 738 säges disponeras för individuell alkoholistvård utöver vad som i annat sammanhang härför göres. I samband härmed synes sålunda böra övervägas ett ökat stöd åt Länkrörelsen i en omfattning som i nyssnämnda motioner berörts.

Utskottet hemställer i enlighet härmed

1. att riksdagen till Bidrag till Länkrörelsen m. m. för budgetåret 1968/69 anvisar ett anslag av 1 150 000 kr.,

2. att riksdagen i anledning av motionerna I: 569 och II: 738 måtte uttala att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att närmare utforma och till innevarande års riksdag inkomma med förslag i ovan angivet syfte,

ävensom

3. att ovan nämnda motioner I: 569 och II: 738 måtte därmed anses besvarade.»

Beloppet under punkten 1 är således detsamma som utskottet har föreslagit.

Jag är angelägen att understryka att denna skrivning inte heller innebär en ändrad fördelning i övrigt utan innebär ett tillskott speciellt till den individuella vården utöver de medel som annars enligt utskottets förslag tillföres nykterhetsvården. Detta innebär således ett klart tillgodoseende av en grupp som genom den höjda beskattningen tvingas i ett sämre läge.

Jag ber att få yrka bifall till det förslag som jag nu föredragit.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Här föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande. Vad utskottet har yttrat sig över är den motion som herr Ferdinand Nilsson m. fl. i denna kammare och herr Vigelsbo m. fl. i andra kammaren har väckt under denna punkt.

Motionärerna önskar att på grund av den höjda spritbeskattningen förslagsvis 2 procent av de pengar som flyter in skulle disponeras för stöd åt nykterhetsarbete. Vi fann att detta var ett förslag av sådan art att det näppeligen kunde ställas under proposition av kammarens talman. Med anledning av detta har nu motionärerna ändrat sitt yrkande så att de vill anvisa exakt samma summa till Länkrörelsen som föreslagits av regeringen och tillstyrkts av utskottet. Det nya är alltså att motionärerna har tagit med en anslagssumma för att kunna få motionens yrkande ställt under proposition.

Men detta förändrar inte utskottets inställning. Ett förslag, som innebär att man griper en siffra ur luften brukar inte tillstyrkas här i riksdagen. Vi vill ha mer exakta kunskaper om vad vi verkligen beslutar. Dessa exakta kunskaper har vi icke fått, och ett enhälligt

Ang. bidrag till Länkrörelsen

utskott har som sagt tillstyrkt propositionen och avstyrkt motionen. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! En gång för länge sedan diskuterades en del frågor i dåvarande bondeförbundets riksdagsgrupp. Det fanns där en trogen representant som vid varje möjligt eller omöjligt tillfälle uttalade sitt absoluta förtroende för vad höga vederbörande inom partiet tyckte och tänkte. Då föreslog Axel Rubbestad att man skulle förenkla förfarandet så att vederbörande kunde inskränka sig till att resa sig upp, då var och en ju kunde begripa att han tillstyrkte vad högst densamme tyckte. Jag har i dag och många gånger förut haft en känsla av att denna historia har sin särskilda aktualitet när man hör herr Birger Andersson yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Därutöver vill jag säga att jag inte riktigt förstod varför utskottets talesman var så blygsam och sade att man inte kunde göra någonting därför att det inte förekom något exakt yrkande. Statsutskottet kan ta initiativ, och den enskilda ledamoten har väl också möjlighet att avge ett yrkande och en reservation. Vad vi motionärer har gjort är att vi framfört principen. Vi kunde inte föreslå ett visst belopp, ty vid det laget förelåg ett flertal yrkanden om förhöjning. Vi yrkade i stället att någon del torde gå till det ändamålet.

Herr Birger Andersson säger sedan att vi nu har förbättrat vårt förslag och tagit in ett belopp, varigenom man kan ställa proposition på förslaget. Det är inte det som är det nya. Det är propositionens belopp som står där, och det har inte motionärerna hittat på. Det nya är att man menade att det kunde ankomma på Kungl. Maj:t att närmare utforma och till innevarande års riksdag framlägga ett förslag i angivet syfte. Det betyder således att man vill ge Kungl. Maj:t förtroendet att utforma

Ang. bidrag till Länkrörelsen

ett sådant förslag, och det tycker jag är vackert tänkt. Herr Birger Andersson, som har så stort förtroende för Kungl. Maj:t i andra sammanhang, borde i varje fall inte ha något att i princip invända mot detta. Det väsentliga är här att sjuka människor får en förhöjd beskattning på grund av sin sjukdom. Då tycktes det rimligt att man använde någon mindre del av dessa pengar till att hjälpa dessa alkoholsjuka människor. Det anser jag är en tanke som man inte skall söka resonera bort genom att tala om formaliteter, utan man bör kunna se till det reala. Man vidtar en skattehöjning, som för andra människor innebär en möjlighet att betala eller att förändra sin konsumtion — t. o. m. att upphöra med den — men som för dessa sjuka människor inte ger denna valfrihet. Då skulle man väl kunna kompensera det genom att låta dem komma i åtnjutande av stöd och hjälp av dessa medel.

Jag tycker att det ligger så mycket positivt i tanken att den inte borde mötas med rena formalismer.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson är förvånad över att jag de gånger jag uppträder i kammarens talarstol yrkar bifall till Kungl. Maj:ts propositioner. Det skulle se rätt underligt ut, om socialdemokratiska riksdagsmän underkände en socialdemokratisk regering. Det är ett naturligt samspel som förekommer mellan regering och riksdagsgrupp. Skulle den socialdemokratiska riksdagsgruppen ställa sig på samma sida som oppositionen, kan man fråga hur det parlamentariska livet då skulle se sig.

I detta fall är det så att inte bara socialdemokraterna i utskottet sagt nej till herr Ferdinand Nilssons motion. Det har samtliga i utskottet gjort, även herr Ferdinand Nilssons egna partivänner. De har i så fall varit lika oförstående som vi andra.

Det nya är inte, säger herr Nilsson, att den här summan har kommit in. Men den fanns inte i motionen. Att summan sedan är exakt de samma som finns i propositionen är i och för sig bra. Det innebär ju att i fråga om anslaget just nu till Länkrörelsen är även herr Ferdinand Nilsson överens med oss andra. Det nya är, att man nu skulle besluta att av de ytterligare medel, som genom spritbeskattningen kommer in till statskassan, skulle man förslagsvis ta 2 procent till länkvårksamhet av ett speciellt slag. Det är det som utskottet enhälligt inte har ansatt sig kunna acceptera.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Redan herr Birger Anderssons inledningsord framgick att han hade missuppfattat mig. Jag sade inte att jag var överraskad över att herr Birger Andersson alltid instämde med Kungl. Maj:t. Jag sade att jag inte var överraskad över det, y det är just vad jag är van vid. Det är en stor skillnad. Det var rätt — bar tvärtom, så att säga.

Vidare har jag inte deltagit i något parti här. Det var ingen direkt hövlighet mot de egna partikollegerna som herr Birger Andersson uttryckte när han sade att hans partikollegor var så konstruerade att de i alla väder alla gånger röstade för Kungl. Maj:ts förslag. Av sig själv känner man andra, men jag är inte säker på att herr Birger Andersson känner hela sin grupp. Jag har träffat självständigt folk även där.

Efter det jag konstaterat detta slår jag fast, att det inte heller var så, som herr Birger Andersson sade, att mitt förslag nu anknyter till någon bestämd procentsats, utan jag ville att det i bästa fall Birger Andersson också skulle ankomma på Kungl. Maj:t att försöka loka de sår som uppstår på alkoholsjuka människor kommer i kölden genom att en i övrigt berättigad höjning av sprit-skatten kommer till stånd. För herr

Anslag till undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område
 Birger Andersson var det så främmande att man skulle kunna komma med ett sådant yrkande om förtroende för Kungl. Maj:t, att han missförstod även det.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt vidare på bifall till det av herr Nilsson, Ferdinand, under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Ferdinand, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Ferdinand Nilssons under överläggningen väckta yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nilsson, Ferdinand, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 21.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 46 och 47

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48

Anslag till undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Arbetarskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 576 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att medel för undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område, som i gällande riksstat anvisats som särskilt anslag, för budgetåret 1968/69 skulle beräknas under en särskild anslagspost i arbetarskyddsstyrelsens omkostnadsstat. Vid medelsberäkningen hade för ändamålet upptagits oförändrat 100 000 kronor för nämnda ändamål.

I de likalydande motionerna I: 463, av herr Werner, och II: 582, av fru Ryding m. fl., hade yrkats, att riksdagen skulle besluta höja förevarande anslag med 50 000 kronor, så att anslaget för Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område för budgetåret 1968/69 uppginge till 150 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 463 och II: 582 till Arbetarskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 576 000 kronor.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Mig förefaller handläggningen av frågan om anslag till Undervisnings- och upplysningsverk-

Anslag till yrkesinspektionen

samhet på arbetarskyddets område — som i år är uppfört under anslagsrubriken Arbetarskyddsstyrelsen: Omkostnader — som något egendomlig.

Anslagssumman är oförändrad sedan budgetåret 1959/60. När vi från vårt håll i fjol yrkade bifall till det av arbetarskyddsstyrelsen framförda förslaget om högre anslag — en anslagsökning med i budgetsammanhang futtiga 50 000 kronor — anförde utskottet följande — jag citerar ur statsutskottets utlåtande från i fjol: »Utskottet bedömer upplysningsverksamheten som viktig. Med hänsyn till de samlade insatserna kan dock Kungl. Maj:ts förslag anses godtagbart.»

I årets utlåtande anser sig statsutskottet inte behöva anföra mer än en hänvisning till sitt uttalande från i fjol. Jag har svårt att finna annat omdöme på ett sådant sätt att ta ställning till något man själv ansett vara en viktig verksamhet än att detta är ett lätt-sinnigt sätt att behandla en så viktig fråga.

Utskottet nämner något om de samlade insatserna på området. Vad gäller det då för insatser? I arbetarskyddsstyrelsens petitaskrivelse, som vi hänvisar till i våra motioner, åberopas anslagsframställning från Arbetarnas bildningsförbund. Det gällde en med 9 000 kronor förhöjd anslagssumma som ABF begärde. Men härtill meddelar arbetarskyddsstyrelsen att den nödgats tillerkänna ytterligare ansökande organisationer samma belopp som dessa erhållit under de sex senaste åren. Så ser det alltså ut med de samlade insatserna. De måste alltså ha försämrats och försämrats på ett område som gäller skydd till liv och lem inom arbetslivet.

Jag vet att det från fackförbunden och LO sker en ökad satsning på detta område, men jag kan inte inse att riksdagen därför skall ta detta som intäkt för att i en tid av penningvärdeförsämring bibehålla ett så angeläget anslag som detta på en så låg nivå år efter ter år. Anser ledamöterna i utskottet

att man inte ens behöver kosta på sig en redovisning av sin prövning i själva sakfrågan?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 463 och II: 582 angående ett i enlighet med arbetarskyddsstyrelsens hemställan med 50 000 kronor uppräknat anslag för ovan angivet ändamål.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Vi har inom utskottet upplysts om att det utöver detta oförändrade belopp på 100 000 kronor — som herr Werner anser vara för litet tilltaget — finns möjligheter att på annat sätt få medel till denna upplysningsverksamhet. Vi har ansett det i propositionen framförda förslaget vara godtagbart, och det har gjort att vi har yrkat bifall till detta förslag, men vi har inte ansett oss kunna tillstyrka motionerna utan stannat för att yrka avslag på dem. När det alltså finns medel på riksstaten och när det finns möjlighet att få ytterligare medel för detta ändamål, kan de angelägna önskemål som det här gäller tillgodoses.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 49

Anslag till yrkesinspektionen

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 8 089 000 kronor,

varav 630 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

I de likalydande motionerna I: 586, av herr *Werner*, och II: 732, av fru *Ryding m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att uppräknat förevarande anslag med 119 000 kronor, till sammanlagt 8 208 000 kronor för att därmed tillgodose kravet från arbetarskyddsstyrelsen om 11 tjänster, inspekterande personal (inklusive deltidsanställda läkare).

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 586 och II: 732 till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 8 089 000 kronor, varav 630 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Även i fråga om yrkesinspektionen lämnar utskottet enligt min mening prov på en hållning, som lika litet som i den föregående frågan kan anses försvarbar.

Arbetarskyddet och företagshälsovården har i hög grad beröring med varandra. Vi har från kommunistiskt håll ägnat frågan om företagshälsovården stor uppmärksamhet här i riksdagen. Eftersom den sedan länge motsedda utredningen på detta område tycks närma sig sin fullbordning och man ständigt hänvisat till den pågående utredningen härom, har vi i år avstått från att ta upp speciellt denna fråga.

Ett avtal har träffats mellan SAF och L.O., och man kan glädjande nog konstatera att det rör sig framåt på företagshälsovårdens område. Detta har — som jag nyss yttrade — beröring med arbetarskyddet. Kanske det hos någon eller några kunde uppstå det intrycket att med en utbyggd företagshälsovård minskar anspråken på yrkesinspektio-

nen eller i varje fall minskar behovet av en utbyggnad av denna.

Jag anser att förhållandet är tvärtom. Om ökade åtgärder på företagshälsovårdens område skall få avsedd effekt måste de följas upp av en förstärkt insats på yrkesinspektionens område. Detta är det faktiska förhållandet.

Nu är situationen den att yrkesinspektionen fått ökade uppgifter. Från den 1 januari i år skall den övervaka de särskilda föreskrifterna i vägtrafikförordningen om arbetstid för vägtrafiken. Behovet bedömdes uppgå till inte mindre än 40 inspektörer. Anslag har beviljats med 15 förste distriktsingenjörer. Det samlade resultatet blir alltså en försämring av inspektionens kapacitet.

Är det verkligen rimligt att när det gäller en för arbetslivet så väsentlig fråga som denna iakttä en njugghet som utskottet vill lämna sin medverkan till? Ett bifall till arbetarskyddsstyrelsens förslag skulle innebära en utgiftsökning för statskassan med 119 000 kronor. Nej-sägarattityden även i denna fråga är betänklig.

Det finns i och för sig mer att säga, men jag begränsar mig till detta, herr talman, och yrkar bifall till motionsparet I: 586 och II: 732.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Herr Werner och jag förde en kort diskussion i denna fråga förra året. Då önskade kommunisterna att antalet tjänster skulle utökas med ytterligare sex stycken, sedan utskottet föreslagit en ökning med fem. Utskottet föreslår i år en ökning med sex tjänster, och nu vill kommunisterna öka till elva tjänster. Det verkar ungefär som så, att kommunisterna alltid ligger året före, och det är i och för sig inget ont att säga om det.

En uppskrivning av antalet tjänster har emellertid ägt rum. Att utskottet har godtagit det förslag som regeringen

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

stannat för innebär inte på något sätt att vi underkänner arbetarskyddets verksamhet. Vi är fullt medvetna om dess stora betydelse. Vi inser värdet av de insatser arbetarskyddet gör och vi hoppas att den ökning av antalet tjänster med fem eller sex, som har skett varje år, skall fortsätta så att vi — det kan man väl i varje fall utgå ifrån — nästa år kanske får de ytterligare tjänster, som kommunisterna hemställer om nu. Och då väcks det väl en kommunistisk motion med yrkande om ytterligare fem—sex tjänster.

Det är svårt att klara av en sådan där kapplöpning, där den enda parten alltid skaffar sig ett slags handikapp.

Detta är kanske att raljera en smula, men jag vill med det sagda ha vitsordat att utskottet med allvar har behandlat detta spörsmål och efter en allvarlig prövning har ansett sig kunna godta vad som föreslås i propositionen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag är inte så känslig att jag tar illa vid mig om herr Birger Andersson vill raljera litet grand.

Om jag inte minns fel så begärde arbetarskyddsstyrelsen emellertid förra året elva nya tjänster, som regeringen och utskottet prutade till sex.

Motiveringen den gången var, att socialministern i propositionen anförde att den genomsnittliga tiden mellan besök på samma arbetsställe sedan 1950-talet hade förlängts från 2,4 till 3,4 år, alltså med ett helt år. Inrättandet av de begärda nya tjänsterna skulle alltså innebära en viss återhämtning från en inträdd försämring. Jag tycker därför att det i år liksom förra året finns anledning att ställa frågan om det inte, mot bakgrunden av att det rika material som redovisades inte minst vid 1966 års LO-kongress, är på tiden att sikta på en reell förbättring av arbetarskyddet.

Vid samma LO-kongress underströks

i utlåtanden med anledning av en rad motioner, vilka ur olika synpunkter krävde en förstärkning av arbetarskyddet och yrkesinspektionen, att man stödde de anförda synpunkterna. Ingen behöver således tvivla på den mycket starka opinion som finns i denna fråga, inte minst inom den fackliga rörelsen. Det är bara att beklaga att utskottet inte har varit så lyhört för denna opinion att det har velat tillmötesgå arbetarskyddsstyrelsens begäran om inrättande av nya tjänster, som inte minst kan motiveras med de förlängda inspektionsintervallerna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 50—55

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 56

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1968/69 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4**Ang. statens järnvägars anslagsbehov**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels för budgetåret 1968/69 under statens järnvägars fond anvisa i statsrådsprotokollet över kommunika-

tionsärenden för den 3 januari 1968 angivet investeringsanslag av 396 600 000 kronor, dels medgiva, att statens järnvägar finge lämna i statsrådsprotokollet förordad garanti i anledning av delägarskap i ett internationellt containerbolag.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels motionen I: 40, av herrar *Enarsson* och *Yngve Nilsson*,

dels de likalydande motionerna I: 42, av herr *Erik Filip Petersson m. fl.*, och II: 9, av herr *Werbros m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 111, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 156, av herr *Hedlund m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 112, av herr *Herbert Larsson*, och II: 155, av fröken *Anderson* i Lerum *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 113, av herr *Lars Larsson m. fl.*, och II: 157, av herr *Henriksson m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 115, av herrar *Magnusson* och *Dahl*, samt II: 202, av herr *Johansson* i Torp,

dels de likalydande motionerna I: 239, av herr *Thorsten Larsson m. fl.*, och II: 304, av herr *Josefson* i Arrie *m. fl.*,

dels motionen I: 348, av herr *Per Jacobsson*,

dels de likalydande motionerna I: 350, av herrar *Thorsten Larsson* och *Mattsson*, samt II: 438, av herr *Josefson* i Arrie *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 352, av herrar *Erik Filip Petersson* och *Ernst Olsson*, samt II: 434, av herr *Gustafsson* i Kårby *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 355, av herr *Svenungsson*, samt II: 441, av herrar *Oskarson* och *Thylén*,

dels de likalydande motionerna I: 356, av herr *Svenungsson m. fl.*, och II: 433, av herr *Carlshamre m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 467, av herr *Skärman*, och II: 585, av herr *Westberg m. fl.*,

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

dels de likalydande motionerna I: 598, av herrar *Schött* och *Yngve Nilsson*, samt II: 746, av herr *Krönmark* och herr *Nilsson* i Bästekille,

dels de likalydande motionerna I: 601, av herr *Åkerlund*, och II: 741, av herr *Bengtson* i Solna och herr *Oskarsson*,

dels de likalydande motionerna I: 603, av herrar *Åkesson* och *Karl-Erik Eriksson*, samt II: 747, av fru *Nettelbrandt m. fl.*,

dels motionen II: 158, av herr *Lorentzon m. fl.*,

dels ock motionen II: 740, av herr *Bengtson* i Solna, såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 42 och II: 9 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att principerna för statens järnvägars planer i fråga om bibehållande av stationer i affärsbanenätet måtte underställas riksdagens prövning.

I motionerna I: 111 och II: 156 hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att någon mera omfattande nedläggning av järnvägsstationer icke borde företagas utan riksdagens godkännande.

I motionerna I: 113 och II: 157 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att trafikpolitiska delegationen i sitt arbete särskilt borde beakta de i motionerna anförda synpunkterna.

I motionerna I: 115 och II: 202 hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala sig för att kommunblockens samarbetsnämnder borde upprätta förslag till kommunikationer inom kommunblocken, varvid, i de fall då trafikunderlaget vore svagt och underskott uppstode, bidrag av statsmedel borde utgå.

I motionerna I: 239 och II: 304 hade framställts yrkande om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag angående regionala järnvägsnämnder samt angående uppgifter för dessa enligt i motionerna anförda riktlinjer.

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

I motionen I: 348 hade hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om tillsättande av en parlamentarisk beredning för översyn av SJ:s trafikekonomiska planering.

I motionerna I: 350 och II: 438 hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag angående utformningen av en regional trafikservice samt angående statsbidrag till sådan.

I motionerna I: 352 och II: 434 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i syfte att stimulera och samordna arbetet med upprättande av regionala transportförsörjningsplaner och på grundval av dessa belysa behovet av insatser från det allmänna för att trygga en tillfredsställande transportförsörjning.

I motionerna I: 355 och II: 441 hade föreslagits, att riksdagen skulle hemställa, att Kungl. Maj:t vid fullföljandet av den trafikpolitiska målsättningen måtte taga större hänsyn till de fördelar som integrerad trafik erbjöde samt i övrigt beakta vad i motionerna anförts vid fördelningen av medel för vägbyggnader.

I motionerna I: 356 och II: 433 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att inga ytterligare beslut om nedläggning av järnvägstrafik måtte fattas utan att åtgärder först vidtoges för att säkerställa en fullgod ersättningstrafik.

I motionerna I: 603 och II: 747 hade yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att omfattande nedläggningar av järnvägsstationer ej borde företagas utan riksdagens godkännande samt anhålla om en översyn av tillämpningen av 1963 års trafikpolitiska beslut.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte till Järnvägar m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett

investeringsanslag av 396 600 000 kronor,

2. att riksdagen måtte medgiva, att statens järnvägar i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1968 förordats finge lämna den garanti som krävdes för delägarskap i ett internationellt containerbolag,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 113 och II: 157 samt I: 355 och II: 441 ävensom I: 348,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 467 och II: 585, I: 598 och II: 746, I: 603 och II: 747 samt II: 158, sistnämnda tre motioner i vad de avsåge en översyn av de av 1963 års riksdag antagna riktlinjerna för trafikpolitiken och deras verkningar,

5. att riksdagen måtte avslå motionen II: 158 i vad motionen avsåge uppskov med påbörjande av tredje etappen enligt 1963 års trafikpolitiska beslut,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 356 och II: 433,

7. att riksdagen i anledning av motionerna I: 42 och II: 9, I: 111 och II: 156 samt I: 603 och II: 747, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i punkten anført beträffande nedläggning av järnvägsstationer,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 352 och II: 434,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 350 och II: 438,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 115 och II: 202,

11. att riksdagen måtte avslå motionen II: 740 i vad motionen avsåge anvisande av särskilt anslag till Ersättning till vissa trafikföretag för upprätthållande av trafikservice i glesbygder,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 601 och II: 741,

13. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 239 och II: 304,

14. att riksdagen måtte avslå motionen I: 40,

15. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 112 och II: 155.

Reservationer hade avgivits

a) av herr *Gustafsson* i Skellefteå (fp) och herr *Tobé* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade;

b) av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Bengtson* (cp), *Edström* (fp), *Eric Gustaf Peterson* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Gustafsson* i Kårby (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 8 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 352 och II: 434 hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag i syfte att stimulera och samordna arbetet med uppriktande av regionala transportförsörjningsplaner och på grundval av dessa belysa behovet av insatser från det allmänna för att trygga en tillfredsställande transportförsörjning;

c) av herr *Strandberg* (h), som dock ej antytt sin mening.

Herr ÅKESSON (fp):

Herr talman! Under hänvisning till motionerna I: 603 och II: 747 vill jag framföra en del synpunkter i denna fråga då det gäller SJ och dess uppläggning av trafiken.

Den kollektiva trafiken inom vårt land måste utformas på ett sådant sätt, att näringslivet oavsett var det är beläget skall kunna fungera på ett riktigt sätt. SJ har huvudparten av denna kollektiva trafik och därmed ansvaret för att denna trafik utformas så, att hela trafiksystemet fungerar normalt.

De nedläggningar som SJ aviserat beträffande vissa järnvägslinjer ävensom indragningar av ett stort antal stationer gör att den kollektiva trafiken ej kan fungera på ett snabbt och tillfredsställande sätt inom landet. Tankegången hos SJ är att överföra trafiken på vissa järnvägslinjer till landsväg. Persontrafiken på vissa järnvägar skulle ersättas

Ang. statens järnvägars anslagsbehov med busslinjer, och viss godstrafik har redan överförts till lastbilar.

Kostnaderna för det allmänna kommer vid en sådan överföring att bli ganska stora, och på järnvägslinjer som aviserats skola nedläggas bantas trafiken ned på ett sådant sätt att trafikanterna ej kan utnyttja SJ. Detta inverkar i hög grad på SJ:s trafikinkomster.

SJ siktar till att i stort bibehålla huvudlinjerna men att andra, icke lönsamma järnvägslinjer skall försvinna. Detta innebär att vissa städer och tätorter favoriseras, under det att andra orter kommer i ett markant sämre trafikläge. Verkan av denna SJ:s s. k. rationalisering av företaget är av den art, att där indragning av järnvägar sker, kommer företagen och näringslivet över huvud taget att bantas ned. Bygder som berörs härav kommer i ett dåligt läge. Näringslivet drabbas av stora kostnader för en eventuell omflyttning av industrier och personal till större tätorter och städer, som trafiktekniskt ligger bättre till.

Jag kan inte underlåta att framhålla, att vi har ansvar för att näringslivet inom hela vårt land fungerar på ett riktigt sätt. I årets statsverksproposition föreslås ett anslag av 205 miljoner kronor till olönsamma järnvägslinjer och 9 miljoner kronor till olönsamma busslinjer för att trafiken skall kunna bibehållas och fungera normalt.

Herr talman! Jag vill referera vad statsutskottet skriver i sitt utlåtande nr 9 och jag citerar: »Även utskottet har dock — vid sin prövning av förevarande motioner — funnit de långtgående planerna på nedläggning av järnvägsstationer ägnade inge allvarlig oro med tanke på konsekvenserna i olika avseenden för närmast berörda bygder. Enligt utskottets mening bör därför övervägas huruvida inte ersättningen för drift av olönsamma järnvägslinjer bör utsträckas att gälla även sådana olönsamma stationer som Kungl. Maj:t efter framställning från berörda kommuner finner böra bibehållas. Då indragning

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

av stationer i vissa fall kan föranleda lika betydande svårigheter för berörda bygder som nedläggande av bandelar synes det angeläget att Kungl. Maj:t också prövar formerna för fattande av beslut i hithörande ärenden. I enlighet med det anförda bör åt Kungl. Maj:t uppdragas att närmare överväga härmed sammanhängande frågor samt att för riksdagen framlägga därav föranledda förslag.»

Herr talman! De här berörda frågorna angående en försämring av den kollektiva trafiken i vårt land är av den art, att de av SJ föreslagna åtgärderna ej kan accepteras. Kungl. Maj:t måste överväga dessa frågor och framlägga förslag för riksdagen, så att trafiken kommer att fungera på ett normalt sätt.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Under punkt 4 i detta utskottsutlåtande redovisas ett ovanligt stort antal motioner från samtliga partier. Det är väl »järnvägspartiet» här i riksdagen som har börjat agera, och fråga är om detta parti i alla delar känner sig bundet av 1963 års stora och alltid återopade riksdagsbeslut.

Alla dessa framstötter tyder emellertid på en stor oro och olust inför dagens trafikpolitiska situation. Inom stora delar av landet ställer man sig frågande — för att använda ett mycket mildt uttryck — inför det fortsatta rationaliseringsarbetet inom statens järnvägar i den mån rationaliseringen tar sig uttryck i nedlagd järnvägstrafik eller indragna järnvägsstationer. Oviljan att acceptera lönsamhetsprincipen är särskilt stark i de bygder, där man inte anser sig ha garantier för en fullgod ersättningstrafik när järnvägstrafiken nedlägges.

I motionerna I: 356 och II: 453 hemställas, det inga ytterligare beslut om nedläggning av järnvägstrafik fattas utan att åtgärder först vidtages för att säkerställa en fullgod ersättningstrafik. I motionerna anföres såsom exempel

norra delen av Bohuslän. Skulle persontrafiken på norra delen av Bohusbanan komma att läggas ned utan annan ersättning än busstrafik på den nu befintliga Europaväg 6, blir följden en mycket allvarlig försämring av trafikservicen i området.

Enligt det beryktade riksdagsbeslutet av år 1963 skulle en upprustning av vägnätet vara förutsättningen för nedlagd järnvägstrafik. Det finns dock bara ett alternativ till den hårt belastade E 6:an genom norra Bohuslän, nämligen en motorväg. Men det lär dröja, innan den i söder påbörjade motorvägen når den norra regionen. I det vägbyggnadsläge vi befinner oss i bör alla möjligheter ingående prövas, som kan medverka till att nedbringa landsvägstransporterna genom att bibehålla eller t. o. m. öka den spårbundna trafiken. Vår mening är den att det företagsekonomiska utfallet inte heller får isoleras utan bör inpassas i sitt samhällsekonomiska sammanhang.

Med anledning av ovannämnda motioner har utskottet ganska ingående motiverat sitt ställningstagande, när det gäller ersättningstrafiken, och återopar även i detta sammanhang 1963 års riksdagsbeslut, med all rätt måste jag säga. På denna punkt är nämligen de i riksdagsbeslutet antagna riktlinjerna helt acceptabla. Man vill gärna understryka uttalandet, att »arbetet med att helt eller delvis ersätta trafiksvaga bandelar med landsvägstrafik bör bedrivas med hänsyn till både bygdens behov och transportekonomiska faktorer».

Att en tidskrävande vägupprustning måste föregå en järnvägsnedläggning förutsattes alltså redan i riksdagens uttalande år 1963. Nu är det fråga om den praktiska tillämpningen av detta beslut, inte minst när det gäller Västsverige med dess stora internationella genomgångstrafik. Alla vet hur sakta motorvägsbygget genom västra Sverige framskrider.

Då reservation b under punkten 4 tar upp en del viktiga spörsmål, såsom

transportbehov som inte kan tillgodoses med individuella transportmedel, glesbygdernas transportförsörjning och den lokaliseringpolitiska aspekten på trafikförsörjningen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation b.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! I motionerna I: 115 och II: 202 har yrkats att riksdagen skall uttala sig för att kommunblockens samarbetsnämnder upprättar förslag till kommunikationer inom blocken. Utskottet har besvarat motionerna, och jag tolkar utskottets skrivning som en rekommendation till kommunblocken att ägna kommunikationsbehovet inom blocken stor uppmärksamhet.

Förutsättningen för att kommunblocken skall kunna samordna sina kommunikationer med riksbananätet är att järnvägslinjerna får finnas kvar ut till glesbygdskommunerna, även om de inte ger full kostnadstäckning.

Den av SJ förda trafikpolitiken att överflytta järnvägstrafiken till landsväg är jag liksom så många andra icke nöjd med. På många håll i vårt land finns icke fullgoda landsvägar som på ett tillfredsställande sätt kan bära den ökade trafiken. Tillåt mig att ta ett exempel från mitt eget län.

Europaväg 6, som går genom Bohuslän, lär vara Sveriges mest trafikerade landsväg. Tyvärr är den både smal och krokig, och dagligen inträffar trafikolyckor. Vid sidan av E 6:an finns en fullt modern järnväg, som fyller alla krav på trafiksäkerhet. SJ bortser från dessa förhållanden och flyttar över trafiken från järnvägen till den förut hårt belastade landsvägen. Järnvägsstationerna stängs, och de resande hänvisas till hållplatser vid landsvägskanten utan skydd för regn, snö och kyla. Är denna trafikpolitik i enlighet med 1963 års riksdagsbeslut, så tror jag att det finns all anledning ompröva beslutet.

För att i någon mån trygga glesbygdernas trafikförsörjning är det nödvän-

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

dig att många av de järnvägar som nu anses olönsamma får finnas kvar. Den kostnad som detta medför för statskassan bör vi kunna bära. Jag kommer därför i voteringen att stödja reservationen b vid punkten 4 i utskottsutlåtandet, i vilken hemställes om utredning av vårt kommunikationsbehov.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Den målsättning för trafikpolitiken, som kommunikationsministern angett i huvudtiteln, torde inte möta några betydande gensagor. Ingen kan egentligen ha något att invända mot att denna målsättning anges vara »att för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta samhällsekonomiska kostnad».

Vi motionärer har instämt i den målsättningen men samtidigt menat, att den i sig rymmer många svärbemästrade och framför allt för den enskilda människan känsliga avvägningsproblem. Vad vi genom våra motioner nr 113 i denna kammare och nr 157 i andra kammaren främst velat peka på är att genomförandet av den angivna målsättningen måste ske mot en samlad bedömning av alla faktorer inom hela transportapparaten och då inte minst under beaktande av dess roll på olika områden i samhället.

Vi befinner oss i ett skede av samhällets utveckling där transportekonomin får en allt större betydelse inte minst för utvecklingen och bärigheten av vårt näringsliv, samtidigt som brister i eller betydande utglesning av transportservicen kan leda till miljöförändringar för stora delar av vårt land, förändringar som inte är vare sig avsedda eller önskvärda. Mellan dessa ytterligheter finns så hela mängden av problem, som naturligtvis vart och ett är svärbemästrat — det erkänner jag — men som tillsammans utgör den stora grupp av besvärigheter som man måste komma till rätta med eller i varje fall skjuta undan för att den trafikpolitiska målsättningen skall uppnås.

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

I ett läge då transportpolitikens utveckling sålunda berör allt flera människor i deras dagliga värv är det, menar vi motionärer, angeläget att de samhällsekonomiska aspekterna ges ett ökat utrymme vid planeringen av olika åtgärder. Ytterligare överväganden rörande den framtida transportpolitiken bör alltså ske.

Konkurrenssynpunkterna, som är ett avgörande inslag i den nuvarande transportpolitiken, strävar ibland, kanske ofta, åt olika håll. Detta är inte bra med hänsyn till att samhället har att svara för de stora, tunga investeringarna inom trafiksektorn. Enligt vår mening finns det risk för kapitalförstöring om man vid investeringsplaneringen inte i tillräcklig omfattning beaktar det samspel som måste finnas mellan olika intressen, enskilda och statliga. Varje transportmedel bör utnyttjas där det ur samhällsekonomisk synpunkt gör den största nytta. Investeringsbehovet för landets transportapparat bör bedömas samlat. Därmed kan man förebygga felinvesteringar. Överväganden av detta slag borde kunna ske inom den trafikpolitiska delegationen, som enligt departementschefens uttalande också kommer att få en del nya uppgifter av samordnande och samplanerande art.

Herr talman! Det är svårt att riktigt bedöma hur utskottet sett på motionen, men efter några genomläsningar har jag kommit fram till att utskottet i stort är överens med motionärerna. Utskottet säger att vad motionen innehåller av konkreta uppgifter mycket väl kan inrymmas i de arbetsuppgifter som den trafikpolitiska delegationen redan erhållit. Med hänsyn till detta uttalande har jag inget yrkande.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Den starka inflyttningen från landsbygden till tätorterna i vårt land under de senaste tre, fyra decennierna har starkt påverkat kommunikationernas utveckling. I början av 1930-talet bodde mer än hälften av

Sveriges befolkning på landsbygden — inom kort kommer 80 procent att bo i tätorterna och 20 procent på den egentliga landsbygden. Det har också skett en förskjutning mellan olika landsdelar.

Allt detta har skapat stora problem på vissa kommunikationsområden. Järnvägarna, som förr var ryggraden i hela kommunikationssystemet, har numera inte på långt när samma betydelse som tidigare.

Det är självfallet att när järnvägar läggs ned och stationer dras in upprör det folk i de orter som närmast drabbas av åtgärderna. Vid årets riksdag har vi en riklig flora av motioner på dessa områden. Jag tror att jag vågar säga, att utskottet har varit förstående när det gäller motionerna och haft klart för sig vilka svårigheter som möter bygdens folk när en järnväg eller en busslinje läggs ned eller en järnvägsstation dras in. Redan det förhållandet att en järnväg skall läggas ned innebär stora problem — en nedläggelse möts ju i de flesta fall av protester — men sedan tillkommer problemet att järnvägen skall ersättas med »fullgod landsvägstrafik», ett uttryck som flera talare har använt. Det är svårt att definiera ordet *fullgod*, men riktlinjerna för trafikpolitiken innebär i varje fall att en järnväg skall ersättas med, för att använda ett mildare ord, en tillfredsställande ersättningstrafik.

De tidigare talarna har inte anmärkt så mycket på vad som sagts från utskottets sida. En fråga som har diskuterats åtskilligt är nedläggandet av järnvägsstationer. På den punkten har utskottet en mycket positiv skrivning. Utskottet förutsätter att en järnvägsstation inte skall kunna läggas ned av SJ sedan en kommun gjort framställning om att den skall vara kvar, utan beslut härom skall fattas av Kungl. Maj:t. Utskottet förutsätter också att hänsyn då skall tas till lokaliseringpolitiska synpunkter och till sociala synpunkter.

Utskottets skrivning måste anses innebära en positiv inställning till en aktsam politik när det gäller frågan vilka järnvägsstationer som skall läggas ned. Utskottet har också sagt, att om det skulle visa sig att en järnvägsstation inte kan anses ekonomiskt motiverad bör man kunna tänka sig samma ordning som gäller beträffande järnvägar som fortfarande drivs men inte bär sig, dvs. att en särskild ersättning kan utgå så att stationen kan bibehållas.

På den punkten har utskottet, synes det mig, gått så långt i sin skrivning att ingenting mer kan göras åt saken, åtminstone inte för ögonblicket.

Jag vill i detta sammanhang ta upp en annan fråga, nämligen indragningen av busslinjer, en företeelse som börjar bli vanlig. Till årets riksdag har visserligen föreslagits 9 miljoner kronor till ersättning åt icke bärkraftiga busslinjer. Men denna ersättning är så utformad — anslagen under denna punkt kommer senare att behandlas — att den i åtskilliga fall inte på långt när kan täcka de förluster som uppstår för bussägarna. Det betyder att vi utan något särskilt beslut eller någon myndighets hörande får nedlagda busslinjer. Det betyder för den trakt, som berörs, en särskilt besvärlig situation, eftersom befolkningen egentligen inte kan appellera till någon. Om nämligen bussägaren inte anser en linje vara ekonomiskt bärkraftig så läggs busslinjen ned.

Utskottet har i stort sett kunnat enas om sin skrivning. På en punkt har vi på vår sida emellertid inte kunnat acceptera utskottets förslag. Vi har därför fogat en reservation, betecknad b, till punkten 4.

Utöver de 205 miljoner kronor som utgår som ersättningar för nedlagda järnvägar avses också 9 miljoner för nedlagda busslinjer. Den nuvarande ordningen är dock inte tillfredsställande. Det finns inte någon riktig översikt över vad som görs på trafikplanet.

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

Utskottet har visserligen hänvisat till gotlandstrafikutredningen, kanaltrafikutredningen, utredningen angående modellplanering av transportförsörjningen i glesbygdsområden och andra utredningar, men vi reserverar oss anser att en verklig översikt och planering beträffande de olika regionerna inte föreligger. En sådan översikt är nödvändig för att det skall vara möjligt att väga olika trafikmedel mot varandra och få till stånd en god trafikförsörjning. Denna fråga kan inte anstå. Utvecklingen är så snabb på olika områden, att man inte kan nöja sig med att bara hänvisa till vissa utredningar. Kommunikationsfrågorna är så angelägna att en ordentlig planering över hela transportförsörjningen omedelbart bör göras.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation b, men i övriga delar yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Peterson, Eric Gustaf*, (fp) och herr *Nilsson, Nils*, (cp).

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Som herr Bengtson redan har understrukt i herr fjärde avdelningen och så statsutskottet vid behandlingen av de frågor, som vi nu diskuterar i riksdagen, enats i det väsentliga. Vi är alla överens om att utvecklingen på trafikens område på vissa håll kan väcka oro och leda till att man undrar om den nya trafikpolitiken, som den har benämnts, verkligen principiellt och i den praktiska tillämpningen har svarat mot de förväntningar man ställde när denna politik genomfördes.

Vid behandlingen av de motioner, som tillstyrkes i reservation b, har utskottet hänvisat till riksdagens 1963 fattade beslut angående riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken. I det utlåtande som då avgavs av sammansatta stats- och tredje lagutskottet framhölls,

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

att åtgärderna på det trafikpolitiska området måste samordnas med lokaliseringpolitiken när det var fråga om att upprätthålla sådan järnvägs- eller landsvägstrafik, som var olönsam men ur lokaliseringssynpunkt och med hänsyn till bygdens behov önskvärd att upprätthålla. Man kunde inte, sade man, bortse från att det fanns glesbygder som måste erhålla stöd av det allmänna, om anspråken på en rimlig kollektiv trafik skulle kunna tillgodoses.

Riksdagen anslöt sig också till utskottets uppfattning att det krävdes en rationell samordning av investeringsverksamheten på trafikens område. Målsättningen var att skapa ett system, som innebar att de olika trafikplaneringarna och transportmedlen på bästa möjliga sätt kompletterade varandra.

I riksdagsbeslutet underströks också, att man i större utsträckning än tidigare centralt och regionalt genom samarbete mellan statliga och kommunala myndigheter och enskilda organisationer skulle samverka för att fortlöpande planera och verka för att genom olika åtgärder åstadkomma bästa möjliga trafikservice. Det som tagits upp i de motioner vilka berörs i reservationen b behandlades alltså egentligen redan i samband med 1963 års beslut i riksdagen om trafikpolitiken.

Utskottet erinrar också nu om det omfattande utrednings- och samordningsarbete i detta syfte, som förekommit och som för närvarande pågår och exemplifierar detta — ungefär som herr Bengtson gjorde i sitt anförande — med att nämna gotlandstrafikutredningen, kanaltrafikutredningen, utredningen angående modellplaneringen i glesbygdsområdena och även utredningen och överenskommelsen om den kollektiva närtrafiken i stockholmsområdet. När denna senare fråga behandlades i riksdagen uttalades att åtgärder av samma slag som innefattades i stockholmsöverenskommelsen borde gälla även för andra områden än stockholmsområdet, om liknande situationer skulle föreligga.

Av utskottsutlåtandet — som jag här i huvudsak refererar — framgår vidare att utskottet förutsatte att Kungl. Maj:t även i fortsättningen följer utvecklingen och centralt tar initiativ och medverkar i utredningsarbetet på berörda områden. Vidare har vi ansett att planeringen regionalt och lokalt på trafikområdet bör skötas i första hand av länsstyrelserna och planeringsråden i samverkan med andra regionala och lokala organ.

När vi skrev på detta sätt menade vi att vi tillgodosett syftet med de motioner som föranlett reservation b. I denna reservation yrkas liksom i motionerna att riksdagen »hos Kungl. Maj:t hemställer om utredning och förslag i syfte att stimulera och samordna arbetet med upprättande av regionala transportförsörjningsplaner och på grundval av dessa belysa behovet av insatser från det allmänna för att trygga en tillfredsställande transportförsörjning». Vi menar att det redan pågår en intensiv verksamhet på detta utredningsområde. Jag för min del kan inte riktigt förstå att man behöver yrka på en särskild utredning för att utreda vad de utredningar och undersökningar som redan pågår håller på att utreda — det är egentligen det man yrkar. Det kan inte vara någon mening med att tillätta sådana utredningar som inte kommer till resultat så snabbt att de kan leda till de praktiska insatser just nu som herr Bengtson talade om. Utskotts-majoriteten har därför inte kunnat finna anledning att tillstyrka en sådan utredning.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att riksdagen så sent som i december 1967 — alltså för inte så länge sedan — var inne på dessa frågor. Statsutskottet uttalade i sitt utlåtande nr 195: »Det torde således vara angeläget att, som motionärerna framhållit, en översiktlig planering och effektiv samordning av investeringarna på trafik- och samfärdselområdet i ökad utsträckning fortlöpande sker och med hänsyn till olika landsdelars behov och intressen.»

I överensstämmelse med det sammansatta stats- och tredje lagutskottets ställningstagande — som redan refererats här — måste man, framhöll statsutskottet, »för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till ur samhällsekonomisk synpunkt lägsta möjliga kostnader och med vederbörligt beaktande av bl. a. de lokaliseringspolitiska aspekterna».

Det sade statsutskottet då. Vad som sedan har hänt ger enligt min mening ytterligare belägg för att det inte är aktuellt med en ny stor utredning.

Statsutskottet uttalade vidare vid förenämnda tillfälle: »I syfte att skapa bättre möjligheter för den eftersträvade samordningen av investeringarna synes böra övervägas att vid den aviserade utökningen av den trafikpolitiska delegationen denna ges en sådan sammansättning — med representanter för riksdagen och olika berörda intressegrupper — och sådan funktion att en i möjligaste mån allsidig bedömning av trafikinvesteringarnas effekt genom denna som rådgivande organ kan komma till stånd.» Vad som sedan har skett är ju att den trafikpolitiska delegationen har utökats i linje med vad riksdagen här uttryckte som ett önskemål eller kanske närmast ett krav.

Med anledning av utskottets skrivning och den ställning som riksdagen intog så sent som i december 1967 och vad som hänt sedan dess, vilket jag omnämnt, tycker jag att det inte finns några skäl som talar för en ny utredning på detta område.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTSO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Man kan undra hur det är med samordningen på detta område när det enligt herr Perssons definition är så att man från vår sida velat påstå att man skall utreda vad alla utredningar håller på med. Jag tycker att det rätt bra karakteriserar vad som för-

Ang. statens järnvägars anslagsbehov siggår på detta område, och det framgår även av vad utskottet måst göra, när det skulle finna argument för att avslå motionen. Man har då tagit till så många bevisningar att man till sist har bevisat ganska litet. Man får snarare en känsla av att det är i högsta grad befogat att man finge en samordnande översikt och således gick på samma linje som föreslagits i reservationen b.

Jag har gett vissa exempel där man har otillräcklig kontroll nu. Jag nämnde bussarna tidigare. Man kan visserligen ge statsbidrag till icke lönsamma busslinjer, men däremot har det allmänna ingen möjlighet att ta reda på när linjerna läggs ner. Detta är ett exempel på vad som nu inte är välordnat.

När man åberopar saker som hänt för flera år sedan, har vi i reservationen sagt att det sker alltför litet. Det blir ingen verklig samordning på området. Vi har åberopat 1963 — det är fem år sedan. Men var och en, även talare bland motionärerna som varit uppe och talat här i dag, vittnar om att det inte råder någon riktig ordning. Här behövs att man verkligen ser till att en översiktlig planering för hur trafikbehovet skall fyllas på olika sätt i framtiden kommer till stånd.

Det är därför som jag har yrkat bifall till reservation b under punkten 4.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Som motionär i detta ärende ber jag att få säga några ord.

I ett flertal motioner från samtliga partier har påvisats de stora bristerna i den utveckling som skett efter 1963 års beslut. Praktiskt taget samtliga motioner har det gemensamt att man efterlyser en bättre planering och samordning. I denna debatt har ibland sagts att det är fråga om rationalisering av statens järnvägar till varje pris, men därvid har man bortsett från statens järnvägars naturliga samband med andra trafikorgan. Statens järnvägars lönsamhet eller icke lönsamhet kan inte

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

ses som en isolerad fråga. SJ kan inte betraktas som ett företag som är oberoende av hur det går för andra företag.

Man kan ställa frågan: Vad kostar en utökad trafik på våra landsvägar om det skall fortsätta så som det tycks vara fallet från statens järnvägars sida? Hela transportproblemet måste därför vägas samman till en samhällsekonomisk enhet. Det råder tydligen en ganska betydande brist i den praktiska samordningen.

Låt mig, herr talman, få citera några rader ur Järnvägsmannaförbundets tidning Signalen, det sista numret:

»Varje vecka rullar mellan 1 700 och 2 000 ton järn ut på landsvägarna från Norrbottens järnverk (NJA) i Luleå. En stor del av detta gods går till mottagare i Syd- och Mellansverige och en stor del går till kunder med spårförbindelse.»

»Bilen är», fortsätter Signalen, »naturligtvis nödvändig om man skall kunna åstadkomma en god transportservice, men den måste nyttjas vettigt. Det får inte vara så att långtradaren går med rör från Varberg till Luleå — för det gör den — och tillbaka till Varberg med järn från NJA — för det gör den också — medan kapaciteten på godståget, som också rullar mellan Varberg och Luleå, inte utnyttjas. Att de privata åkeriföretagen med förtjusning engagerar sina transportresurser i objekt av det här slaget är naturligt även om det ur samhällsekonomisk synvinkel är beklagligt. Men att statens järnvägars eget dotterföretag, Aktiebolaget Svenska godscentraler (ASG) dundrar fram med järnlast längs E 4:an från Luleå till Sydsverige är varken naturligt eller beklagligt. Det är nånting ännu värre.»

Vidare säges följande: »Transporterna från Norrbottens järnverk är bara ett exempel, Liknande parallellkörningar förekommer överallt i landet och, i likhet med transporterna från NJA, är tendensen starkt ökande.»

Det finns ju flera exempel på en så-

dan brist på samplanering och på dålig användning av våra transportresurser. I tidningen omnämnes också att byrådirektör Torsten Johansson på SJ:s försäljningssektion i Luleå upplyser om att statens järnvägar har goda möjligheter att ta hand om denna transport från Norrbottens järnverk. Det råder således ingen brist på rullande materiel i detta fall.

Jag kan kanske också i detta sammanhang erinra om de trafikrisker som föreligger på landsvägarna. Det finns exempel på hur omkörning av långtradare på norrländska vägar under den senaste tiden har kostat många människoliv.

Det är en annan fråga, herr talman, som jag också vill vidröra. Den gäller den till synes medvetna utsvältning av vissa järnvägsstationer som förekommer. Statens järnvägar tillämpar tre olika frakttariffer — de minsta stationerna använder en tariff, ett 50-tal mellanstora stationer använder en annan tariff och de största orterna, städerna, en tredje tariff. Det råder en ganska betydande skillnad mellan de olika tarifferna. Lämnar man in exempelvis 500 kg gods på en av de mindre stationerna för att skicka det 500 km, kostar det 591 kronor. Lämnar man in detta gods på en av de större stationerna, i en stad t. ex., kostar det bara 462 kronor, dvs. 129 kronor mindre att skicka godset samma sträcka. Detta står i uppenbar strid mot samhällets intresse för lokalisering.

Det är inte nog med detta, utan om vi jämför den förändring som ägde rum vid årsskiftet, då taxorna höjdes, finner vi att den taxa som används vid de mindre stationerna höjdes mer än de övriga taxorna, åtminstone genomgående för de lägre viktsatserna. Det är inte att förvåna om en sådan politik så småningom leder till att trafikanterna vid de mindre stationerna finner sig för-anlättna att begagna andra trafikmedel. Då kommer man ju så småningom i den situationen att det inte längre är lön-

samt att hålla stationen i gång, och så slår man igen den.

Herr talman! Jag finner det angeläget att denna fråga hålles vid liv. Jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan med undantag av vad som föreslås i den med b betecknade reservationen. Det hade kanske varit önskvärt att komma med något positivt förslag, men eftersom mina önskemål blivit till hälften tillgodosedda, nöjer jag mig med ett sådant ställningstagande.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Först några ord om den blanka reservation som jag har avgivit till detta utlåtande. Den hänför sig till vad statsutskottet i sitt utlåtande nr 9 säger på sidan 17, där motionerna I: 601 och II: 741 behandlas. Motionerna yrkar, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till liberalisering av reglerna för taxinäringsen samt till riktlinjer för statsbidragsgivning till taxitrafik i syfte att upprätthålla en god trafikservice i glesbygder.

Nu har utskottet mycket kortfattat talat om att det pågår en försöksverksamhet och att man skall vänta på vissa saker i det trafikpolitiska reformprogrammet. Därför avstyrker man motionerna.

När vi behandlade denna fråga i utskottet anmälde jag att jag i kammaren skulle framföra mina sympatier för vad dessa motioner yrkar. Då jag emellertid inte anser att de ligger inom statsutskottets område utan snarast inom tredje lagutskottets, har jag inte kunnat vara med om att ställa något yrkande. För att påpeka detta förhållande har jag fogat en blank reservation till utlåtandet.

Jag har, liksom jag förmodar de allra flesta, full förståelse för att det har

Ang. statens järnvägars anslagsbehov uppstått en stark oro här i landet då det gäller vår trafikpolitik. Jag är övertygad om att orsaken därtill i första hand är att statens järnvägar som bekant för inte så länge sedan gav ut sin skrift »Vad pågår och planeras inom SJ». Anledningen till att den över huvud taget kom ut — olycksfall i arbetet eller inte — lämnar jag därhän. Det har ifrågasatts om det kan vara rimligt att statens järnvägar nu frångår sin gamla metodik att bara lägga fram årsplaner för att i stället lägga fram en prognos som sträcker sig ända till år 1975. Skulle detta statliga affärsdrivande företag icke haft någon långtidsprognos, då är det enligt min uppfattning all orsak att kritisera verket. Nu har man haft en sådan, och jag utgår från att man har haft en även tidigare för internt bruk. Nu har den emellertid kommit ut till oss, och det är väl det som gör att vi i koncentrerad form så starkt upplever förändringarna inom statens järnvägar.

När SJ efter den allmänna trafikutveckling som har pågått under ett stort antal år gör sina prognoser och efter dessa söker sig fram till ett slutresultat år 1975, så kommer man fram till att av nuvarande 13 000 km järnvägar 1 000 à 2 000 km skall läggas ned. På återstående 11 000 à 12 000 km järnvägslinjer avser man att ha godstrafik. Persontrafiken skärs ned ytterligare till att endast omfatta 7 000 à 8 000 km.

Detta förefaller vara enormt stora siffror. Får jag då påpeka att vi glömmert bort att man under årens lopp tagit en bit i sänder. Hittills har man successivt lagt ned 4 000 km järnväg — och det har bara hörts små kvirringar, om jag så får säga. När man gör denna nedskärning av våra nuvarande stationer, hållplatser och lastplatser — som finns till ett antal av cirka 2 500, av vilka 1 100 är bemannade — och kommer fram till slutsiffror med i mitten på 1970-talet bara 200—300 bemannade stationer, så verkar detta naturligtvis oerhört drastiskt. Då glöm-

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

mer man bort att vi hittills har lagt ned 1 200 stationer i Sverige. Bara under åren 1964—1967 har 400 bemannade järnvägsstationer lagts ned.

Jag har velat nämna detta, herr talman, därför att vi måste se saken i sitt rätta sammanhang. Nu har vi haft dessa frågor om vår trafikpolitik, närmast föranledda av SJ, uppe till behandling här praktiskt taget varje år sedan 1963 års beslut kom till. Jag kan också, liksom de föregående talarna här har gjort, i stort sett uttala min tillfredsställelse med att vi på ett så stort antal motioner ändå har försökt diskutera oss fram och efter omfattande debatter i utskottets avdelning kommit fram till den skrivning som utskottet nu har avgivit. Jag gör det så mycket mer som vi konstaterar att vi för varje år som gått har fått nya erfarenheter. Vi har även på de punkterna lyckats ena oss kring förbättringar. Som herr Persson nyss har talat om fick vi en sådan förbättring till stånd så sent som i december föregående år, då vi fick en utökning av antalet parlamentariker i den trafikpolitiska delegationen. Det var ju ett önskemål som vi var ense om, och det har Kungl. Maj:t nu villfarit.

Man kan väl säga att det i hela utlåtandet i princip bara finns en speciell reservation. Varför förekommer inte jag på den reservationen för högerpartiets del? Jag gör det inte, herr talman, av den enkla anledningen att vi under ett par års tid här har diskuterat 1963 års trafikpolitik. Vi har varit med om att genomföra den första etappen, och vi har fått redovisat resultatet av denna första etapp i 1963 års beslut, och det resultatet har befunnits vara positivt och klart.

Vad gör vi i dag? Vi genomför för närvarande etapp nr 2, men vi är ännu inte framme vid den tidpunkt då etapp nr 2 skall vara slutförd, nämligen den 30/6 detta år. Det är klart att var och en av oss har smärre erfarenheter, men vi har dem icke belysta på samma sätt

som i fråga om första etappens resultat. Skall vi följa 1963 års beslut så är avsikten i princip att vi i mitten av detta år skall dra i gång etapp nr 3.

Kan man då säga att 1963 års beslut har varit så galet i alla hänseenden? Och skall man nu börja rycka upp detta och rota i det hela på alla möjliga sätt? Om vi studerar de svar som vi har fått från dem som styr och ställer i samhället i övrigt, så finner vi att de både 1965, 1966 och 1967 för sin del sagt — vilket jag nu kan instämma i och vilket vi tidigare år har kunnat instämma i — att vi måste väl ändå avvakta och se resultatet av åtminstone andra etappen, innan vi nu börjar göra en översyn av 1963 års beslut. Det är inte heller vilka som helst som har lämnat detta svar. Det är framför allt Näringslivets trafikdelegation. Jag tillåter mig att nämna vilka organisationer som är representerade i denna trafikdelegation. Det är Handelskamrarnas nämnd, Sveriges grossistförbund, Statens hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges lantbruksförbund. De har med sig adjungerat företrädare för Sveriges allmänna exportförening, Sjöassuradörernas förening, Folksam och Skogsbrukets motortransportkommitté. Dessa organisationer har hela tiden sagt att även de vill avvakta resultatet av andra etappen innan man tittar närmare på hela frågan. I den uppfattningen har vi väl i stora stycken kunnat instämma under de senaste två åren. Jag kan likväl inte inse att det kan vara skäl att nu följa reservation b — av det enkla skälet att jag måste ställa frågan: Vad skall vi utreda? Vad har vi för underlag att nu sätta i gång och utreda något mer på? Det underlag man måste ha för att kunna bedöma trafikpolitiken längre fram i tiden skall ju skaffas fram av en del av de utredningar som herr Persson nämnde och som nu pågår. Herr Persson nämnde emellertid inte alla utred-

ningar i detta sammanhang. Var har vi bilskatteutredningen? Var står vi i den kanske mest väsentliga frågan, nämligen kostnadsansvarighetsprincipen? Varför inte koppla in en annan utredning som är mycket väsentlig i detta sammanhang, nämligen hamnutredningen i fråga om sjötrafik?

Har vi inte detta underlag, kan vi aldrig ta ställning till hur vi skall ha det med spårbundet trafik på våra järnvägar eller med landsvägstrafik.

Denna samordning — som vi alla är ense om måste till — kan vi inte uppnå med mindre vi har dessa grundläggande elementa för att kunna göra en riktig bedömning av hela vår trafikpolitik. Detta gör att jag anser att vi måste avvakta.

Jag vill också, herr talman, poängtera att min förhoppning kanske inte riktigt stämmer överens med vad herr Fritz Persson sade att en sådan utredning kommer att ta lång tid. Det vore beklagligt, ty ju längre in i framtiden vi skjuter på att skaffa detta underlag, ju större svårigheter kommer vi att få med att möta problemen. Jag är övertygad om att vi så småningom måste se över 1963 års beslut. Handlar vi inte vettigt här, kan vi komma i en sådan tvångssituation som Västtyskland och som man håller på att komma in i i hela Västeuropa. Det är väl ingen som önskar en sådan utveckling.

Jag anknyter till vad herr Erik Filip Petersson nyss sade och vill påpeka att mig förefaller hans transportkalkyler orimliga. Kalkylen för sträckan mellan min gamla hemstad Varberg och min nuvarande nabostad Luleå verkar egenomlig. Men vi har helt enkelt inte haft klart för oss de olika frakttarifferna på vägar och järnvägar; underlaget härför är vad vi saknar. Jag vill uttala den förhoppningen, herr talman, att detta underlag snarast möjligt ställs till vårt förfogande. Då kan vi på nytt ta upp frågan och diskutera hur vi skall ha det med 1963 års trafikpolitiska beslut.

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag gör endast den reflexionen i anledning av herr Strandbergs anförande om att det bör finnas ekonomiska utredningar före förändringarna på detta område. Jag frågar mig om SJ verkligen har sådana för sina förändringar. Vet man vad det kostar att flytta över trafik på landsvägar och att samtidigt lägga ned järnvägslinjer och stationer?

Vidare gör jag den reflexionen att, om man väntar några år med att angripa problemen, så har statens järnvägar då troligen lagt ned 800 stationer, och då är det inte mycket mer att resonera om sedan. Riksdagen bör därför handla nu.

Herr STRANDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Den farhåga som herr Erik Filip Petersson har uttalat, att vi skall dröja så länge med att angripa problemet att SJ hunnit lägga ned 800 stationer, vill jag helst inte se förverkligad. Jag tror vi är överens på den punkten. Men tillåt mig också, herr talman, att påpeka vad vi skrev i statsutskottets utlåtande nr 146 år 1966 då det gäller nedläggningsprinciperna och handläggningen av dessa frågor. Jag glömde bort att nämna den saken i mitt föregående anförande.

Herr SVENUNGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! I denna fråga tillhör herr Strandberg högerpartiet och jag järnvägspartiet.

Herr PERSSON, FRITZ, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först till herr Strandberg säga att jag inte nämnde bilskatteutredningen eller kostnadsansvarighetsprincipen i mitt tidigare anfö-

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

rande, ty jag tänkte att jag skulle ha något över att säga i denna replik. Nu har emellertid herr Strandberg redan nämnt dessa saker som ytterligare ett skäl till att man inte nu bör tillsätta en ny utredning. Det förhåller sig precis så som herr Strandberg säger att även detta måste klarläggas, innan man över huvud taget kan ha något underlag för att bedöma de kostnader som belöper sig på den ena eller den andra transportgrenen. När man har det underlaget är jag överens med herr Strandberg om att man snabbt skall försöka komma till ett resultat. Jag vill också att de här utredningarna snabbt skall komma till ett resultat och har aldrig uttalat något annat i det avseendet.

Så vill jag säga till herr Bengtson att det kan väl inte vara rimligt att påstå att det nu pågår så mycket utredningar och dylikt, att ingenting blir gjort och att man därför skall tillsätta en ny stor utredning. En sådan argumentation finns det ingen anledning att bemöta, och jag tror inte den innehåller något av värde. Men när herr Bengtson säger att ingenting har blivit gjort vill jag peka på ersättningen för olönsam trafik till järnvägarna och bidragen till busslinjerna. Vi har tagit bort tillståndstvånget när det gäller att samåka i bil till skolor och arbetsplatser, vi har fått trafikdelegationen utökad och dessutom pågår det arbete som jag förut nämnde. Jag tycker att detta är så mycket att det räcker.

Till herr Erik Filip Petersson vill jag säga, att det är hårda anklagelser han kommer med mot järnvägsstyrelsen. Beror det möjligen på att SJ nu har fått en lekmannastyrelse? Jag vet inte om herr Petersson har någon partivän i styrelsen. Jag vet dock att där sitter en mittenbroder. Herr Petersson kan tala med honom. Det skulle vara intressant om denne person kunde upplysa herr Petersson om hur SJ sköter sin verksamhet.

När herr Petersson sedan talar om vad Järnvägsmannaförbundets tidskrift

Signalen har skrivit, vill jag erinra om att det för ungefär ett par år sedan förekom ett uttalande från Landsorganisationen, som ansåg att det var alldeles fel att över huvud taget beskylla järnvägsstyrelsen för att driva en politik, som skulle innebära att man liksom svält ut de järnvägslinjer som styrelsen ville lägga ned. En sådan beskyllning ville Landsorganisationen mycket hårt brännmärka. Landsorganisationen ansåg att bakom denna propaganda låg inte någonting av verkligt värde.

Jag blev under denna debatt ytterligare stärkt i min övertygelse att ett bifall till reservation b egentligen inte innebär att man når några resultat på detta område. Jag är mera övertygad nu efter diskussionen än jag var när den började. Ändå har vi suttit så länge i statsutskottets fjärde avdelning och behandlat denna fråga.

Jag vidhåller naturligtvis, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp)
kort gemmäle:

Herr talman! Trots de många utredningar som här är nämnda har SJ satt i gång med en nedläggningsverksamhet. Vi fick ju i höstas en plan över vad som skulle hända fram till år 1975. Det förefaller därför som om det utredningsarbete som är i gång inte har någon inverkan på nedläggningsverksamheten. SJ synes inte vänta på och ta hänsyn till någonting som kommer fram vid utredningarna, utan SJ tycks ha sin plan klar för hur man skall handla.

Herr WIRMARK (s):

Herr talman! Efter herr Lars Larsons tidigare anförande, vilket jag helt kan instämma i, vill jag bara framföra ett par synpunkter i anledning av motionerna I: 113 och II: 157.

De riktlinjer för den statliga trafikpolitiken som beslöts år 1963 av riksdagen i enlighet med propositionen nr

191 innebar en mycket långtgående liberalisering. Man kan säga, att den principiella huvudinriktningen var, att varje trafikgren skulle bära sina egna kostnader samt att konkurrensfaktorn skulle vara ett viktigt inslag. Det skulle alltså här vara fråga om konkurrens på lika villkor. Där kan man dock i dag ställa upp vissa frågetecken.

Betalar i dag den tunga landsvägstrafiken sin del av kostnaderna för det ökade kravet på ombyggnad och nybyggnad av vägnätet? Till detta kan läggas de starkt ökade riskerna för trafikolycksfall som denna tunga trafik innebär. I detta sammanhang kan man inte heller blunda för de avgaser och luftföroreningseffekter som den ökade biltrafiken medför. Samhällesekonomiskt måste man väl också ta med i beräkningen det ständigt ökade behovet av importerat bränsle, dvs. bensin och oljor. Jag har svårt att se att det i dag råder konkurrens på lika villkor. Jag är medveten om att transportverksamheten inte kan bedömas enbart ur konkurrenssynpunkt med tanke på den risk som föreligger för en ur samhällssynpunkt allvarlig kapitalförstörelse, men bör inte i högre grad en samverkan ske mellan olika intressen, enskilda och statliga, för en samordning och planering på detta område? Transportpolitiska delegationen, som numera fått ett förstärkt politiskt inslag, synes därför var ett lämpligt forum att ta upp de i motionerna anförda synpunkterna och frågeställningarna.

Nu har utskottet sagt att det i sina tidigare uttalanden tillgodosett motionärernas syften och att motionerna inte behöver påkalla någon särskild åtgärd från riksdagens sida. Det är motionärernas förhoppning att deras synpunkter skall beaktas av den transportpolitiska kommittén. Jag nöjer mig därför med statsutskottets uttalande, men jag lovar att återkomma, om resultatet icke blir tillfredsställande.

Herr talman! För dagen har jag intet yrkande.

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill helt kort kommentera motionen nr 350 i denna kammar. I motionen begärs utredning om en regional trafikservice samt om statsbidrag för denna. Jag borde kanske inte orda så mycket om motionen utan i stället vara stolt över att utskottet ägnat den mer än en sida i sitt avstyrkande yttrande. Emellertid finns det vissa synpunkter som jag inte kan underlåta att ta upp.

Utskottet talar om att ett kommunalt engagemang är ofrånkomligt, och det tror jag också. Kommunblocken måste se till att invånarna får en ordentlig trafikservice in till tätorterna. Frågan är vad den servicen skall kosta kommunerna. Vilka statsbidrag kan glesbygdskommunerna få till sin trafikverksamhet? Kommunerna har redan mist sitt 80-procentiga statsbidrag till skolskjutsarna, och jag vill minnas att i den hanteringen förlorade glesbygdskommunerna mest.

Vidare talar utskottet om att landstingen borde kunna tänka sig att ta upp trafikfrågor. I Malmöhus läns landsting, som jag tillhör, har en motion väckts med förslag i den riktningen, och med anledning därav har en utredning signalerats för att klarlägga, huruvida landstinget bör ingripa på det här området. Enligt min mening kan det inte vara en uppgift för landstingen att ta itu med kommunikationsfrågor. Jag tycker att landstingen har mer än nog av uppgifter att syssla med — kostsamma sådana.

Med hjälp av taxi kan man lösa transportproblemen för sjuka och gamla, har det sagts, men det är också en kostnadsfråga. Dessutom är det fler än de sjuka och gamla som måste ha service i kommunerna och inom kommunblocken.

Med det resonemang som utskottet här för kommer faktiskt den enskilda människan i kläm, och det blir glesbygdernas folk som förlorar på detta. För att dessa stora kommunblock skall kunna

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

fungera skapligt tvingas man att åstadkomma en trafikservice. Vad kan då göras? Ja, man har börjat upprätta privata trafiklinjer. Nu kommer alltså de privata trafiklinjer att återuppstå som SJ på sin tid köpte in för att lägga ned.

Herr talman! Man kanske så småningom kan konstatera att cirkeln är sluten. Vad SJ visat sig inte kunna klara upp får den enskilda företagsamheten lov att försöka klara.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! När 1963 års proposition presenterades här i riksdagen uttalades tillfredsställelse från alla håll. Det fanns talare som var beredda att överlämna några rosor till kommunikationsministern för de utomordentligt djärva grepp som då togs.

Vad är det egentligen som hänt sedan dess? Det är väl att statens järnvägar i sin verksamhet försökt genomföra de beslut som riksdagen fattat. I 1967 års proposition anmäldes att trafikdelegationen hade avlämnat en rapport om hur den första etappen slagit ut i praktiken. Vid det tillfället restes ingen erinran i kammaren. Inte heller restes någon erinran mot rapporten från en arbetsgrupp om arbetet med att åstadkomma frekventa tidtabeller, konkurrenskraftig förbindelsetäthet, tillfredsställande reshastigheter osv., samtidigt som man försökte minska de personella insatserna.

Den utveckling vi här bevittnar är, såsom utskottets ärade vice ordförande anförde, en följd av utvecklingen på olika områden — befolkningsförflyttingarna, bilismens expansion osv. Med tanke på denna utveckling och de snabba tekniska förändringarna — nya anordningar för signalering, fjärrblockering av tåg osv. — är det väl helt naturligt att SJ som ett affärsdrivande verk försöker att på olika sätt rationalisera sin verksamhet. Detta är nödvändigt om vi skall hålla fast vid den målsättning

man var överens om, nämligen att det hela skall ske under lika konkurrens och på ett affärsmässigt sätt. Det rör sig här om åtgärder av precis det slag som alla andra företag genomför i sin verksamhet och som då anses vara fullt i sin ordning.

Denna tekniska utveckling, säger man i propositionen, kan väntas leda till att vi kommer att behöva tio eller tolv trafikcentraler i fortsättningen. Det är anledningen till att en hel rad av de stationer, som var nödvändiga när järnvägarna gjorde sitt intåg här i landet, nu blir obehövliga. Jag skulle vilja fråga kritikerna: Menar ni att man skall upprätthålla dessa stationer, som inte behövs för trafiken och som är olönsamma, även om trafiken kan ordnas tillfredsställande på ett annat sätt? Och det är vi ju alla överens om att man skall göra.

Flera här är oroliga för utvecklingen i fråga om järnvägen. Man skulle vilja fråga: Är de beredda att gå ifrån den principiella ståndpunkt som intogs år 1963. Såvitt jag förstår är de inte beredda att göra det. Man får i olika sammanhang höra deklARATIONER om att principen är riktig. Det sägs att man visst ingenting har att invända mot att SJ för en affärsmässig politik, men man är tveksam när det gäller de praktiska konsekvenserna. Man måste väl ändå bestämma sig för vilken politik som skall föras.

Är man missnöjd med det sätt på vilket nedläggelserna sker? På den punkten vill jag hänvisa till att nedlägningsärendena föregås av en mycket noggrann prövning. I det arbetet är både vägverket, arbetsmarknadsstyrelsen och Näringslivets trafikdelegation inkopplade. Länsstyrelser, kommunala myndigheter och andra får tillfälle att på sammanträden och konferenser framföra sina synpunkter. En nedläggelse kommer alltså inte till stånd så där bara på en höft. Vi inom utskottet har ansett att denna ordning innebär en garanti för att dessa svåra ärenden blir

prövade och belysta från olika utgångspunkter. Den trafikdelegation, som jag nyss nämnde, har dessutom fått en förstärkning. Herr Strandberg berörde också denna delegation och redogjorde för vilka myndigheter som där är representerade.

När det gäller frågan om indragning av järnvägsstationer har utskottet gått motionärerna till mötes. Vi är på det klara med att många kommuner härvidlag kan komma i ett bekymmersamt läge. Det är alldeles självklart att om ersättningsskyldigheten från statens sida skall utvidgas till att gälla även ur trafiksynpunkt obehövligen, olönsamma stationer, måste vi acceptera att ersättningsfrågan bedöms med en viss restriktivitet. Det kan inte komma att gälla andra än specialfall, där svårigheterna och olägenheterna är starkt dokumenterade. Vi har velat öppna en direktkontakt mellan kommunerna och Kungl. Maj:t, som gör det möjligt för kommunerna att argumentera i dessa frågor utan omvägar och som samtidigt skapar en garanti för att inte andra ärenden kommer till prövning än de som är särskilt väl underbyggda. Jag kan inte förstå annat än att en sådan ordning är en fördel för kommunerna. De som är missnöjda med den här andra proceduren, som jag talade om, när det gäller nedläggningar av järnvägslinjer bör inte ha särskilt svårt att ansluta sig till majoritetens förslag. Det måste dock naturligtvis i sina praktiska detaljer prövas av Kungl. Maj:t innan det sätts i tillämpning.

Herr Wirmark och fler med honom ifrågasätter om vi verkligen nu har den trafikpolitik som talades om 1963, nämligen en konkurrens på lika villkor mellan transportgrenarna. Nej, men detta, herr Wirmark, var ju en målsättning; ingen har sagt att vi har nått den målsättningen. Här finns en bilskatteutredning och andra utredningar som skall ge oss underlaget för att nå en sådan målsättning.

Alla torde vara på det klara med att

Ang. statens järnvägars anslagsbehov det råder oro ute i bygderna i samband med järnvägsnedläggelser. Det är naturligt att de människor som berörs av de konsekvenser som denna omläggning av trafikpolitiken i praktiken för med sig kan vara missnöjda. Men jag skulle vilja fråga: Kan det inte möjligen till stor del bero på att de inte har blivit informerade om de ekonomiska sammanhangen? Om människor får reda på att vi har tåg som kör med halvtomma vagnar och att vi har stationer där man inte har annan sysselsättning än att sälja biljetter osv., har jag svårt att föreställa mig att det inte skall gå att övertyga flertalet om att den politik som vi nu försöker genomföra ändå är ekonomiskt vettig.

Man talar om att järnvägen är hela folkets järnväg. Ja, det är den, men hela folket får ju också vara med om att betala den.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja ställa en mycket kort fråga.

Fru Wallentheim talade om att hon förstod oron ute i bygderna inför dessa nedläggningar. Antag att det nu kommer en person till mig och talar om att det nu är fråga om att stationen på hans ort skall läggas ned. Jag vill då fråga herr Strandberg om jag kan svara honom: Den andra etappen i enlighet med 1963 års riksdagsbeslut är slutförd den 30 juni i år, och det är först sedan vi fått se resultatet av den andra etappen som vi har en grund för att kunna besluta hur den tredje etappen skall se ut. Då är hans station utradad. Skall jag då säga honom att det skall han inte vara ledsen för, ty det kommer en fortsättning, det kommer en tredje etapp?

Herr STRANDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall gärna svara på den direkta fråga som har ställts

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

till mig, särskilt som herr Axel Andersson tydligen inte är riktigt insatt i det han talar om, nämligen etapperna.

Frågan om nedläggning av en eller annan järnvägsstation har inte ett dugg med någon etappuppdelning att göra. Vad vi nu genomför är ett visst system, som vi bestämde 1963 och som skall vara slutfört i mitten på detta år. Vad som skall följa, under förutsättning att Kungl. Maj:t förelägger oss en proposition, är en liberalisering av bl. a. lastbilsrörelsen, och detta har inte något samband med frågan om nedläggning.

Herr Andersson kan svara den som kommer och frågar om stationen skall läggas ned, att han kan vända sig till sina kommunala myndigheter, ty de har varit inkopplade i frågan om nedläggning långt innan den över huvud taget blivit föremål för prövning.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har vid flera tillfällen varit med om att diskutera stationsnedläggningar med SJ, och jag måste erkänna att de är mycket villiga att lyssna till vad som anförs. Men resultatet är alltid detsamma.

Herr BENGTSOEN (cp):

Herr talman! Både herr Persson och fru Wallentheim har talat om den tillfredsställande situation vi har. Man kan då inte undgå att undra över att det föreligger en socialdemokratisk motion med en stor mängd undertecknare som inte varit fullt så nöjda och belättna, även om en del av dem i dag snällt har gått upp och betygat att det visst var bra som utskottet skrivit. Och så har man nöjet att hänvisa till en motion som väckts vid årets riksdag.

Herr Strandberg talade om de olika utredningarna som pågår, bilskatteutredningen o. s. v., och det är väl riktigt. Men han tog sedan inte precis

ställning i princip till frågan huruvida det behövdes regionala planer och en översiktligare behandling av frågan. Den frågan kan man, ansåg han, ta ställning till när utredningarna föreligger.

Herr Fritz Persson hakade på resonemanget om bilskatteutredningen och andra utredningar och anförde det som motivering. Men utskottet har ju inte anfört detta utan visat på en hel rad andra saker som gör att man anser att det inte behövs någon ytterligare utredning.

Det är sant som fru Wallentheim sade, att 1963 års plan fick rosor när den lades fram, men det har gått fem år sedan dess. Då frågar fru Wallentheim: Vad har hänt sedan dess? Det har hänt mycket under den tiden. Det har hänt en mängd negativa saker, som oroar folk ute i bygderna. Järnvägar har lagts ned, järnvägsstationer har kommit bort, till och med busslinjer har kommit bort. Det har hänt ganska mycket som inte direkt berörs av planen men som upprör människorna i högsta grad.

Vi har fått en rapport från etapp nr 1, men vi har inte fått någon rapport från etapp nr 2.

Sedan frågade fru Wallentheim: Kan man upprätthålla järnvägsstationer som inte är ekonomiskt bärkraftiga? Ja, det är just det som vi skrivit i utskottets utlåtande — som fru Wallentheim själv står bakom — att man kan ta samma hänsyn i det fallet som man gör när det gäller järnvägar som inte är bärkraftiga. Man menar att om de är nödvändiga för bygden, kan man skjuta till de pengar som SJ behöver för att kunna ha kvar järnvägen. Samma system är det meningen att man eventuellt skall kunna tillämpa för stationer som inte är fullt ekonomiskt bärkraftiga. Det står i utskottets utlåtande, vilket, som jag sade, fru Wallentheim själv är med på.

Fru Wallentheim sade slutligen att oron kan bero på att man inte har reda

på de ekonomiska sammanhangen. Det kan likaväl bero på att man har alltför väl reda på de ekonomiska sammanhangen och är förundrad över den politik som föres. Det finns nog all anledning att bifalla reservationen, så att vi får till stånd en mera konsekvent planering på hela det trafikekonomiska fältet.

Fru **WALLENTHEIM** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Bengtson att man, när man fattade detta beslut år 1963, var fullt underkunnig om att konsekvenserna kunde bli nedläggning av järnvägar och rent av stationer. Jag har flera gånger i kammaren hört irriterade uttalanden om att SJ:s underskott före år 1963 var stort. Man krävde med all styrka att nedläggningarna skulle genomföras så snabbt som möjligt. Den utveckling som nu inger så många bekymmer kan kanppast vara någonting oförutsett när riksdagen fattade sitt beslut 1963. Det var ju också just därför som man i medvetande om dessa konsekvenser införde denna procedurordning med inkopplande av många intressenter i nedläggningsärendena.

Det var inte alls någon inkonsekvens i mitt yttrande i fråga om stationerna, vilket herr Bengtson försökte göra gällande. Mitt yttrande får ses mot bakgrunden av att man här talar om att 600 å 700 stationer skall läggas ned. Den tekniska utvecklingen och minskningen av resandefrekvensen måste få återverkningar på stationerna. Men det motsäger inte det förhållandet att man i speciella fall, där det har särskild betydelse för berörd bygd, skall ha möjlighet att upprätthålla stationerna genom att ge SJ ett ersättningsbelopp över statsbudgeten. Det är vad jag har varit med om. Men jag understryker att det måste vara en viss restriktivitet vid tillämpningen av dessa ersättningsfrå-

Ang. statens järnvägars anslagsbehov gor. Där finns ingen inkonsekvens, herr Bengtson.

Herr **PERSSON, FRITZ**, (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller frågan om utskottets ställningstagande till nedläggande av trafiksvaga bandelar vill jag erinra om att riksdagen 1963 uttalade sig på följande sätt: »Den pågående koncentrationen av järnvägsdriften genom nedläggning av trafiksvaga bandelar m. m. bör så snabbt som möjligt fullföljas.»

Här har också fru Wallentheim erinrat om hur det går till när man lägger ned trafiksvaga bandelar. Det är ett system som kanske kan tillämpas också när det gäller stationer, men finns det något bättre, har vi alls ingenting emot det. Kungl. Maj:t ska ju överväga denna fråga.

Herr Bengtson talade sedan om motioner från socialdemokratiska motionärer som tydligen inte var lika nöjda med detta tillstånd som jag och andra tydligen var. Jag har aldrig uttalat någon förnöjelse över det tillstånd som nu råder. Jag har sagt att det är naturligt att det råder oro över vad som pågår. Det sade jag i mitt första anförande, och det kommer att framgå av protokollet.

Jag vill emellertid framhålla att utskottet behandlat dessa motioner och att en av motionärerna här sagt att han är nöjd med vad utskottet skrivit. Herr Bengtson står också bakom denna del av utskottets utlåtande. Utskottet säger: »Genom utskottets sålunda gjorda uttalanden synes i allt väsentligt även syftena med de nu aktuella motionerna tillgodosedda. Motionerna torde därför inte påkalla någon särskild åtgärd från riksdagens sida och avstyrks följaktligen.»

Herr Bengtson får därför instämma med mig i att han och jag och övriga utskottsledamöter i varje fall gjort dessa motionärer mera tillfredsställda än de var när de väckte denna motion.

Ang. statens järnvägars anslagsbehov

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Fru Wallentheim frågade om man inte vill hålla med om att statens järnvägar skall drivas efter affärsmässiga principer. Jag tycker att vi bör kunna vara med om att SJ skall drivas efter affärsmässiga principer och efter så goda ekonomiska principer som möjligt, men jag vill betrakta statens järnvägar som en integrerande del av hela vårt kommunikationssystem. Därav följer också att jag åtminstone för min egen del inte vill betrakta det som något alldeles självklart att statens järnvägar strikt skall gå ihop, om man nu får använda det uttrycket. Vårt samhälle lägger ju årligen ner stora summor på nybyggnader, förbättring och underhåll av våra landsvägar, men jag har inte märkt att det är någon som kräver att statens vägverk skall lämna någon redovisning om det ekonomiska utfallet av dessa investeringar. Om man ser SJ som en del av vårt trafiksystem, tycker jag att man har rätt att ställa sig skeptisk till att just denna del av vårt kommunikationssystem nödvändigtvis ekonomiskt skall gå ihop.

Med detta har jag ingalunda sagt att det är likgiltigt vad det ekonomiska resultatet av statens järnvägars verksamhet blir. Tvärtom. Men jag ville med detta bara förklara att jag anser att järnvägens roll vid lösningen av samhällets trafikproblem bör preciseras klarare än vad som hittills skett och att detta inte skall betraktas som ett exklusivt problem som endast rör statens järnvägar.

Sedan får vi ta med i beräkningen att det i detta land bedrivs en lokaliseringspolitik framför allt inom våra mera glesbefolkade områden, och där spelar statens järnvägar en mycket stor roll. Där tillkommer ett samhällsintresse av en annan art, delvis av psykologisk natur. Indragning av järnvägar och stationer betraktas som en ödeläggelse och en utarmning av en bygd. Man kommer inte ifrån det, och denna aspekt ger oss anledning att vara försiktiga i detta sammanhang.

Det är givetvis inte möjligt att precisera ett program för en framtida järnvägspolitik utan vidare, men jag kan inte komma ifrån att de propåer som statens järnvägars ledning offentliggjort är oroande och alarmerande. Därför tycker jag att frågan om hur denna politik skall utformas och om hur statens järnvägar skall inordnas i samhällets kommunikationssystem är en mycket stor fråga som griper in på alldeles för många och viktiga samhällsområden för att den skall kunna avgöras enbart utifrån järnvägsstyrelsens egna begränsade bedömningar.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. 8 samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de avseende mom. 8 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ivar Johansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Bengtson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten 4 mom. 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson

Anslag till flygplatser

m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 46.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Punkten 5

Anslag till flygplatser

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1968/69 under luftfartsverkets fond anvisa i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1968 angivet investeringsanslag av 17 300 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels motionen II: 745, av herr *Krönmark*,

dels ock motionen II: 756, av herrar *Rubin* och *Regnéll*.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte till Flygplatser m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 17 300 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionen II: 756,

3. att riksdagen måtte avslå motionen II: 745.

Herr *JACOBSSON*, *GÖSTA*, (h):

Herr talman! Av de investeringsanslag som Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för budgetåret 1968/69 under luftfartsverkets fond anvisa med ett belopp av 17 300 000 kronor, avses för projektering av banor m. m. för den nya flygplatsen i malmöregionen ett belopp på 1,3 miljon kronor.

I gällande riksstat har för innevarande budgetår redan anvisats 13,5 miljoner för markförvärv för samma flygplats. Fastän platsen är anonym i utskottsbetänkandet gäller det det s. k. Sturupsprojektet sydost om Malmö. Tanken är att Sturupsflygplatsen om några år skall ersätta Bulltofta som bas för inrikes- och chartertrafik. Att Bulltofta av myndigheterna anses olämplig för framtiden beror på bullerstörningarna, särskilt vid användning av jetplan. Ett preliminärt avtal föreligger mellan staten å ena sidan och Malmö stad och landstinget å den andra.

Ärendet har varit ute på remiss, och det har visat sig att meningsskiljaktigheterna varit betydande, icke minst på det lokala planet. Bl. a. har man protesterat från naturskyddshåll. Men det har också gjorts gällande att läget är olyckligt ur kommunikationssynpunkt och att det är en alltför lång markförbindelse till Malmö stads centrum. Vederligen har Kungl. Maj:t ännu inte träffat något slutgiltigt avgörande i ärendet.

På den allra sista tiden har en händelse gjort, att ärendet i viss mån kommit i en ny dager. Jag syftar på det initiativ som tagits för att förbereda rege- ringsöverläggningar med Danmark rörande en storflygplats på den danska ön Saltholm i förening med en fast förbindelse över Öresund just via Saltholm i Malmö-Köpenhamns-läget. Frågan om ett dylikt storflygfält på Saltholm omnämnes i statsutskottets utlåtande såsom i hög grad aktuellt. Med hänsyn till Nordiska rådets rekommendation kan man väl räkna med att ärendet kommer

Anslag till flygplatser

att slutgiltigt avgöras redan detta år av de nordiska parlamenten.

Vad jag nu vill komma till är det förhållandet att, om Saltholmsprojektet genomförs, så är det mycket som talar för att även den del av den svenska inrikestrafiken, som nu betjänas av Bulltofta men som skulle överflyttas till Sturup, i stället kommer att koncentreras till Saltholm, som ur olika synpunkter ligger bättre till för flygpassagerare i malmöregionen. Det kommer att bli lättare att med motorfordon komma dit och att ta sig därifrån. Detsamma gäller för chartertrafiken. Resultatet kan bli att Sturup efter några år överges av denna flygtrafik och till äventyrs endast blir en avlastnings- och reservflygplats, en satellitflygplats till den stora flygplatsen Saltholm. I så fall kan det ju vara fara värt att de 100 miljoner kronor, som totalt avses bli investerade i Sturupflygplatsen, mer eller mindre blir en felinvestering. Det skulle ur den synpunkten måhända förligga skäl för att ha Bulltofta kvar något längre. Med reducerad trafik där skulle bullerstörningarna sannolikt bli mindre besvärande. Det kommer också an på de nya, kanske mindre bullrande plan som kan komma till användning i fortsättningen.

Jag är medveten om att en viss icke obetydlig tidsskillnad kommer att föreligga för de olika flygplatsernas färdigställande. Sturup skulle bli färdigt 1973 och Saltholm omkring 1980. Men det kan ju knappast vara av avgörande betydelse. Det kan enligt min mening inte vara förenligt med sund ekonomi att bygga en så stor och dyr flygplats endast för några års tid.

Herr talman! I det läge som frågan nu kommit i ställer jag inget yrkande. Jag inskränker mig till att i stället rikta en vädjan till kommunikationsministern — tyvärr är han inte här nu — att behandla frågan om Sturupflygplatsen i samband med frågan om det svenska engagemanget i Saltholmsprojektet, så att frågan på det sättet blir insatt i ett större trafikpolitiskt sammanhang och

det blir klarlagt vilken uppgift flygplatsen i malmöregionen — vare sig det nu blir Sturup eller Bulltofta eller något annat alternativ — skall få i framtiden. Felinvesteringar måste undvikas.

I herr Gösta Jacobssons yttrande instämde herrar *Thorsten Larsson* (cp), *Lundberg* (h), *Hernelius* (h) och *Blomquist* (h).

Herr PETERSSON, ARNE, (s):

Herr talman! Jag tänker inte instämma i föregående anförande. Jag tror däremot att det finns anledning att säga några ord i anledning av vad herr Jacobsson har yttrat. Jag vill erinra om att man nere i Skåne, framför allt i Malmö med omnejd, livligt diskuterat lämpligheten och riktigheten av att denna flygplats förläggs till Sturup. Vi har vid fem olika tillfällen i Malmö stadsfullmäktige diskuterat denna fråga med alla de utgångspunkter som funnits i diskussionen både tidigare och nu, och vi har praktiskt taget enhälligt varje gång tillstyrkt att flygplatsen skall få ungefär den belägenhet som nu föreslås. Samma sak har diskuterats i Malmöhus läns landsting, som är den andra lokala, betalande parten. Där har också en övervägande majoritet av tunga sakskalet uttalat sig för den föreslagna förläggningen till Sturup. Redan nu är bullerproblemet i det närmaste olidligt över vissa delar av Malmö. Bulltofta flygplats ligger alldeles intill den nya och tidigare bebyggelsen, och bullermattan sträcker sig praktiskt taget över en tredjedel av stadens bostadsbebyggelse. Här har vidare sagts att från kommunikationssynpunkt skulle det vara bättre med en annan förläggning av flygplatsen. Det kan vara riktigt. Jag erkänner gärna och villigt att om man kunnat välja ett alternativ som tidigare diskuterats, nämligen att förlägga flygplatsen strax sydost om Eslöv, hade det ur många synpunkter varit bättre. Förutsättningen för att en flygplats skall förläggas dit är emellertid att man flyt-

tar bort flygskolan från Ljungbyhed. Ännu har ingen lyckats berätta för oss var man skall ta de 200 miljoner kronor som det kostar att flytta flygskolan från Ljungbyhed.

Det andra argumentet att flygplatsfrågan skall ses i det stora sammanhanget och kopplas ihop med Saltholmsprojektet låter väldigt bestickande men är inte så korrekt som herr Jacobsson nyss försökte göra gällande. Sturup och Saltholm är nämligen inte två alternativ som stöter mot varandra, ty man har både på svensk och dansk sida kommit tämligen väl överens om att båda flygplatserna behövs, oavsett om Saltholmsprojektet förverkligas eller vi får en flygplats vid Kongelunden eller om Kastrup blir kvar. Under alla omständigheter behövs ett flygfält på den svenska sidan, och det kan inte ligga där Bulltofta för närvarande ligger.

Jag har alltså, herr talman, inte heller något yrkande men vill i likhet med herr Gösta Jacobsson säga till kommunikationsministern och hans medhjälpare: Låt oss i rimlighetens namn inte ha bullret kvar i förhoppning om att Saltholm skall byggas ut om 15 år. Det blir olidligt för malmöborna att i 10 kanske 15 år ha en högbullrande flygplats alldeles inpå knutarna.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att det är riktigt som herr Arne Petersson säger att hela frågan om Sturupflygplatsen åtskilliga gånger har behandlats i Malmö stadsfullmäktige och att man bundit sig ganska hårt för den placeringen av flygplatsen. Det är emellertid underligt att man skickat ut ärendet på remiss från kommunikationsdepartementet. Det tyder ju på att valet av plats trots allt vad som förevarit icke kan vara helt spikat. En ny avgörande faktor har kommit med i bilden genom att statsmakterna både i Sverige och Danmark kommer att engagera sig mycket hårt i detta problem och för

storflygplatsen på Saltholm. Av handlingarna från Nordiska rådet framgår att båda länderna kommer att engagera sig i denna sak. Det är inte bara flygplatsen som skall byggas utan även bron över Sundet. Då blir det bekvämare för resenärerna att fara till Saltholm än till det mer avlägset belägna Sturup. Det kan inte, herr Arne Petersson, vara särskilt trevligt om ett flygfält som kostat 100 miljoner kronor efter kanske sju till åtta år blir övergivet av trafiken. Det måste i så fall vara en felinvestering.

Det är alldeles riktigt att bullerstörningar förekommer, särskilt från jetflygplan. Jag vill inte skriva under på att de vanliga propellerplanen vållar olidiga störningar som herr Arne Petersson uttryckte sig. Metropolitanplanen, som nu användes, förorsakar relativt litet buller. Det mest intressanta i sammanhanget är att det kan tänkas — ja, det är mycket troligt — att det i fortsättningen kommer att användas plan av typ DC-9-20 eller DC-9-30, som till på köpet lär vara bullersvagare än Metropolitan och liknande plan. Jag tycker inte att det kan vara ur vägen att hela problemet tas upp i större trafikpolitiskt sammanhang. Det är endast detta jag önskar.

Herr PETERSSON, ARNE, (s):

Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att det finns två betydelsefulla reservationer i herr Jacobssons anförande. *Det kan tänkas*, sade herr Jacobsson, att det blir en viss typ av plan, och *om* vi får en flygplats på Saltholm, så inträffar det och det. Så länge vi har att röra oss med hypoteser i dessa hänseenden är jag inte på något sätt lika optimistisk som herr Jacobsson vad beträffar den tidsutdräkt det är fråga om. Jag tror inte ett enda ögonblick att vi om låt oss säga tio år har fått en flygplats på Saltholm som kan ersätta Bulltofta.

Sedan bara ett par ord om bullerpro-

Ang. den svenska isbrytarflottans kapacitet

blemet. Hur man upplever bullret i Malmö beror på var i staden man vistas. Jag både bor och arbetar under bullermattan. Vanliga propellerplan gör det omöjligt att samtala i Folkets hus i Malmö. Om det pågår ett sammanträde där, måste det göras ett avbrott till dess herr Jacobsson och jag har flugit förbi. Vidare kan noteras att vi redan nu har besvärligheter med att jetplan som skulle ha landat på Kastrup måste tas ner på Bulltofta. Bullret är olidligt, herr Jacobsson, när dessa plan kommer på olämplig tid, vilket vi tyvärr får uppleva då och då.

Jag tycker att vi inte skall fördröja den här frågan ytterligare. Med omtanke om malmöborna tror jag att vi tvärtom bör försöka forcera flygplatsbygget i Sturup.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag vill bara säga att jag tydligen har bättre nerver än herr Pettersson.

Herr PETERSSON, ARNE, (s):

Herr talman! Låt mig replikera: Skillnaden är att jag har mina nerver kvar.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Det är stora och betydelsefulla frågor som de båda föregående talarna har tagit upp till behandling. Jag skall dock inte lägga mig i deras meningsskiljaktigheter. Utskottet behandlar ju inte den fråga som de har talat om, fastän jag väl förstår att de har velat framföra sina synpunkter. Utskottet har inte heller tagit slutgiltigt ställning till projekten, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt.

Punkterna 6—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11**Ang. den svenska isbrytarflottans kapacitet**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels under sjöfartsverkets fond för budgetåret 1968/69 anvisa i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1968 angivet investeringsanslag av 25 700 000 kronor, dels ock medgiva, att sjöfartsstyrelsen finge lämnas i statsrådsprotokollet angivet beställningsbemyndigande.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 63, av herr *Sundin*, samt II: 160, av herr *Nilsson* i Tvärälund och herr *Eriksson* i Bäckmora,

dels de likalydande motionerna I: 466, av herr *Harald Pettersson m. fl.*, och II: 436, av herr *Hylltander m. fl.*,

dels motionen I: 594, av herr *Ferdinand Nilsson*,

dels ock motionen II: 58, av herr *Westberg*.

I motionerna I: 63 och II: 160 hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt utredning i syfte att kraftigt utöka den svenska isbrytarflottans kapacitet.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte till Sjöfartsmateriel m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 25 700 000 kronor,

2. att riksdagen måtte medgiva, att sjöfartsstyrelsen finge lämnas i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1968 förordad beställningsbemyndigande,

Ang. den svenska isbrytarflottans kapacitet

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 63 och II: 160 samt II: 58,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 466 och II: 436,

5. att riksdagen måtte avslå motionen I: 594.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag har delat utskottets uppfattning i dess skrivning kring ett par motioner som berör isbrytarfrågan. Men kammarens ärade ledamöter känner mycket väl till att jag under årens lopp har agerat i denna fråga. När det nu inte föreligger några reservationer eller liknande, vill jag emellertid understryka behovet av att hamnutredningen så snart som möjligt tar upp åtminstone de delproblem som ligger i frågan om det framtida norrländska hamn- och sjöfartssystemet. Först när vi har detta klart, kan vi på nytt ha underlag också här för en bedömning av hur vi skall ha det med den svenska isbrytarflottans kapacitet osv. Det är därför som det föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande, och jag yrkar bifall till detsamma.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr TALMANNEN yttrade:

Förra onsdagen meddelade jag kanske något lätt sinnigt att det beslutats att det inte skulle hållas något arbetsplenum fredagen den 22 mars. Det beslutet står naturligtvis fast. Men med hänsyn till att dagens debatter har tagit väsentligen längre tid än vad åtminstone jag själv hade beräknat, vill jag

inte utesluta att det blir fortsatt arbetsplenum i morgon efter utrikesdebatten — förmodligen i morgon kväll.

Jag ber vidare att få göra ett meddelande angående plena på de fredagar som återstår före påskuppehållet.

Ett stort antal ärenden kommer att föreligga till behandling i kamrarna onsdagen den 27 mars och onsdagen den 3 april. Under förutsättning att dessa ärenden kan slutbehandlas på resp. onsdag — och under förutsättning även, det är mer en formell reservation, att motioner inte kommer att väckas i anledning av propositionen nr 52 med förslag till statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser — kan även fredagen den 29 mars och fredagen den 5 april hållas endast bordläggningsplena.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 41, angående vissa frågor om hjälpmedel för handikappade;

nr 42, om ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer;

nr 49, med förslag om uppförande och drift av en seismologisk multipelstation;

nr 53, angående överföring av aktier i Kalmar Verkstads AB;

nr 54, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.;

nr 55, angående fortsatt valutareglering;

nr 56, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 16 § förordningen den 29 november 1963 (nr 575) om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m.;

nr 57, med förslag till lag om ändrad lydelse av 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 58, angående statsbidrag till byamännen i Vitsaniemi by för bestridande av rättegångskostnad;

Interpellation ang. eftersläpningen i Naturhistoriska riksmuseets verksamhet

nr 60, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.;

nr 64, angående skolans arbetstider; samt

nr 110, angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret.

Interpellation ang. eftersläpningen i Naturhistoriska riksmuseets verksamhet

Fru DIESEN (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! 1965 års riksdag beslöt att Naturhistoriska riksmuseet skulle bli en fristående institution. Under de närmast föregående 25 åren var museets resurser oförändrade. Den nödvändiga upprustning som kom andra naturvetenskapliga institutioner till del under 1950-talet berörde icke riksmuseet.

I Kungl. Maj:ts proposition 1965: 81 uttalade statsrådet att den nya museiavdelningen under dess första verksamhetsår i stor utsträckning skulle komma att begränsas till planering och försöksverksamhet och att man därefter skulle ta ställning till en ökning av avdelningens verksamhet. I fråga om forskningsavdelningen uttalade statsrådet att man kunde förvänta förbättrade möjligheter till forskning inom ramen för den nya organisationen.

Under de tre senaste budgetåren har den mångåriga, i jämförelse med andra institutioner, svåra eftersläpningen icke inhämtats. Trots ett intensivt samarbete mellan forskningsavdelningens olika institutioner och museiavdelningen synes risk föreligga att väsentliga uppgifter måste ytterligare eftersättas. Det dagliga arbetet är en mycket särpräglad verksamhet som tvingar riksmuseet att lita till specialkunnig personal, som icke utan vidare är tillgänglig på den öppna arbetsmarkna-

den. Man torde kunna förutsäga att i detta avseende snart en mycket svår situation kommer att inträda, då den hjälp som museet haft av högt kvalificerade utländska flyktingar snart kommer att försvinna på grund av denna personals relativt höga ålder. Forskaravdelningen har, trots utebliven upprustning och önskvärd utveckling, visat att den kan åstadkomma grundläggande forskningsresultat inom helt nya områden för miljövärden, t. ex. den genomförda museala mikrokemiforskningen som ligger till grund för samhällets åtgärder i t. ex. biocidfrågan.

I fråga om museiavdelningen har denna visat genom de försöksutställningar den haft att sådan verksamhet drar publik till museet. Det gångna året har visat en ökning med 65 procent. Den har också stor betydelse för undervisningen, och genom vandringsutställningar av materialet har den rönt stor uppskattning runt om i landet. Denna verksamhet har dock tagit såväl museiavdelningens totala resurser i anspråk som väsentliga delar av forskningsavdelningens. Den nödvändiga värden av museets hittills utställda och helt ovärderliga och oersättliga material har måst eftersättas liksom den nödvändiga planeringen av den framtida museala utställningsverksamheten som icke minst i propositionen framhölls som synnerligen viktig. För att åstadkomma en framgångsrik verksamhet med tillfälliga utställningar, vilket bedöms som nödvändigt för att få erfarenhet för framtiden, har hittills hela expertanslaget måst tagas i anspråk för detta ändamål.

Med stöd av vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga några åtgärder för att söka inhämta den eftersläpning som drabbat Naturhistoriska riksmuseet samt vidtaga den förstärkning som är nödvändig för

att förverkliga det mål som uppställdes i proposition 1965: 81?

Kammaren åtskildes kl. 17.03.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spørsmål finge framställas.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 20 mars eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1968/69 till högre utbildning och forskning samt vuxenutbildning jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Ang. den högre utbildningen

Kungl. Maj:t hade under rubriken Vissa gemensamma frågor behandlat frågor som berörde universitetsväsendet i dess helhet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 529, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 669, av herr *Bohman m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 535, av fru *Nilsson* och fru *Elvy Olsson*, samt II: 679, av herr *Larsson* i Borrbym. fl.,

dels ock de likalydande motionerna I: 536, av fru *Nilsson* och fröken *Stenberg*, samt II: 680, av herr *Mattsson m. fl.*

I motionerna I: 529 och II: 669 hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att dimensioneringen av och avvägningen inom hela den postgymnasiala utbildningen och därmed sammanhängande organisatoriska frågor snarast måtte bli föremål för en allsidig parlamentarisk utredning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 536 och II: 680 giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i punkten anfört,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 535 och II: 679,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 529 och II: 669.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Bohman* (h), *Mattsson* (cp), *Turresson* (h), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp), *Westberg* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 529 och II: 669 besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om att dimensioneringen av och avvägningen inom hela den postgymnasiala utbildningen och därmed sammanhängande organi-

Ang. den högre utbildningen

satoriska frågor snarast måtte bli va föremål för en allsidig parlamentarisk utredning.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! När vi för några veckor sedan behandlade den andra, tunga delen av utbildningsdepartementets proposition om skolväsendet visade det sig att det i första hand ansvariga statsrådet över huvud taget icke befann sig i riksdagen utan enligt uppgift deltog i några håll-i-gång-möten nere på västkusten. När kammaren i dag skall behandla universitetsväsendet tycks båda de ansvariga statsråden vara här. Jag tycker det är glädjande ur riksdagens synpunkt, att man anser det förenligt med sina intressen att befinna sig i riksdagen när ens egen huvudtitel blir behandlad.

Jag skulle, herr talman, vilja göra några allmänna reflexioner på denna punkt och även några kommentarer till den reservation som har avgivits.

Redan när riksdagen 1963 tog ställning till riktlinjerna för det högre utbildningsväsendets utbyggnad anförde högerpartiet i en partimotion: »Man kan inte engagera samhällets resurser därhän, att man utbildar stora skaror för yrken, där de inte kan väntas få någon anställning.» Ett annat citat är: »Det kan med visst fog antagas att den tillströmning till högre läroanstalter som förutsets i propositionen 172 är underskattad... Det är inte orealistiskt att antaga att antalet universitets- och högskolestuderande redan om ett tiotal år överstiger 100 000.»

År 1965 behandlades åter frågan om nya riktlinjer för universitets- och högskoleväsendets utbyggnad fram till början på 1970-talet. Som kammaren förmodligen erinrar sig beslöts då, att maximigränsen skulle vara 87 000 studerande i början på 1970-talet. Vi framförde den gången i stort sett samma synpunkter, och om jag inte minns alltför fel var synpunkterna gemensamma för alla de tre borgerliga partierna.

Vilket recept ville man då rekommendera för att klara dessa frågor?

Jo, den totala tillströmningen skulle klaras med fasta studiegångar, med utspärning av studenterna och med starkt beskurna kurser. Beträffande fördelningen av studerande på de olika utbildningslinjerna hade man då i propositionen angivit vissa riktmärken.

Två och ett halvt år efter den reformens genomförande — det är inte mer än knappt halva planeringstiden som gått — kan vi likväl konstatera att alla farhågorna blivit besannade, och dessvärre även överträffats.

För det första torde det totala antalet studerande nu överstiga det maximala som vi räknade med skulle vara möjligt att uppnå år 1972. För det andra lär den mirakelmedicin som hette fasta studiegångar vara färdigblandad först hösten 1969. Om det är en riktig medicin eller ett kräkmedel återstår att se.

När det gäller dimensioneringen mellan de olika utbildningslinjerna kan det väl utan vidare konstateras att den inte endast avviker från regeringens riktmärken — det hade kanske inte gjort så mycket — utan vad värre är i ganska väsentlig omfattning avviker även från arbetsmarknadens behov.

Jag har, herr talman, velat göra denna lilla historieskrivning för att visa att det sannerligen inte har saknats varnande röster i denna debatt. Regeringen har emellertid inte velat lyssna på dem. Regeringen säger i många andra sammanhang, att den måste vara med och planera för att det inte skall gå på tok. På detta område har ju regeringen det fulla och ensamma planeringsansvaret inför riksdagen. Inte ens de mest välvilliga bedömare torde kunna ge regeringen annat än ett klart underbetyg för dess handläggning av dessa frågor. Det är så mycket smärtsammare att konstatera eftersom de som drabbas av följderna av regeringens försummelser är alla de tusentals aningslösa studenter, som efter examen måste konstatera att

arbetsmarknaden inte kan erbjuda någon anställning som någorlunda motsvarar deras kunskaper.

De tre huvudproblem som vi har att diskutera i dag är följande. För det första: Hur skall vi dimensionera den högre undervisningen totalt, så att alla de som i det gymnasiala utbildningsväsendet har förklarats kompetenta till högre studier också har möjlighet att få tillträde till sådana? För det andra: Hur skall vi balansera expansionen mellan de olika utbildningslinjerna och hur skall vi organisera själva utbildningen, så att den blir meningsfylld och i ordets bästa mening så matnyttig som möjligt? Och för det tredje: I vilken omfattning och i vilken takt är arbetsmarknaden beredd att ta emot den högre utbildade arbetskraften?

Alla dessa tre frågor måste givetvis tas upp i den planerade utredningen. Med hänsyn till den snedvridning, som redan har skett och som vi i dag kan konstatera, måste utredningsarbetet bedrivas med allra största skyndsamhet. Såvitt jag vet skriver man i utbildningsdepartementet just nu anvisningarna för den nya utredningen, samtidigt som man funderar över vilken form den skall ta. De två modeller som man väl kan arbeta efter är antingen att tillsätta en blandad parlamentariker- och expertkommitté eller att tillsätta en expertkommitté som sedan får följas av en parlamentarikergrupp. Att i denna utomordentligt viktiga fråga helt utelämna parlamentarikerna torde inte vara någons mening, därom är vi väl alla överens.

Den punkt beträffande vilken meningarna kan vara delade gäller således om parlamentarikerna skall ingå i utredningen redan från början. Den reservation som den borgerliga gruppen gemensamt har ställt sig bakom har velat uttrycka den meningen att utredningen måste bedrivas med allra största skyndsamhet. Den bästa vägen att uppnå ett snabbt resultat är att låta parla-

Ang. den högre utbildningen
mentarikerna ingå i gruppen redan från början.

Man kan naturligtvis fråga vad vi gör under tiden. Det tar dock en viss tid innan utredningen kan vara färdig med sina förslag och innan en proposition kan läggas fram. Skall vi godta en fortsatt snedvridning av intagningen till de olika utbildningslinjerna? Och vad gör vi om arbetsmarknaden inte kan svälja den snabbt växande tillströmningen av den utbildade arbetskraften?

Det vore värdefullt om statsrådet Moberg ville framlägga sin syn på dessa två frågor.

Herr talman! Så omfattande som utbildningshuvudtiteln är kan det ibland vara svårt att under den allmänna motionstiden bevaka alla detaljer. I en artikel i Handelstidningen den 11 mars påpekar professor Segerstedt, att statsrådet Moberg föreslår att 108 tjänster som universitetsadjunkter skall inrättas. Konsekvensen härav blir givetvis, att motsvarande antal assistenttjänster blir indragna. Ja, icke enbart motsvarande antal, utan ett 140-tal torde komma att dras in. Detta är utan tvivel en påtaglig nackdel för de unga forskarna.

Denna förändring vidtar man ungefär samtidigt som man har aviserat att propositionen om forskarutbildningen skall läggas fram. Jag skulle vilja fråga statsrådet Moberg: Var det nödvändigt att vidta denna åtgärd parallellt med att man skriver en proposition i ärendet? Vi kanske skulle kunna få ett besked i dag. Jag tycker att det kan vara på tiden ur riksdagens planeringssynpunkt. Får vi propositionen om forskarutbildningen i vår?

Herr talman! Jag skall ta upp en annan fråga, som kan vara nog så intrikat. Det torde väl inte ha undgått så många, som har sysslat med universitets- och högskolefrågorna, att klimatet mellan universitetskanslersämbetet och lärosätena märkbart har svalnat under de år som har gått och att detta klimat är ganska frostigt vid det här laget. Läro-

Ang. den högre utbildningen

sätena tycks betrakta universitetskanslersämbetet allt mera som departementets förlängda arm och allt mindre som sitt eget organ och språkrör. Det är en mycket beklaglig utveckling, och den synes böttna i olika uppfattningar om vilka uppgifter och vilken status universitetskanslersämbetet egentligen har.

Nu vill jag fråga statsrådet Moberg: Har statsrådet uppmärksammat dessa beklagliga förhållanden? Om så är fallet, hur ser statsrådet på denna fråga?

Herr talman! Detta var några allmänna reflexioner och de frågor jag skulle vilja ta upp på denna punkt. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen vid punkten 2.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag kan till vissa delar — jag understryker, herr talman, orden *till vissa delar* — instämma i vad herr Wallmark nyss har sagt. Jag kan också till vissa delar instämma i vad utskottsmajoriteten anför. Utskottsmajoriteten och reservanterna har nämligen samma uppfattning om hur betydelsefull denna fråga är. Vi säger på bägge hållen: »Otvivelaktigt är det synnerligen väsentliga och också svårlösta problem som det här är fråga om.» Vi är också överens om att den utredning som skall tillsättas måste arbeta så skyndsamt som det över huvud taget är möjligt.

Jag håller med herr Wallmark om att den högre utbildningens situation är synnerligen beklaglig. Jag hade tillfälle att redan i remisdebatten i början av riksdagen komma in på dessa frågor och då konstatera, hur många av de tiotusentals studerande som nu läser vid våra universitet inte hade några som helst garantier för att de, sedan de avslutat sina studier, skulle få ett arbete där de hade användning för sina kunskaper.

Det var vid ett tillfälle en debatt i andra avdelningen, då vi hade ett besök av någon som gjorde gällande, att

det ju inte spelar så förfärligt stor roll om man har kunskaper som man kanske inte har direkt användning för — det var ju ändå liksom en angenäm börda att bära på.

Men jag tror inte att de som har offererat årtal vid universitet och sedan kommer ut och får ett annat jobb, som de aldrig utbildat sig för, går och visslar för sig själva och är muntra över att de offerat så mycket tid på att skaffa sig en massa kunskaper.

Det nämndes vid något tillfälle att man i Amerika hade tiotusentals chaufförer med en utbildning motsvarande filosofie magisterexamen i Sverige. Jag tror inte att dessa taxichaufförer som forslar folk från den ena änden av New York till den andra känner någon stor glädje över sin fil.mag.-examen. De menar nog — liksom många redan nu i Sverige — att de blivit lurade av samhället. Man hade inte gjort klart för dem vilka möjligheter som erbjöds dem i framtiden.

Men det är ju inte bara de studerande, utan det är många andra saker som kommer in i detta sammanhang. Det är exempelvis studiemedlen. Är det inte ett slöseri med studiemedel, om man inte når de resultat som avsågs när man gjorde denna investering? I ett TV-program i går kväll fick vi veta, att de studerandes skuldbörda hade fördubbplats på en kort tid trots den studiehjälp som numera utges.

I detta sammanhang har vi ytterligare en besvärlig sak att tänka på: Hur skall vi dimensionera byggandet när det gäller universiteten? Vi har snart att behandla också det ärendet i kammaren. Det har riktats mycket kritik mot den långsamma utbyggnaden av frescatiområdet. Men rätt som det är kommer vi kanske att vara glada över att det gått så långsamt och att vi inte byggt så mycket i Frescati, som man ursprungligen tänkte sig, ty vi blir kanske tvingade att vidta åtgärder. Arbetsmarknadssituationen blir kanske sådan att det kommer att finnas gott om

utrymme för de studenter som verkligen ger sig på universitetsstudier.

Jag menar alltså som herr Wallmark att denna stora fråga måste utredas och utredas skyndsamt. Vi reserverar oss för att det går fortare, om man redan från början låter parlamentarikerna komma in i sammanhanget och inte gör så att man först har en expertutredning och sedan, när den är klar, lägger fram den för parlamentarikerna som då skall ta ställning.

Som jag ser saken är det två väsentliga ting som måste ske i den svåra situation som vi har hamnat i.

För det första — och det är detta det gäller — måste vi skapa andra postgymnasiala utbildningsvägar som ger större valmöjlighet för ungdomarna, och för det andra måste vi försöka få fram något så när hållbara prognoser för det behov, som näringslivet och samhället har av arbetskraft av denna sort, inte bara för dagen utan för en åtminstone överskådlig framtid, så att ungdomen när den skall välja studiebanan har någon säkerhet för att den väljer en bana där den har några utsikter när det gäller deras framtid.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill här först uttrycka min tillfredsställelse över att vi har både statsrådet Palme och statsrådet Moberg närvarande. Jag tycker det är mycket tacknämligt, eftersom det är ytterst allvarlig fråga som här diskuteras, en fråga som — om vi skall vara ärliga — har kommit över oss ganska oväntat.

Man kan säga att alarmerande uppgifter om en begynnande arbetslöshet inom akademikeryrkena har skymtat i pressen och kommit till synes på andra sätt. Man har i tidningarna skrivit om svårigheter för ingenjörer av olika grader att få arbete. Man har talat om ingenjörer som brevbärare, tidningsbud och skogsarbetare m. m.

Ang. den högre utbildningen

Detta är givetvis ytterst deprimerande för de unga studerande, som redan är en god bit på vägen och som lagt ned mycken tid för att nå sina studiemål.

Jag vill först säga att arbetsituationen, som jag antydde i början, uppenbarligen snabbt växlat bild från brist till överskott på flera områden. Jag kan nämna att vi för ett par år sedan hade svårigheter att få lärare. Bristen på lärare i svenska i kombination med moderna språk medförde att under de senaste fem åren i genomsnitt mellan 52 och 60 procent av tillsatta icke-ordinarie helterminstjänster måste fyllas med reservkrafter utan föreskriven utbildning. För samtliga lärarkategorier var höstterminen 1967 motsvarande procenttal 36, men ett år tidigare beräknades bristen vara 3 procent högre. Tydligt är vi alltså på detta område snabbt på väg mot en mättad marknad.

Detta understrykes även starkt när man tar del av studerandesiffrorna innevarande läsår i jämförelse med siffrorna för bara några år sedan. Nettoantalet nyinskrivna studenter vid de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna var 3 900 höstterminen 1962. Höstterminen 1965 var siffran 7 300, därav 3 900 för samhällsvetenskap. Höstterminen 1967 beräknade statistiska centralbyrån nettoantalet nyinskrivna till 4 800 vid de humanistiska fakulteterna och ca 6 300 vid de samhällsvetenskapliga.

Om vi jämför dessa siffror med propositionen nr 4 1967 om reformerad lärarutbildning, angav den dåvarande ecklesiastikministern där behovet av lärarintagning vid lärarhögskolorna till ca 2 300 studerande. Samma bild av antalet studerande enligt gjorda beräkningar i förhållande till nuläget får man, om man försöker uppskatta det från andra utgångslägen. Många ungdomar och föräldrar ser alltså ganska bekymrat på framtiden.

Det kan anföras ytterligare exempel på den föreliggande situationen. Jag har mig bekant att en datamaskinfirma i en

Ang. den högre utbildningen

stad som jag väl känner till härförleden annonserade efter två sommarpraktikanter. Firman hade naturligtvis räknat med att få någon gymnasiestuderande som praktikant. Vad blev resultatet av annonsen? Man fick 350 sökande, däribland flera universitetsstuderande!

Det är siffror som talar sitt tydliga språk. Både den enskilde och samhället har, herr talman, ett uppenbart intresse av att undvika missriktad utbildning och därmed förspild studietid. Jag kan i detta avseende helt instämma med de båda föregående talarna.

Jag tror — och många studerande har nog samma uppfattning som jag — att det hade varit välgörande med en effektivare studierådgivning och studie vägledning. Det är mycket angeläget med yrkesvalet. En kurativ verksamhet med den rådgivning, som de studerande för närvarande får, är helt otillräcklig. Jag vet mycket väl att statsverkspropositionen innehåller förslag om ett ökat anslag på denna punkt, men det räcker inte. Jag tror att denna studierådgivning måste effektiviseras på ett markant sätt.

Jag vill sedan bara ge uttryck åt ytterligare en synpunkt. Det gäller här kanske mina egna funderingar, men jag tror att min uppfattning delas av flera. Grundfelet är kanhända att en alltför hög procent av eleverna i grundskolan väljer de teoretiska studievägarna. Detta beror enligt min mening på frånvaron av en möjlighet till yrkesskoleutbildning, som så att säga är tillräckligt attraktiv för ungdomarna.

Jag vill även i detta sammanhang säga, att jag mycket väl vet, herr talman, att skolreformerna varit många och betydande under 1960-talet, och jag vill därför inte precis att mitt påpekande skall uppfattas som någon kritik mot regeringen i detta hänseende. Vi kan nog i detta sammanhang konstatera att reformprogrammet varit fullt, även om det på grund av brist på resurser icke kunnat vara helt. Vi hoppas att det där-

för snart lägges en proposition om yrkesutbildningen på riksdagens bord.

Det har sagts att en utredning är signalerad. Jag vet att herr statsrådet Moberg också har antytt detta i ett svar på en fråga i andra kammaren — och det är gott och väl. Men jag tror liksom de båda föregående talarna att det med hänsyn till den stora betydelse, som denna utredning måste få, är mycket angeläget att det blir en parlamentarisk utredning. Jag vill därför kraftigt instämma i yrkandet om bifall till den reservation, som avgetts på denna punkt och i vilken kräves en parlamentarisk utredning.

Vi hoppas också att det dessförinnan skall kunna vidtas åtgärder, som så att säga verkar litet snabbare än en utredning, och jag vill med detta också antyda att jag med intresse skall emotse vad herr statsrådet på denna punkt har att förtälja kammaren.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Eftersom herr Wallmark flera gånger har uppmanat mig att stiga upp i talarstolen, ser jag mig nödsakad att säga några ord.

Vad är det vi diskuterar? Jo, det är frågan om högre utbildning och forskning. Utskottet är enigt på *alla* punkter som rör anslag och politik. På en liten punkt som kommer upp senare finns en viss skiljaktig uppfattning, nämligen om en professur i geriatrik. Beträffande den av regeringen bebådade utredningen om politiken på 1970-talet finns också den skillnaden i uppfattningen mellan de borgerliga och de socialdemokratiska ledamöterna i statsutskottet, att de förra vill att utredningen skall ha en parlamentarisk sammansättning. Det är hela skillnaden i denna viktiga del av huvudtiteln.

Vad föranleder det för kommentarer från herr Wallmark och två andra talare? Jo, man försöker inge kammaren intrycket att den högre utbildningen

står inför en katastrof. Det är ganska egendomligt, herr Wallmark, att försöka skapa panik om ting varom båda kamrarna varit eniga åtskilliga gånger.

Jag vill erinra om att när riksdagen år 1960 tog den första femårsplanen för universitetens och högskolornas utbyggnad var det allmän uppslutning kring regeringens grepp, nämligen att i stort sett mer än tidigare arbetsmarknadsanpassa den högre utbildningen, vilket den gången var något av en sensation. Man hade inte tidigare vågat närma sig universitetet med kravet: utbilda studenterna efter arbetsmarknadens behov! Det gjorde man den gången på basis av universitetsutredningens betänkande, och det var enig uppslutning kring det.

Man fullföljde denna politik åren 1963 och 1965, då riksdagen tog den andra femårsplanen för universitetsväsendets utbyggande. Den innehöll i princip inget nytt, utan var en fortsatt satsning på den högre utbildningen som något för nationen utomordentligt väsentligt. Man var enig om att så långt de ekonomiska och personella resurserna räckte bygga ut de spärrade utbildningslinjerna. I övrigt var man i riksdagen ense om att de fria fakulteterna, trots de påtagliga risker som förelåg till ett starkt tryck på dem, alltfört skulle vara fria, därför att man bedömde den högre utbildningen vara så viktig för vår ungdom att kunna få.

Vad är det som har hänt? Jo, det har uppstått vissa tendenser till mättnad på arbetsmarknaden.

Vad betyder det? Det betyder att vi på lärarområdet och på andra områden för första gången på åtskilliga år fått tecken som tyder på att vi klarar bristen på arbetskraft. De borgerliga har i valrörelse efter valrörelse sagt ifrån att regeringen sköter utbildningen uselt, därför att det är en sådan enorm brist på lärare. Nu har vi utbildat så många lärare, att vi skymtar balans på den arbetsmarknaden. Då får vi omedelbart höra att detta är utom-

ordentligt farligt — trots att vi skapar en situation som innebär att arbetsgivarna och kommunerna kan få folk till sina tjänster.

Det har talats mycket om arbetslösa civilingenjörer. Mig veterligt utgör arbetsmarknadsmyndigheternas uppgifter om arbetslösa civilingenjörer 15 personer. Det är den statistik jag har kunnat utläsa — alltså bara 15 stycken. Det tas till intäkt för skildringar som närmast ger intryck av att vi har att vänta ett ingenjörsproletariat. Det är skräckskildringar.

Jag vill erinra kammaren om att Europas forskningsministrar för några veckor sedan höll ett möte i Paris, där de diskuterade europeisk forskning och vad som kunde göras för att något komma ikapp det försprång som Förenta staterna har på forskningens område. Man var rörande enig om att en av de väsentligaste uppgifterna i det sammanhanget var att utbilda mer folk — fler tekniker, fler naturvetare och över huvud taget satsa mer än hittills på högre utbildning. Det är den bilden man får när man vänder sig till dem som diskuterar de stora problemen i samhället av i dag.

Jag har alltså, herr talman, uppriktigt sagt blivit förvånad över den ton, som de föregående talarna har använt i diskussionen om huruvida vi skall göra den kommande utredningen så sammansatt, att parlamentarikerna skall ingå eller icke.

Låt mig mot den bakgrunden svara på ett par konkreta frågor såsom de är ställda här i debatten. Herr Wallmark tar upp frågan om vilka konsekvenser inrättandet av universitetsadjunkts-tjänsterna får för antalet assistenter vid universitetet. Såsom är klart redovisat i denna liksom i tidigare propositioner, så innebär införandet av adjunkts-tjänsterna att vi kan få ett utbildningsjobb utfört med färre antal personer. Men vi har sagt oss, och det har alla varit överens om — att när vi gör det skall vi också, här anknyter jag till

Ang. den högre utbildningen

herr Larssons inlägg — se till att det skapas utrymme inom anslagens ram för ökad studierådgivning. Vi räknar med att de insatser och de förändringar vi gör i fråga om tilldelningen av assistenttimmar vid de filosofiska fakulteterna till s. k. övrigt arbete skall möjliggöra för myndigheterna att inom ramen för de resurser riksdagen ställt till förfogande få fram 40—50 studierådgivare till, som aktivt kan gå ut och vägleda de unga studenterna. Detta har jag funnit vara en alldeles utomordentlig omfördelning av resurserna, och jag kan inte se att däri ligger någon större risk för universitetsverksamheten.

Sedan påstår herr Wallmark, att relationerna mellan universitetskanslersämbetet och universiteten har undergått påtagliga försämringar.

Varpå grundar herr Wallmark det påståendet? Mig veterligt sköter universitetskanslersämbetet sitt svåra uppdrag till full belåtenhet. Självfallet uppstår det inom detta som inom alla andra områden friktioner, där somliga tycker att den överordnade myndighetens beslut och förslag inte passar honom eller henne, men i stort sett är det, såvitt vi i regeringen kan förstå, ett utomordentligt gott samarbete mellan kanslersämbetet och universiteten.

Till slut frågar Wallmark, och den frågan har ställts även av andra talare: Hur skall regeringen göra när det gäller den här utredningen?

Som tidigare har sagts offentligt kommer regeringen mycket snart att sätta i gång översynen av vår politik under 1970-talet i fråga om den högre utbildningen och forskningen. Direktiven är under utarbetande, och jag kan väl hoppas att vi inom en månad har en utredning sjösaft. Dess sammansättning kommer att bli den för uppgiften lämpligaste.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Moberg är uppenbarligen något förvånad över att

vi från de tre partierna med sådant allvar och sådan skärpa tagit upp frågan beträffande organiserandet av den högre undervisningen.

Statsrådet tycker tydligen att allt är så bra som det kan vara. Den slutsatsen måste man dra av statsrådet Mobergs inlägg här. Det finns inga tokigheter i det hela. Allt går sin gilla gång. Den utredning som skall tillsättas kommer att tillsättas för nästa femårsperiods planering och ingenting annat.

Nu har ju dock utskottet sagt, att det är ytterst angeläget att utredningen blir tillsatt med största möjliga skyndsamhet. Bakom detta ligger medvetandet hos hela utskottet om den snedvridning som har skett. Det är ju ingen hemlighet på något vis. Om vi bara går till de officiella siffrorna kan vi konstatera detta. Vi kan också konstatera det i dagspressen, och vi kan göra det genom att räkna samman alla de interpellationer och enkla frågor som har ställts under denna tid i just den här frågan.

I rådande knappa budgetläge finns det inga möjligheter att föreslå utökade anslag. Kritiken riktar sig därför närmast mot den fördelning mellan olika poster som skett.

Jag delar statsrådet Mobergs uppfattning när han talade om utbildningen som kanske en av de mest pådrivande faktorerna. Det är inte bara fråga om den konferens som statsrådet talade om. Den som har hunnit läsa Servan-Schreibers bok kan ju konstatera precis samma sak. I detta avseende följer vi liksom många andra i USA:s fotspår.

Jag har en statistik över antalet avlagda grundexamina per miljon invånare. Den är några år gammal, men medan vi hade 727 så hade USA 2 300, Sovjet 1 500 och EEC-länderna 555. Siffrorna har förändrats sedan beräkningstidpunkten 1963/64. Några andra officiella siffror finns inte att tillgå, men relationerna står sig säkert.

Det är i och för sig intressant att konstatera hur personer med högre utbildning i en helt annan omfattning än i

Sverige har trängt in på arbetsmarknaden på områden, där vi för närvarande använder lägre utbildad arbetskraft.

Bland de frågor som statsrådet över huvud taget inte svarade på ingick den frågan: Vad gör vi under tiden utredningen arbetar för att rätta till den snedvridning, som jag trodde att alla var medvetna om? Om inte statsrådet vill tro mig kan jag läsa upp ur universitetskanslersämbetets skrivelse för att ge klara belägg. Vad gör vi för att rätta till saken under de två år som vi kommer att få vänta på utredningen? Vad skall vi vidare göra om arbetsmarknaden inte har möjlighet att svälja denna snabbt växande grupp av akademiskt skolad arbetskraft?

Statsrådet Moberg har själv deltagit i en konferens, där dessa frågor har tagits upp. Min fråga till statsrådet var: Vilka initiativ tar statsmakterna för att tala om för näringslivet, att en motsatt situation råder i dag och kommer att råda i framtiden när det gäller besätandet av de olika tjänsterna? På detta spörsmål har jag över huvud taget inte fått något svar av statsrådet Moberg.

Herr talman! Jag kanske får lov att återkomma i en senare replik med vad jag i övrigt har att säga.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara komma med en helt stillsam protest när statsrådet Moberg påstod, att jag skulle ha bidragit till att skapa någon »skrämmande bild» av den högre utbildningens kris. Vad jag talade om var den kris vi befinner oss i på det sättet, att de som nu studerar vid universiteten inte vet om de kommer att få användning för de kunskaper de skaffat sig när de har avslutat sina studier. För mig är detta det stora problemet.

Om man sedan vill vara uppriktig kan man väl ändå säga, att det inte är så alldeles helt väl ställt i alla avseenden med den högre utbildningen. Vi hade

Ang. den högre utbildningen

besök av rektor vid Stockholms universitet och det var sannerligen inte någon skönmålning vi fick. Han konstaterade att Frescati-området var planerat för 15 300 studerande. Vid det besök som vi gjorde i december i fjol fanns det 23 000 studerande vid Stockholms universitet och, om jag inte minns fel, höll man till på 33 olika ställen. Det är klart att detta inte är någon trevlig situation.

Vad jag menade var just att vi måste se till att vi satsar rätt, så att de som får utbildning också får användning för den. En gång när statsrådet Palme var en inte så alldeles flitig utan mera blygsam suppleant i statsutskottets andra avdelning gällde det att få fram tekniker. Herr Palme och jag hade bl. a. olika uppfattningar om tillkomsten av en extra matematiktimme som liksom skulle bli grunden i det här utspelet. Man snabbutbildade lärare för de tekniska gymnasierna, och man påstod att samhället hade praktiskt taget omätligt behov av tekniker. Nu konstaterar arbetsmarknadsstyrelsen att 1 000 ingenjörer — inte civilingenjörer utan andra ingenjörer — går på omskolning direkt efter det att de tagit sin examen och skall försöka få kunskaper som de har användning för ute i livet.

Det var detta som jag var inne på, herr statsrådet. Jag kanske skall erinra om att jag särskilt påpekade att jag *inte* instämde i allt som sagts tidigare.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kunde inte underlåta att reagera litet grand mot det uttryck som statsrådet Moberg använde, nämligen att vi försökte »skapa panik». Jag vill betona att vi har varit eniga i många stycken, men det är väl ändå, herr statsråd, på Kungl. Maj:ts utredningar som vi måste basera vårt ställningstagande.

Jag erinrar mig mycket väl en frågestund som vi hade med dåvarande

Ang. den högre utbildningen

statssekreterare Löwbeer i utbildningsdepartementet, då ett nuvarande statsråd satt vid sidan som sekreterare. Vi frågade herr Löwbeer om det fanns någon risk för överutbildning av t. ex. ingenjörer. Han svarade: Det är ingen risk, ej heller att vi får en fil. kand. i postluckan!

Vi är där nu snart. Jag vill inte påstå att vi är där i dag, men med tanke på att Kungl. Maj:ts kvarnar mal ganska långsamt i många sammanhang så är det kanske bäst att börja se över det här medan tid är.

Jag tror att orsaken till den bristande sysselsättningen för närvarande ligger i ett stagnerande näringsliv, men jag skall inte lasta regeringen för det, ty det tillhör väl en annan diskussion. Emellertid kan vi konstatera faktum i dagsläget.

Jag vill ställa en fråga till statsrådet Moberg igen: Skulle det inte hjälpa att sätta in t. ex. studierådgivande åtgärder, i varje fall medan utredningen arbetar? Många som tänker börja sina studier i höst behöver vägledning. Det behövs helt enkelt sägas: Ge er inte in på det här området, eftersom det inte finns utsikter att få något jobb där!

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Jag tycker att kritiken nu har fått rimligare proportioner. Låt mig därför kort få kommentera de ytterligare frågor, som har ställts till mig.

Jag börjar med herr Thorsten Larsson. Jag tror visst, herr Thorsten Larsson, att tiden är mogen för oss att nu på allvar diskutera det ni var inne på, nämligen relationen mellan utbildningsnivå och förväntningar hos dem som tar olika utbildningar å ena sidan och de möjligheter som arbetsmarknaden i olika situationer bjuder å den andra. Jag är övertygad om att den utredning, som nu blir tillsatt, mycket snart kommer att såsom en av sina huvuduppgifter ta just den diskussionen.

Jag håller med om att vi i samhället har haft för litet diskussion om detta problem. Vi gjorde ett försök 1963, då vi först började skymta den jättelika utbildningsorganisation som universitetet nu har blivit. Vi förde då in begreppen adekvat och inadekvat sysselsättning. Men den gången var opinionen inte lyhörd, ty då fanns det så stora brister på arbetskraft överallt. Då såg man inte inom överskådlig tid för sig den situation, då vi skulle få bättre balans på arbetsmarknaden. Nu är vi snart där, vilket alla är överens om. Då finns det anledning att föra den diskussionen lugnt och sansat. Ty självfallet förstår ungdomen den situation som har uppkommit.

Låt mig i det sammanhanget för herr Wallmark och andra, som har varit inne på det, än en gång få upprepa, att vi självfallet med det ökade intresse som riksdagen visar den högre utbildningens problem kommer att hitta former för att låta representanter för de politiska partierna vara med i utredningsarbetet. Jag vill dock här inte binda mig för formen.

Till herr Thorsten Larsson vill jag ytterligare säga, att jag är helt med på vad han sagt om ökad studierådgivning. Det grepp som vi tar med assistenterna för »övrigt arbete» görs just för att skapa fram ytterligare resurser för den uppsökande, aktiva studierådgivningen i motsats till vad som alltför ofta har varit fallet, nämligen den passiva studierådgivningen, där assistenten har suttit och väntat på att studenten skulle komma. Vi måste gå ut och tala till studenterna, och därmed blir det en ny typ av rådgivare som vi skapar. Jag är säker på att systemet kan börja verka redan under nästa läsår.

Sedan frågar herr Wallmark, vad vi gör under tiden. Självfallet får utredningen bl. a. i uppdrag att ta initiativ, om den finner att utvecklingen nu har gått därhän att det finns anledning att revidera det beslut som riksdagen tog 1965 om planeringen fram till omkring

1970. Vi ger ju alltid våra utredningar sådana möjligheter.

När herr Wallmark frågar, vad staten gör såsom arbetsgivare för att tala om för sina personalchefer att det nu finns ett ökat antal personer med universitetsexamen, som knacker på portarna, kan jag upplysa om att civilministern faktiskt planerar, precis som det privata näringslivet har börjat med, en serie informationer för personalcheferna i statliga verk, där man skall klargöra vad universiteten kommer att producera under de närmaste åren. Man följer där samma goda idé som har tagits på den privata marknaden.

Herr Axel Andersson kom två gånger tillbaka till talet om Stockholms universitet. Riksdagen har ju redan fått en proposition med förslag i byggnadsfrågorna innefattande bl. a. förslag om att byggnadsstyrelsen redan i höst kommer att kunna påbörja arbetena på den första stora etappen för utbyggandet av Frescatiuniversitetet. Jag vill erinra om vad jag från andra kammarens talarstol har sagt i en interpellationsdebatt med fru Nettelbrandt, nämligen att utnyttjandet av marken där ute blir sådan, att det skall vara möjligt att inom de områden som är givna kunna skapa institutioner, som kan ta emot 30 000 studerande.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Moberg säger att kritiken i de senare inläggen har fått något rimligare proportioner. Ja, jag tror inte att inläggen har modifierats ur kritiksypunkt — kanske har de nyanserats litet ytterligare.

Jag vill först säga att jag är glad för de senaste svaren som statsrådet Moberg gett. Han säger att staten som arbetsgivare — som dock hittills tagit huvuddelen av akademikerna — kommer att bedriva en informationsaktivitet i de statliga verken. Jag tror för min del att det är nödvändigt att ut-

Ang. den högre utbildningen

bildningsministern tar ett initiativ också på den privata marknaden och tillsammans med lämpliga organ redovisar den nya situationen för alla företagen. Där torde det nämligen finnas möjligheter att placera ett väsentligt större antal akademiskt skolade personer än hittills — där har man verkligen snålat med anställning av högkvalificerade tekniker och ekonomer. Det bör vara möjligt att få en helt annan inställning på den sektorn, och jag tror att staten skulle kunna göra en insats i det fallet — här önskar vi att staten skall göra något, på andra områden tycker vi ju att staten kan hålla fingrarna borta.

Sedan vill jag göra ett par kommentarer beträffande universitetsadjunkterna. Det kom inget svar på min fråga, om vi får en proposition beträffande forskarutbildningen. Jag har inte tagit någon ställning till frågan om fördelningen mellan forskning och utbildning i och med att jag fört fram saken, men jag tycker att det är litet diskutabelt att mitt under det vi väntar på en proposition göra denna avsevärda ändring för ett hundratal assistenter, som därmed så att säga berövas sin sedvanliga möjlighet att forska och samtidigt försörja sig.

Statsrådet Moberg är tydligen helt oinformerad om den diskussion jag tog upp när det gäller relationerna mellan universitetskanslersämbetet och lärosätena — i varje fall uppfattade jag det så, att han tvärtom ansåg att samarbetet var utomordentligt gott. Ja, herr talman, jag började med att säga att detta är en obehaglig historia, men för det kan man inte avstå från att ta upp den. Jag tror att flertalet av dem som arbetat på detta område är i stort sett överens med mig om att min beskrivning är riktig. Sådant kan inte beläggas statistiskt — det kan endast beläggas genom ett mycket stort antal samtal med ett mycket stort antal personer, och jag tror att det finns en stor grupp som ger mig rätt. Jag nöjer mig med

Ang. den högre utbildningen

att ha påpekat detta för statsrådet och hoppas att han vill fundera igenom saken. Min fråga var: Skall universitetskanslersämbetet tjänstgöra som departementets förlängda arm, styra och dirigera, eller skall ämbetet uppträda som ett samlat organ för lärosätena — universiteten och högskolorna — och föra deras talan gentemot departementet? Man kommer ju inte ifrån en sådan situation, och jag tror att detta är kärnpunkten i det hela.

Statsrådet var tydligen inte riktigt på det klara med den snedvridning som skett. Jag vill då bara nämna att 75 procent av den ökade tillströmningen till universiteten faller på den fria fakulteten. Enbart den siffran torde säga alla att det är fara värt att vi yrkesutbildar människor som vi definitivt inte har möjlighet att placera utan som får starta med en annan utbildning. Statsrådet talar om 15 civilingenjörer som skulle vara arbetslösa. Jag diskuterar inte dem utan den nya satsning som har gjorts. Bristen på prognoser har påtalats från flera håll i riksdagen under många år. Vi måste få arbetsmarknadsprognoser, även om de blir ungefärliga, för att veta vad vi ger oss in på.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag är mycket förvånad över att herr Wallmark vidhåller sitt påstående att det skulle föreligga en förtroendekris mellan universitetskanslersämbetet och universiteten. Det är ett obestyrt påstående. Universitetskanslersämbetet har, herr Wallmark, precis samma funktioner som alla andra svenska ämbetsverk.

Herr **MÅRTENSSON** (s):

Herr talman! Efter den allmänna debatt som har förts kan jag fatta mig mycket kort.

Jag vill emellertid understryka att regeringen redan i den proposition som

har lagts fram i år har redovisat att den har för avsikt att låta verkställa en utredning på det område som vi nu diskuterar. Jag säger detta därför att jag fått ett intryck av att man från borgerligt håll vill göra gällande att man är ensam om att ha haft sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Så är ju inte fallet.

När det gäller utredningen har som tidigare nämnts utskottet varit helt ense om att det behövs en utredning, att det här är fråga om synnerligen väsentliga och svårlösta problem som kräver en snabb utredning. Vad som skiljer oss åt är enbart frågan huruvida riksdagen skall besluta hur utredningen skall vara sammansatt eller om det skall överlätas på regeringen, på utbildningsdepartementet, att besluta härom.

Utskottet har ansett att eftersom departementet håller på att utarbeta direktiv för en utredning så är det också lämpligt att departementet får besluta om hur utredningen skall vara sammansatt. Vi har utgått från att man på det sättet kanske når det snabbaste resultatet. Herr Wallmark tar det för givet att en parlamentarisk sammansatt utredning skulle arbeta snabbare än någon annan utredning. Vi är inte övertygade att så är fallet och vill därför inte ta en så bestämd ståndpunkt i denna fråga.

Med det anförda skulle jag, herr talman, kunna sluta. Jag skall inte ta upp någon debatt om hur det skall ordnas i fortsättningen. Det finns ett par intressanta saker i den högermotion som ligger till grund för reservationen. Det sägs där bl. a. att de studerande måste kunna resa berättigade krav mot myndigheterna att dessa ställer utbildningsplatser till förfogande på områden inom vilka möjligheter till meningsfull sysselsättning verkligen existerar. Jag skall inte ta upp någon debatt på den punkten, även om frågan om hur utvecklingen skall styras osv. är intressant. Jag har bara velat notera detta. Det kanske blir anledning att återkomma till frågan vid ett annat tillfälle. För en

socialdemokrat är det rätt intressant att höra högern föra ett resonemang som innebär att vi på ett eller annat sätt måste styra utvecklingen.

Med det anförda hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig, eftersom det är herr Mårtensson som för utskottets talan i dag. Men med hänsyn till vad som sagts under debatten ber jag ändå att få säga några ord.

Det har här påpekats att det råder stor arbetslöshet bland de utbildade, och det är riktigt att det är en hel del som råkat i denna situation. Det har nämnts att arbetsmarknadsstyrelsens statistik visar att vi har 15 civilingenjörer som är utan arbete, och det är tråkigt. Om 15 civilingenjörer råkar bli utan arbete är det många tidningar som skriver om det. Men om det är 15 000 ungdomar som har gått igenom yrkesskola och blir utan arbete, skrivs det inte så mycket om den saken. Även de är väl värdefulla människor.

Vi vet att när vi nu har fått en konjunktursvacka så kan inte alla människor just nu få anställning, och vi är kanske också litet oroliga för framtiden. Men vad har man då att göra? Skall vi råda ungdomarna att inte utbilda sig? Det vore väl ändå felaktigt. Vi hoppas på bättre tider.

Men det finns också ett annat sätt, och det är att öka arbetstillfällena. Därvidlag har staten sin stora uppgift. Vi var några ledamöter från denna kammare som besökte Italien i fjol sommar. Vi fick se en lång rad anläggningar som italienska staten hade medverkat till. Det var många tusentals människor som där hade fått arbete tack vare dessa insatser.

Herr talman! Om inte statsrådet Moberg tar illa upp, skulle jag från denna talarstol vilja framföra en hälsning till hela regeringen: Satsa på statliga före-

Ang. den högre utbildningen tag, så avhjälpas även det här problemet.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min gode vän Emil Näsström hade ett rätt underligt resonemang. Det var 15 arbetslösa civilingenjörer, 1 500 arbetslösa med tekniskt gymnasium eller tekniskt institut och 15 000 arbetslösa som gått igenom yrkesskola. Ja, det är ju ingen behaglig situation. Men så menar herr Näsström att detta problem skall klaras genom att staten skapar arbetstillfällen för alla dessa människor.

Om man ser på vad lokaliseringsbidragen, som vi har anledning att uppskatta i hög grad, har kostat per arbetsplats, så finner vi att det är mellan 30 000 och 60 000 kronor. När kommer vi att ha sådana ekonomiska resurser att vi med statliga pengar kan ordna den här situationen? Det är en fråga som jag måste ställa, herr talman.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag satt och väntade på att herr Andersson skulle lägga fram något förslag till hur vi skall göra. Skall vi lämna dessa människor åt sitt öde? Om inte det privata näringslivet kan eller vill skapa arbetstillfällen, återstår bara staten som dessa människor kan förlita sig på.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! I mina inlägg i denna debatt har jag pekat på att den situation som råder är att vi har utbildat folk — det gäller både folk med högre studier och dessa ingenjörer — utan att det finns några nämnvärda garantier för dem att få jobb när de är färdiga med sina studier. Om samhället behöver ett tillskott av 400 samhällsvetare om året och vi utbildar 4 000, är det själv-

Ang. den högre utbildningen

klart att 3 600 av dem kommer i en besvärlig situation.

Nu försöker vi lösa detta problem — framför allt när det gäller ingenjörerna — genom omskolning så att vederbörande skall komma in på områden där det finns förutsättningar för dem att få jobb. Det är inte alltid jobb i statliga företag — i en del fall kanske, men huvudsakligen jobb i privata företag. Om vi stimulerar företagsamheten över huvud taget tror jag att det kommer att leda till att dessa människor får jobb. Men det som vi alla varit inne på är att vi inte får fortsätta denna dyrbara utbildning utan att det finns, inte säkra garantier, men något så när hyggliga förutsättningar för att de får användning för sina kunskaper i samhället.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson vet lika väl som jag att avdelningen för tre eller fyra år sedan besökte Chalmers i Göteborg. Då fick vi reda på att det vid den tidpunkten var så stor efterfrågan på civilingenjörer att till och med året innan teknologerna hade sitt slutbetyg stod arbetsgivarna i porten och lockade ungdomarna att ta anställning hos företagen. Så var situationen då. Nu har det blivit en omsvängning. Jag skulle tro att om man inte har möjlighet att titta in i framtiden, har vi lika stort ansvar alla.

Men nu är frågan: Hur kommer det att bli i framtiden? Det är ett mycket stort frågetecken. Nu säger man att man skall hänvisa akademikerna till andra banor där det finns arbete. Vem garanterar det? Vi vet att det finns folk som omskolar sig ett par gånger. Men man har inga garantier för att man kan få arbete efter en viss omskolning, och det är det som är det tråkiga. Det är en besvärlig situation för oss alla, och det gäller för oss alla att se till att våra ungdomar får en utbildning, även om de måste omskola sig en eller ett par gånger.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Inläggen från herr Näsström, särskilt det första och det senaste, uppkallar mig redan nu, fastän jag egentligen inte hade tänkt yttra mig förrän vi kommer till punkt 5 i utskottsutlåtandet.

Herr Näsström frågade om vi skulle avråda våra ungdomar från att studera, och hans svar var tydligen nej. Vi skulle i stället hoppas på bättre tider. Om utbildningen inte gav avsett resultat, skulle vi omskola vederbörande, eventuellt flera gånger.

Ja, skall vi råda vår ungdom att inte studera? Det kan vara en svår fråga. Men vad vi i vart fall kan se till är att ungdomen får en ordentlig och klar information om de utsikter som finns på olika banor.

Jag tror för min del att frågan om civilingenjörerna och civilekonomerna är ett ganska begränsat problem. Det är en konjunkturfråga. Just nu är det besvärligt, men på sikt lär vi väl ändå kunna räkna med ett ökat behov när det gäller dessa båda kategorier. Men går vi till andra grupper och söker se in i framtiden, tycker jag att problem av helt annan storlek kommer upp. Vi har ju i tidningarna sett siffror som säger att av de ungefär 90 000 universitetsstudierande som vi har i landet finns ungefär hälften inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena. Enligt dessa uppgifter studeras samhällsvetenskap av ungefär 25 000 studenter. Antalet platser i samhället för personer med samhällsvetenskaplig utbildning är för närvarande ungefär 5 000. Även med en möjlig utvidgning av området för samhällsvetare är det klart att en sådan disproportion mellan nuvarande tillgång på platser och antalet studerande inte kan klaras upp inom överskådlig tid.

Går jag till det område där jag själv är verksam, nämligen juridiken, så hade vi t. ex. för tio år sedan, år 1957, en inskrivning av 418 studenter. Under år 1967 är det över 2 000 nyinskrivna. Det

är ju en explosion. Det är bortåt en femdubbling på tio år. Det är alldeles klart att man inte ens med ganska radikala åtgärder kan skapa ett behov av eller arbete för denna stora mängd jurister, även om man räknar med den decimering som uppkommer genom att utkuggningsprocenten är ganska hög inom de juridiska fakulteterna.

En adekvat sysselsättning kan inte beredas alla dessa. Jag förmodar att vi är överens om den saken.

Men vilken information får dagens studentklasser om detta? Ja, såvitt jag hittills kunnat se när jag följt en studentklass, så har man praktiskt taget inte fått någon information. Akademiorganisationerna gör en viss insats genom skrifter som de skickar ut, men de har ju vissa speciella synpunkter på saken. Nog vore det på sin plats att sista gymnasieårgången, inom samhällslärens ram exempelvis, finge en information om utsikterna, låt vara att denna information måste vara rätt osäker. Vi vet ju att alla prognoser hittills slagit fel.

Jag tycker att ett initiativ från Kungl. Maj:ts sida skulle kunna för de studerande åtminstone klargöra svårigheterna och problemen. Det är ju inte så att alla som läser samhällsvetenskap eller juridik läser av en obetvinglig önskan att få dessa kunskaper, oavsett vad de skall syssla med sedan. Flertalet läser det nog för att ha användning för det i sin yrkesverksamhet.

Det är inte riktigt av samhället att lägga ner kostnader för en så omfattande utbildning i förhållande till behovet. Det är inte heller riktigt av samhället gentemot de enskilda studerandena att underlåta att informera dem om läget.

Naturligtvis räcker det inte med studierådgivning och information. Det behövs en mängd andra åtgärder. Säkerligen ingår däri andra lämpliga postgymnasiala utbildningar som kan konkurrera med dessa överbelastade studiegångar. Där ingår också undersökning inom statsförvaltningen och inom nä-

Ang. den högre utbildningen

ringslivet om hur man skall kunna få en adekvat användning för en ökad mängd akademiker.

Jag är fullt medveten om att detta problem är mycket svårt att lösa, och att det inte är möjligt att lösa det i en handvändning, men jag tycker att åtminstone den informationsverksamhet som jag här talat om skulle kunna vara väsentligt bättre än för närvarande. När de båda utbildningsministrarna är här närvarande, vill jag rikta en vädjan till dem att ta sig tid från andra bestyr någon stund och tänka över denna fråga och på den punkten få någonting gjort, helst redan i vår.

Herr NÄSSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Om vi håller oss till realiteterna, är det väl ändå på det sättet att de som nu i vår går ut från dessa högre utbildningsanstalter har fått sin rådgivning — i den mån de över huvud taget har fått någon rådgivning — för fyra à fem år sedan. Då är frågan: Vem kunde då säga hur situationen skulle bli 1968? Vi kan vända på steken och beträffande dem som nu skall börja studierna fråga: Vem vet hur situationen är om fyra à fem år? Jag vill se den som här vågar stiga upp och klart och tydligt tala om hur vi har det om fyra à fem år. Det finns så många okända faktorer som är besvärliga för oss sammans.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Som komplement till herr Näsströms inlägg vill jag till herr Ernulf säga att när riksdagen år 1960 tog den första femårsplanen för universitetsväsendets utbyggnad var en av uppgifterna att skapa ett bättre underlag för yrkesvägledningen i skolorna. Då tillkom prognosinstitutet som hade till uppgift att göra det bästa möjliga av den svåra uppgiften att dra upp riktlinjerna för prognosen på lång sikt på arbetsmarknaden för person med lång utbildning.

Ang. den högre utbildningen

Sedan har detta institut arbetat — det finns nu i statistiska centralbyrån — och det har fått successivt förstärkta resurser. Men vi vet ju alla att alltefter- som institutets arbete pågått de meto- diska svårigheterna blivit allt påtagli- gare och att man blivit allt försiktigare i sin bedömning av det siffermaterial och det övriga sakmaterial som pro- gnosmakarna — ursäktat uttrycket — lyckats få fram.

Vidare vill jag erinra herr Ernulf om att när riksdagen år 1964 genomförde en ny ordning för gymnasiet och fack- skolan var en detalj i den nya ord- ningen att yrkes- och studicorientering- en i den nya skolan skulle bli mer om- fattande och mer gedigen än den var i det gamla gymnasiet. Det finns timmar till förfogande som särskilt skall an- vändas i sista ringen för individuell rådgivning åt eleverna. Vidare är det klart utsagt i läroplanen för samhälls- kunskapen att det i ämnet skall ges en allmän orientering.

Skolan ger orientering så långt den kan på basis av tillgängligt material, och arbetsmarknadsmyndigheterna har det direkta ansvaret för den individuel- la rådgivningen. Men jag är överens med herr Ernulf om att det finns anledning att fortsätta med att förbättra såväl underlaget som själva studierådgivnings- verksamheten.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Näsström anförde i sitt senaste inlägg det som jag redan hade sagt, nämligen att all information är osäker. Men därför att siffrorna är osäkra bör vi inte helt underlåta in- formation. Om vi t. ex. ser att intagning- en av dem som börjar läsa juridik har blivit fem gånger så stor som för tio år sedan utan att det funnits någon större brist på jurister — det har funnits en viss brist på tingsmeriterade ju- rister, men det är en annan sak — tyc- ker jag nog att man skall upplysa gym- nasisterna om att det är för många

som studerar juridik i förhållande till vad som kan bli användbart för sam- hället. Likadant är fallet med dem som studerar samhällsvetenskapliga ämnen.

Att säga att vi inte skall göra någon- ting alls eftersom det är så svårt med siffror, kan jag inte godta. Jag är glad över att statsrådet Moberg hade den in- ställningen att man bör göra vad man kan. Det låter hoppfullt att det i det nya gymnasiet finns vissa timmar anslagna för det ändamål det här gäller, men jag frågar ändå: Hade det inte varit möjligt att i det nuvarande gamla gymnasiet in- rymma en eller ett par timmar för en sådan här grundläggande information? Visserligen kan eleverna vända sig till skolkuratorn för yrkesvägledning, men på många håll får de bara rådet att läsa i kataloger av olika slag. Det är ganska svårt för en 18-åring att med ledning av de publikationerna bedöma framtidsutsikterna. Det hade enligt min mening varit möjligt att göra mera. Ett snabbt ingripande för den nuvarande sista årgången studenter skulle vara lämpligt, låt vara att det på grund av tidsbristen blir av begränsat värde.

Herr talmannen infann sig nu och övertog ledningen av kammarens för- handlingar.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Det som föranledde mig att begära ordet var att herr Mårtensson var vänlig nog att läsa innantill ur hö- gerpartiets motion. Han tyckte sig kon- statera en nyhet, när vi talar om behov av planering. Herr Mårtensson som har suttit i andra avdelningen ganska länge har säkert haft tillfälle att studera en partimotion i samma ärende från år 1963 och även från år 1965. I båda fal- len talar vi om behovet av planering på detta område. Jag upprepade det när jag första gången yttrade mig från den- na talarstol i dag. Jag kanske ännu en gång kan få stryka under, att här har statsmakterna ansvaret att sköta plane-

Om viss utökning av juristutbildningen vid Göteborgs universitet

ringen och lägga sina förslag till riksdagen. Det trodde jag vi var överens om. Vi kräver en vettig planering på de områden där statsmakterna har ansvaret. Jag sade också att en rad andra områden kan man hålla fingrarna borta ifrån.

Får jag sedan bara göra en liten kommentar till den senast förda diskussionen. Det är inte lätt att vara studierådsgivare när man inte har något säkert material till förfogande. Det är i och för sig lätt att kritisera att så många söker sig till juristutbildning eller annan fri utbildning, men det beror framför allt på att de flesta andra ämnen är spärrade. Det är där vår huvudkritik har satts in. Resurserna har varit felanvända. Utbildningsplatser har i vidgad omfattning varit tillgängliga på områden där det snabbt har blivit eller väntas bli en betydande överproduktion. Utan en vettig arbetsmarknadsprognos torde detta problem icke vara möjligt att lösa. Jag förmodar att den nya utredningen angriper även dessa problem.

Sedan vill jag bara till slut konstatera att jag fortfarande inte har fått svar från statsrådsbänken på när propositionen om forskarutbildningen kommer.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. 1 och 2 samt där- efter särskilt i fråga om mom. 3.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. 1 och 2 hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat proposi-

tionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten 2 mom. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 57.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5**Om viss utökning av juristutbildningen vid Göteborgs universitet**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en professur i internationell rätt vid universitetet i Lund, dels till Juridiska fakulteterna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanlag av 6 897 000 kronor.

Om viss utökning av juristutbildningen vid Göteborgs universitet

I detta sammanhang hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 221, av fröken *Stenberg* och herr *Ernulf*, samt II: 277, av herrar *Källstad* och *Nordstrandh*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta dels att förlänga den vid Göteborgs universitet bedrivna enterminsutbildningen för juris kandidatexamen att från och med budgetåret 1968/69 omfatta två terminer, dels att till Juridiska fakulteterna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 bevilja ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 60 000 kronor förhöjt förslagsanslag av 6 957 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en professur i internationell rätt vid universitetet i Lund,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 221 och II: 277 till Juridiska fakulteterna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 6 897 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Källstad* (fp), som dock ej antytt sin mening.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Vid punkten 5 i statsutskottets utlåtande nr 41 finns en blank reservation av herr *Källstad*. Punkten avser avlöningsanslaget till de juridiska fakulteterna. Den blanka reservationen är föranledd av två likalydande motioner. Den ena är undertecknad av herrar *Källstad* och *Nordstrandh* i andra kammaren och den andra av fröken *Stenberg* och mig. I motionerna yrkas ett anslag på 60 000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Avsikten är att den enterminsundervisning i juridik som nu bedrivs vid universitetet i Göteborg skall kunna förlängas till två terminer. Detta skulle innebära att juris studerande kan bedriva sina

studier i Göteborg under hela första året i stället för som nu under bara hälften av året.

Det kanske kan förvåna någon ledamot här i kammaren att jag tar upp en fråga om vidgade studiemöjligheter i dagens situation när det stora problemet gäller överproduktion av akademiker. Utskottet hänvisar för sitt avstyrkande till riksdagsbeslutet år 1965, då det uttalades att utbyggnaden av de juridiska fakulteterna tills vidare borde ske inom ramen för nuvarande universitet. Detta uttalande gjordes i en proposition, och riksdagen hade ingen erinran mot det. Det är inte min mening att i detta sammanhang ta upp frågan om att riva upp det riksdagsbeslutet. Men någon principiell skillnad är det ju knappast fråga om därest utbildningen förlänges till ett år, om det redan finns en enterminsutbildning. Vad är vinsten med denna förlängning? Jo, vinsten blir naturligtvis att de studerande slipper att efter en termin byta studieort. Det är mycket svårare att skaffa bostad och komma in i studierna vid växling av studieort efter en termin än att få göra det efter ett helt studieår. Det är alltså studiesociala synpunkter som talar för förslaget.

Utskottet ställer sig välvilligt så till vida som man säger att man har förståelse för de studiesociala synpunkter som ligger bakom motionerna. Detta gläder mig naturligtvis, men trots 1965 års nyssnämnda beslut borde utskottet enligt min mening ha kunnat gå in på en realbedömning av frågan om inte enterminsutbildningen med fördel kunde utbytas mot en tvåterminsutbildning.

Det är klart att det kan invändas att om vi förbättrar utbildningsmöjligheten så ökar vi benägenheten att studera juridik. De siffror som jag tidigare har nämnt här i dag pekar ju inte på att detta skulle vara något samhällsligt intresse, och det är det naturligtvis inte i och för sig. Att göra urvalet med den metoden att man försöker försvåra för ungdomarna i rikets andra stad och

trakten däromkring att läsa juridik är dock ännu sämre än den metod som statsrådet Moberg lanserade för en tid sedan då han föreslog lottning när det gäller att välja ut vilka som skall få studera. Jag hoppas att den synpunkten inte har varit avgörande för regeringen när den inte ansett sig vilja anslå dessa pengar.

Jag beklagar att man inte har kunnat ta hänsyn till de studerande i Göteborg när kostnaden för den föreslagna anordningen är så förhållandevis obetydlig och när vinsterna både ekonomiskt för de studerande och studiesocialt är så stora. Jag tycker nog att man här har silat mygg på ett sätt som inte är gagnenrikt för undervisningen.

Jag hade inte haft någonting emot om utskottet hade sagt ifrån att en utvidgning till två terminer inte får innebära ett steg mot en fullständig juristutbildning. Jag är ense om att detta är en annan fråga, och till den skall jag återkomma i ett annat sammanhang. Men jag tycker att frågan om en eller två terminer inte skall dras in i diskussionen om fullständig juristutbildning eller inte.

Några problem med lärarkrafter eller annat tycks inte föreligga. Det skulle vara intressant att få veta vad som ligger bakom regeringens avslag på denna propå, som ju tidigare i annan form har riktats till regeringen.

Herr talman! Jag har intet yrkande i saken eftersom det endast föreligger en blank reservation och jag inte vill besvära kammaren med en onödig omröstning.

Häri instämde fröken *Stenberg* (h).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt.

Punkten 6

Om inrättande av en professur i informationsbehandling vid Umeå universitet

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta professurer i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1968 förordats, dels till Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 41 893 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 37, av herr *Nyman m. fl.*, samt II: 54, av herrar *Enskog* och *Berglund*,

dels de likalydande motionerna I: 101, av herr *Thorsten Larsson m. fl.*, samt II: 149, av herrar *Källstad* och *Mattsson*,

dels de likalydande motionerna I: 308, av herr *Blomquist m. fl.*, och II: 396, av herr *Nordstrandh*,

dels de likalydande motionerna I: 318, av fröken *Stenberg m. fl.*, och II: 683, av herr *Nilsson* i Tvärålund *m. fl.*

I motionerna I: 318 och II: 683 hade anhållits, att riksdagen måtte fatta beslut om inrättande av en professur i informationsbehandling, särskilt numerisk analys, vid Umeå universitet från och med den 1 juli 1969.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 101 och II: 149, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta professurer i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1968 förordats,

b) till Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 41 893 000 kronor,

Om inrättande av en professur i informationsbehandling vid Umeå universitet

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 101 och II: 149 i vad de avsåge utredning om inrättande av ytterligare professurer i utvecklingspsykologi, särskilt förskolålderns psykologi och pedagogik,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 37 och II: 54,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 308 och II: 396,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 318 och II: 683.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Statsutskottet har på sidan 6 i sitt utlåtande nr 41 avstyrkt en flerpärtmotion, i vilken vi motionärer har hemställt att riksdagen ville besluta inrättandet av en professur i informationsbehandling, särskilt numerisk analys, vid Umeå universitet fr. o. m. den 1 juli 1969.

Utskottet framhåller att utbildning i ämnet informationsbehandling förekommer vid samtliga universitet och att universitetskanslersämbetet i hög grad uppmärksammat betydelsen av ämnesområdet. Efter detta konstaterande avstyrkes motionen med den motiveringen att, för det första, forskningssidan av ämnesdelen numerisk analys finns representerad genom fyra professurer och, för det andra, rekryteringssituationen är besvärlig. Det synes mig därför, herr talman, finnas anledning att ge en kommentar till utskottets skrivning och till ärendets gång.

I betänkandet »Högre utbildning och forskning i Umeå II», SOU 1963: 76 sidan 31, kan man läsa: »Kommittén räknar vidare med att statskontoret i sitt arbete prövar förutsättningarna för att i Umeå inrätta en lärostol i numerisk analys.» Det gjorde också statskontoret, som föreslog inrättandet av ett ordinarie universitetslektorat från och med den 1 juli 1965 och en professur från och med den 1 juli 1967, bägge tjänsterna i informationsbehandling. Också UKÄ tog upp förslaget.

1965 kom en proposition nr 40, som

behandlade förslagen. Där skrev dåvarande departementschefen angående den föreslagna professuren i Umeå: »Jag ansluter mig i princip till detta förslag men finner att frågan tills vidare bör anstå till dess ämbetet i enlighet med vad jag anfört i det föregående fastställt professurens inriktning och närmare preciserat benämningen av densamma.» UKÄ prövade professurens inriktning och har i två år åskat en professur i informationsbehandling, särskilt numerisk analys. UKÄ anför i ämbetets petita för budgetåret 1968/69: »Matematisk naturvetenskapliga fakultetsberedningen som funnit den numeriska analysen utgöra det grundläggande utbildnings- och forskningsområdet inom informationsbehandlingsfältet har förordat att professuren benämnas informationsbehandling, särskilt numerisk analys.» UKÄ biträdde också detta förslag och föreslog en professur vid Umeå universitet från och med budgetåret 1968/69. Men detta förslag har efter vad jag förstår inte rönt något gensvar från statsmakterna.

Det är nu endast Umeå universitet som saknar professur i informationsbehandling. Det är beklagligt. Antalet studerande vid den filosofiska fakulteten har ökat snabbare än väntat. Ett stort antal studerande, som har läst matematik, matematisk statistik och statistik, skulle gärna vilja komplettera sin examen med betyg i informationsbehandling. Så länge det saknas en permanent organisation i Umeå för detta ämne, är sådan undervisning omöjlig. Det har inte gått att rekrytera en extra universitetslärare för den undervisning i informationsbehandling som skulle börja innevarande år. Många av de eventuellt tillgängliga lärarkrafterna håller själva på med licentiatstudier och söker ej då till lärosäte, som saknar fast organisation i ämnet.

Siffror är ju talande, och jag har en liten statistik här, en prognos på antalet studerande i detta ämne — informationsbehandling — 1970/71 vid

Om inrättande av en professur i informationsbehandling vid Umeå universitet

Umeå universitet under förutsättning att det skulle bli beslut på professur i ämnet. 1970/71 skulle det då finnas 100 studerande för 1 betyg, 60 för 2 betyg, 20 för 3 betyg, 10 för 4 betyg samt 10 licentiander. Inför nästa år, 1968/69, har för närvarande 60 ettbetygsstuderande och 30 tvåbetygsstuderande vid Umeå universitet enligt uppgift inga chanser till undervisning i ämnet informationsbehandling. Det finns kanske anledning att minnas att arbetsmarknadsstyrelsen i sin information till studerande brukar påpeka, att arbetsmarknaden har ett stort behov av akademiker med utbildning i databehandling. Det är förresten kanske den informationen som var orsaken till den tidigare här i afton givna uppgiften om det höga antalet kvalificerade praktikantsökande som ett företag hade fått.

Om vikten av forskning och vetenskaplig verksamhet på databehandlingsområdet råder det väl, efter vad jag förstår, ingen diskussion. Från talarstolar och i massmedia talas det om innovationer och om nödvändigheten av att så snabbt som möjligt omsätta forskningsresultat i kommersiellt syfte, allt för att höja bruttonationalprodukten. Ett lands framåtanda och effektivitet kan avläsas i bruttonationalproduktens tillväxt. Då gäller det också att utnyttja alla tillgängliga resurser. Det måste väl då också gälla forskning och utbildning.

Umeå universitets stora datamaskin-anläggning står klar sommaren 1968. Genom ett beslut om inrättande av professur i informationsbehandling, särskilt numerisk analys, vid Umeå universitet från den 1 juli 1969 skulle också undervisningen i detta ämne kunna börja såsom avsett var. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 318 och II: 683, vilka behandlas under punkten 6, mom. 5 i statsutskottets utlåtande nr 41.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson, Nils-Eric*, (cp).

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Mitt inlägg skall inte bli långt.

Fröken Stenberg har talat om att det finns fyra professurer i det aktuella ämnet. Hon har vidare sagt, vilket också utskottet anfört, att rekryteringsläget är besvärligt.

En motionär kan alltid — speciellt när det rör sig om endast någon enstaka professur — finna åtskilliga skäl för bifall till sin framställning. Utskottet, som har att ta ställning till propositionen, vilken rör sig över hela fältet, måste givetvis till viss del göra andra bedömningar. I det här fallet finner utskottet inte skäl tala för ett bifall till motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Med anledning av vad statsutskottets ärade talesman anfört skulle jag faktiskt vilja skärpa min kommentar till utskottets skrivning — så till vida att uttalandena om att utbildning i ämnet informationsbehandling sker vid rikets samtliga universitet ter sig litet överraskande från Umeå universitets synpunkt. En viss orientering har givits av datamaskincentralens tjänstemän, men det är inte undervisning som ger betyg och examen.

Det är klart att något kategoriskt uttalande beträffande antalet ansökningar till lärartjänster inte kan göras här. Men när det nu talas om rekryterings-svårigheter på lärarfältet, vill jag minnas att det talades om detta också 1963, när verksamheten vid matematiska institutionen skulle starta. Men den gången beslöt riksdagen att en professur skulle inrättas. Den tjänsten var vakant i två och ett halvt år och tillsattes först den 1 februari 1967. Tjänsten hade dock varit besatt med tillförordnade lärarkrafter, och tack vare detta kunde verksamheten byggas upp. Det gick att få lärarkrafter till en fast organisation.

I år finns det i Umeå 440 ettbetygsstuderande och 330 tvåbetygsstuderande i ämnet matematik. Det kan väl knappast anses vara rationellt att ungefär 20 procent av dessa studerande, som enligt uppgift önskar betyg i ämnet informationsbehandling, särskilt numerisk analys, inte kan få det vid det universitet där de studerar. Därför tycker jag nog att det verkligen borde ligga i statsmakternas intresse att lösa den krissituation som faktiskt i detta avseende föreligger för vårt yngsta universitet.

Bifalles inte motionsyrkandet — och jag har mina misstankar på den punkten — så vill jag med adress till utbildningsdepartementet och det statsråd som nu finns här i kammaren föreslå att man allvarligt överväger vilka åtgärder som kan vidtagas för att undervisning i det aktuella ämnet skall kunna startas vid Umeå universitet innevarande år.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionerna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående mom. 1—4 av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande mom. 5.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. 1—4 hemställt.

Därefter gjordes enligt de avseende mom. 5 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 318 och II: 683; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 7

Om ytterligare professurer i geriatrik

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta och ändra benämningen på professurer i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1968 förordats, dels till Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 78 455 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 2, av herr *Sörenson m. fl.*, och II: 3, av herr *Hamrin* i Kalmar *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 100, av herr *Torsten Andersson m. fl.*, och II: 147, av herr *Gustafsson* i Uddevalla *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 159, av herr *Nyman m. fl.*, samt II: 212, av herrar *Mattsson* och *Källstad*,

dels de likalydande motionerna I: 228, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 299, av herr *Wedén m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 309, av herrar *Hedström* och *Per Jacobsson*, samt II: 398, av herr *Skoglund m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 313, av fru *Lilly Ohlsson* och fru *Landberg*, samt II: 391, av fru *Eriksson* i Stockholm och fru *Thunvall*,

dels de likalydande motionerna I: 526, av herr *Ahlmark m. fl.*, och II: 666, av herr *Bengtson* i Solna *m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 542, av fröken *Stenberg m. fl.*, och II: 673, av fru *Heurlin m. fl.*,

dels motionen II: 4, av herr *Lundberg*,

dels motionen II: 213, av fru *Ryding m. fl.*,

dels motionen II: 281, av herr *Sjönell m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels motionen II: 568, av herr förste vice talmannen *von Friesen*,

dels motionen II: 670, av fru *Eriksson* i Stockholm och herr *Martinsson*,
dels motionen II: 672, av herr förste vice talmannen *von Friesen m. fl.*,

dels motionen II: 675, av fru *Kristensson* och fröken *Ljungberg*,

dels ock motionen II: 692, av herr *Wennerfors*.

I motionerna I: 159 och II: 212 hade anhållits, att riksdagen måtte dels besluta inrätta ytterligare två professorer i geriatrik från och med budgetåret 1969/70, dels besluta placera i motionerna föreslagna två professorer i geriatrik vid lärosätena i Stockholm och Göteborg, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till personalförteckning för dessa professorer, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning genom universitetskanslersämbetets försorg rörande ämnesinriktningen för de två föreslagna professorerna, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning genom universitetskanslersämbetets försorg om inrättande snarast möjligt av professorer i geriatrik även i Lund och Umeå samt dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning genom universitetskanslersämbetets försorg om ett sammanförande av de geriatrika forskningsinsatserna i en forskningsenhet på rikspanet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 526 och II: 666 i vad de avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av en professur i näringslära vid karolinska institutet,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 542 och II: 673 i vad de avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av sex forskningstjänster vid Ulleråkers och Rålambshovs sjukhus,

Om ytterligare professorer i geriatrik

3. att riksdagen måtte avslå motionen II: 4 i vad den avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av en professur i barnkirurgi vid Uppsala universitet,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 281 i vad den avsåge omvandling från och med budgetåret 1968/69 till professur av laboraturen i klinisk alkoholforskning vid karolinska institutet,

5. att riksdagen måtte avslå motionen II: 672 i vad den avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av en professur i klinisk näringslära vid Göteborgs universitet,

6. att riksdagen måtte avslå motionen II: 675 i vad den avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av en tjänst som biträdande överläkare, tillika klinisk lärare i rättspsykiatri vid rättspsykiatriska kliniken i Stockholm,

7. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 526 och II: 666, I: 542 och II: 673, II: 4, II: 281, II: 672 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta och ändra benämningen på professorer enligt vad i statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 3 januari 1968 förordats,

b) till Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 78 455 000 kronor,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 100 och II: 147 om en personlig forskartjänst för prosektorn Sven Olof Brattgård,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 159 och II: 212 i vad de avsåge inrättande från och med budgetåret 1969/70 av två professorer i geriatrik, dessa professorers placering samt förslag och utredning om deras ämnesinriktning m. m.,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 159 och II: 212 i vad de av-

Om ytterligare professurer i geriatrik

såge utredning angående inrättande av professurer i geriatrik i Lund och Umeå,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 159 och II: 212 i vad de avsåge utredning om ett sammanförande av de geriatrika forskningsinsatserna i en forskningsenhet på riksplanel,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 309 och II: 398 om en laboratur i gynekologisk radioterapi vid Umeå universitet,

13. att riksdagen måtte avslå motionen II: 213 om professurer i medicinsk statistik vid karolinska institutet och Göteborgs universitet,

14. att riksdagen måtte avslå motionen II: 568 om en lärartjänst i rättspsykiatri vid rättspsykiatriska kliniken i Stockholm,

15. att riksdagen måtte avslå motionen II: 670 om åtgärder för tryggnad av docenten Bellmans kärldkirurgiska verksamhet,

16. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 2 och II: 3 om utredning angående psykoanalytisk utbildning,

17. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 228 och II: 299 i vad de avsåge förslag om ökad kapacitet för läkarutbildningen,

18. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 228 och II: 299 i vad de avsåge förslag om ökad kapacitet för sjukgymnastutbildningen,

19. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 313 och II: 391 om utredning angående utbildning av s. k. läkarterapeuter,

20. att riksdagen måtte avslå motionen II: 692 om utredning angående ett institut för utbildning av röstvårdare och talpedagoger.

Reservation hade anförts, utom av annan, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Bengtson* (cp), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp), *Westberg* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss

del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 9—11 hemställa,

9. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 159 och II: 212, såvitt nu vore i fråga,

a) besluta inrätta ytterligare två professurer i geriatrik från och med budgetåret 1969/70,

b) besluta placera dessa två professurer i geriatrik vid lärosätena i Stockholm och Göteborg,

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till personalförteckning för dessa professurer,

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning genom universitetskanslersämbetets försorg rörande ämnesinriktningen för professorerna,

10. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 159 och II: 212, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning genom universitetskanslersämbetets försorg om inrättande snarast möjligt av professurer i geriatrik även i Lund och Umeå,

11. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 159 och II: 212, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning genom universitetskanslersämbetets försorg om ett sammanförande av de geriatrika forskningsinsatserna i en forskningsenhet på riksplanel.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Frågan om inrättande av ytterligare professurer i geriatrik är ju inte precis någon nyhet. Förra onsdagen var det en framstående ledamot av kammaren som något ironiskt frågade en del motionärer och reserveranter vad som gjorde att de återkom år efter år — jag hade ett intryck av att han ville ge dem rådet att upphöra med att besvära kammaren på det sättet och att han sneglade mot det gamla fina ordspråket som säger »den råd lyder är vis». Men nu finns det ju ock-

så andra ordspråk, bl. a. ett som säger »när skalkar locka, så följ icke». Jag vill ju inte precis utpeka den ärade kammarledamoten som en skalk, men det kan i alla fall vara tillåtet att erinra om ordspråkets förekomst!

Öser man emellertid vidare i vår rika skatt av ordspråk träffar man på ett som jag tycker passar bäst in i detta sammanhang. Det är kort, består bara av två ord och lyder »trägen vinner». Vi har faktiskt upplevt en del på det området — jag skall bara nämna ett par exempel. Inom åttonde huvudtiteln har vi från folkpartiets sida sedan många år försökt driva fram ökade anslag till pedagogiskt utvecklingsarbete; alla våra motioner har avslagits, men i år hände det plötsligt — och jag har tidigare överlämnat en blomma till statsrådet Palme för detta — att anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete ökades med över 4 miljoner kronor.

Också när det gäller geriatriken hade en hel del motionerande förekommit innan riksdagen, mot departementets vilja, beslöt inrätta den första professuren i geriatrik. Det var väl därför som den ofta kom att kallas riksdagens egen professur. Nu har det ju inte gått särskilt fort med att förverkliga riksdagens beslut om denna professur, men under arbetet med detta blev det tydligt och klart — man visste det väl också förut — att geriatriken är ett så vitt fält att man inte kan klara det med en enda professur. Den kommitté som hade att behandla den första professurens inriktning framlade tre olika förslag: neuropsykiatrisk geriatrik, klinisk-fysiologisk geriatrik, klinisk-metabolisk geriatrik. Det är därför som vi nu återkommer med förslag till riksdagen att i första hand ytterligare två professurer i geriatrik skall inrättas. Det är klart utrett att det finns folk som kan klara dessa uppgifter. Vi menar också att när denna forskning kommit i gång — vi hoppas att det blir vid alla våra universitet — bör den

Om ytterligare professurer i geriatrik sammanföras till en forskningsenhet. Vår befolkningsutveckling går ändå i den riktningen att vården av och omsorgen om åldringarna blir ett allt större problem för samhället. Och problemet blir sannerligen inte mindre genom att det råder en så stor brist på forskning inom detta område. Det är en samhällsangelägenhet av allra största vikt att vi får till stånd en forskning i större utsträckning eller över huvud taget får till stånd en forskning så att vi vet hur vi skall handla i framtiden.

Jag ber med dessa få ord, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. anförda reservationen under denna punkt.

Häri instämde herr *Larsson, Thorsten*, (cp).

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Den »riksdagsprofessur» som herr Andersson talar om är rätt intressant i och för sig. Riksdagen beslöt år 1964 att professuren skulle inrättas. Den har ännu inte tillsatts, beroende på att de sakkunniga inte är överens. Det visar med all tydlighet att det är nödvändigt när man skall inrätta en professur att veta ämnesinriktningen och vilket lärosäte professuren skall knytas till. Det är ting som måste undersökas. När riksdagen år 1964 beslöt om denna professur ledde det till att universitetskanslersämbetet fick i uppdrag att göra en utredning genom en kommitté. De medicinska fakulteterna fick yttra sig, men de var inte överens om vare sig ämnesinriktning eller var den första professuren skulle inrättas.

Universitetskanslersämbetet är ju fullt införstått med att det föreligger behov av ett ökat antal professurer på detta område. Man har ju också gjort upp en långtidsplan, i vilken man i varje fall preliminärt har sagt att ytterligare en professur bör inrättas 1970/71.

Det är väl förstäeligt om utskottsma-

Om ytterligare professurer i geriatrik

juriteten under sådana förhållanden ställer sig tveksam till en framställning om att ytterligare två professurer från och med budgetåret 1969/70 skulle inrättas och sedan två till. Vi finner att man i detta fall måste vara litet försiktig, och vi tror att det är klokt att följa kanslersämbetet på denna punkt och avvakta det förslag som så småningom kommer därifrån.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Den historieskrivning som herr Mårtensson anförde var ju alldeles riktig, och jag har inte några invändningar att göra mot den. Men denna historieskrivning visar väl ändå två saker. Det var naturligtvis mycket svårt att bestämma ämnesinriktningen inom ett så stort område när det bara var fråga om en enda professur. Det fanns så många viktiga ämnen att välja mellan, och det gällde att bestämma sig för ett av dessa. När vi nu har en professur bör det ju bli något lättare att avgöra vilka ämnesområden som skall ges ytterligare två professurer. Det är också lättare att bestämma sig för placeringen. I fråga om placeringen gick ju departementet emot expertisen och stannade för Uppsala.

Över huvud taget tycker jag att den motivering som herr Mårtensson anförde talar för att vi bör bestämma oss så snabbt som möjligt, ty det kommer ändå att ta ganska lång tid innan dessa professurer blir verklighet. Detta är ett angeläget ärende som man inte kan skjuta på mycket längre.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt i fråga om mom. 9—11 samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende mom. 9—11 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepät propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten 7 mom. 9, 10 och 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 38.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i denna punkt.

Om anslag för arvoden till praktikhandledare vid journalisthögskolorna

Punkterna 8—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16

Om anslag för arvoden till praktikhandledare vid journalisthögskolorna

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Journalisthögskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 1 429 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 533, av herr *Möller*, och II: 567, av herr *Carlshamre*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta anvisa medel för arvoden till praktikhandledare vid journalisthögskolorna.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 533 och II: 567, såvitt nu vore i fråga, till Journalisthögskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 1 429 000 kronor,

2. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 533 och II: 567 giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i punkten anfört.

Herr **MÖLLER** (s):

Herr talman! Låt mig bara säga ett par ord i anslutning till denna fråga som handlar om utbildning vid journalisthögskolorna. Jag har motionerat tillsammans med herr *Carlshamre* i andra kammaren. Det gäller egentligen en fortsättning av det beslut riksdagen fattade förra året när man reformerade utbildningen vid journalisthögskolorna i Stockholm och Göteborg. I samband därmed förlängdes utbildningstiden, och man föreskrev att en termin av utbildningstiden skulle utgöras av studiepraktik. Den utredning

som föregick detta beslut hade föreslagit att medel skulle anvisas för praktikhandledare vid journalisthögskolorna. Jag har förstått att man i utbildningsdepartementet mottagit detta förslag med välvilja, men i den slutliga gnuggningen av statsverkspropositionen kom anslaget bort. Vi har nu i motionerna hemställt att riksdagen i år skulle anvisa medel till arvoden för praktikhandledare.

Utskottet har behandlat motionen mycket välvilligt men har inte ansett sig kunna tillstyrka den i år, eftersom det inte föreligger något fullt utformat förslag och motionen inte ger tillräckligt underlag för beslutet om medelsanvisningen, säger utskottet. Efter att ha erinrat om att anslag tillerkänts för motsvarande ändamål åt socialhögskolorna tillägger utskottet — och det vill jag uttala min tacksamhet för — att utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t närmare överväger denna fråga och framlägger förslag till riksdagen. Utskottet hemställer att riksdagen med anledning av motionen ger till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet anfört. Det är alltså en formlig beställning till Kungl. Maj:t som statsutskottet föreslår riksdagen att göra.

Jag är, herr talman, ytterst tillfredsställd över det sätt på vilket utskottet behandlat motionen och förutsätter att Kungl. Maj:t skall dra de rätta slutsatserna därav. Jag ber därmed att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 17—20

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21

Ang. vuxenutbildningen

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Viss utbildning via radio och television m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 11 035 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 215, av herrar *Bengtson* och *Dahlén*, samt II: 282, av herrar *Wedén* och *Hedlund*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta

I. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet genom en parlamentariskt sammansatt kommitté, vari även skulle ingå representanter för näringsliv och organisationsväsende, varvid särskild uppmärksamhet borde ägnas

a) av företag, organisationer och myndigheter m. fl. bedriven vuxenutbildning,

b) det fria folkbildningsarbetet och dess relation till den målinriktade vuxenutbildningen,

c) radio-TV:s verksamhet för vuxenutbildningen,

d) korrespondensundervisningens möjligheter att komplettera annan vuxenutbildning och samordnas med denna,

e) de vuxenstuderandes speciella studiesituation med hänsyn till deras förkunskaper och studieförutsättningar m. m. samt

f) frågan om införande av ett rättvist studiesocialt stöd åt de vuxenstuderande;

II. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om förslag

1) att i varje kommun och län skulle finnas vuxenutbildningsråd och vuxenutbildningsnämnder, upprättade av och underställda skolstyrelse respektive länskolnämnd, varvid sammansättning och uppgifter skulle fastställas med be-

aktande av de förslag yrkesutbildningsberedningen framlagt,

2) att minimiantalet 12 aktiva studerande för att få anordna ämneskurs med hänsyn till glesbygdernas förhållanden kunde genom dispens av Kungl. Maj:t eller myndighet Kungl. Maj:t förordnade sänkas liksom antalet 35 aktiva studerande för delning av ämnesgrupp,

3) att undervisningen vid ifrågavarande preparandkurser för real- eller studentexamen i princip skulle vara kostnadsfri,

4) att privatistens examination skulle vara kostnadsfri samt begära, att Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter härom,

5) att vid förgymnasial och gymnasial utbildning de korrespondensstuderande — i den mån de ej antoges vid de statliga vuxenskolorna — borde beredas kostnadsfri undervisning enligt i motionerna angivna riktlinjer,

dels de likalydande motionerna I: 218 av fru *Nilsson m. fl.*, och II: 275, av herr *Elmstedt m. fl.*, vari yrkats,

I. att riksdagen skulle för sin del besluta om ett förslagsanslag om 830 000 kronor för budgetåret 1968/69 för bestridande av korrespondensstuderandes kostnader för brevkurser, preparandkurser och tentamina på i motionerna anförda grunder,

II. att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om skyndsamt utredning och förslag beträffande frågan om stödet till de korrespondensstuderande, som icke avsåges under I,

dels de likalydande motionerna I: 532, av herr *Lidgard* och fröken *Stenberg*, samt II: 688, av herr *Nordstrandh m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att ersättning skulle utgå till korrespondensstuderande för avgifter för dels deltagande i preparandkursundervisning, dels avläggande av tentamen, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till regler för ersättning till korrespondensstuderande som ej vore elever vid statens skola för vuxna

Ang. vuxenutbildningen

i Norrköping för deras utgifter för sådan undervisning, som ej utgjordes av preparandkursundervisning,

dels ock de likalydande motionerna I: 548, av herrar *Wirtén* och *Nyman*, samt II: 677, av herr *Källstad m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om dels i första hand att den i annan motion föreslagna parlamentariskt sammansatta kommittén angående vuxenutbildningen även måtte få i uppdrag att utreda frågan om inrättande av Sveriges Utbildningsradio-TV och ett Radio-TV-korrespondensuniversitet, dels i andra hand utredning och förslag beträffande inrättande av Sveriges Utbildningsradio-TV och ett Radio-TV-korrespondensuniversitet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte till Viss utbildning via radio och television m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 11 035 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 215 och II: 282 i vad de avsåge en samlad översyn av vuxenutbildningsområdet genom en parlamentariskt sammansatt kommitté,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 215 och II: 282 i vad de avsåge vuxenutbildningsråd och vuxenutbildningsnämnder,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 215 och II: 282 i vad de avsåge minimiantalet studerande för anordnande av ämneskurs,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 215 och II: 282 i vad de avsåge det antal studerande som skulle erfordras för att ämneskurs skulle få delas,

6. att riksdagen måtte

a) avslå motionerna I: 215 och II: 282, I: 532 och II: 688 samt I: 218 och II: 275, samtliga motioner i vad de avsåge att de korrespondensstuderandes examination i princip skulle vara kostnadsfri,

b) avslå motionerna I: 215 och II: 282, I: 532 och II: 688 samt I: 218 och II: 275, samtliga motioner i vad de avsåge att de korrespondensstuderandes deltagande i preparandkursundervisning i princip skulle vara kostnadsfri,

c) avslå motionerna I: 215 och II: 282 samt I: 218 och II: 275, samtliga motioner i vad de avsåge att de korrespondensstuderandes deltagande i brevundervisning i princip skulle vara kostnadsfri, ävensom motionerna I: 532 och II: 688 i vad de avsåge hemställa till Kungl. Maj:t om förslag till ersättning till i motionerna angivna korrespondensstuderande för utgifter för sådan undervisning som ej vore preparandkursundervisning,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 218 och II: 275 i vad de avsåge anvisande av ett förslagsanslag av 830 000 kronor till bestridande av korrespondensstuderandes kostnader för brevkurser, preparandkurser och tentamina,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 218 och II: 275 i vad de avsåge utredning och förslag om stöd till korrespondensstuderande som endast studerade enstaka ämnen,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 548 och II: 677 i vad de avsåge utredning om inrättande av Sveriges Utbildningsradio-TV,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 548 och II: 677 i vad de avsåge inrättande av ett Radio-TV-korrespondensuniversitet.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande frågan om en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet genom en parlamentariskt sammansatt kommitté, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Bohman* (h), *Mattsson* (cp), *Turesson* (h), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp), *Westberg* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansetts att utskottets yttrande bort

Ang. vuxenutbildningen

i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 215 och II: 282, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla, att en parlamentariskt sammansatt kommitté måtte tillsättas i syfte att utreda hur en vidgad vuxenutbildning borde organiseras och finansieras;

2) beträffande frågan om principbeslut om kostnadsfri examination och kostnadsfri undervisning vid preparandkurser för sådana studerande, som avsåge att uppnå grundskole-, realskole- eller gymnasiekompetens, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Bohman* (h), *Mattsson* (cp), *Turesson* (h), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp), *Westberg* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 6 a och b hemställa, att riksdagen måtte,

6 a) i anledning av motionerna I: 215 och II: 282 samt I: 532 och II: 688 ävensom med bifall till motionerna I: 218 och II: 275, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att examinationen i princip skulle vara kostnadsfri för korrespondensstuderande, som avsåge att uppnå grundskole-, realskole- eller gymnasiekompetens,

b) i anledning av motionerna I: 215 och II: 282 samt I: 532 och II: 688 ävensom med bifall till motionerna I: 218 och II: 275, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att deltagande i preparandkursundervisning i princip skulle vara kostnadsfri för korrespondensstuderande, som avsåge att uppnå grundskole-, realskole- eller gymnasiekompetens;

3) beträffande frågan om principbeslut om kostnadsfri brevundervisning för sådana korrespondensstuderande, som avsåge att uppnå grundskole-, realskole- eller gymnasiekompetens,

a) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), *Wirtén* (fp), *Bohman* (h), *Turesson* (h), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 6 c hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 215 och II: 282 samt I: 218 och II: 275 ävensom med bifall till motionerna I: 532 och II: 688, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till regler för ersättning till korrespondensstuderande, som ej vore elever vid statens skola för vuxna i Norrköping, för deras utgifter för sådan undervisning, som ej utgjordes av preparandkursundervisning;

b) av herrar *Bengtson* (cp), *Thorsten Larsson* (cp), *Mattsson* (cp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under 6 c hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 215 och II: 282 samt I: 532 och II: 688 ävensom med bifall till motionerna I: 218 och II: 275 besluta, att brevundervisning, under förutsättning att studiemålet uppnåddes, i princip skulle vara kostnadsfri för korrespondensstuderande, som avsåge att uppnå grundskole-, realskole- eller gymnasiekompetens;

4) beträffande frågan om anvisande av medel till bestridande av vissa kostnader för de korrespondensstuderande, av herrar *Bengtson* (cp), *Thorsten Larsson* (cp), *Mattsson* (cp) och *Elmstedt* (cp), vilka, under förutsättning av bifall till reservationerna 2 och 3 b, ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 7 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 218 och II: 275, såvitt nu vore i fråga, till Bestridande av korrespondensstuderandes avgifter för brevkurser, preparand-

kurser och tentamina för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 830 000 kronor;

5) beträffande frågan om stöd till korrespondensstuderande som endast studerade enstaka ämnen, av herrar *Bengtson* (cp), *Thorsten Larsson* (cp), *Mattsson* (cp), *Westberg* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under 8 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 218 och II: 275, såvitt nu vore i fråga, besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag beträffande frågan om stöd till korrespondensstuderande, som endast studerade enstaka ämnen;

6) beträffande frågan om utredning angående inrättande av ett Radio-TV-korrespondensuniversitet, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Bohman* (h), *Mattsson* (cp), *Turresson* (h), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp), *Westberg* (fp) och *Elmstedt* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under 10 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 548 och II: 677, såvitt nu vore i fråga, besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om inrättande av ett Radio-TV-korrespondensuniversitet, vilken utredning borde företagas av den i motionerna I: 215 och II: 282 förordade parlamentariska kommittén, om denna komme till stånd, och eljest av en särskilt tillkallad utredning.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! När vi tidigare här i dag debatterat den väldiga anhopningen av studerande vid universitet och högskolor och talet om en framtida arbetslöshet för dessa, kan det synas vara en egendomlighet att det i dag reses

krav på även en bättre och mera omfattande vuxenundervisning.

Men är det så felaktigt, detta krav från oppositionen? Säkerligen inte, tvärtom måste en väl avvägd vuxenundervisning bli ett nödvändigt komplement och skapa möjlighet till nya sysselsättningsområden för många. Utbildningsfrekvensen är mycket olika länderna emellan, men en stark sådan kännetecknar ett land med god och hög levnadsstandard. I USA studerar över 70 procent av ungdomarna mellan 15 och 19 år, i Portugal cirka 17 procent. Även om våra siffror ligger högt för den studerande ungdomen måste en väl planerad och genomförd vuxenundervisning åstadkommas. Detta främst av de skäl som mittenmotionen anför.

För det första har vi att beakta rättvisekravet. Den nuvarande generationen vuxna hade inte tillgång eller möjligheter till studier i den utsträckning som dagens ungdom har. Det beräknas att upp till 80 procent av de vuxna endast har folkskolan som sin utbildning. En del av dessa har kanske lyckats avsätta tid till en eller annan mindre kurs. Givetvis önskar många en möjlighet till komplettering av sitt vetande. För många är och blir det även ett livsvillkor och en nödvändighet i det arbete som de har eller söker. En del har kanske även rent av lyckats få tid till en folkhögskolekurs.

Herr talman! Många erkännanden åt folkhögskolan har getts här i riksdagen. I år fyller den svenska folkhögskolan 100 år. Det har varit 100 gagnariska år i den svenska folkbildningens tjänst. Mången har där som vuxen fått ett verkligt intresse för studier. Mången har där fått en vidgad syn på mänskor, samhälle och kultur. Jag tror att vi mitt uppe i 1960-talets stora utbildningsdrive har anledning att tacksamt se tillbaka på den hundraåriga bildnings- och fostrargärning som folkhögskolan utfört. Men jag tror också att vi har anledning att hoppas på ett fram-

Ang. vuxenutbildningen

tida engagemang av denna skolform för just vuxenutbildningen. Detta är det andra skälet.

Det tredje skälet för en god vuxenutbildning är att effektiviteten i produktionen kräver en sådan. I våra dagar upplever vi med all önskvärd tydlighet en omställningsprocess och en struktur-omvandling av det svenska näringslivet, en omvandling som inte bara är betingad av den nuvarande lågkonjunkturen utan på sikt innebär en anpassning till en rationell och ekonomisk produktion.

Näringslivet kommer att kräva den härför nödvändiga utbildningen. Därför är det även berett att satsa på en lika nödvändig omskolning.

Det fjärde skälet är därför angelägenheten för samhället att vara behjälpligt med en sådan utbildning.

Det femte skälet anses vara det framtida behovet av en god vuxenutbildning, ty ganska många »skoltrötta» elever som av en eller annan anledning inte klarade sin studiegång måste helt enkelt få denna möjlighet när deras studiehåg vaknar vid litet mognare ålder, eller kanske de helt enkelt får ett behov därav för sitt arbete och sin selsättning.

Nu säger utskottsmajoriteten att angelägenheten av och motiveringen för vad som här föreslås inte bestrids men att man klarat av detta genom den proposition som antogs i fjol. Nej, vi är nog av den uppfattningen att fjolårsbeslutet uppenbarligen inte är till fyllest. Utbildningsministern angav själv förslaget i fjol som en etapp på vägen. I vårt land brukar ju även stora och betydelsefulla förslag vara väl förberedda och utredda. Jag tycker att detta verkligen saknas här. Ingen kan heller påstå något annat. Såväl i denna motion från mittenpartierna som i reservationen förordas starkt, att en parlamentarisk utredning skall syna hela detta angelägna utbildningsfält. Ingen kan väl på allvar anföra annat än att denna kommitté får många angelägna

och konkreta frågor att pröva. Jag skall inte här upprepa dem. Jag kan i stället nöja mig med att hänvisa till vad som står på sidorna 4 och 5 i motionen.

Det framförs vidare i motionen förslag om att man ute i kommuner och län bör under nuvarande skolstyrelser och länskolnämnder upprätta en särskild nämnd för vuxenundervisning. I en sådan nämnd kan då exempelvis finnas företrädare för näringsliv, arbetsorganisationer och bildningsorganisationer, särskilt som dessa enligt nuvarande arbetsfördelning får hand om viktiga avsnitt av vuxenutbildningen. De erfarenheter som vi ute i kommunerna redan har av detta talar för den synpunkten.

Vi har vidare en del kritiska synpunkter på frågan om kursdeltagarantalet, även om den inte har tagits upp i reservationen. Men jag vill ändå i kammaren anföra att det relevant som nu krävs för upprättande av ämneskurs, nämligen ett genomsnittligt antal av lägst tolv studerande med viss möjlighet för Kungl. Maj:t att ge dispens för ett antal av lägst åtta elever i glesbygd, uppenbarligen är i knappaste laget. Den uppfattningen att denna fråga bör prövas litet generöst har nämligen knappast slagit igenom på något sätt. Det har tvärtom berättats för mig att det i vissa län är på det sättet att det, om inte detta heliga tal av tolv hålls utan krymper efter en viss tid, finns möjlighet för statsmakterna att dra in statsbidraget. Enligt beräkningarna faller regelmässigt 20 procent av de studerande bort, varför skolstyrelserna av länskolnämnderna helt enkelt rekommenderas att ha minst 14 à 15 elever vid kursens början, och det är väl knappast möjligt på många platser. Jag har velat nämna detta, herr talman, ty jag tycker att tillämpningen av dessa bestämmelser varit litet väl restriktiv och att bestämmelserna bör tillämpas mera generöst med hänsyn till förhållandena på landsbygden.

Ang. vuxenutbildningen

Jag vill sedan, herr talman, övergå till ett annat område under samma punkt. Det finns vid detta utlåtande flera reservationer som rör den studie-sociala situationen för brevscole- och korrespondensstuderande. Jag tror att vi måste se detta som ett direkt uttryck för den oenhetlighet som präglar bestämmelserna på detta område. Det råder bristande överensstämmelse dels mellan de olika formerna för vuxenutbildning, dels mellan olika korrespondensstuderande. För att få en rationell handläggning och för att skapa rättvisa för de studerande är det nödvändigt att riksdagen redan nu fattar ett principbeslut i denna fråga. En sådan reform är enligt vårt förmenande mycket angelägen för att skapa enhetlighet och rättvisa. Vi föreslår därför i den med 2 betecknade reservationen att riksdagen nu beslutar att examinationen i princip skall vara kostnadsfri för korrespondensstuderande som avser att uppnå grundskole-, realskole- och gymnasiekompetens.

Det är visserligen sagt att skolöverstyrelsen utreder denna fråga. Den utredningen kommer väl endast att röra formalia, vilket på intet sätt hindrar att riksdagen uttalar sig för den fria principen. Det måste i stället, som jag ser det, underlätta utredningens arbete om det blir ett riksdagsbeslut redan nu. Vi yrkar därför att examinationen skall vara kostnadsfri för korrespondensstuderande. Den principen är redan tillämplig i motsvarande och andra skolformer. Vidare stöder de nu gällande reglerna elever inskrivna vid statens skola för vuxna i Norrköping, men inte elever från annat korrespondensinstitut. Det innebär sämre förhållanden för de senare. En sådan skillnad är helt enkelt orättvis, och orättvisor bör inte förekomma. Därför borde vi fatta ett beslut som ger dessa elever rättvisa. Det är även innebörden i yrkandet i reservation 2.

Centerpartiet har ytterligare ett par reservationer. Samma rättviseskäl som

jag förut talat om kan även åberopas vad det gäller kostnaderna för själva brevstudierna. Centerpartiet föreslår i reservation 3 b att riksdagen beslutar om befrielse från avgifter för de brevstudier, genom vilka de studerande avser att uppnå grundskole-, realskole- eller gymnasiekompetens. Vidare har vi i konsekvensens namn föreslagit att medel anvisas härför till ett belopp av 830 000 kronor.

Även de korrespondensstuderande som läser enstaka ämnen borde, efter en utredning och förslag från Kungl. Maj:t, få stöd till sina studier. Det har vi föreslagit i reservation 5.

Låt mig så till slut bara säga några ord om reservation 6, som rör frågan om utredning angående inrättande av ett radio-TV-korrespondensuniversitet. Vi har vid många tillfällen tidigare krävt att radio och TV i större utsträckning skall tas i utbildningens tjänst. Här finns också anledning att erinra om de goda erfarenheter av etermediaundervisning som ettbetygskursen i statskunskap för några år sedan gav. Det finns andra skäl att bygga ut etermediautbildningen. Inte minst när det gäller vuxenutbildningen är den av betydelse. Den måste i allmänhet ske på deltid, och det blir fråga om ganska kort lektionstid åt gången. Särskilt i ett sådant läge måste det vara av stor betydelse att de studerande slipper påfrestande resor till och från en skollokal. Utbildningen kommer i stället hem till dem via radio och TV. Det torde vidare vara ett relativt billigt sätt för distribution av kunskap.

Givetvis är det inte bara vuxenutbildning som radio och TV kan användas till. En inte obetydlig del av den akademiska utbildningen borde också kunna ges via etermedia. Särskilt för folk med akademisk examen, vilka efter några års tjänstgöring kanske vill skaffa sig ytterligare något betyg, borde det vara av utomordentligt värde att få denna utbildning i hemmet och slippa resa till en avlägsen universitetsort.

Ang. vuxenutbildningen

Etermedia skulle förmodligen också kunna tillgodose efterfrågan på s. k. akademisk kunskap eller annan kunskap som mera syftar till utbildning än till bildning.

Herr talman! I reservation 6 ingår också ett förslag som förordar en utbildning på akademisk nivå med korrespondensstudier i anslutning därtill, och jag yrkar bifall till detsamma. Sammanfattningsvis yrkar jag bifall till alla de reservationer där mitt namn förekommer.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Även vi i riksdagen kanske kan vara litet rationella. Därför vill jag med samma motivering som den herr Thorsten Larsson har använt yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Beträffande frågan om den kostnadsfria brevundervisningen för korrespondensstuderande som avser att uppnå grundskole-, realskole- eller gymnasiekompetens och som studerar vid annat korrespondensinstitut än det i Norrköping har högern och folkpartiet inte ansett sig kunna gå så långt som centerpartiet när de begär ett principbeslut nu, utan vi anser att det först erfordras en utredning innan detta principbeslut fattas.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation 3 a.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Vid denna tidpunkt kanske jag inte skall förlänga debatten för mycket. Jag vill dock gratulera herr Thorsten Larsson till hans klärvoajans. Han talade om att bestämmelsen beträffande glesbygdsgруппerna tillämpas på ett sådant sätt, att när antalet studerande sjunker under åtta så dras stödet in. Eftersom denna bestämmelse träder i kraft först den 1 juli 1968, så är ju herr Larsson en framstående sibylla när det gäller att förutsäga vad myndigheterna möjligen skulle kunna tänkas komma

att ta sig före efter den 1 juli 1968. Jag är övertygad om att myndigheterna vid handläggningen av sådana ärenden kommer att visa all tillbörlig generositet — efter den 1 juli 1968.

I övrigt, herr talman, vill jag bara säga att vi på vuxenutbildningens område just nu upplever en mycket snabb och därmed också kostnadskrävande expansion. De statliga skolorna för vuxna i Norrköping och Härnösand byggs ut. Man har vid dem fr. o. m. nästa läsår möjlighet att ta emot enbart brevskolestuderande. Vi kommer snart att i en proposition ta upp frågan om statliga bidrag till elevhem i dessa städer.

Den 1 juli i år byggs vuxenutbildningen på det kommunala planet in i ungdomsutbildningen under den kommunala skolstyrelsens ledning. Statsbidraget till kvällsgymnasier höjs från 79 till 100 procent. Avgränsning av utbildningsprogrammet har gjorts gentemot folkbildning, så att man undviker gränstvister. Statsbidraget till studiecirkel höjs från 15 till max. 20 kronor per studiecirkeltimme. Statsbidraget till folkhögskolor har i år förstärkts. Osv. osv. Bakom detta ligger utredningar — gymnasieutredningen, yrkesutbildningsberedningen, arbetsmarknadsutredningen m. fl.

Att i detta skede av snabb expansion tillsätta en ny »omnibusutredning» omfattande hela vuxenutbildningen, tror jag inte speciellt skulle stimulera verksamheten. Det skulle lätt bli så att frågan om fortsatt expansion bara hän-sköts till den utredningen, och sedan fick man ett stopp på verksamheten.

Just nu är tiden inne att handla så mycket vi har krafter till. När denna handlingens period är avslutad kan det vara skäl att göra en utredning om alltsammans. Det är ju i och för sig ett ganska gott betyg åt den verksamhet som pågår, att reservanterna i stort sett — med undantag för de här obetydligheterna i fråga om korrespondensundervisningen — inte har några konkreta ändrings- eller påbyggnadskrav utan

nöjer sig med ett vanligt krav på utredning av frågan om vi i framtiden skall kunna göra ännu mera.

Jag skall inte gå in på de olika reservationerna mer än på en punkt, nämligen den sista där man kräver ett radio- och TV-universitet, dvs. att etermedia mer aktivt skall användas i vuxenutbildningen. Den reservationen måste emellertid innebära en missuppfattning av verkligheten, ty vad som just nu byggs upp via TRU-kommittén är ju vad man mycket väl skulle kunna kalla för ett radio-TV-universitet eller vuxenutbildningsuniversitet eller vad man nu vill kalla det. En TV-ateljé har köpts i Stocksund för 2,1 miljoner kronor. Verksamheten har fått sådana anslag att TRU-kommittén kan producera 400 TV-program och 600 radioprogram per år. Det är över 11 miljoner kronor som går till sådana ändamål. Jag skall inte gå in på alla de program som nu förbereds, men förutom inriktningen på den tekniska utbildningen i Linköping och försöksprogram på gymnasierna inriktas hela TRU-kommitténs verksamhet i hög grad just på vuxenutbildningen. Man sätter i gång bara om en månad med ett första program i ämnet.

På den punkten är därför det som ni kräver allaredan gjort. Vi är i full fart med den verksamheten. Vi har kanske inte precis en så grandios skylt som reservanterna möjligen skulle önska. På det vi redan gör vill ni sätta upp skylten radio-TV-universitetet eller vad det heter. Vi har den mera blygsamma skylten TRU-kommittén, men bakom den skylten pågår en intensiv verksamhet just i den riktning som reservanterna eftersträvar.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skall ärligen säga att jag var något fundersam över om jag skulle ta upp frågan om studiegrupperna, men jag förstod att jag gjorde rätt när statsrådet Palme gick upp och sade att bestämmelserna skulle tilläm-

Ang. vuxenutbildningen

pas generöst. Även om han ansåg att jag var en sibylla förhåller det sig så, att dessa bestämmelser redan är utfärdade till skolstyrelserna. I varje fall har vi i min kommun från länskolnämnden fått besked om att vi skall räkna med 14 à 15 deltagare i kurserna innan vi sätter i gång. Det är ju fråga om hur pass långt man skall ligga framme här. Jag vill än en gång tacka för detta statsrådsord här i kammaren, att det skall vara generositet i tillämpningen. Det vill jag särskilt framhålla.

Jag noterade också att statsrådet Palme gick ganska lätt förbi huvudpunkten, nämligen nödvändigheten av en ny utredning för denna vuxenutbildning. Denna fråga är inte utredd. I en så stor fråga bör man inte handla så att man bara tror någonting. Man skall också veta någonting. När det gäller radio-TV skulle det enligt vad statsrådet Palme sade ha varit någon sorts blygsamhet som så att säga skulle ha vilselett oss. I så fall må det vara oss förlåtet, ty vi har ju inte precis märkt någon blygsamhet tidigare från det hållet.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag kan av flera skäl fatta mig kort i mitt anförande. Vuxenutbildningen var föremål för en mycket ingående debatt när propositionen lades fram i fjol, och vad som i år presenteras i fråga om motioner och reservationer är ju i stort sett ett eko av vad som då fördes fram. Vidare har statsrådet Palme gått närmare in på vuxenutbildningen och även berört en del av de reservationer som är fogade till utskottsutlåtandet.

Jag kan därför, herr talman, följa herr Wallmarks exempel och vara rationell. Jag kan kanske till och med vara så rationell att jag inskränker mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit

Ang. vuxenutbildningen

ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan, varvid dock mom. 1 och 3—5 komme att sammanföras.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet i *mom. 1 och 3—5* hemställt.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande *mom. 2* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten 21 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes

nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 55.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om mom. 6, fortsatte herr förste vice talmannen, komme propositioner att framställas först särskilt angående mom. 6 a och b samt därefter särskilt beträffande mom. 6 c.

I vad gällde *mom. 6 a och b* gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten 21 mom. 6 a och b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu vo-

tering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;
Nej — 55.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande *mom. 6 c*, yttrade nu herr förste vice talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Wallmark*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 3 a betecknade reservationen; samt

3:o), av herr *Larsson, Thorsten*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Bengtson m. fl. vid punkten anförda reservationen 3 b.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga desamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Wallmarks* yrkande.

Herr *Larsson, Thorsten*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningspropositionen:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets

Ang. vuxenutbildningen

utlåtande nr 41 punkten 21 mom. 6 c antager det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 3 a betecknade reservationen, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr Bengtson m. fl. vid punkten avgivna, med 3 b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten 21 mom. 6 c, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 3 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;
Nej — 53.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. arvsbeskattningen

På gjord proposition bifölls därpå utskottets i *mom. 7* gjorda hemställan.

Med avseende å *mom. 8* gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bengtson m. fl. vid punkten avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 41 punkten 21 *mom. 8*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bengtson m. fl. vid punkten avgivna, med 5 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 21.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *mom. 9*.

Slutligen gjordes enligt de beträffande *mom. 10* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Punkterna 22—25

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående de statliga företagsnämndernas verksamhet samt i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers berättelse i vad avser förslagsverksamheten inom statsförvaltningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. arvsbeskattningen

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 19, med anledning av motioner angående arvsbeskattningen.

Bevillningsutskottet hade till behandling i ett sammanhang upptagit följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 260, av herr *Nils Theodor Larsson m. fl.*, och II: 322, av herr *Gustafsson* i Borås m. fl., vari anhallits, att riksdagen måtte antaga i betänkandet infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 och 38 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt, vilket förslag avsåg, att stiftelser med huvudsakligt syfte att främja vissa allmännyttiga ändamål skulle befrias från arvsskatt;

Ang. arvsbeskattningen

2) de likalydande motionerna I: 392, av herr *Werner*, och II: 473, av herr *Hermansson m. fl.*, varit yrkats bland annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning angående vissa förändringar av beskattningen, bland annat i syfte att åstadkomma större skatteuttag från mera betydande arvslotter och att avskaffa skattefriheten för vissa stiftelser.

Sistnämnda motioner hade i detta betänkande behandlats endast såvitt avsåge ändringar i arvsbeskattningen.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 260 och II: 322,

2) motionerna I: 392 och II: 473, i vad motionerna behandlats i detta betänkande.

Reservation hade avgivits av herrar *Stefanson* (fp), *Lundström* (fp), *Fälldin* (cp), *Magnusson* i Borås (h), *Gustafson* i Göteborg (fp) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herr *Eriksson* i Bäckmora, vilka på åberopade grunder ansett, att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 260 och II: 322 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag angående ändring av förordningen om arvsskatt och gåvoskatt i syfte att från arvsskatt befria såväl ideell stiftelse och sammanslutning, som främjade t. ex. religiösa, välgörande eller eljest allmännyttiga ändamål, som folketshusförening, bygdegårdsförening eller annan liknande sammanslutning, som hade till främsta syfte att anordna eller tillhandahålla allmän samlingslokal.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Motioner av samma slag som nu föreliggande har under många år väckts här i kammaren och under lika många år avslagits.

Yrkandet i motionen I: 260 kan kort sammanfattas så, att stiftelser och sam-

manslutningar som är befriade från gåvoskatt också skall vara befriade från arvsskatt. Så är nu bara fallet beträffande arv till vissa ändamål av särskilt hög samhällsnytta, medan för andra stiftelser och sammanslutningar som främjar religiösa, välgörande, konstnärliga, idrottsliga eller andra liknande kulturella eller eljest samhällsnyttiga ändamål föreligger arvsbeskattning, dock enligt en lägre taxa.

Om en person under sin livstid ger en sådan sammanslutning en gåva så är den skattefri, men om gåvan har formen av ett testamente så skall arvsskatt utgå. Detta förefaller vara ett säreget sorts kineseri, och ingen har under årens lopp lyckats förklara för mig varför det skall vara så. Även bevillningsutskottet fann för ett par år sedan anledning konstatera, att de i motionerna framförda synpunkterna i och för sig var värda beaktande.

Men trots detta har den årligen återkommande motionen aldrig tillstyrkts av utskottet, som ständigt har motiverat sin ståndpunkt med att en arvsskatteutredning borde avvaktas. Men någon utredning kom inte under alla åren — inte förrän i fjol. Riksdagen begärde en sådan utredning år 1958, men regeringen lät nio år gå innan den biföll riksdagens önskan. I fjol tillsattes alltså den s. k. kapitalskatteberedningen, som skall göra en översyn av förmögens- samt arvs- och gåvobeskattningen. Nu föreligger äntligen för bevillningsutskottets majoritet en pågående utredning att hänvisa till.

När det har tagit så lång tid för regeringen att effektuera riksdagens år 1958 uttalade beställning — som för övrigt har upprepats i motiveringen till utskottets betänkanden under årens lopp — undrar man hur lång tid det kan ta innan kapitalskatteberedningen blir färdig. Utskottet ger självt svaret när det skriver, att »de vittomfattande direktiven för den nu tillsatta utredningen antyder att utredningsarbetet kommer att ta avsevärd tid». I det ut-

Ang. arvsbeskattningen

talandet kan man helhjärtat instämma.

Samtidigt anför emellertid utskottet ett annat skäl för att för närvarande avslå motionen, nämligen att koncentrationsutredningen har fäst uppmärksamheten på stiftelsernas roll vid förmögenhetsfördelningen. Eftersom kapitalskatteberedningen givetvis skulle uppmärksamma även detta spörsmål, är nu utskottet oroligt för att ett bifall till den föreliggande motionen skulle inverka störande på utredningsarbetet och i något avseende kunna binda utredningen.

Reservanterna delar inte dessa farhågor. Förslaget gäller ju inte den sortens stiftelser som åsyftas i koncentrationsutredningens betänkande, utan ideella stiftelser av den typ som har att främja de uppräknade ändamålen. Det är orimligt att under många år framöver fortsätta som nu med att låta gåvor till dylika ideella stiftelser och sammanslutningar, som främjar religiösa, välgörande eller eljest allmännyttiga ändamål, vara skattefria men däremot ta ut skatt då givaren väntar med att överlämna sin gåva tills han är död.

Reservanterna anser för övrigt att arvsskattebefrielse även bör kunna gälla för testamente till folketshusföreningar, bygdegårdsföreningar och liknande sammanslutningar, som har till uppgift att tillhandahålla allmänheten samlingslokaler. Även dessa sammanslutningar är för närvarande befriade från gåvoskatt men däremot inte från arvsskatt.

Den arvsskattebefrielse som reservanterna aktualiserar är tekniskt lätt att lösa. Den medför inga komplikationer som gör det nödvändigt att avvakta kapitalskatteberedningens arbetsresultat.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Lundström har redogjort för innehållet i detta betänkan-

de, för majoritetens argument och reservanternas önskemål.

Jag ber kammarens ledamöter uppmärksamma att i de motioner, som har föranlett reservationen, hade man ett förslag om en lagtext. Den har reservanterna inte velat ansluta sig till, utan det har blivit en reservation där man hemställer om en skrivelse till Kungl. Maj:t och förslag till nästa års riksdag. Man har i reservationen fört fram ändamål, som inte tidigare var nämnda i motionerna, uppenbarligen i syfte att stärka reservationen.

Jag skall inte uppehålla mig vid frågan vad det är för orsaker som gjort att man inte yrkat bifall till motionerna. Jag kan bara konstatera detta faktum. Man skall nog också uppmärksamma den ytterligare motion som föreligger till behandling i detta betänkande och som tvärtom yrkar på en skärpning av lagstiftningen när det gäller skattefrihet för stiftelser m. m.

Jag har också ett behov av att säga, att man nog överdriver syftet med skattefrihet i fråga om testamentariska förordnanden. Jag vet av personlig erfarenhet att det är många som påverkar människor att lämna gåvor. Detta sker i mycket stor utsträckning, och bland de människor som vill lämna bidrag till olika ändamål tror jag att det finns många som har reda på skatteförordningarna. I den mån de inte har det, förekommer det rätt många textförklarare, som ser till att gåvorna blir givna på sådant sätt att skatterna kan undgås. Om inte så sker blir det ett mindre belopp i skatt, det erkänner jag.

Men när det nu pågår en utredning om arvslagstiftningen, tycker vi att det finns starka motiv till att man avvaktar denna utredning, som har arbetat rätt länge. Inom utskottsmajoriteten har vi sagt att det inte finns någon anledning att inta en annan ståndpunkt än tidigare till dessa motioner, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

I fråga om punkten 1, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 19 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 52.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten 2.

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Föredrogs änyo bevillningsutskottets betänkande nr 22, med anledning av motioner angående resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Till behandling i ett sammanhang hade bevillningsutskottet upptagit följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 180, av herr *Mattsson m. fl.*, och II: 234, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, i vilka anhållits, att riksdagen måtte

a) antaga i motionerna infört förslag till förordning angående ändring av 2, 8 och 9 §§ förordningen den 8 april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst;

b) antaga i motionerna infört förslag till förordning om rätt till utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring eller inkomstminskning;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning angående möjligheterna till en fullständig resultatutjämning, varvid i första hand borde prövas frågan om resultatutjämning genom den s. k. kontometoden, samt att förslag i detta syfte snarast måtte föreläggas riksdagen;

2) de likalydande motionerna I: 254, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 324, av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till 1969 års riksdag om samlade åtgärder för ökade möjligheter till konsolidering och självfinansiering i jordbruket i syfte att främja rationalisering och effektivisering av jordbruksdriften i enlighet med motionernas syfte;

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

3) de likalydande motionerna I: 382, av herr *Johan Olsson m. fl.*, och II: 471, av herr *From m. fl.*, i vilka föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag angående ändring i nuvarande beskattningsmetoder med begränsad resultatutjämnande effekt, syftande till ökad användning av en generell kontometod med större möjligheter till lika behandling av skattskyldiga;

4) de likalydande motionerna I: 490, av herr *Eskilsson m. fl.*, och II: 799, av herr *Eliasson* i Moholm *m. fl.*, i vilka anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig utredning rörande jordbrukets kapital- och skatteproblem i enlighet med vad i motionerna anförts;

5) de likalydande motionerna I: 634, av herr *Gösta Jacobsson*, och II: 812, av herr *Magnusson* i Borås, i vilka hemställts, att en särskild bestämmelse måtte införas i kommunalskattelagen rörande rätt till avdrag för avsättning till garantireserv avseende kostnader för åtaganden i enlighet med vad i motionerna angivits;

6) de likalydande motionerna I: 635, av herr *Axel Kristiansson*, och II: 807, av herr *Josefson* i Arrie *m. fl.*, i vilka anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning och förslag i fråga om införande av rätt till öppen resultatutjämning vid beskattningen genom användning av kontometoden;

7) motionen II: 475, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*, i vilken motion yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av frågan om inkomstutjämning för konstnärer; ävensom

8) motionen II: 603, av herr *Åberg*, i vilken föreslagits, att riksdagen skulle besluta sådan lagstiftning, att yrkesfiskare erhöles rätt att göra skattefri avsättning med 20 procent av årets bruttoöverskott till fond för resultatutjämning att användas inom fem år.

De under 2 och 4 upptagna motionerna hade i detta betänkande behandlats endast i vad avsåge frågan om resultatutjämning vid beskattningen. Övriga yrkanden i dessa motioner behandlades av utskottet i annat sammanhang.

De i motionerna I: 180 och II: 234 framlagda förordningsförslagen avsågo, att i fråga om fåmansbolag hinder för förlustavdrag icke skulle möta, om skillaktighet i ägarförhållandena betingades av att aktier, som övergått till annan på grund av arv, testamente eller bodelning, överfördes på tidigare ägare av aktier i bolaget. Som villkor för rätt till förlustavdrag borde enligt motionärerna gälla, att deklarationskyldighet förelegat för förluståret eller för något av de två närmast föregående beskattningsåren. Vidare hade motionärerna förordat, att ett av 1957 års skatteutredning framlagt förslag till förordning om rätt till utjämning av statlig inkomstskatt å merinkomst i vissa fall skulle — med vissa ändringar — antagas av riksdagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A. beträffande ändringar i förordningen om förlustutjämning

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 180 och II: 234;

B. beträffande progressionsutjämning

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 180 och II: 234;

C. beträffande allmän öppen resultatutjämning

att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 180 och II: 234,

2) motionerna I: 254 och II: 324, i vad de behandlats i detta betänkande,

3) motionerna I: 382 och II: 471,

4) motionerna I: 490 och II: 799, i vad de behandlats i detta betänkande,

5) motionerna I: 635 och II: 807;

D. beträffande inkomstutjämning för konstnärer

Ang. resultatutjämnning vid beskattningen m. m.

att riksdagen måtte avslå motionen II: 475;

E. beträffande rätt för fiskare att göra skattefri avsättning till resultatutjämningsfond

att riksdagen måtte avslå motionen II: 603;

F. beträffande rätt till avdrag för avsättning till garantireserv

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 634 och II: 812.

Reservationer hade anförts

beträffande ändringar i förordningen om förlustutjämnning

A) av herrar *Lundström* (fp), *Tistad* (fp), *Fälldin* (cp), *Magnusson* i Borås (h) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Enskog* (fp), vilka, under åberopande av innehållet i motionerna I: 180 och II: 234, ansett, att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 180 och II: 234 i denna del, måtte antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning angående ändring av 2, 8 och 9 §§ förordningen den 8 april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämnning vid taxering för inkomst;

beträffande progressionsutjämnning

B) av herrar *Lundström* (fp), *Tistad* (fp), *Fälldin* (cp), *Magnusson* i Borås (h) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Enskog* (fp), vilka, under åberopande av innehållet i motionerna I: 180 och II: 234, ansett, att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 180 och II: 234 i denna del, måtte antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning om rätt till utjämnning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring och inkomstminskning;

beträffande allmän öppen resultatutjämnning, inkomstutjämnning för konstnärer och rätt för fiskare att göra skatte-

fri avsättning till resultatutjämningsfond

C) av herrar *Lundström* (fp), *Tistad* (fp), *Fälldin* (cp), *Magnusson* i Borås (h) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Enskog* (fp), vilka, under åberopande av innehållet i motionerna I: 180 och II: 234, I: 254 och II: 324, I: 382 och II: 471, I: 490 och II: 799, I: 635 och II: 807 samt II: 475 och II: 603, ansett, att utskottet bort under C, D och E hemställa, att riksdagen, med anledning av

1) motionerna I: 180 och II: 234,

2) motionerna I: 254 och II: 324, i vad de behandlats i detta betänkande,

3) motionerna I: 382 och II: 471,

4) motionerna I: 490 och II: 799, i vad de behandlats i detta betänkande,

5) motionerna I: 635 och II: 807,

6) motionen II: 475,

7) motionen II: 603

i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag till 1969 års riksdag om rätt till allmän öppen resultatutjämnning vid beskattningen;

beträffande rätt till avdrag för avsättning till garantireserv

D) av herrar *Lundström* (fp), *Tistad* (fp), *Fälldin* (cp), *Magnusson* i Borås (h) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Enskog* (fp), vilka, under åberopande av innehållet i motionerna I: 634 och II: 812, ansett, att utskottet bort under F hemställa, att riksdagen, med anledning av motionerna I: 634 och II: 812, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning om möjligheterna till avdrag för avsättning till garantireserv.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 22 behandlar en rad motioner som alla syftar till att åstadkomma en rättvisare beskattning, framför allt av företagare med särskilt sikte på

Ang. resultatutjämnning vid beskattningen m. m.

de mindre företagens kapitalförsörjningsproblem. Men inte bara inkomst av rörelse och jordbruk, utan även inkomst av tjänst beröres. Flertalet av motionerna är gamla bekanta. Jag skall därför inte gå så djupt i problematiken.

I ett fall är det emellertid fråga om en ny blomma i motionsörtagården. Jag skall därför något närmare skärskåda detta blomster.

Samtliga reservationer är gemensamma för högerpartiets, folkpartiets och centerpartiets representanter i utskottet. Att högerpartiets förstakammarrepresentanter saknas bland reservanterna beror på att vi den dag då ärendet avgjordes hade laga förfall. Icke desto mindre står vi självfallet helhjärtat bakom samtliga fyra reservationer.

Vad först angår reservation A beträffande ändring i förordningen om förlustutjämnning har motionärerna i denna del åberopat att gällande bestämmelser om rätt att avdragsvis utnyttja förlust i familjebolag under vissa förutsättningar kan leda till obilliga resultat. I ett sådant fall då t. ex. änka och barn till en hälftendelägare till familjebolag saknar ekonomiska möjligheter att behålla aktierna och därför säljer dessa till den andra hälftendelägaren, kommer denne att helt förlora sin rätt till avdrag för förlust som uppkommit innan han övertog den efterlevandes aktier. Det är ett inte alldeles ovanligt fall i det praktiska livet.

Yrkandet går ut på att rätt till avdrag skall kvarstå om den som övertagit aktierna på grund av arv, testamente eller bodelning överlåter dessa till någon som redan är ägare till aktier i företaget. Det är alltså en relativt liten krets av människor som det kan bli fråga om.

Vidare påyrkas att som villkor för rätt till förlustutjämnning skall gälla, att deklARATIONSSKYLDIGHET förelegat under förluståret eller något av de två närmast föregående beskattningsåren. Tillräckliga garantier mot missbruk torde detta oaktat föreligga.

Reservation B gäller genomförandet

av progressionsutjämnningen vid beskattningen. Det är att märka att en sådan utjämnning förordades av 1957 års skatteutredning, ehuru den hittills icke lett till lagstiftning. Skatteutredningens förslag innebar att fysiska personer ägde påkalla progressionsutjämnning om den beskattningsbara inkomsten med minst 12 000 kronor översteg näst föregående års motsvarande inkomst. Det skulle då ske en viss utjämnning. I motionerna har föreslagits att minimibeloppet skulle sättas till 10 000 kronor.

Förslaget innebar beträffande äkta makar, att hänsyn togs till det sammanlagda beloppet av makarnas beskattningsbara inkomster. Det kunde bl. a. medföra skattelindring för nygifta under första året i samband med att en av makarna fick ökad inkomst eller båda började förvärvsarbete. Att de påtagligaste verkningarna av progressivskatten — som utskottet säger — undanröjts genom lagstiftning om ackumulerad inkomst och annan lagstiftning är gott och väl. Man borde emellertid av rättviseskäl här kunna gå något längre. Rätten till utjämnning borde också kunna föreligga vid fallande inkomst.

I reservationerna A och B finns lagtext.

I reservationen C behandlas en mycket betydelsefull sak, nämligen frågorna om allmän öppen resultatutjämnning och inkomstutjämnning för konstnärer och rätt för fiskare att göra skattefri avsättning till resultatutjämnning.

Som bekant medger svensk skattelagstiftning inte möjlighet till allmän öppen resultatutjämnning. Lagstiftaren håller i princip styvt på beskattningsårets enhet och slutenhet, dock inte hundra procentigt. Genom reglerna för varulagervärdering ges sålunda möjlighet till vissa vinstdispositioner i utjämnande syfte. Alla skattskyldiga kan inte använda denna möjlighet, och för dessa skulle kontometoden utgöra en lämplig utväg. Frågan om införande av en sådan resultatutjämnning med anlitande av kontometod prövades också av 1957

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

års skatteberedning, men avvisades med hänsyn till de statsfinansiella verkningarna. Bevillningsutskottets majoritet har dessutom invänt att kontometodens införande skulle kräva genomgripande ändringar av olika regler i skattelagstiftningen.

I ett fall tillåtes en sådan metod — jag tänker på skogskontot — och den metoden har här slagit mycket väl ut. Enligt min mening finns det mycket som talar för införande av resultatutjämning mellan olika år genom kontometoden. Man skulle kunna anföra bestämda regler om hur det skulle gå till. Särskilt bra skulle det vara för mindre företagare. Vissa gränser fick givetvis uppdras. Under vissa förutsättningar skulle det avsatta beloppet bli föremål för efterbeskattning eller återföretas till beskattning, och därigenom skulle stat och kommun kunna få sitt.

Systemet skulle bl. a. bli av betydelse för jordbrukare, ty för jordbrukarna följer goda och dåliga år inte så sällan på varandra. Även för fiskare, för vilka goda och dåliga år avlöser varandra, skulle systemet vara av värde. Detsamma skulle vara fallet när det gäller fria yrkesutövare som författare och konstnärer.

Reservanterna har särskilt behjärtat fiskerinäringens aktuella svårigheter. Dessa har belysts i nyligen visade program i TV och radio. I Skåne bedrivs fiske i stor utsträckning i Simrishamn, som jag känner väl till, och fiskarna har där samma bekymmer som sina kolleger över hela landet. De har ju under de senaste åren fått vidkännas en inkomstminskning med 30 å 40 procent, och deras levnadsstandard har kraftigt sjunkit, när de flesta andra yrkeskategorier fått sin levnadsstandard höjd. Det hade varit värdefullt, om de hade kunnat genom kontoavsättning under goda år utjämna skattebördan. Riksdagen har all anledning att ägna fiskarna sitt intresse för att undersöka på vilket sätt de kan hjälpas.

En resultatutjämning skulle under-

lätta möjligheterna till investeringar i fartyg, redskap och annan dyrbar utrustning. I Norge finns motsvarande rätt till avdrag i förväg. Yrkandet i reservationen i denna del går ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag till 1969 års riksdag om rätt till allmän öppen resultatutjämning vid beskattningen.

Vad slutligen angår den med D betecknade reservationen, som gäller det nya motionsblomster som jag nyss nämnde, går den ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamt utredning om möjligheterna till avdrag för avsättning till garantireserv. Motionärerna har i denna del visserligen fått en s. k. välvillig skrivning av utskottets majoritet, som hänvisar till den pågående företagsskatteutredningen, men utskottet yrkar i alla fall avslag på motionen.

Vad reservanterna syftar på är den företeelse som består däri att företagen åtar sig garantirisk för levererade varor, t. ex. maskiner, eller för utförda arbeten. Garantitidens längd kan växla. Enligt god redovisningssed bör sådana åtaganden redovisas som skuld i säljarens räkenskaper — revisorerna kräver merendels detta, och det är givetvis också företagsekonomiskt riktigt. Men säljaren blir trots detta inte berättigad till avdrag i beskattningshänseende. För ett sådant avdrag kräves nämligen i allmänhet att en faktisk förlust konstaterats. Det räcker inte med en framdeles befarad förpliktelse. Säljaren kommer emellertid härigenom ofta att redovisa en alltför hög vinst. Förlusten kommer först surt efter som arbogaöl. I det praktiska livet gäller ofta sådana garantirisker för maskiner och byggnader m. m. och avdrag har i praxis vägrats.

Ett annat fall tar sikte på avdrag för avsättning för upplupna kostnader avseende kontraktsevenliga återställningsarbeten på fastigheter som innehåller grustäkt. Dessa avdrag har vägrats. Avdragsrätten bedömes över huvud taget

Ang. resultatutjämnning vid beskattningen m. m.

i praxis såsom mycket restriktiv. Det kräves uppenbarligen en uttrycklig bestämmelse i kommunalskattelagen för att hithörande avdrag skall kunna göras.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga fyra reservationer med herr Lundström som första namn.

Häri instämde herr *Eskilsson* (h).

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Det är, som herr Gösta Jacobsson sade, gamla bekanta som vi talar om. Han har gått igenom de motiveringar som vi reservanter har anfört. Det finns därför ingen anledning för mig att upprepa dessa, utan jag skall bara be att få anföra ytterligare några motiveringar beträffande reservation C.

Resultatutjämnning genom en kontometod för jordbruk är ett krav som har rests tidigare; det är alltså ingen nyhet. Det finns ett skördeskadeskydd ur vilket pengar utbetalas då skörden har slagit fel osv., men utbetalningen sker i regel året efter det skadan inträffat och det medför bekymmer ur skattesynpunkt. Det vore självklart en fördel om man finge bygga upp ett resultatutjämningskonto ungefär som skogskontometoden för att klara dessa olägenheter.

I många mindre företag, där man använder sig av den mera dolda metoden att reglera via varulagrets storlek och avskrivningar på detta, kan man sätta i fråga om denna metod är tillräcklig. Det är det sätt man använder sig av för att klara inkomstvariationer under åren. Erfarenheterna av kontometoden när det gäller skogskonto är ändå sådana, att det inte kan sägas vara några egentliga risker eller olägenheter ur samhällets synpunkt att tillåta en sådan metod även för företagsamheten i övrigt.

Det finns ytterligare en kontometod som är förbehållen vissa skattskyldiga, nämligen konjunkturfondsavsättningar. Dessa är knutna till ett konjunktur-

politiskt resonemang. Jag är inte förespråkare för att den kontometod, som efterlyses i reservation C, skall byggas upp på det viset. Jag tror nämligen inte man kan tänka sig en prövning i varje enskilt fall.

Vi är emellertid klara över att investeringsfonderna inte bara har använts av konjunkturpolitiska skäl, utan det har även funnits andra skäl. Man kan påstå att i vissa fall är användningen av dem rena skattefavörer åt speciella typer av företag.

Det vore en kompensation åt de företagargrupper det här gäller med en rejäl öppen resultatutjämningsmöjlighet genom en kontometod. Samma resonemang kan självfallet gälla för vissa andra yrkesutövare. I motionen har man exempelvis pekat på konstnärerna. Jag vet att utskottet hänvisar till progressionsutjämningsmöjligheten genom att räkna deras inkomster som ackumulerad inkomst bakåt. Det finns självklart vissa möjligheter att där eliminera progressionseffekten, men det lär inte kunna bestridas att ett sådant här komplement också skulle vara av betydelse för denna kategori av yrkesutövare.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till samtliga reservationer som är fogade till detta betänkande.

Herr **WÄRNBERG** (s):

Herr talman! Samtliga motioner och reservationer som behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 22 har det gemensamt, att de innebär förslag till skattelättnader genom att bryta sönder beskattningsårets enhet och genom att från år till år flytta inkomster eller förluster.

Rent allmänt kan sägas, att skattelättnader på en punkt innebär antingen att statens utgifter måste lånefinansieras eller att skatteskärpning kommer till för andra skattebetalare. Frågan är då om de grupper, som man här ömmar för, i detta läge bör prioriteras framför andra grupper.

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Nu vill jag dock rent principiellt deklarerera att skatteårets slutenhet för mig inte är någonting heligt. Det är möjligt att vi för att få ett enklare skattesystem kommer fram till att man framför allt för löntagare måste tumma på regeln om skatteårets slutenhet — och kanske tumma på den åt båda hållen för både längre och kortare tid. Men det kan väl knappast ändå vara önskvärt att för stora grupper skattebetalare bygga upp ett fondsystem med vilande skatteskulder åratals framåt i tiden, ja kanske livet ut, och att skatteskulderna t. o. m. skall ärvas. Ett sådant system kan ju knappast vara önskvärt.

För att gå in på de mera konkreta spörsmålen och därvid börja med kravet att andra än de, som haft deklara-tionsplikt och fullgjort densamma under ett förlustår, skulle kunna utnyttja förlustavdraget, så har utskottsmajoriteten alltid hävdad att det väl ändå är bara personer som har någon form av förvärvsverksamhet som bör kunna få göra förlustavdrag. Exempelvis en studerande, som kan visa förlust därigenom att han haft möjlighet att göra allmänna avdrag, bör ju rimligtvis inte få använda dessa till att ett senare år pressa ner sin skattenivå. Förlusten kan ju t. o. m. ha uppstått genom det konstlade kommunalskatteavdraget som vi numera har fått.

För undvikande av missbruk hävdar således utskottsmajoriteten fortfarande, att deklara-tionsplikt måste ha förelegat och även fullgjorts under själva förlust-året.

Det är samma risk för missbruk som gör att utskottet inte vill vara med om några uppmjukningar av förlustavdragsreglerna för dödsbo och de s. k. fåmansbolagen. Det är ändå en och samma skattskyldig, hävdar vi, som skall erhålla förlustutjämning. Förlust i ett företag får aldrig bli en handelsvara att överlåtas till mera lyckligt lot-tade vinstgivande företag.

Inte heller när det gäller progres-sionsutjämning har utskottsmajoriteten

velat ändra sin inställning från tidigare år. Vi tycker att man med fog kan säga, att den som har höga inkomster ett år också har högre skattekraft vid det tillfället och då skall han också betala skatt efter den högre progressionen. Härleder sig inkomsten från flera års arbete så finns förordningen om ackumulerad inkomst att tillgå och i fråga om exempelvis flera års skogstillväxt, som är uttagen på en gång, finns alltså möjligheten att använda skogs-konto.

I detta sammanhang ber jag att till herr Fälldin få säga, att skogskontot inte är uppbyggt som en allmän resul-tatutjämningsfond utan det är helt enkelt ett komplement till lagstiftningen om ackumulerad inkomst för de fall då flera års inkomst tas ut på en enda gång därför att tillväxten inte kan av-verkas varje år.

Bilden kan kompletteras med en er-inran om att vi har det förlustavdrag, som är nämnt förut, och vi har företaga-rnas möjligheter till avskrivning på inventarier och lager.

Som herr Jacobsson sade nyss har de två punkter som hittills berörts varit underbyggda med lagförslag från re-servanternas sida. I de två andra reservationerna vill man ha kungaskrivelse. I ena fallet begär man åtgärder till 1969 års riksdag, och när det gäller avdrag för avsättning till garantireserv nöjer man sig med att begära en utred-ning.

När det gäller den öppna resultatut-jämningen genom någon form av konto-avsättningar, så är det utan tvekan den punkt i dagens utskottsbetänkande, som kommer att kosta samhället de mesta pengarna och som enligt vad jag nämnde i början innebär de största övervält-ringskonsekvenserna.

Utskottsmajoriteten har därför ställt sig tveksam till att i nuläget göra nå-got på denna punkt utan att det samti-digt görs en översyn av den totala före-tagsbeskattningen, inklusive avskriv-ningsreglerna. Vi tycker därför att dis-

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

kussionen i denna fråga bör anstå tills den sittande företagsbeskattningsutredningen lägger fram sitt förslag, och den tidpunkten ligger ju ganska nära.

Utskottsmajoriteten anser också att det är tämligen obehövligt att skriva till Kungl. Maj:t och begära förslag i ärendet nu när det gäller företagarnas beskattning, inklusive sådana företagare som jordbrukare och fiskare. Vi hänvisar även där till företagsbeskattningsutredningen.

För den yrkesgrupp som ytterligare nämnts, konstnärerna, finner utskottet att deras progressionsproblem redan är lösta genom lagen om ackumulerad inkomst och även genom portionsvisa utbetalningsmöjligheter.

Vad slutligen beträffar avsättningen till garantireserv ställer sig utskottet mycket välvilligt, det erkände också herr Jacobsson. Man är liksom medveten från utskottsmajoritetens sida om att garantiåtaganden kan innebära stora kostnader, som bör vara skattemässigt täckta. Den utredning som reservanternas begär finns dock redan. Det är en fråga som enligt vår mening måste ligga inom ramen för det uppdrag företagsbeskattningsutredningen har, och därför måste en begäran om ytterligare utredning vara överflödigt.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan på alla punkter.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Med anledning av att utskottets talesman hänvisade till företagsskatteberedningen, som blir färdig under det här året, vill jag erinra om att såvitt jag förstår detta endast gäller vissa delar av dess verksamhet. När man därför med hänvisning till denna utredning anser det onödigt att skriva till Kungl. Maj:t rörande t. ex. fiskarna, så tror jag inte att det är en hållbar motivering för att vänta.

När frågan beträffande fiskarna har behandlats har man alltid hänvisat till

de möjligheter till avskrivning på båtar och redskap som fiskarna har. Man kan emellertid mot detta anföra, att avskrivningen ju sker efter en fastställd plan och att fiskarna givetvis strävar efter att följa den planen såväl under goda som dåliga år. Avskrivningsmöjligheterna tillgodoser därför inte syftet med den resultatutjämning som föreslås, och dessutom motsvaras avskrivningarna av en värdeminskning på båtar och redskap och i de flesta fall också av amorteringar på lån som har tagits för dessa investeringar. Därför kan man inte säga att det finns sådana möjligheter till en utjämning som vore önskvärda.

Jag kan alltså inte finna annat än att det föreligger skäl för ett bifall till reservationen under punkt C.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Herr Wärnberg startade sitt anförande med att sätta i fråga, om detta hörde till det som över huvud taget var angeläget av skattereformer, om man nu skulle diskutera ur den synpunkten.

Får jag påminna om att herr Wärnberg ju har skrivit under en mening i utskottsutlåtandet, där det heter: »Utskottet har tidigare flera gånger uttalat, att det inte minst från rättvisesynpunkt, skulle vara till fördel om möjligheter kunde öppnas till en mera vidsträckt resultatutjämning i beskattningen.» Återgivandet av utskottets tidigare inställning har jag uppfattat som om det vore en inställning, som utskottets majoritet fortfarande står fast vid. Då är det väl onödigt att vidare diskutera den.

Visst är skogskontot en komplettering till skattesystemet i övrigt, men det är ju också en komplettering som vi begär när vi talar om kontometoden. Vi vill dock inte ersätta något annat. Det sägs att skogskontot är en komplettering till reglerna om ackumulerad inkomst. Den stora fördelen med skogskontot är ju att

Ang. resultatutjämnning vid beskattningen m. m.

man så att säga kan ha en buffert framför sig för att möta framtida påfrestningar.

Vad finns det egentligen för skäl i detta avseende, som inte har parallellitet inom de områden som vi i övrigt vill fånga in under en sådan här kon-tometod?

På progressionssidan kan det självklart innebära vissa minskade inkomster för statsverket, men det är ju egentligen en form av skattekredit och inte en form av skattefrihet som dessa förslag syftar till. Efter en viss uppbyggnadsperiod, där de kan få ett utslag på statsin-komsterna, skall det väl rulla jämnt. Man har då bara skapat möjligheter till att ha en reserv genom att införa denna skattekredit.

Herr **WARBERG** (s):

Herr talman! Till herr Lundström vill jag säga, att fiskarbefolkningen har exakt samma avskrivningsregler som andra företagare har, kanske till och med något gynnsammare. Men det var en verklig nyhet för mig, att denna yrkeskategori inte använder sina avskrivningsmöjligheter på det sätt som andra företagare gör, nämligen att goda år skriva av mycket och dåliga år inget alls eller mycket litet. Så gör nämligen andra företagare, som använder möjligheterna till progressionsut-jämning. Det är märkligt att inte även denna yrkeskategori gör på det sättet.

Dessutom behöver väl denna yrkes-kategori just i dag inte några stora avskrivningsmöjligheter för att plöja ned vinster, utan det gäller väl för denna yrkeskategori att få ihop inkomster som det över huvud taget går att leva på. Jag tycker alltså inte att frågan om större avskrivningsmöjligheter för fiskar-be-folkningen genom olika fonder har nå-got större intresse just nu.

För att fortsätta med herr Fäll-din, så medger jag att det i stort sett är fråga om en skattekredit. Men den krediten skall i alla fall under en uppbyggnads-tid betalas av andra grupper. Jag fråga-

de förut, om det verkligen är en önskvärd politik att bygga upp latent skat-teskulder hos den ena yrkesgruppen efter den andra bara för att de skall ha någonting att falla tillbaka på den da-gen då det går något sämre. Vad är det som säger att inte även varenda lönta-gare i det här landet kan tycka att det vore skönt att ha ett litet kapital att falla tillbaka på? Vem vill inte sätta in pengar på banken och ha dem ståen-de där skattefritt? Det kan ju bli säm-re tider för löntagarna också! Skall vi ordna med ett glapprum, då ingen vill betala några skatter förrän de fyllt sina fonder? När fonderna fyllts, skulle det naturligtvis resas krav på att nya fon-der måste skapas, osv.

Det speciella konto som herr Fäll-din har ivrat för är i varje fall inte av-sett för småbrukarna. Efter vad jag kan förstå, har de verkligen inte inkomster i det progressiva skiktet, och avsikten med resultatkontona är ju i första hand att mildra progressionen. För gifta in-komsttagare börjar progressionen nå-gonstans i inkomstskiktet mellan 20 000 och 25 000 kronor. De jordbrukare som har större markinnehav redovisar nume-ra i allmänhet sin verksamhet på bok-föringsmässiga grunder, och därmed är det ett faktum att de har precis sam-ma möjligheter som alla andra företaga-re, nämligen att med avskrivningsreg-lerna moderera sin inkomst år från år.

Om vi tar in allting i bilden, så är våra avskrivningsregler i dag så gynnsamma, att knappast något annat land har maken till dem. Jag tycker inte att detta är fel, men det finns då heller ingen anledning att plöttra med konton av hundratals slag för att människor skall skaffa sig skatteskulder i framtiden av det skälet att de inte vill betala skatt just nu. Om man har skattekraft, är det rimligt att man betalar sin skatt med den progression som blir tillämplig vid det tillfälle då man har inkomsten i fråga.

Herr talman! Jag har ingen anledning att ändra mitt yrkande.

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan, varvid dock punkterna C—E komme att sammanföras.

I fråga om *punkten A*, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med *A* betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 22 punkten *A*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med *A* betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och

befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 55.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande *punkten B* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med *B* betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 22 punkten *B*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med *B* betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 55.

Ang. lokaliseringspolitikens framtida utformning

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Med avseende å *punkterna C—E* gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med C betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till vad utskottet hemställt, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 22 punkterna C—E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med C betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 55.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vidkommande *punkten F*, yttrade nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle

antagas, som innefattades i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med D betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 22 punkten F, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lundström m. fl. vid betänkandet avgivna, med D betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 53.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. lokaliseringspolitikens framtida utformning

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motioner angående lokaliseringspolitikens framtida utformning.

Ang. lokaliseringens politikens framtida utformning

I ett sammanhang hade bankouts-kottet behandlat ett antal motioner, vilka alla avsågo utredning angående lokaliseringspolitikens framtida utformning.

I de likalydande motionerna I: 265, av herr *Lundin m. fl.*, och II: 333, av herr *Asp m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om att de i motionerna anförda synpunkterna måtte beaktas i direktiv till en kommande utredning om lokaliseringspolitikens framtida utformning.

I de likalydande motionerna I: 394, av herr *Paul Jansson*, och II: 493, av herr *Haglund m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att motionerna måtte överlämnas till den i statsverkspropositionen aviserade utredningen om lokaliseringspolitikens framtida utformning i och för bearbetande av däri angivna grundläggande principer för den fortsatta strukturrationaliseringen.

I de likalydande motionerna I: 395, av herr *Lundin m. fl.*, och II: 495, av herr *Nilsson* i Östersund *m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag angående möjligheter för samhället att styra industrilokaliseringen till områden inom landet som kunde bedömas som utvecklingsbara från både industriell och samhällsekonomisk synpunkt.

I de likalydande motionerna I: 663, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 832, av herr *Bohman m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att den utredning rörande den fortsatta lokaliseringspolitiska stödverksamheten m. m., som chefen för inrikesdepartementet bemyndigats tillsätta, måtte givas parlamentarisk sammansättning och direktiv i överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i motionerna.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet hemställt, att riksdagen måt-

te i anledning av följande motioner, nämligen

- 1) I: 663 och II: 832;
- 2) I: 265 och II: 333;
- 3) I: 394 och II: 493; samt
- 4) I: 395 och II: 495,

i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anför.

Reservation hade avgivits av herrar *Ståhle*, *Åke Larsson*, *Palm*, *Lundin*, *Hag-nell*, *Franzén* i Motala, *Ekström* i Iggesund och *Haglund* (alla s), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla i reservationen angiven lydelse.

Reservanternas förslag avsåg den i motionerna I: 663 och II: 832 berörda sammansättningen av utredningen om den fortsatta lokaliseringspolitiska stödverksamheten m. m. Reservanterna hade ansett, att riksdagen icke hade anledning påyrka, att ledamöterna i den rådgivande nämnd med parlamentarisk förankring, som den sakkunnige, åt vilken utredningsuppdraget anförtrots, fått vid sin sida, skulle få ställning som kommittéledamöter.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Akerlund* (h), *Lundberg* (h) och *Regnéll* (h).

Herr STÅHLE (s):

Herr talman! I bankouts-kottets föreliggande utlåtande i anledning av motioner angående lokaliseringspolitikens framtida utformning har den grupp som jag företräder inom utskottet genom lottningsförfarande blivit reservanter.

Reservationen gäller endast *en passus* i utlåtandet, nämligen yrkandet i motionsparet I: 663 och II: 832 av herrar *Holmberg* och *Bohman m. fl.* där man hemställer att den utredning som chefen för inrikesdepartementet bemyndigats tillsätta ges en parlamentarisk sammansättning.

Vi reservanter anser att detta önskemål är väl tillgodosett genom personvalet i den rådgivande nämnd som den

Ang. lokaliseringens framtida utformning

sakkunnige har vid sin sida och med vilken han skall kunna överlägga om problem som har samband med utredningen. Den rådgivande nämnden, bestående av fem ledamöter som redan tillsatts, har enligt reservanterna fått en mycket bred parlamentarisk sammanfattning då samtliga ledamöter är hämtade ur riksdagen och företräder de fyra största partierna, varav två ledamöter också hör hemma i denna kammar.

På övriga punkter i utskottsutlåtandet är vi alla överens. Vi noterar med tacksamhet departementschefens direktiv till utredningen, att den lokaliseringens politiska stödverksamheten skall fortsätta efter den nuvarande försöksperiodens utgång vid slutet av budgetåret 1969/70. Erfarenheterna av den hittillsvarande försöksverksamheten skall därvid tas till vara.

De riktlinjer för lokaliseringens politiken som statsmakterna fastställde år 1964 kan sammanfattas på följande sätt.

Lokaliseringens politiken skall främja en sådan lokalisering av näringslivet att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelas så, att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande befordras. Samhället bör emellertid också styra utvecklingen i sådana banor att det stigande välståndet fördelas rättvist så att människorna i olika delar av landet erbjuds en tillfredsställande social och kulturell service. Lokaliseringens politiken skall vidare inriktas på att minska de anpassningssvårigheter som den enskilde ställs inför i ett utvecklingsskede som kännetecknas av omfattande strukturrationalisering inom näringslivet med åtföljande befolkningsomflyttning.

De sålunda uppställda målen för lokaliseringens politiken avses icke skola prövas av den nya utredningen. Den tidigare utformade målsättningen skall tills vidare stå fast. Det pågår för övrigt redan en omfattande utredningsverksamhet avseende det lokaliseringens politiska stödet. Man kan exempelvis peka

på den expertgrupp för regional utredningsverksamhet, vilken bl. a. arbetar med att närmare analysera verkningarna av lokaliseringens stödet. Vidare finns en särskild arbetsgrupp inom Kungl. Maj:ts kansli, vilken har till uppgift att se över möjligheterna att förbättra levnadsförhållandena för befolkningen i glesbygderna. En försöksverksamhet med regional planering på länsnivå, »Länsplanering 67», har påbörjats under år 1967. Syftet med denna planering är att nå fram till målsättningar för den regionala utvecklingen, vilka skall kunna bilda underlag för såväl samhällsorganens som näringslivets överväganden om beslut om investeringarnas lokalisering.

Som vi här hör har den sakkunnige med sin rådgivande nämnd redan en stor mängd material till förfogande för sitt kommande utredningsarbete.

Med dessa korta påpekanden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Bankoutskottets vice ordförande har dels talat för reservationen och dels redogjort för utredningsdirektiven. Det finns enligt min åsikt i dag icke någon anledning att dra i gång en allmän lokaliseringens debatt. Utskottet hänvisar ju till utredningsarbetet och överlåter åt utredningen att beakta de i motionerna framförda synpunkterna.

Oenigheten inom utskottet rör sig denna gång om en detaljfråga av teknisk natur, som herr Ståhle redan framhållit, men icke desto mindre av både vikt och betydelse. Frågan gäller: Hur bör en utredning som skall handskas med en stor och väsentlig fråga se ut? Reservanterna tillstyrker Kungl. Maj:ts redan träffade arrangemang med en sakkunnig, som skall utreda frågan och som vid sidan skall ha en rådgivande nämnd, med vilken han vid behov kan överlägga. Reservanterna anför vidare

Ang. lokaliseringens politikens framtida utformning

att denna metod är väl beprövad. Ja, visst har det förekommit utredningar, särskilt inom justitiedepartementets område, av denna typ. Det sitter en nu — domstolsutredningen — men det är dock en utredning som är helt väsensskild från lokaliseringsutredningen.

Man kan lägga olika meningar i ord, men nog får jag den uppfattningen att sedan väl nämnden blivit helt parlamentariskt sammansatt — och högst tillfredsställande sammansatt — menar reservanterna att allt är gott och väl. Man får också intrycket att reservanterna menar att utredningar av detta slag är vanliga och effektiva. Erfarenheterna är kanske litet blandade. Länsindelingsutredningen var en sådan här utredning med en nämnd, fastän den i praktiken på slutet omvandlade sig till en vanlig utredning, eftersom alla namn stod under betänkandet.

Utskottets mening är i varje fall att en vanlig parlamentarisk utredning med fullt ansvar för de enskilda ledamöterna är den bästa metoden. Farhågor för att en sådan utredning inte skulle kunna fungera anser jag tyda på att man är onödigt pessimistisk i förskott. Visserligen är man pressad av tidsbrist, men det beror väl på hur utredningsarbetet bedrivs.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Till utskottets utlåtande är även fogat ett särskilt yttrande, avgivet av utskottets högerledamöter. Vi framhåller där att utredningen måste komma att arbeta under stor tidspress, eftersom resultat skall redovisas i så god tid att förslag till lokaliseringens politikens verksamhet skall kunna läggas fram våren 1970. Vi godtar därför att utredningens uppdrag begränsas till de som nämnes i direktiven — analys av erfarenheterna av den hittillsvarande fördelningen av lokaliseringens stöd på skilda regioner, frågan om den geografiska avgränsningen av stödet och resultatredovisning av försöken med länsplanering. De resultat som kommer fram skall se-

dan ligga till grund för den lokaliseringens politik som kommer att bedrivas de närmaste åren efter 1970, och vi förutsätter att den även då får karaktär av fortsatt försöksverksamhet.

Vi anser nämligen att utöver detta bör den i motionerna I: 663 och II: 832 aktualiserade väsentligt större frågan om den framtida lokaliseringens politikens anpassning till en samordnad regional planeringsverksamhet utredas av en särskild parlamentarisk utredning. Utskottet anser liksom vi att detta är en högst väsentlig fråga, men hänvisar — såsom herr Ståhle tidigare varit inne på — bland annat till »Länsplanering 67» och uppföljningen av andra utredningar på länsplanet. Vi anser alltså inte detta till fyllest, utan vi vill att hela problemet skall läggas under en särskild parlamentarisk utredning. Det är nu vår förhoppning att Kungl. Maj:t tänker på saken och tar initiativ i den riktningen. I annat fall får vi återkomma då formella möjligheter till detta föreligger.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkandens propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ståhle begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. behovsprövningen av studiemedel för gift studerande

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Lundberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 69.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av motion angående den regionala planeringen och den samhällsekonomiska målsättningen; samt

nr 16, i anledning av skrivelse från riksdagens ombudsmän angående tjänsteorganisationen vid riksdagens ombudsmannaexpedition.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av motion angående preskriptionstiden för talan om äktenskaplig börd; samt

nr 19, i anledning av motioner angående straff för försök till frihetskränkande otukt och till våldförande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av motion om ändring av bestämmelserna angående invaliditetstillägg och invaliditetsersättning; samt

nr 13, i anledning av motioner angående barnpensionen inom den allmänna försäkringen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. behovsprövningen av studiemedel för gift studerande

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motioner angående behovsprövningen av studiemedel för gift studerande.

Andra lagutskottet hade behandlat sex till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 137, av herr *Blomquist*, samt II: 184, av fru *Sundberg* och herr *Nordstrandh*, i vilka anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag om att endast egen inkomst skulle ligga till grund för behovsprövning av studiemedel för gift studerande;

2) de likalydande motionerna I: 188, av fru *Diesen* och fröken *Stenberg*, samt II: 249, av herrar *Nordstrandh* och *Wennerfors*, i vilka motioner, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att behovsprövning av studiemedel mot makes inkomst av förvärsarbete skulle slopas; ävensom

3) de likalydande motionerna I: 408, av herr *Lidgard*, och II: 512, av fru *Kristensson*, i vilka motioner föreslagits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta, att vid fastställande av studiemedelsbelopp hänsyn icke skulle tagas till makes inkomst.

Ang. behovsprövningen av studiemedel för gift studerande

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att följande motioner, nämligen

- 1) I: 137 och II: 184,
- 2) I: 408 och II: 512, såvitt nu vore i fråga,
- 3) I: 188 och II: 249, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Blomquist* (h) och *Carlshamre* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till följande motioner, nämligen

- 1) I: 137 och II: 184,
- 2) I: 408 och II: 512, såvitt nu vore i fråga,
- 3) I: 188 och II: 249, såvitt nu vore i fråga, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag, att endast den studerandes egen inkomst skulle ligga till grund för behovsprövning av studiemedel till gift studerande.

Herr **LIDGARD** (h):

Herr talman! Jag vill bara i allra största korthet ansluta mig till den reservation som herr *Blomquist* avgett vid detta ärende, som gäller behovsprövning av studiemedel för gift studerande.

Det är naturligtvis litet besynnerligt att just i dag ansluta sig till en reservation som denna när det lagts fram en utredning som visar hur skuldsättningen för akademiker ökat under de år som studiemedelsreformen varit i kraft. Denna skuldsättning har stigit från i genomsnitt ungefär 11 000 kronor till ungefär 21 000 kronor. Ett bifall till reservationen skulle ju egentligen innebära att ännu flera människor skulle komma in under den fördömelse som det ändå innebär att bli belastad med en stor skuld.

Å andra sidan, så länge vi nu har detta studiemedelssystem, så länge vi får

dras med det, får man ändå försöka se till att det fungerar på ett principiellt riktigt sätt. Vi är väl nu inne i en situation, rent samhälleligt, där det är en allmän tendens att betrakta också äkta makar som enskilda individer i ekonomiska sammanhang. Om man ansluter sig till en sådan uppfattning, har man naturligtvis svårt att acceptera att den ena makens inkomst skall negativt återverka på behovsprövningen av de studiemedel som skall tillfalla den andre studerande maken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **LARSSON, LARS**, (s):

Herr talman! Herr *Lidgards* inlägg i debatten gjorde mig något förvånad, eftersom utskottets utlåtande och motionerna — i den mån de här behandlas — gäller huruvida makes inkomst skall ligga till grund för beräkningen av studiemedel till den andre maken. Herr *Lidgard* tog upp diskussionen om den s. k. ökade skuldsättningen inom studiemedelssystemet, något som knappast hör till detta ärende.

Om vi däremot läser reservanternas synpunkter, finner vi att de säger att »rent principiella skäl» talar för att nuvarande bestämmelser ändras. Detta skulle betyda att reservanterna menar att man skulle följa den principen att två makar, vilkas ekonomiska förhållanden ändock är ganska integrerade, vid beräkningen av studiemedel skulle behandlas var för sig. Jag vill gärna säga att denna principiella uppfattning har kommit till uttryck vid utformningen av studiemedelförordningen.

Det är kanske inte så lätt att vid denna sena timme på ett begripligt sätt beskriva reglerna för reduktion av studiemedel med hänsyn till makens ekonomi, men jag vill säga att jag betraktar reglerna som sådana som mycket generösa.

Man tillåter under ett läsår att den studerande har en egen inkomst på 80 procent av basbeloppet enligt lagen om

Ang. behovsprövningen av studiemedel för gift studerande

allmän försäkring utan att någon reduktion av studiemedlen sker, och dessa är som bekant maximerade till 140 procent av basbeloppet. Om inkomsten f. n. överstiger 4 600 kronor under ett år, sker reduktion med två tredjedelar av det överskjutande beloppet. Gäller det makes inkomst — och det är det vi nu diskuterar — tillåtes ett fribelopp av 280 procent av basbeloppet under ett läsår, och därefter sker reduktion med en tredjedel av den överskjutande inkomsten.

Man kan naturligtvis fråga vilken filosofi det är som ligger bakom detta system. Det förhåller sig på det sättet att man har försökt bedöma storleken av studiemedlen på grundval av den studerandes egen ekonomi. Två makar som båda studerar får alltså lika stora studiemedelsbelopp. I dag betraktar vi det såsom självklart. Jag är övertygad om att många pensionärer skulle vara överlyckliga, om det vore lika självklart att två makars folkpension skulle vara dubbelt så stor som pensionsbeloppet till en pensionär. Det föreligger sålunda redan nu ett förhållande inom studiemedelsystemet som principiellt är detsamma som det motionärerna säger sig vilja åstadkomma.

En ensam studerande kan alltså under en termin ha studiemedel med 70 procent och inkomst med 40 procent av basbeloppet utan att någon reduktion sker av studiemedlen. Två makar som båda studerar har samma förmåner fördubblade. Om endast den ene av makarna studerar, borde ju den andre per halvår få ha en inkomst som motsvarar 110 procent av basbeloppet. Han får med hänsyn till inkomstskatten ha en inkomst på 140 procent av basbeloppet utan att någon reduktion sker av makens studiemedel. Det kan sägas att det redan på denna punkt föreligger en liten favör gentemot två makar som båda studerar. Läger man så till, att reduktionen av studiemedel med hänsyn till makens inkomst bara sker med hälften av det belopp som gäller för egen inkomst, framstår kombinationen stu-

derande och arbetande make som ännu förmånligare i jämförelse med kombinationen två makar som båda studerar.

Motionärernas förslag medför ytterligare fördelar för dem som redan nu har vissa sådana. De regler som jag har försökt redogöra för innebär att i dagsläget kan den ene av makarna ha en årsinkomst på 16 000 kronor utan att det blir någon reduktion av den studerande makens studiemedel. Hel reduktion inträffar inte förrän familjeinkomsten överstiger 40 000 kronor. Det är ett generöst system, det vill jag gärna ha sagt. Det finns andra områden där i första hand samhällsresurser behövs sättas in för att åstadkomma bättre ekonomiska förhållanden för familjen. Propositionen nr 42, som vi alldeles nyss har fått, ger vid en genomläsning besked om det.

Jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 14.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lidgard* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Om höjning och indexreglering av studiebidrag, m. m.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om höjning och indexreglering av studiebidrag, m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av motioner om höjning och indexreglering av studiebidrag, m. m.

Till behandling hade andra lagutskottet förehaft fyra till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 277, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, och II: 341, av herr *Dahlgren m. fl.*, i vilka motioner bland annat yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag dels beträffande frågan om höjning av studiebidraget inom studiemedelsförordningen till 0,5 ATP-basbelopp per år och i anslutning därtill en motsvarande höjning av det s. k. förhöjda studiebidraget inom studiehjälpsreglementet, dels beträffande frågan om värdebeständighet för alla förmåner inom studiehjälpsreglementet; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 408, av herr *Lidgard*, och II: 512, av fru *Kristensson*, vari bland annat föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att bidragsdelen av studiemedlen från och med läsåret 1968/69 skulle uppräknas med 245 kronor till 1 995 kronor per läsår samt att studiebidragsmedlen skulle indexregleras i enlighet med vad som gällde studiemedlens totalbelopp.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna I: 277 och II: 341 samt I: 408 och II: 512, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Carlsson* (cp), *Edström* (fp), *Blomquist* (h), *Blom* (fp), *Anderson* i Sundsvall (fp), *Rimmerfors* (fp) och *Johansson* i Skärstad (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställas,

A. att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 277 och II: 341 samt I: 408 och II: 512, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning beträffande frågan om värdebeständighet av dels studiebidraget inom studiemedelsförordningen, dels samtliga förmåner enligt studiehjälpsreglementet; samt

B. att motionerna, såvitt nu vore i fråga och i den mån de icke besvarats genom vad reservanterna under A hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr BLOMQUIST (h):

Herr talman! Vi har i vårt land beslutat oss för att verkligen skapa förutsättningar för en så fullödig och omfattande utbildning åt vår ungdom som möjligt. Det är stora summor vi satsar årligen på denna sektor, men det är befogat med den nyss antydda målsättningen för ögonen.

Det finns anledning att då och då ta upp studiemedelsförordningen till skärskådande. Inte heller system, vilka de än är, är nämligen värdebeständiga. Annars handlar detta utskottsutlåtande om problemet med studiebidragens eventuella värdebeständighet.

Nu är det ju så att bidragssumman inom studiemedelsbeloppet har varit konstant sedan den 1 januari 1965 då studiemedelsystemet infördes. Då var basbeloppet 5 000 kronor och studiemedelssumman 7 000, varav studiebidraget utgjorde 1 750 kronor dvs. 25 procent.

Fr. o. m. den 1 januari 1968 är basbeloppet 5 700 kronor och studiemede-

Om höjning och indexreglering av studiebidrag, m. m.

delssumman är 7 980 kronor, varav studiebidraget utgör 1 750 kronor, motsvarande 21,9 procent.

Om man låter studiemedelsbeloppen följa inflationen, så innebär ett system med fast studiebidragsbelopp att studenternas upplåningsbehov ökar för varje år. Detta bör rimligtvis medföra att akademikernas ekonomiska standard också riskerar att sjunka för varje år i jämförelse med andra grupper. Därför är det väl rimligt att studiemedelsbidraget successivt höjes åtminstone i takt med penningvärdets fall. Detta kan självfallet ske genom höjning efter särskilt beslut av riksdagen, men jag menar att den smidigaste vägen måste vara att göra detta bidrag liksom flertalet andra bidrag värdebeständigt via indexreglering — något som också väl överensstämmer med studiemedelsbeloppets indexreglering.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka bifall till reservationen av herr Eric Carlsson m. fl.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Reservationen vid detta utlåtande biträder en motion som väckts i denna kammare av mig m. fl. och i andra kammaren av herr Dahlgren m. fl. Motionen är inte ny. Den härleder sig ända från riksdagsbehandlingen av studiemedelsförordningen och -reglementet år 1964. I princip ville vi redan då ge studiebidraget värdebeständighet. Lånen beräknas efter basbelopp, och vi tyckte att det skulle vara konsekvent och riktigt om även bidragsbeloppet beräknades på det sättet. Vi föreslog då 0,5 basbelopp. Om denna motion kan man säga detsamma som sagts om Gustaf II Adolf — den har med åren blivit tämligen fet, dvs. den har med åren blivit tämligen dyr, så dyr att det i dag skulle kosta mellan 103 och 108 miljoner kronor att genomföra dess förslag, eller bara sedan i följande ökning med cirka 25 miljoner kronor. Visserligen ligger en viss höjning i antalet studerande — det bestrider jag inte —

men genom bidragets oföränderlighet kan man också påstå att inflationen berövat de studerande ganska många miljoner.

Den socialdemokratiska regeringens oförmåga eller bristande vilja, eller vad man vill kalla det för, att stoppa inflationen kan alltså i dag räknas i ganska många miljoner för dessa studerande. Tidningarna talar i dag om ökad skuldbörda för de studerande, och jag tror det är riktigt. Jag tror att det är mycket angeläget — och det finns också ett rättviseskäl — att om inflationen skall fortsätta göra dessa bidrag värdebeständiga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Thorsten Larsson har antytt att denna motion om indexreglering och standardbeständighet för vissa studiesociala förmåner har varit föremål för debatt alltsedan 1964. Det som möjligen förvånat mig i den hittills förda diskussionen är att ingen av de båda föregående talarna har nämnt studiehjälpsystemets förmåner. Jag vill gärna upppepa vad jag tidigare sagt i olika sammanhang, nämligen att om de samhällliga insatserna skall vidgas när det gäller studiestödet tror jag att erfarenheten pekar på att de i första hand bör sättas in just på den gymnasiala studiesidan tillsammans med vuxenutbildningen.

En motion av herr Thorsten Larsson och en högervariant av samma motion har lett till en reservation. Fru Kristensson och herr Lidgard har ansett att den ökade skuldsättningen skulle klaras genom en ökning av studiebidraget med 245 kronor, medan herr Thorsten Larsson har vidhållit sitt gamla förslag, som går ut på 1 100 kronor per läsår. Den upplysningen kan kanske i den här allmänna skuldsättningsdebatten vara intressant att få lämna kammarens ledamöter.

Om höjning och indexreglering av studiebidrag, m. m.

Utvecklingen av kostnaderna, som herr Larsson talade om, beror naturligtvis i stor utsträckning, i varje fall när det gäller det senaste året, på ett ökat antal studerande. Vi har under det senaste läsåret haft en ökning med inte mindre än 20 procent.

Reservanterna har samlats kring en uppfattning om att förmånerna borde vara värdebeständiga på det sättet, att de skall behålla det relativa värde de hade vid den tidpunkt då riksdagen bestämde deras storlek. Utöver den samhällsekonomiska aspekten har jag därför ytterligare ett motiv för att inte kunna acceptera den tankegången. Jag menar att det måste vara nödvändigt för riksdagen att tid efter annan kunna ta del av resultaten av reformer av så genomgripande storlek som det ändå gäller här. Det rör sig om en total ram på 1 200 miljoner kronor för nästa budgetår för det sammanlagda studiestödet. Riksdagen bör vara oförhindrad att ta ställning efter att ha dragit slutsatser av utvecklingen och överväga de omprövningar som bör ske.

Jag skall därför, herr talman, sluta med att hänvisa till den proposition som bara för några timmar sedan lades på våra bänkar, nämligen nr 42. I den lämnas ett besked från statsrådets sida om att man i utbildningsdepartementet förbereder en översyn av de inkomstprövade förmånerna inom studiehjälpsystemet och att förslag till förbättringar avses att föreläggas nästa års riksdag. Det är förslag som jag tycker är riktiga. Det är den vägen man bör handskas med detta system.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen,

efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde vötering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av motioner om fri sjukhusvård under obegränsad tid för folkpensionärer m. fl.; och

nr 17, i anledning av motion angående sjukpenningklass vid arbetslöshet m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner angående dels slopande av obligatoriskt läkarintyg för körkort, dels förnyelse av läkarintyg för körkortsinnehavare och dels periodisk hälsokontroll av körkortsinnehavare;

nr 14, i anledning av väckt motion angående utbetalningen av belopp som enligt naturvårdslagen nedsatts hos länsstyrelse;

Om förbud mot användning av spö m. m. vid hästtävling

nr 19, i anledning av väckta motioner angående nedläggning och avlysning av flottled;

nr 20, i anledning av motioner om vissa åtgärder mot djurplågeri; och

nr 21, i anledning av motion om inrättande av ett överorgan för bekämpandet av djurplågeri.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Om förbud mot användning av spö m. m. vid hästtävling

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om förbud mot användning av spö m. m. vid hästtävling.

Tredje lagutskottet hade behandlat en inom riksdagens andra kammare och till lagutskott hänvisad motion, nr 121, av herr *Gustafsson* i Borås *m. fl.*

I motionen hade föreslagits, att i lagen om djurskydd av den 19 maj 1944 skulle införas förbud mot att under träning eller tävling inom hästsporten använda spö eller annat drivningsmedel eller att på annat sätt med våld driva fram en häst.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion, II: 121, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, (cp), vilken ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen II: 121 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanten anförde.

Herr **GUSTAFSSON, NILS-ERIC**, (cp):

Herr talman! Måhända tycker någon av kammarens ledamöter att viktigare ting än frågan om spö eller inte vid

s.k. hästsporttävlingar borde uppta riksdagens förhandlingar. Kanske har de personer, som tänker så, rätt i sin uppfattning, men jag kan för min del inte inse att våra boxningsdebatter här i kammaren, som ju brukar pågå ganska länge, principiellt och ur humanitär synpunkt har större berättigande än dagens ämne. Boxarna går frivilligt in i en ring. Hästen på trav- eller galoppbanan har av naturliga skäl ingen möjlighet att uttrycka en egen vilja.

Utskottsmajoriteten, som i absoluta tal är överväldigande, har till svar på den fyrpartimotion som detta utlåtande grundar sig på uttalat vad man brukar beteckna såsom välvilja. I den reservation som jag har fogat till utlåtandet har jag sagt, att de kontrollåtgärder mot djurplågeri som för närvarande vidtas knappast är till fyllest. I anledning av motionens motivering har jag hemställt om riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t med övervägande av tanken om förbud mot användande av spö eller annat drivningsmedel vid tävlingar.

Jag anser att humanitära värderingar borde utgöra skäl för riksdagen, som just vid detta tillfälle är så välbesatt, att markera en verkligt positiv ståndpunkt genom att rösta för reservationen. Den här gången gäller det inte Bo Högborg eller Bo Pettersson eller vad de kan heta, men det gäller det husdjur som är en av människans allra äldsta kamrater och medhjälpare. Det gäller hästen, och det gäller humanitet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som jag avgivit, och jag avser att påyrka rösträkning.

Häri instämde herr *Carlsson, Eric*, (cp).

Herr **ARVIDSON** (h):

Herr talman! För en månad sedan talar jag om från denna talarstol att jag vill ha bort spö från trav- och galopp-tävlingar, men jag betonade att spö skall få användas vid träning, alltså vid inridning och inkörning av hästar. I mo-

Om tillgodoseende av jämlikhets- och grundtrygghetsprincipen vid utformningen av socialpolitiken m. m.

tionen krävs förbud mot spö även vid träning, och det är något som jag inte gillar. För den händelse någon djärves begära votering vid denna sena timme kommer jag att rösta med utskottet, och jag har nu motiverat varför.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Eftersom utskottets ledamöter i praktiken är lika kamratliga mot hästarna som herr Nils-Eric Gustafsson, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 43.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion angående grustäkt; och

nr 24, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder i samband med grustäkt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1968/69 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde;

nr 8, i anledning av motioner angående taxorna inom lantmäteriväsendet och lantbruksnämnderna; samt

nr 9, i anledning av motioner angående stödfartyg för vinterfisket utanför den norska kusten,

varvid utlåtandet nr 3 företogs punktvis till avgörande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om tillgodoseende av jämlikhets- och grundtrygghetsprincipen vid utformningen av socialpolitiken m. m.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner om tillgodoseende

Om tillgodoseende av jämlikhets- och grundtrygghetsprincipen vid utformningen av socialpolitiken m. m.

av jämlikhets- och grundtrygghetsprincipen vid utformningen av socialpolitiken m. m.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 727, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 931, av herr *Hedlund m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla, att en skyndsam utredning måtte verkställas beträffande förutsättningarna för att giva reformpolitiken en sådan allmän inriktning, att kraven på jämlikhet och grundtrygghet tillgodosåges.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 727 och II: 931 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Gustaf Peterson* (fp), *Axel Kristiansson* (cp), *Kilsmo* (fp), *Ernst Olsson* (cp), *Skoglösa* (cp), *Larsson* i Borrbj (cp) och *Andersson* i Örebro (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 727 och II: 931 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att en skyndsam utredning måtte verkställas beträffande förutsättningarna för att giva reformpolitiken en sådan allmän inriktning, att kraven på jämlikhet och grundtrygghet tillgodosåges.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Den motion vi nu har att behandla gäller jämlikhets- och grundtrygghetsprinciperna inom socialpolitiken.

Utskottsmajoriteten finner »i likhet med motionärerna att principen om jämlikhet och grundtrygghet bör vara vägledande för den samhällsliga reformverksamheten». Så har också varit fallet, konstaterar man. Socialpolitiken har medfört inkomstutjämnar, skat-

tepolitiken likaså. Utskottsmajoriteten är alltså tillfreds och yrkar pliktskyldigast avslag på motionen.

Utskottsreservanterna, här bestående av centerns och folkpartiets representanter, är emellertid inte fullt så nöjda utan förmenar att jämlikhets- och grundtrygghetsprincipen i avsevärt ökad omfattning bort och bör beaktas, och finner skäl tillstyrka kravet på en utredning om förutsättningarna härför.

Till denna redovisning bör naturligtvis — om än kort med hänsyn till den sena timmen — fogas några sakska. Som ett mer allmängiltigt sådant vill jag anföra att låginkomstproblemet mitt i höginkomstproblematiken trots allt är ett av våra besvärligaste problem; och här måste vi kallt notera att klyftorna ingalunda minskat utan tvärtom bara ökat under årens lopp. Detta ligger visserligen något vi sidan om socialpolitiken, men vi vet ju alla att den senare i stort sett är en spegelbild av inkomstfördelningen och att detta går igen på så gott som alla socialpolitikens områden. Nivelleringen härvidlag följer människans praktiskt taget från vaggan till graven.

Också skattepolitiken, som i utskottsutlåtandet anges ha en inkomstutjämnande effekt, finns det anledning att se något närmare på. Jag tror att i varje fall de senaste årens utveckling är klart annorlunda än vad i utlåtandet anføres. Det torde här räcka med att peka på vad den ökande kommunalskatten, som utgår proportionellt, betyder för de små inkomsttagarna — det är sannerligen ingen utjämnning. Detsamma gäller förskjutningen från direkt progressivt uttagen statsskatt till indirekt skatt. Oavsett hur man här kompenserar, kvarstår det faktum att den nya skatteformen befäster och förstör inkomstklyftorna.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Om tillgodoseende av jämlikhets- och grundtrygghetsprincipen vid utformningen av socialpolitiken m. m.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Reservanterna önskar att en skyndsam utredning skall göras om förutsättningarna för att ge reformpolitiken, som det heter, en sådan allmän inriktning att kraven på jämlikhet och grundtrygghet tillgodoses.

Det är ganska självklart att utskottsmajoriteten inte motsätter sig att dessa principer lägges till grund för det fortsatta reformarbetet. Det kan rimligen inte någon i riksdagen göra. Men vi har inte trott på det recept som motionärerna och reservanterna har lagt fram, nämligen att man skulle försöka sammanfatta dessa principer i en särskild utredning och göra dem till en riktlinje för hela reformarbetet. Vi anser att dessa principer bör ligga i botten för varje del av reformarbetet, för varje utredning som sysslar med det sociala, det skattepolitiska eller övriga reformarbetet. På denna grund har utskottet avstyrkt motionen.

Det skulle finnas ganska mycket att säga om motionärernas och reservanternas beskrivning av utvecklingen i fråga om inkomstutjämningen i samhället, men jag skall inte fresta tålamodet med att gå in på en sådan analys. Jag vill ändå säga att det inte är någon rättvisande beskrivning som motionärerna och reservanterna med sina onyanserade uttalanden gör. Det kunde nog anföras åtskilliga exempel på att den är orättvis och att bättre resultat än så har uppnåtts i skatte- och socialpolitiken.

Det väsentliga är emellertid att en tillfredsställande situation inte har skapats. Det finns ännu mycket att göra för att främja principerna om jämlikhet och trygghet och även mycket att göra för att främja utjämningen mellan folkgrupperna i ekonomiskt avseende och på annat sätt.

Inom det parti som jag har äran företräda har dessa principer ständigt betonats. Vi har ansett att de bör och måste vara vägledande i det fortsatta

reformarbetet. Jag vill påpeka att utskottet i sitt utlåtande gör en rad erinringar om pågående utredningar, som är väsentliga just ur likställighetssynpunkt, och om propositioner som nyligen har mognat och som berör samma ämne.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kristiansson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kristiansson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;
Nej — 21.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. samhällsplaneringen

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner angående samhällsplaneringen m. m. och om åtgärder för att lösa trafikproblemen inom större tätorter.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats

1) de likalydande motionerna I: 736, av fru *Elvy Olsson* och fru *Nilsson*, samt II: 938, av herr *Larsson* i Borrbý och herr *Boo*;

2) motionen II: 928, av herr *Grebäck m. fl.*; ävensom

3) motionen II: 948, av herrar *Sjönell* och *Grebäck*.

I motionerna I: 736 och II: 938 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om åtgärder för att skapa värdemått och målsättningsnormer för samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att de likalydande motionerna I: 736 och II: 938 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att motionen II: 928 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att motionen II: 948 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Reservation hade anförts, vid 1 i utskottets hemställan, av herrar *Axel Kristiansson* (cp), *Ernst Olsson* (cp), *Skoglösa* (cp) och *Johansson* i Växjö (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att

Ang. samhällsplaneringen

utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 736 och II: 938 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder för att skapa värdemått och målsättningsnormer för samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen i enlighet med vad i motionerna anförts.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Beträffande det utskottspaket som här föreligger vill jag säga några ord om motionerna I: 736 och II: 938, för vilka till utskottets utlåtande fogats en reservation av centerns utskottsrepresentanter.

Motionerna i fråga är ett inlägg i den miljöpolitiska debatt som allt fler glädjande nog är positivt inställda till. Jag vill säga att den miljöpolitiska debatten stundom är diffus och opreciserad. Den saknar konkretiseringar och bestämda målsättningar. Utan tvekan skulle definitioner här vara av stort värde.

Utän att påstå att dessa motioner gör begreppen helt klara, vill jag ändå påstå att motionärerna här diskuterar i sammanhanget väsentliga problemställningar. Frågan om vad som är måttet på vår standard — varvid detta begrepp något utvecklats — är ytterst intressant. Det vanliga måttet, nationalinkomsten och dess förändringar, håller enligt motionärerna inte, och jag instämmer helt häri. Motionärerna har här uppmärksammat de icke betalda hemarbetande kvinnornas insatser exempelvis — såvitt jag vet mäts inte deras insats i nationalinkomstbegreppet. Om man teoretiskt kunde tänka sig att dessa 1 300 000 kvinnor tog och fick förvärvsarbete skulle självfallet vår nationalinkomst stiga rätt väsentligt, men ingalunda skulle vår standard stiga i samma takt. Motionärerna berör också frågan om hushållningen med och användningen av våra naturresurser och — inte minst viktigt — den mänskliga organismens förmåga att anpassa sig till omgivningen och dess behov.

Ang. samhällsplaneringen

Motionen slutar med en hemställan om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om åtgärder för att skapa värdemått och målsättningsnormer för samhällsplaneringen och välfärdsutvecklingen.

Jag vill avslutningsvis anföra att motionärerna i statens planverks yttrande fått mycket starkt stöd för sina synpunkter. Jag citerar: »I takt med den pågående urbaniseringen påverkas allt fler människor av sådana miljöfaktorer som sammanhänger med hög befolkningskoncentration. Det gäller här inte bara immissioner av buller och ljuskarakteristik etc. och den adderade effekten av dessa utan över huvud taget frågan om tolerabla gränser för belastningen på människan som biologisk varelse.»

Herr talman! Med stöd av det sagda vill jag således yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr HEDLUND (s):

Herr talman! Även om klockan är mycket och det är en liten motion vi behandlar, så är det en mycket stor fråga som motionärerna här tagit upp. Man har i botten ett allmänt resonemang om vad som är välfärdsfaktorer i samhället, och man vill påstå att vi hittills har saknat en målsättning för utvecklingen av välfärden. Det är möjligt att denna målsättning har varit skiftande, men den har väl ändå alltid funnits. Om man enbart studerar utskottsutlåtandet, kan man kanske inte tränga riktigt in i motionens innebörd. Därför skall jag be att få ta upp några synpunkter som har framförts i motionen.

Man säger att buller, luft- och vattenföroreningar och den miljöförstöring som pågår är minusposter i välfärdsutvecklingen. Man säger att nedskräpningen, naturförstörelsen, stressen och psykiska störningar också är minusposter i välfärdsutvecklingen. Man pekar på att man inte kan mäta välfärden på det sätt man gör nu. Man säger att en

optimal välfärd inte kräver en allt högre inkomst, utan man skall göra en optimal fördelning mellan arbete och fritid. Man tar upp programformuleringar till diskussion.

Här måste väl ändå något väsentligt ha gått förbi motionärerna. Vi har redan nu kommit rätt långt när det gäller fördelningen mellan arbetstid och fritid, vi har en arbetstidslagstiftning som reglerar den saken. Vi har en semesterlagstiftning, och vi har arbetarskydd m. fl. åtgärder som gäller just de frågor som motionärerna här har berört. Vi har förbud mot vissa bekämpningsmedel och mot vissa gifters spridande osv., och vi har en byggnadslagstiftning som reglerar en stor del av vår verksamhet. Vi har för något år sedan antagit en strandlag som innebar ett ganska kraftigt ingrepp i välfärdsutvecklingen, som då riktades in mera på att bevara en riktig miljö. Jag undrar var herr Kristiansson stod i det fallet?

Nu vill man ha ytterligare åtgärder och en annan målsättning. Ytterligare åtgärder kommer att medföra krav på ökade samhällsresurser. Det medför ökade skatter och som följd därav en minskad konsumtion. På det sättet kan man naturligtvis styra välfärdsutvecklingen över till naturvård och planeringsverksamhet. Om man nu skall följa det miljöpolitiska program som herr Kristiansson så ivrigt pläderar för, kommer det kanske också att innebära en skärpt lagstiftning som ger ökad makt åt de verk som vi har, planeringsverket och det nya naturvårdsverket. Är man ute efter att ge de nyskapade institutionerna ökad makt eller att skapa de ökade ekonomiska resurser som vi måste kräva? Det kommer att kosta pengar för näringsliv och för kommuner, om man nu skall genomföra detta.

Utskottets majoritet har inte ansett att det funnits skäl att tillstyrka motionen i denna form. Vi tror inte att de åtgärder som krävs behöver utredas. Här krävs åtgärder av en annan karaktär, mera makt åt de planerande myn-

digheterna, naturvårdsverket m. m. och mera pengar för att avvärja den förstörelse som pågår.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att herr Hedlund sade att det var ett väsentligt och viktigt ämnesområde som vi hade tagit upp här.

Jag vill sedan säga till herr Hedlund att han tydligen inte har läst vår motion tillräckligt noga. Han bör kanske göra det. Den innehåller ungefär — jag skall uttrycka mig kortfattat eftersom det är en så sen timma — att människan inte lever av bröd allena. Det är kontentan av vår motion.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten 1 samt därefter särskilt i fråga om punkterna 2 och 3.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava uppre-

Ang. samhällsplaneringen

pat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kristiansson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkterna 2 och 3 hemställt.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 00.27.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert